



ФРЕНК ГЕРБЕРТ

БОГ – ІМПЕРАТОР

ДЮНИ

FRANK HERBERT

**GOD
EMPEROR
OF DUNE**

A Novel

ФРЕНК ГЕРБЕРТ

БОГ- ІМПЕРАТОР ДЮНИ

Роман

ХАРКІВ **2020**  **КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ**

УДК 821.111(73)
ГЗ7

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Herbert F. God Emperor of Dune : A Novel / Frank Herbert. —
London : Gollancz, 2003. — 454 p.

Переклад з англійської *Наталії Михаловської*

Дизайнер обкладинки *Петро Вихорь*

На обкладинці використано ілюстрацію *Сема Вебера*

ISBN 978-617-12-8297-1 (PDF)
ISBN 978-0-575-07506-1 (англ.)

© Herbert Properties LLC, 1981
© Sam Weber, ілюстрація на
обкладинці, 2015
© Nemigo Ltd, видання україн-
ською мовою, 2020
© Книжковий Клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», пере-
клад і художнє оформлення,
2020

**ФРАГМЕНТ ДОПОВІДІ ХАДІ БЕНОТТО
ПРО ВІДКРИТТЯ В ДАР-ЕС-БАЛЯТІ НА ПЛАНЕТІ РАКІС**

Сьогодні я не лише з радістю сповіщаю про відкриття чудового сховища, яке містить зокрема монументальну колекцію манускриптів, записаних на рідудіанському кристалічному папері, а й із гордістю представляю аргументи щодо автентичності нашого відкриття. Я хочу розповісти вам, чому ми вважаємо, що знайшли оригінальні журнали Лето II, Бога-Імператора.

По-перше, дозвольте нагадати вам про історичний скарб, який усім нам відомий під назвою «Викрадені журнали». Ці томи, древність яких встановлено, упродовж століть були напрочуд цінними для нас і допомагали зрозуміти предків. Як усі ви знаєте, «Викрадені журнали» були розшифровані Космічною Гільдією, і цей же метод Ключа Гільдії було використано при тлумаченні нововідкритих томів. Ніхто не заперечує древності Ключа Гільдії, і *лише він єдиний* розшифровує ці томи.

По-друге, ці томи були віддруковані іксіанським диктописом справді древнього виробництва. «Викрадені журнали» не лишають сумніву, що цей метод дійсно використовував Лето II для запису історичних спостережень.

По-третє, ми також вважаємо, що не менш важливим відкриттям є саме сховище. Вмістилище цих *журналів* — безсумнівний іксіанський артефакт надзвичайно простої і водночас блискучої конструкції, яка, безумовно, кине нове світло на історичну епоху, відому як «Розсіяння». Як і слід було

очікувати, сховище виявилось невидимим. Його викопано набагато глибше, ніж ми передбачали, керуючись міфом та Усною історією; воно випромінювало та поглинало радіацію, симулюючи природний характер оточення. Така механічна мімікрія сама собою не є дивною. Натомість наших інженерів вразила методика, завдяки якій це було досягнуто, із застосуванням зародкових та воістину первісних механічних умінь.

Бачу, частина з вас так само збуджена, як і ми.

Ми вважаємо, що перед нами позапросторова Іксіанська Куля, не-місце, від якого походять усі такі пристрої. Якщо цей пристрій не перший, то, на наше переконання, має бути *одним* із перших та втілювати ті самі принципи, що й перший.

Дозвольте мені відразу задовольнити вашу цікавість: звісно, ми зараз проведемо коротку екскурсію сховищем. Просимо лише дотримуватися тиші всередині нього, бо наші інженери та інші спеціалісти досі там працюють, розгадуючи таємниці.

Так я переходжу до четвертого пункту, можливо, ключового нашого відкриття. З почуттями, які складно описати, я демонструю вам чергову знахідку зі згаданого сховища — справжні звукові записи, на яких позначено, що наговорив їх Лето II голосом свого батька, Пола Муад'Діба. Оскільки записи Бога-Імператора, автентичність яких підтверджено, зберігаються в архіві Бене Гессерит, ми надіслали до Сестринства зразок наших записів, виконаних за стародавньою мікробульбашковою системою, й офіційно попросили здійснити порівняльний аналіз. Не сумніваємося, що їхню автентичність буде доведено.

А зараз зверніть увагу на перекладені фрагменти, вручені вам при вході. Водночас прошу вибачення за їхню вагу. Я чула, як дехто з вас над цим жартував. Ми використали звичайний папір із практичних міркувань. Оригінальні томи записані настільки малими символами, що їх можна прочитати лише при значному збільшенні. Насправді потрібно понад сорок звичайних томів такого типу, який ви тримаєте, аби

віддрукувати вміст одного оригіналу на рідуліанському кристалічному папері.

Чи готовий проєктор? Так. Зараз ми покажемо на екрані ліворуч частину оригінальної сторінки. Ось фрагмент першого аркуша першого тому. Наш переклад міститься на екранах праворуч. Звертаю вашу увагу на внутрішні докази, на поетичне багатослів'я, а також значення, відтворене в перекладі. Стилль характерний і відповідає особистості, настільки виразний і цілісний, що її легко розпізнати. Ми віримо, що так міг написати лише той, хто мав досвід безпосереднього доступу до пам'яті предків, хто працював над тим, аби поділитися цим незвичайним досвідом спілкування з попередніми життями, і зробив його зрозумілим усім, хто такої здібності не має.

А зараз погляньмо на справжнє значення вмісту. Посилання узгоджуються з усіма історичними довідками про особу, яка, на нашу думку, є єдиною, хто спроможний створити цей запис.

Маємо для вас ще один сюрприз. Я дозволила собі запросити відомого поета Ребета Врееба, щоб він вийшов до мене за трибуну й прочитав короткий уривок з перекладу першої сторінки. За нашими спостереженнями, ці слова набирають зовсім іншого значення, якщо їх читати вголос. Хочемо поділитися з вами справді надзвичайними особливостями, відкритими в цих томах.

Пані та панове, дозвольте привітати Ребета Врееба.

3 ДЕКЛАМАЦІЇ РЕБЕТА ВРЕЕБА

Запевняю вас, що я — книга приречення.

Питання є моїми ворогами, бо мої питання вибухають! Відповіді вистрибують, як перелякана череда, зачорнюючи небо моїх неунікних пам'ятей. Жодна з них не є відповіддю, жодна не є достатньою.

Які призми спалахують, коли я вступаю на жахливе поле свого минулого. Я — шматок розтщеного кременю, схований у коробці. Коробка обертається і тремтить. Мною кидає буря таємниць. А коли коробка відкривається, я повертаюся до теперішнього, як мандрівник до первозданної землі.

Повільно (повільно, кажу я!) наново вивчаю своє ім'я.

Але це не означає пізнати себе!

Особа з моїм іменем, цей Лето, другий так названий, знаходить у своїй свідомості інші голоси, інші імена та інші місця. Ох, обіцяю вам (як обіцяли й мені), що озиватимусь лише на одне ім'я. Якщо скажете «Лето», я відгукнуся. Страждання робить це правдою, страждання і ще одне:

Я тримаю нитки!

Усі вони мої. Щойно я уявлю собі якусь картину... *людей, убитих мечем*, — і отримую їх у всій закипіль крові, кожен цілісний образ, кожен стогін, кожную гримасу.

«*Радощі материнства*», — думаю я, і стають моїми ложа пологів. Дитячі усмішки й солодке щебетання нових поколінь. Стаю співучасником перших кроків малюків і перших перемог юності. Спогади нагромаджуються один на одного, аж доки я не можу розгледіти нічого, крім подібності та повторюваності.

«Залиш це неторканим», — перестерігаю я себе.

Хто може заперечити цінність такого досвіду, цінність науки,
крізь яку я переглядаю кожну нову мить?

Ах, але це минуле.

Не розумієте?

Це лише минуле!

Сьогодні вранці я народився в юрті на краю кінського пасовища, на землі планети, якої більше не існує. Завтра народжуся в іншому місці. Я ще його не вибрав. Але сьогодні вранці — ах, це життя! Коли мої очі навчилися зосереджувати погляд, я дивився, як зблискує сонце на втопаній траві, і бачив, як повні життєвого запалу люди виконують розкішні дії свого повсякдення. Куди... ох, куди зник цей життєвий запал?

Викрадені журнали

Троє людей, які бігли на північ крізь місячні тіні Забороненого Лісу, розтягнулися майже на пів кілометра. Останній бігун менше ніж на сто метрів випереджав Д-вовків, що гналися за ними. Можна було почути запальне дзявкання та сапання, звичне для цих тварин, коли вони бачили здобич.

Перший місяць майже досяг зеніту, тож у лісі було доволі ясно, і, попри те, що це були високі географічні широти Арракіса, досі трималося тепло після спекотного літнього дня. Подих нічного вітру з боку останньої пустелі Сар'єру ніс смолисті запахи живиці та вогкі випари лісової підстилки. Час від часу до бігунів діставався бриз з-над моря Кайнса за Сар'єром, нагадуючи про сіль і рибу.

За дивним жартом долі, останній бігун мав ім'я Ульот, що фрименською мовою означає «Любий забарило». Ульот був низеньким і схильним до повноти, що змусило його вдатися до суворої дієти, коли вони тренувалися перед гонитвою. Навіть коли хлопець схуд достатньо, щоб наважитися на відчайдушний біг, то все одно залишався кругловидим, а у великих карих очах чайлася вразливість людини, надміру обтяженої плоттю.

Ульот розумів, що більше не може бігти. Він хрипів і задихався. Інколи спотикався. Але не кликав своїх товаришів. Знав, що вони не можуть йому допомогти. Усі вони дали ту саму клятву, розуміючи, що не мають іншого захисту, окрім древньої доблесті та фрименської вірності. Це те, що зоставалося істинним, хоч усе фрименське стало музейним експонатом, а текст присяги вони завчили напам'ять від музейних фрименів.

Це через фрименську вірність Ульот мовчав, цілковито усвідомлюючи свою приреченість. Блискуча демонстрація древньої гідності, хоч радше жалюгідна, бо всі, хто біг, лише з мудрих книжок і легенд Усної історії знали доблесті, які наслідували.

Д-вовки вже майже наздогнали Ульота, гігантські сірі постаті сягали йому ледь не до плечей. Уперто стрибали й завивали: голови підведені, очі втуплені в осяяну зрадницьким місяцем постать — їхню здобич.

Ліва нога зачепилася об корінь, і Ульот ледь не впав. Це дало йому сил. Він різко прискорився, десь на вовчий корпус випередивши своїх переслідувачів. Напружив рамена, змахував руками. Відкритим ротом тяжко хапав повітря.

Д-вовки не змінили темпу. Наче срібні тіні, вони легкими стрибками неслися крізь сильні зелені запахи свого лісу. Знали, що перемогли. Мали такий досвід.

Ульот знову спіткнувся. Ухопившись за молодий пагін, утримав рівновагу. Тяжко дихав, ноги тремтіли, бунтуючи проти того, до чого він їх змушував. Йому забракло енергії на черговий ривок.

Один із Д-вовків, велика самка, забігла ліворуч від Ульота. Повернула всередину й стрибнула, перетявши йому дорогу. Гігантські ікла розірвали Ульотове плече. Він гойднувся, але не впав. До лісових запахів додався різкий дух крові. Менший самець ухопив Ульота за праве стегно, і той нарешті з криком упав. Зграя накинулася на нього, і ось крик із жорстокою невідворотністю урвався.

Не зупиняючись задля поживи, Д-вовки знову кинулися в погоню. Їхні носи обнюхували лісову підстилку та мандрівні вихори в повітрі, ловлячи теплі смуги, zostавлені двома іншими втікачами.

Наступного бігуна звали Квутег, то було старе й шановане на Арракісі ім'я ще за часів Дюни. Його предок виконував на січі Табр обов'язки старшого над Смертесховищем, але цей факт загубився в трьохтисячолітньому минулому, у яке вже мало хто вірив. Квутег біг широкими кроками, його високе струнке тіло, здавалося, ідеально пасувало для такої напруги. У нього були орлині риси обличчя, довге чорне волосся стікало на плечі. Як і його товариші, мав на собі чорний біговий комбінезон зі щільно зітканої бавовни. Одяг підкреслював напруження його сідниць і жилавих стегон, глибокий рівномірний ритм дихання. Лише темп бігу, досить повільний як для Квутега, вказував на ушкодження правого коліна: травмувався, коли спускався на дно рукотворної прірви, що оточувала Цитадель Бога-Імператора в Сар'єрі.

Квутег почув оклик Ульота, раптово всевладну тишу, а тоді поновлення погоні Д-вовків. Намагався заборонити своїй уяві малювати образ ще одного друга, убитого монструальними вартовими Лето, проте уява не слухалася. Подумки Квутег проклинав тирана, але не марнував дихання, аби вимовити прокляття вголос. Лишалася надія, що він зуміє врятуватися, діставшись ріки Айдаго. Квутег знав, що думають про нього друзі, навіть Сіона. Завжди вважали його запасливим. Ще в дитинстві він постійно заощаджував сили, зберігаючи їх на мить найвищої потреби, стримано витрачаючи свої резерви.

Попри ушкоджене коліно, Квутег прискорив біг. Знав, що річка недалеко. Біль від ушкодження перетворився з муки на негасиме полум'я, що пекло всю ногу та бік. Він знав межі своєї витривалості. Також знав, що Сіона має вже от-от дістатися води. Вона, найшвидша з усіх, несла запечатаний пакет,

а в ньому те, що вони викрали зі сар'єрської фортеці. Біжучи, Квутег зосередив думки на цьому пакеті.

«Врятуй його, Сіоно! Використай, аби його знищити!»

Жадібне виття Д-вовків пронизало Квутегову свідомість. Вони надто близько. Він знав, що не втече.

Але Сіона повинна втекти!

Він ризикнув озирнутися і побачив, як один із вовків намагається обійти його та напасти збоку. У його свідомості вималювалася схема планованої атаки. Коли вовк збоку стрибнув, Квутег плігнув також. Заховавшись від зграї за деревом, він схилився над відокремленим вовком, обіруч ухопив його за задню лапу й закрутив пійманою твариною, наче ціпом, що змусило інших розбігтися. Звір виявився легшим, ніж він очікував, тож Квутег був майже задоволений зміною подій і вимахував своїм живим кием, молотячи нападників та обертаючись, немов дервіш. У вируванні розбив черепи двом вовкам, але не міг захищатися з усіх боків. Худий самець стрибнув йому на спину, відкинувши до дерева, і Квутег випустив свого кия.

— Біжи! — гукнув він.

Зграя знову пробилася до нього, і Квутег впився зубами в горлянку худого самця. Прокушував її, вклавши в це зусилля весь свій відчай. Вовча кров приснула йому на обличчя й осліпила. Заточившись, не розрізняючи, у який бік рухається, Квутег піймав ще одного вовка. Частина зграї розбіглася, крутячись і перетворившись на верескливий натовп, дехто напав на поранених товаришів. Але більшість зграї далі зосереджувалася на здобичі. Вовчі зуби з обох боків розірвали горлянку Квутега.

Сіона теж почула крик Ульота, тоді безпомилкову тишу, потім виття зграї, коли вовки відновили погоню. Її охопила така лють, що здавалося, ніби вона може через неї вибухнути. Ульота взяли в цю вилазку завдяки його аналітичним здібностям, умінню розгледіти ціле, виходячи з окремих частин. Це Ульот,

витагши незмінний збільшувач зі свого пакета, дослідив два дивні томи, які вони знайшли між планами Цитаделі.

— Думаю, що це шифр, — сказав Ульот.

І Раді, бідолашний Раді, що загинув першим з їхньої групи... Раді сказав:

— Ми не можемо дозволити собі додатковий тягар. Викинь їх геть.

— Несуттєві речі так не ховають, — заперечив Ульот.

Квутег підтримав Раді:

— Ми прийшли по плани Цитаделі й маємо їх. А ці томи надто важкі.

Але Сіона погодилася з Ульотом.

— Я понесу їх.

На цьому суперечка вичерпалася.

Бідний Ульот.

Усі знали, що він найгірший бігун у команді. Багато в чому Ульот був повільним, але годі було заперечити ясність його мислення.

Він гідний довіри.

Ульот *був* гідним довіри.

Сіона опанувала свій гнів і використала його енергію, щоб прискорити темп. Деревя в місячному світлі пролітали повз неї. Вона увійшла в понадчасову порожнечу бігу, де не було нічого, крім її власних рухів, а її тіло робило лише те, що було закладено в ньому на рівні рефлексів.

Коли вона бігла, чоловіки вважали її прекрасною. Сіона це знала. Її довге темне волосся було міцно зв'язане, щоб не вповільнювати руху, розвіваючись на вітрі. Вона назвала Квутега дурним, коли той відмовився наслідувати її стиль.

Де Квутег?

Її волосся було не таким, як у Квутега. Мало глибокий каштановий відтінок, який часом плутають із чорним кольором. Але насправді воно не чорне, зовсім не таке, як у Квутега.

Як це часом трапляється з генами, її риси відтворювали образ давно померлого предка: ніжний овал обличчя, пишні губи, зіркі очі над маленьким носиком. Її тіло стало витягнуто-худим за роки бігу, але посилало сильні сексуальні сигнали зустрічним чоловікам.

Де Квутег?

Вовча згряя затихла, і це наповнило її тривогою. Так вовки зробили перед тим, як повалили Раді. Так було, коли доп'яли Сетусу.

Вона казала собі, що тиша може означати щось інше. Квутег теж був мовчазним... і сильним. Травма, здавалося, не надто його турбувала.

Сіона почала відчувати біль у грудях, тяжко дихала — відомі симптоми з багатокілометрових тренувань. Піт постійно заливав її тіло під тонким чорним біговим одягом. Вона несла на спині приторочений з самого верху пакет із цінним вмістом, запечатаний, щоб не пошкодити під час переходу через річку. Подумала про складені там карти Цитаделі.

Де Лето переховує свій запас прянощів?

Це сховище мусило міститися десь у Цитаделі. Мусило. Десь на картах буде вказівка. Меланжеві прянощі, яких прагнули Бене Гессерит, Гільдія та всі інші... це було нагородою, вартою такого ризику.

І ці два зашифровані томи. Квутег мав рацію: рідудіанський кристалічний папір був важким. Але вона поділяла Ультотів захват. У шифрованих рядках приховано щось важливе.

У лісі позаду неї знову залунало жадібне вовче виття.

Біжи, Квутегу! Біжи!

І раптом просто перед собою, між деревами, вона побачила широку чисту смугу, що межувала з річкою Айдаго. Помітила зблиски місячного сяйва на воді за галявиною.

Біжи, Квутегу!

Тужила за голосом Квутеґа, за будь-чиїм голосом. З одинадцяти тих, хто розпочав цей біг, зосталося лише двоє. Дев'ятеро заплатило за цю авантюру своїм життям: *Раді, Алін, Ульот, Сетуса, Інінеґ, Гутьє, Мемар та Оала*.

Сіона подумки промовляла їхні імена й за кожним посиляла безмовну молитву до старих богів — не до тирана Лето. Особливо молилася до Шай-Хулуда.

«Молюся до Шай-Хулуда, що живе в піску».

Зненацька вона опинилася поза лісом, на осяяній місяцем смузї скошеної трави над річкою. Вода за вузьким, усипаним галькою берегом манила її. На тлі маслянистої течії берег видавався срібним.

Гучний крик з-за дерев ледь не збив її з ніг. Вона впізнала голос Квутеґа, що здіймався над дикими вовчими звуками. Квутеґ звертався до неї, не називаючи імені, тим безпомільним криком з одного слова, вартого нескінченних розмов, — посланням життя і смерті.

— Біжи!

Звуки зграї перетворилися на страхітливе сум'яття шаленого вереску, але більше ні звуку від Квутеґа. Вона вже знала, на що використав Квутеґ свої останні життєві сили.

«Затримав їх, щоб допомогти мені втекти».

Виконуючи наказ Квутеґа, вона помчала на берег річки й коміть головою кинулась у воду. Після жару від бігу вода здалася крижаною. Це на мить її приголомшило, вона випірнула, намагаючись пливати й відновити дихання. Дорогоцінний пакет здійснювався і бив їй по потилиці.

Річка Айдаґо була тут неширокою, не більше п'ятдесяти метрів, текла ледь вигнутою дугою, з оточеними коренями піщаними зазублинами та пологими берегами, густо оброслими буйними очеретами й травою. Вода не хотіла триматися прямої лінії, запроєктованої для неї інженерами Лето. Сіону підтримувала на духу певність, що у Д-вовків закладено рефлекс зупинятися перед водою. Їхню територію обрисовували

межі: по цей бік річка, по той бік — вал пустелі. Попри це, кілька останніх метрів вона пропливла під водою і випірнула в тіні урвища. Тоді озирнулася.

Вовча згряя вишикувалася вздовж берега. Усі, крім одного, що спустився до краю річки. Подався нижче, передні лапи майже у воді. Почулося його скавчання.

Сіона знала, що вовк її бачить. Безсумнівно. Д-вовки мали гострий зір. Предками лісових вартових Лето були Пильні Гончаки, а він вивів цю вовчу породу, ще підсиливши їхню зіркість. Вона міркувала, чи зможуть колись вовки здолати закладені в них рефлекси. Полюючи, вони переважно покладалися на зір. Якщо цей один вовк на березі річки зайде у воду, усі інші можуть піти слідом. Сіона стримала подих. Почувалася цілковито виснаженою. Вони здолали майже тридцять кілометрів, другу половину з Д-вовками на п'ятах.

Вовк на краю річки ще раз заскавчав і плигнув назад, до зграї. За якимось безмовним сигналом вони повернулися і стрибнули назад, до лісу.

Сіона знала, куди вони поспішають. Д-вовки могли їсти все, піймане ними в Забороненому Лісі. Усі це знали. Саме тому ці вовки блукали лісом як охоронці Сар'єру.

— Ти заплатиш за це, Лето, — прошепотіла вона. Її голос прозвучав дуже тихо, майже як плюскіт води в очеретах позаду неї. — Заплатиш за Ульота, за Квутеґа, за всіх інших. Заплатиш.

Вона легко відштовхнулася і дозволила течії нести себе, аж доки не торкнулася стопами першої мілини вузького берега. Повільно, переборюючи втому, вибралася з води й зупинилася, аби перевірити, чи не промокнув вміст запечатаного пакета. Печатка була цілою. Якусь мить Сіона дивилася на неї при місячному світлі, а тоді здійняла погляд на стіну лісу по той бік річки.

«Ціна, яку ми заплатили. Десять дорогих друзів».

Сльози зблиснули в очах, але вона успадкувала дещо від древніх фрименів, тож сліз було небагато. Авантюрна переправа

через річку, тоді прямісінько через ліс, доки вовки патрулювали північні кордони, далі крізь останню пустелю Сар'єр та оборонні мури Цитаделі — це все здавалося їй сном... навіть утеча від вовків, яку вона передбачала, адже було певним, що зграя вартових помчить навперейми нападникам і чекатиме... це все було сном. Це вже в минулому.

«Я врятувалася».

Вона знову приторочила до спини запечатаний пакет.

«Я пробилася крізь твою оборонну лінію, Лето».

Тоді Сіона подумала про зашифровані томи. Була певна — щось сховане в рядках тайнопису прокладе дорогу їй помсти.

«Я знищу тебе, Лето!»

Не *«Ми знищимо тебе!»* Не таким був шлях Сіони. Вона має зробити це сама.

Обернулася і рушила в бік садів за скошеним лужком над річкою. Ідучи, повторила свою клятву, уголос додавши до неї давню фрименську фразу, що містила її повне ім'я:

— Сіона ібн-Фуад аль-Сеефа Атрідка проклинає цим тебе, Лето. Ти заплатиш сповна!

**НИЖЧЕ ПОДАНО ВИКОНАНІЙ ХАДІ БЕНОТТО ПЕРЕКЛАД ТОМІВ,
ЗНАЙДЕНИХ У ДАР-ЕС-БАЛЯТІ**

Я народився як Лето Атрід II понад три тисячі стандартних років тому, рахуючи від моменту, коли змушую ці слова друкуватися. Моїм батьком був Пол Муад'Діб. Матір'ю була його фрименська дружина Чані. Бабцею по матері була Фарула, відома серед фрименів зелейниця. Бабцею по батькові була Джессіка, витвір розплідної програми Бене Гессерит, що мала за мету створити чоловіка з силами Превелебних Матерів Сестринства. Дідом по матері був Ліет-Кайнс, планетолог, який організував екологічну трансформацію Арракіса. Дідом по батькові був Лето Атрід, потомок Дому Атрея, що міг простежити своє походження від грецького предка.

Досить цього родоводу!

Мій дід по батькові помер, як багато добрих греків, намагаючись убити свого смертельного ворога, старого барона Владіміра Харконнена. Тепер вони обидва неспокійно спочивають у моїх предківських пам'ятях. Навіть мій батько невдоволений. Я зробив те, чого він злякався, і його тінь мусить бути співучасником наслідків.

Так вимагає Золотий Шлях. «А що таке Золотий Шлях?» — питаєте ви. Це виживання людства, не більше й не менше. Ми, наділені передзнанням, ті, кому відомі пастки в людському майбутті, завжди відповідальні за нього.

Вживання.

Хай як би ви з цим почувалися — ваші дрібні нещастя і радості, навіть ваші муки й зриви, рідко нас обходять. Мій батько

мав таку силу. У мене вона більша. Ми можемо час від часу зазирати крізь запону Часу.

Планета Арракіс, звідки я правлю мультигалактичною Імперією, уже не та, як тоді, коли її називали Дюною. За тих часів уся планета була пустелею. Тепер від неї зостався лише клаптик, мій Сар'єр. Гігантські піщані хробаки вже не блукають на волі, продукуючи меланжеві прянощі. Прянощі! Дюна привертала увагу лише як джерело меланжу, *єдине джерело*. Що за надзвичайна субстанція! Жодна лабораторія не спромоглася відтворити її. Це найцінніша речовина, яку будь-коли мало людство.

Без меланжу, що запалоє лінійне передзнання Навігаторів Гільдії, люди лише слимачим повзанням долали б парсеки космосу. Без меланжу втратили б свій дар Правдомовиці та Превелебні Матері Бене Гессерит. Без геріатричних властивостей меланжу люди жили б за стародавніми мірками — сто літ, не довше. Тепер прянощі — це лише запаси Гільдії та Бене Гессерит, кілька невеликих складів уцілілих великих Домів і моє гігантське сховище, якого прагнуть усі. Як вони хотіли б пограбувати мене! Але не сміють. Знають, що я все знищив би, перш ніж відступити.

Ні. Приходять із шапкою в руці й просять у мене меланж. Даю його як нагороду й відмовляю, караючи. Як вони це ненавидять.

«Це моя сила, — кажу я їм. — Це мій дар».

Завдяки цьому я творю Мир. Вони понад три тисячоліття мали Мир Лето. Це вимушений спокій, який до мого панування людство знало лише впродовж найкоротших відтинків часу. Щоб не забути, ще раз вивчіть Мир Лето за моїми журналами.

Я розпочав ці записи в перший рік правління, у першій фазі моєї метаморфози, коли ще переважно був людиною, навіть на вигляд. Шкіра з піщаних форелей, яку я прийняв (а мій батько відмовився) і яка дала мені значно більшу силу плюс практичну невразливість до конвенційних атак і старіння,

ця шкіра все ще облягала впізнавано людські форми: дві ноги, дві руки, людське обличчя, обрамлене скрученими складками піщаних форелей.

Ах, це обличчя! Я й досі його маю, і це єдина людська шкіра, яку я виставляю світові. Решта мого тіла покрита сполученими тілами цих дрібних мешканців глибокого піску, що одного дня можуть стати гігантськими піщаними хробаками.

Так і буде... колись.

Я часто думаю про свою фінальну метаморфозу, про цю *подобу* смерті. Знаю, як це відбуватиметься, але не знаю ні часу, ні інших учасників. Це та єдина річ, якої я не можу знайти. Знаю лише, чи ще триває Золотий Шлях, чи вже урвався. Коли я змушую ці слова записуватися, Золотий Шлях триває, і, врешті-решт, цим я задоволений.

Я більше не відчуваю, як війки піщаних форелей зондують мою плоть, вводючи воду мого тіла до своїх плацентних капсул. Тепер ми практично одне тіло, вони — моя шкіра, а я — сила, що рухає ними весь... більшість часу.

Коли я це пишу, *цілість* можна визнати доволі огидною. Я те, що можна назвати предчервом. Моє тіло близько семи метрів завдовжки й трохи більше за два метри діаметром, переважно ребристе, з моїм Атрідівським обличчям на висоті людського зросту з одного кінця, а руки й долоні (усе ще розпізнавані як людські) дещо нижче. Мої ноги й стопи? Що ж, здебільшого атрофувалися. Просто плавці, далєбі, та ще й перемандрували на задню частину тіла. Повністю я важу близько п'яти старих тонн. Додаю ці параметри, бо знаю, що вони цікаві з історичного погляду.

Як я переміщаю цю вагу? Переважно за допомогою свого Королівського Повозу, витвору іксіан. Ви шоковані? Люди незмінно ненавиділи іксіан і боялися їх більше, ніж ненавиділи й боялися мене. Кращий той диявол, якого знаєш. А хто знає, що можуть створити чи винайти іксіани? Хто знає?

Звичайно, що не я. Не все.

Але я в дечому симпатизую іксіанам. Вони так сильно вірять у свою технологію, свою науку, свої машини. Оскільки ми з ними віримо (неістотно, у що), то розуміємо одне одного — іксіани та я. Вони створили для мене багато пристроїв і думають, що заслужили цим вдячність. Слова, які ви читаєте, надруковано іксіанським пристроєм, що зветься «диктопис». Якщо я налаштовую свої думки певним чином, диктопис активується. Я лише думаю, а слова друкуються для мене на кристалічних рідудіанських аркушах усього в одну молекулу завтовшки. Інколи я замовляю копії, віддруковані на менш тривкому матеріалі. Дві останні з таких викрала в мене Сіона.

Хіба вона не викликає захоплення, моя Сіона? Якщо зрозумієте, наскільки вона для мене важлива, можете навіть спитати, чи я справді дозволив би їй померти в лісі. Не сумнівайтесь. Смерть — дуже особиста справа. Я рідко в неї втручаюся. Ніколи не роблю цього з кимось, хто мусить пройти випробування, як Сіона. Я міг дозволити їй померти на будь-якому етапі. Врешті-решт, я можу здобути нового кандидата за дуже короткий, за моїми мірками, час.

Хоча вона захоплює навіть мене. Я стежив за нею там, у лісі. Завдяки іксіанським пристроям я стежив за нею, міркуючи, чому не очікував цієї авантюри. Але Сіона — це... Сіона. Тому я навіть не поворухнувся, аби зупинити вовків. Це було б помилкою. Д-вовки — лише продовження моєї мети, а моя мета — стати найвидатнішим хижаком в історії.

Журнали Лето

НАВЕДЕНИЙ КОРОТКИЙ ДІАЛОГ УЗЯТО З РУКОПИСНОГО ДЖЕРЕЛА ПІД НАЗВОЮ «ФРАГМЕНТ ІЗ ВЕЛБЕКА». ІМОВІРНИМ АВТОРОМ Є СІОНА АТРІДКА. УЧАСНИКАМИ РОЗМОВИ Є САМА СІОНА ТА ЇЇ БАТЬКО МОНЕО, ЩО (ЯК ТВЕРДЯТЬ УСІ ІСТОРІЇ) БУВ МАЖОРДОМОМ І ГОЛОВНИМ ПОМІЧНИКОМ ЛЕТО ІІ. ДІАЛОГ ДАТУЄТЬСЯ ЧАСОМ, КОЛИ СІОНА БУЛА ЩЕ ПІДЛІТКОЮ, А БАТЬКО ВІДВІДАВ ЇЇ В ШКОЛІ РИБОМОВОК У ФЕСТИВАЛЬНОМУ МІСТІ ОННІ, НАЙБІЛЬШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ЦЕНТРІ ПЛАНЕТИ, ВІДОМОЇ ТЕПЕР ЯК РАКІС. ЗГІДНО З ІДЕНТИФІКАЦІЙНИМИ ДОКУМЕНТАМИ РУКОПІСУ, МОНЕО ПРИЙШОВ ДО ДОНЬКИ ТАЄМНО, АБИ ПЕРЕСТЕРЕГТИ, ЩО ЇЇ ЗАГРОЖУЄ ЗАГИБЕЛЬ.

Сіона: Як ти витримав з ним стільки, батьку? Він убиває тих, хто поряд. Це всі знають.

Монео: Ні! Ти помиляєшся. Він нікого не вбиває.

Сіона: Ти не мусиш брехати мені про нього.

Монео: Я кажу те, що думаю. Він нікого не вбиває.

Сіона: Тоді як ти поясниш смерті, про які всім відомо?

Монео: Убиває Черв. Черв є Богом. Лето живе на лоні Бога, але нікого не вбиває.

Сіона: То як же ти вижив?

Монео: Я вмю розпізнавати Черва. Бачу це з його обличчя та рухів. Знаю, коли наближається Шай-Хулуд.

Сіона: Він не Шай-Хулуд!

Монео: Ну, так називали Черва за фрименських часів.

Сіона: Я читала про це. Але він не є Богом пустелі.

Монео: Мовчи, дурне дівча! Ти нічого про це не знаєш.

Сіона: Я знаю, що ти боягуз.

Монео: Як мало ти знаєш. Ти ніколи не стояла на моєму місці й не бачила зміни в його очах, у рухах його рук.

Сіона: Що ти робиш, коли наближається Черв?

Монео: Іду геть.

Сіона: Це розсудливо. Він убив дев'ятьох Дунканів Айдаго, про яких ми знаємо напевно.

Монео: Кажу тобі: він нікого не вбиває!

Сіона: Яка різниця? Лето чи Черв — тепер вони одне тіло.

Монео: Але ж це дві різні особи — Лето-Імператор і *Черв, Що Є Богом.*

Сіона: Ти божевільний!

Монео: Можливо. Але я служу Богові.

Я найпалкіший спостерігач за людьми серед усіх, хто коли-небудь жив. Спостерігаю за тими, що всередині мене і ззовні. Минуле й теперішнє можуть дивно перемішуватися й переплітатися в мені. Під час метаморфози, яку проходить моє тіло, чуття чудовим способом змінюються. Так, наче я відчуваю все з безпосередньої близькості. У мене винятково гострі слух і зір, а ще нюх, який дає змогу напрочуд точно все розрізняти. Я можу виявити й розпізнати феромони в кількості трьох часток на мільйон. Я знаю. Я це перевіряв. Вам мало що вдасться приховати від моїх чуттів. Думаю, ви б жахнулися, довідавшись, що я можу визначити з самого тільки запаху. Ваші феромони розповідають мені, що ви робите або збираєтеся зробити. І ваші жести чи поза! Я пів дня стежив за чоловіком, який сидів на лаві в Арракіні. Він був потомком наїба Стілгара в п'ятому коліні, та навіть не знав про це. Я вивчав нахил його шиї, обвислу шкіру під підборіддям, вологу довкола ніздрів, пори за вухами, пасма сивого волосся, що спадали з-під каптура древнього дистикоста. Він так і не помітив, що за ним стежать. Ха! Стілгар здогадався би про це за секунду-другу. Але той старий лише чекав когось, хто так і не прийшов. Урешті встав і пошкандибав геть. Він увесь заляк після цього сидіння. Я знав, що більше ніколи не побачу його в плоті. Був близьким до смерті, а його вода, напевно, буде змарнована. Що ж, це вже не має значення.

Викрадені журнали

Лето вважав, що місце, де він чекав прибуття чергового Дункана Айдаго, було найцікавішим у світі. За більшістю людських стандартів, це був гігантський простір, серцевина заплутаної серії катакомб під його Цитаделлю. Від нього, наче спиці від маточини колеса, розходилися віялом покої у тридцять метрів

заввишки та двадцять метрів завширшки. Тут він чекав. Його повіз стояв у центрі цієї маточини, у склепінчастій круглій кімнаті чотириста метрів діаметром і сто метрів заввишки в найвищому місці, саме над ним.

Такі розміри здавалися йому заспокійливими.

У Цитаделі був ранній пополудень, але єдине світло в його покої линуло від тьмяно-оранжевих світлокулів на силових підвісках, що безладно переміщалися в різних напрямках. Світло не проникало глибоко в прилеглі покої, однак спогади Лето достеменно розповідали йому про все, що там було: воду, кості й прах його предків та Атрідів, які жили й помирали від часів Дюни. Усі вони були тут, а на додачу кілька контейнерів із меланжем, аби на крайній випадок створити ілюзію, що це весь його скарб.

Лето знав, чому прибув Дункан. Айдаго довідався, що тлейлаксу готують іншого Дункана, іншого гхолу, створеного за специфікованими вимогами Бога-Імператора. Цей Дункан боявся, що його замінять після майже шести десятиліть служби. Такі події завжди ставали початком бунту Дунканів. Посланець Гільдії вже дочекався Лето й перестеріг його, що іксіани доставили Дункану лазеростріл.

Лето реготнув. Гільдія zostавалася напрочуд вразливою у всьому, що стосувалося її незначного запасу прянощів. Їх жахала думка, що Лето є останньою ланкою зв'язку з хробачками, які створили первинні запаси меланжу.

«Якщо я помру далеко від води, прянощів більше не буде».

Таким був страх Гільдії. А їхні історики-рахмістри запевняли, що Лето володіє найбільшим запасом прянощів у Всесвіті. Це знання робило з Гільдії майже незрадливого союзника.

Чекаючи, Лето виконував вправи для рук і пальців зі свого бене-гессеритського спадку. Руки були його гордістю. Довгі пальці — і великі, і решту — під сірою оболонкою зі шкіри піщаних форелей можна було використовувати так само, як звичайні людські. Майже невикористовувані плавники, що були колись ногами та стопами, завдавали більше незручності,

ніж сорому. Він міг повзати, котитися та кидати своє тіло з дивовижною швидкістю, проте інколи падав на плавники й відчував біль.

Що затримує Дункана?

Лето уявив, як цей чоловік вагається, вдивляючись крізь вікно в плинний горизонт Сар'єру. Повітря сьогодні пашіло жаром. Перед спуском до крипти Лето побачив міраж на південному заході. Теплове дзеркало перехилилося і відбило на пісок зображення, як група музейних фрименів тягнеться повз Демонстраційну Січ, призначену для просвіти туристів.

У крипти стояв холод, вічний холод, а освітлення завжди було тьмяним. Спиці тунелів, схожі на темні лази, плавно здіймалися вгору чи опускалися вниз, щоб прийняти Королівський Повіз. Деякі тунелі, сховані за фальшивими стінами, тяглися кілометрами. Це були проходи, які Лето створив для себе сам за допомогою іксіанських знярядь.

Обдумуючи майбутню розмову, Лето дедалі сильніше хвилювався. Ця емоція видалася йому цікавою, єдиною, як було відомо, що приносила радість. Лето знав, що до якоїсь розумної межі полюбив чергового Дункана. У Лето лишалася надія, що той чоловік переживе майбутню розмову. Інколи вони виживали. Ймовірність того, що Дункан становитиме смертельну загрозу, була невеликою, хоча слід було належно оцінити й таку можливість. Лето намагався пояснити це одному з попередніх Дунканів... у цій самій кімнаті.

— Тобі видається дивним, що я, зі своєю силою, можу говорити про везіння і випадок, — сказав Лето.

Але Дункан лютував:

— Ти нічого не залишаєш на волю випадку! Я тебе знаю!

— Як наївно. Випадок — це природа мого Всесвіту.

— Випадку немає! Є злі пустощі. А ти — автор цих пустощів!

— Чудово, Дункане! Пустощі — це найглибша насолода. Те, як ми трактуємо пустощі, вказує на розвиток наших творчих здібностей.

— Ти ж навіть більше не людина! — Ох, як же лютував Дункан. Лето виявив, що це звинувачення дратує, наче піщинка в оці. Тримався за рештки свого колишнього людського «я» з похмурою затятістю, яку годі було заперечити, хоча роздратування було максимумом його гніву.

— Твоє життя перетворилося на кліше, — звинуватив Лето свого співрозмовника.

І тут Дункан витяг невелику вибухівку зі складок свого однострою. Яка несподіванка!

Лето обожнював несподіванки, навіть брудкі.

«*Це щось таке, чого я не передбачив!*» Саме це він сказав Дунканові, що стояв на диво нерішучий, хоча зараз від нього саме рішучість і вимагалася.

— Це може тебе вбити, — промовив Дункан.

— Вибачай, Дункане. Може мене трохи ушкодити, не більше.

— Але ж ти сказав, що не передбачив цього! — Дункан зірвався на пронизливий крик.

— Дункане-Дункане, це абсолютне передбачення означає для мене смерть. Яка ж несамовито нудна смерть.

Останньої миті Дункан намагався відкинути пристрій убік, але він виявився ненадійним і вибухнув надто швидко, убивши при цьому його самого. Ах, ну що ж. Тлейлаксу у своїх аксолотлевих контейнерах мали вже наготові іншого.

Одна зі світлокуль, що плавали довкола Лето, блимнула. Його охопив азарт. Сигнал Монео! Вірний Монео попереджав свого Бога-Імператора, що Дункан спускається до криниці.

Двері людського ліфта між двома переходами-спицями у північно-західній арці розчинилися. Звідти вийшов Дункан і рушив уперед. З цієї відстані він здавався дрібною фігуркою, але очі Лето розгледіли найдрібніші деталі. Складка на лікті однострою свідчила про те, що чоловік сидів, спершись підборіддям на долоню. Так, на підборідді досі були сліди від долоні. Запах Дункана попереджав про високий рівень адреналіну в його крові.

Доки Дункан наближався, Лето мовчав, вивчаючи деталі. Дункан досі, попри довгу службу, рухався із молодого пружністю. Міг за це дякувати мінімальним дозам меланжу, який споживав. Був одягнений у старий Атрідівський однострій, чорний, із золотим яструбом ліворуч на грудях. Цікавий спосіб заявити: «Служу честі *давніх* Атрідів». Його волосся все ще було чорною *каракулевою* шапкою, різкі риси обличчя, високі вилиці.

«Глейлаксу добре роблять своїх гхол», — подумав Лето.

Дункан мав при собі тонку теку з темно-коричневого волокна, він уже багато років її носив. Зазвичай там містилися матеріали, на які він посилався у своїх рапортах, але сьогодні тека випиналася від чогось важчого.

Іксіанського лазеростріла.

Ідучи, Айдаго зосередив увагу на обличчі Лето. Це обличчя збивало з пантелику тим, що залишалося Атрідівським: тонкі риси, цілковито сині очі — людям зі слабкими нервами здавалося, що погляд пронизує їх фізично. Обличчя глибоко ховалося в сірому плащі зі шкіри піщаних форелей. Айдаго знав, що цей плащ може розкрутитися в захисну оболонку. Для цього достатньо найменшого поруху м'яза обличчя, швидшого за кліпання очима. Обрамлена сірим шкіра була рожевою. Важко було позбутися думки, що обличчя Лето непристойне, ніби загублена людська частка, ув'язнена в чомусь чужому.

Зупинившись усього за шість кроків од Королівського Повозу, Айдаго не намагався приховати своєї гнівної рішучості. Навіть не думав, чи знає Лето про лазеростріл. Імперія надто далеко відійшла від давньої моральності Атрідів, стала безликим джаггернаутом — колосальною колісницею, що чавить невинних на своїй дорозі. Цьому слід покласти край!

— Я прийшов поговорити з тобою про Сіону та інші справи, — промовив Айдаго. Поклав теку так, щоб легко витягти з неї лазеростріл.

— Дуже добре. — У голосі Лето звучала сама лише нудьга.

— Утекла тільки Сіона, але вона досі має підтримку спільників-бунтарів.

— Думаєш, мені про це не відомо!

— Я знаю твою небезпечну терпимість до бунтівників! Те, чого я не знаю, — що містилося у викраденому пакеті.

— Ах, це. Там детальні плани Цитаделі.

На якусь мить Айдаго знову став Командиром Варти, глибоко шокованим таким порушенням безпеки.

— І ти дозволив їй утекти з ними?

— Ні, це ти дозволив.

Айдаго відсахнувся від цього звинувачення. Новостворений убивця-терорист поступово почав знову брати в ньому гору.

— Це все, що вона взяла? — спитав Айдаго.

— Там, разом із картами, були два томи, копії мого журналу. Вона їх украла.

Айдаго вивчав нерухоме обличчя Лето.

— Що в тих журналах? Інколи ти кажеш, що то щоденники, інколи — що історичні записи.

— Потроху того й того. Можеш навіть назвати це підручником.

— Тебе турбує те, що вона взяла ці томи?

Лето дозволив собі легку посмішку, яку Айдаго сприйняв як заперечну відповідь. Потягся до тонкої теки, від чого тіло Лето на мить напружилось. Що цього разу — зброя чи рапорти? Хоча серцевина його тіла мала високу тепловитривалість, Лето знав, що деякі його частки могли бути вражені лазерострілом, особливо обличчя.

Айдаго витяг із теки рапорт, і, ще до того, як почав читати з нього, Лето безпомилково розпізнав сигнали. Айдаго шукав відповідей, а не передавав інформацію. Прагнув доказів правомірності вже спланованих дій.

— Ми виявили культ Алії на Г'еді Прайм, — сказав Айдаго.

Лето мовчав, поки той викладав деталі. *Як нудно.* Лето дав волю плину думок. Тепер шанувальники давно покійної

сестри його батька годилися тільки для того, щоб забезпечити сяку-таку розвагу. Але, як легко передбачити, Дункани вважали таку діяльність чимось на кшталт підпільної загрози.

Айдаго закінчив читати. Без заперечень, його агенти дуже старанні. До нудоти старанні.

— Це не більше, ніж відродження Ізиди, — сказав Лето. — Мої священники й священниці трохи розважаться, придушуючи цей культ і його послідовників.

Айдаго труснув головою, наче відповідаючи на якийсь голос усередині.

— Бене Гессерит знали про цей культ, — сказав він.

А ось *це* зацікавило Лето.

— Сестринство так і не простило мені, що я відібрав у них розплідну програму, — промовив він.

— Це не має нічого спільного з розплідною програмою.

Лето приховав легку потіху. Дунканів завжди вражала розплідна програма, хоча дехто з них час від часу був її учасником.

— Розумію, — сказав Лето. — Що ж, Бене Гессерит завжди були трохи божевільними, але їхнє божевілля є хаотичним резервуаром несподіванок. Деякі несподіванки можуть бути цінними.

— Я не бачу в цьому жодної цінності.

— Думаєш, за цим культом стоїть Сестринство? — спитав Лето.

— Так.

— Поясни.

— Вони мали храм. Називали його «Святинею крис-ножа».

— Що, і зараз?

— А їхня головна жриця звалася Хоронителькою Світла Джессіки. Це наштовхує на якісь думки?

— Це дуже мило! — Лето не намагався приховати своєї розваги.

— Що в цьому милого?

— Вони об'єднують моїх бабку й тітку в одну богиню.

Айдаго повільно похитав головою, не розуміючи.

Лето дозволив собі коротку внутрішню паузу, короткшу за кліпання. Внутрішня бабка не надто переймалася цим культом на Г'еді Прайм. Йому слід відгородитися від її спогадів та її особи.

— Яка, на твою думку, мета цього культу? — спитав Лето.

— Це очевидно. Конкурентна релігія для підриву твого авторитету.

— Надто просто. Хай там ким є Бене Гессерит, але вони не простаки.

Айдаго чекав пояснення.

— Хочуть більше прянощів! — сказав Лето. — Більше Превелебних Матерів.

— Тому й непокоять тебе, доки ти від них не відкупишся?

— Я розчарувався в тобі, Дункане.

Айдаго витріщився на Лето, а той прихитрився зітхнути — цей складний жест уже не був притаманний його новій формі. Зазвичай Дункани були кмітливішими, однак Лето здогадавався, що планований замах затьмарив його пильність.

— Вони обрали собі за домівку Г'еді Прайм, — промовив Лето. — Що з цього випливає?

— Це була твердиня Харконнів, але то давня історія.

— Там померла твоя сестра, ставши жертвою Харконнів. Харконнени та Г'еді Прайм у твоїх думках поєднані, і це правильно. Чому ж ти не згадав цього раніше?

— Я не вважав це важливим.

Лето стис уста в тонку лінію. Згадка про сестру стурбувала Дункана. *Розумом* цей чоловік знав, що він лише останній у довгому ряді воскресених тіл. Усі ці тіла були витворами аксолотлевих контейнерів тлейлаксу, причому з тих самих оригінальних клітин. Дункан не міг позбутися пробуджених спогадів. Знав, що це Атріди визволили його з Харконнівської неволі.

«*І хай ким ще я можу бути, — подумав Лето, — я все ще Атрід*».

— Що ти хочеш цим сказати? — запитав Айдаго.

Лето вирішив, що потрібен крик. Дозволив собі крикнути голосно:

— Харконнени нагромаджували прянощі!

Айдаго відступив на крок.

Лето продовжив тихішим голосом:

— На Г'єді Прайм міститься незнайдений запас меланжу. Сестринство намагається винишпорити його, а ці свої релігійні трюки використовує для прикриття.

Айдаго засоромився. Уже промовлена, відповідь здавалася очевидною.

«*І в цьому я помилився*», — подумав він.

Крик Лето струснув ним, нагадавши про обов'язки Командира Королівської Варти. Айдаго знав економіку Імперії, спрощену до краю: жодних відсотків, готівку на бочку. Єдина монета, що існувала, мала зображення закритого каптуром обличчя Лето: Бога-Імператора. Але все спиралося на прянощі, субстанцію, ціна якої, і так височенна, постійно зростала. За невелику валізу прянощів можна було купити цілу планету.

«*Контролю гроші й суди. Решту зостав черні*», — подумав Лето. Так сказав Джейкоб Брум¹, і Лето почув, як старий хихотить у бороду. «*Справи не надто змінилися, Джейкобе*».

Айдаго глибоко вдихнув:

— Слід негайно повідомити Бюро Віри.

Лето мовчав.

Прийнявши це за сигнал продовжувати, Айдаго вів далі свій звіт, однак Лето слухав його лише частиною свідомості. Наче оболонка-монітор, що тільки записує слова та дії Айдаго, але час від часу висуває внутрішній коментар.

«*А зараз він хоче говорити про тлейлаксу.*

Дункане, ступаєш на небезпечний ґрунт».

¹ Джейкоб Брум (1752–1810) — американський підприємець, політик і громадський діяч. (Тут і далі прим. перекл.)

Але це відкрило нову дорогу для роздумів Лето.

«Лукаві тлейлаксу досі продукують моїх Дунканів із оригінальних клітин. Роблять речі, заборонені релігією, — це знаю і я, і вони. Я не дозволяю штучних маніпуляцій людською генетикою. Та тлейлаксу вже засвоїли, що я ціную Дунканів як Командирів своєї Варти. Думаю, вони й не підозрюють, що для мене це розвага. Мене забавляє, що річка з назвою Айдаго тече там, де колись стояла однойменна гора. Тепер її немає. Ми її зрівняли із землею, видобувши матеріал для високих валів, які оперізують мій Сар'єр.

Звичайно, тлейлаксу знають, що час від часу я схрещую Дунканів у власній розплідній програмі. Ці Дункани мають силу напівкровок... і дещо набагато більше. Кожен вогонь мусить мати свою заслінку.

Я мав намір схрестити його з Сіоною, та тепер це неможливо.

Ха! Він каже, що хоче, аби я “пригнув до землі” тлейлаксу. Чому не спитає відверто: “Ти плануєш замінити мене?”

Мені так і кортить сказати йому про це».

Айдаго знову потягся до тонкої теки. Інтроспективний моніторинг Лето не пропустив цього.

«Лазеростріл чи ще звіти? Ще звіти.

Дункан поводитьсь обережно. Хоче не лише підтвердження, що я не здогадуюся про його наміри, а ще більше “доказів”, що я негідний його вірності. Його вагання затягнулося. Завжди так. Я досить часто казав йому, що не використаю передзнання для передбачення свого виходу з цієї древньої форми. Проте він вагається. Він завжди вагається.

Ця печерна кімната поглинає його голос, а коли б не моя чутливість, тутешня вогкість замаскувала б хімічні докази його страху. Я усуваю його голос із безпосередньої свідомості. Яким занудою став цей Дункан. Розповідає історію, історію бунту Сіони, без сумніву, щоб перевести розмову на особисті остороги щодо її останньої ескапади.

“Це не звичайний бунт”, — каже він.

Це мене осмикує! Дурень. Усі бунти звичайні й украй нудні. Виконуються за одним шаблоном і дуже схожі між собою. Рушійною силою є адреналінова залежність і прагнення здобути власну владу. Усі бунтівники — це замасковані аристократи. Тому так легко їх повернути.

Чому Дункани ніколи мене не чують, коли я кажу про це? Я вже мав суперечку з цим самим Дунканом. То була одна з наших найперших сутичок, у цій самій крипті.

“Мистецтво правління вимагає ніколи не передавати ініціативи радикальним елементам”, — сказав він.

Як педантично. Радикали з'являються в кожному поколінні, і цьому неможливо запобігти. Саме це він розуміє як “втрату ініціативи”. Він хоче їх придушити, пригнітити, контролювати, перешкоджати їхнім діям. Є живим доказом того, яка незначна різниця між поліцейським і військовим мисленням.

Я кажу йому: “Радикалів слід боятися лише тоді, коли ти намагаєшся їх придушити. Мусиш продемонструвати, що використовуєш найкращі їхні пропозиції”.

“Вони небезпечні! Вони небезпечні!” Думає, що коли повторювати, то це стане правдою.

Повільно, крок за кроком, я веду його за своїм методом, і, здається, він навіть слухає.

“Це слабкість, Дункане. Радикали завжди бачать речі лише в надто простих категоріях: чорне і біле, добро і зло, вони і ми. Так само розглядаючи складніші речі, вони відкривають дорогу хаосу. Мистецтво правління, як ти це називаєш, є опануванням хаосу”.

“Ніхто не здатен упоратися з кожною несподіванкою”.

“Несподіванка? Хто каже про несподіванку? Хаос не є несподіванкою. Його характеристики передбачувані. Насамперед він відкидає порядок і зміцнює сили крайніх елементів”.

“Хіба ж саме це не намагаються робити радикали? Хіба вони не намагаються струснути речі, щоб захопити владу?”

“Вони думають, що саме це й роблять. Насправді ж творять нових екстремістів, нових радикалів і продовжують старий процес”.

“А як із тими радикалами, що помічають складність і так наближаються до тебе?”

“Це не радикали. Це суперники в боротьбі за лідерство”.

“І що з ними робити?”

“Перетворювати на своїх союзників або вбивати. Таким є прообраз боротьби за лідерство на базисному рівні”.

“Так, а що з місями?”

“Як мій батько?”

Цьому Дунканові не подобається таке питання. Знає, що надто специфічним чином я і є мій батько, можу говорити його голосом і від його імені, ця пам'ять є точною, непередаваною і неунікною.

Він неохоче говорить: “Що ж... якщо ти хочеш”.

“Дункане, я — це всі вони, і я це знаю. Ніколи не було справді несамолюбних бунтівників, лише гіпокрити — свідомі чи не-свідомі, однаково”.

Це будить осине гніздечко моїх предківських пам'ятей. Дехто з них так і не позбувся переконання, що вони й лише вони мають ключ до всіх проблем людства. Що ж, я сам такий. Можу їм навіть поспівувати, кажучи, що їхня поразка — демонстрація непраоти.

Проте я змушений їх заблокувати. Немає сенсу надавати їм помешкання. Тепер вони лише болісні спогади... як цей Дункан, що стоїть переді мною з лазерострілом...

Великі підземні боги! Піймав мене при дрімоті. Тримає лазеростріл у руці, прицілившись мені в обличчя».

— Ти, Дункане? Теж мене зрадиш?

Et tu, Brute?¹

¹ І ти, Бруте? (лат.)

Кожен нерв Лето напружився в повній готовності. Відчув, як засмикалося його тіло. Плоть хробака мала власну волю.

Айдаго глузливо заговорив:

— Скажи мені, Лето, скільки разів я мушу сплачувати борг вірності?

Лето розпізнав внутрішню суть питання: *«Скільки мене було тут?»* Дункани завжди хотіли це знати. Усі Дункани питали про це, і жодна відповідь їх не вдовольняла. Сумнівалися.

Найсумнішим Муад'Дібовим голосом Лето спитав:

— Хіба ж ти не пишаєшся моїм поклонінням, Дункане? Невже ти ніколи не замислювався, що в тобі змушує мене постійно прагнути твоєї компанії впродовж століть?

— Бо ти знаєш, що я найдурніший із дурнів!

— Дункане!

Розлючений голос Муад'Діба завжди безвідмовно розбивав Айдаго на друзки. Хоч Айдаго знає, що Лето володіє силами Голосу так, як це недоступно нікому з Бене Гессерит, можна було передбачити, що він похитнеться від самих лише звуків. Лазеростріл загойдався в його руці.

Цього вистачило. Лето стрімко жбурнув себе й скотився з повозу. Айдаго ніколи не бачив, щоб він так покидав повіз, навіть не підозрював, що це можливо. Лето потрібні були тільки дві речі — реальна загроза, яку могло відчуті тіло хробака, і вивільнення цього тіла. Решта відбувалася автоматично, а швидкість цієї дії дивувала самого Лето.

Лазеростріл був найбільшим клопотом. Міг серйозно його подряпати, але мало хто розумів, як організм предчерва бореться з високою температурою.

Котячись, Лето вдарив Айдаго, лазеростріл під час пострілу відхилився. Один із непотрібних плавників, на які перетворилися ноги й стопи Лето, послав у його свідомість шквал пекучого болю. Якусь мить він нічого іншого не відчував. Але тіло хробака могло діяти, рефлекси спалахнули в дикому

пароксизмі удару. Лето почув тріск кісток. Спазматичний ривок руки Айдаго відкинув лазеростріл далеко на підлогу крипти.

Відкотившись від Айдаго, Лето приготувався до нової атаки, але потреби в цьому не було. Пошкоджений плавник усе ще посилав больові сигнали, він відчув, що вершечок згорів. Шкіра з піщаних форелей уже запечатувала рану. Біль пом'якшав, перетворившись на неприємну пульсацію.

Айдаго ворухнувся. Безсумнівно, він був смертельно поранений. Помітно, що груди розчавлені. Намагаючись дихнути, відчув біль агонії, але розплющив очі й глянув на Лето.

«Які ж затято одержимі ці смертні!» — подумав Лето.

— Сіона, — прохрипів Айдаго.

Лето побачив, що життя його покидає.

«Цікаво, — подумав Лето. — Чи можливо, щоб Дункан і Сіона... Ні! Цей Дункан завжди виявляв невідому глузливу зневагу до глупоти Сіони».

Лето повернувся на Королівський Повіз. Цього разу було дуже близько. Ані найменшого сумніву — Дункан цілився в мозок. Лето завжди усвідомлював, що його долоні й стопи вразливі, але нікому не дозволив довідатися: те, що було колись його мозком, більше не мало прямого зв'язку з обличчям. Не було мозком за людськими мірками, а поширилось уздовж усього тіла як скупчення вузлів. Лето не довірив це нікому, крім своїх журналів.

О, які пейзажі я бачив! І яких людей! Далекі мандрівки фрименів і всіх інших. Навіть повернення крізь міфи на Терру. О, уроки астрономії й інтриг, міграції, безладні польоти, біль у руках та легенях від бігу впродовж багатьох ночей на всіх цих космічних пилінках, де ми захищали наші минущі володіння. Я кажу вам, що ви — чудо, а мої спогади не дозволяють у цьому сумніватися.

Викрадені журнали

Жінка, що працювала за маленьким відкидним столиком, прикріпленим до стіни, була надто великою для вузького крісла, на якому сиділа. Надворі вже давно настав ранок, але в кімнаті без вікон, розташованій глибоко під містом Онном, сяяла світлокуля в кутку. Вона була налаштована на тепло-жовтий відтінок, проте світло не змогло розвіяти сірої утилітарності малої кімнати: стіни та стеля були покриті однаковими прямокутними панелями з тьмяно-сірого металу.

З меблів ще був вузький тапчан із тонким сірим покривалом, яке нічим не вирізнялося на сірому тлі. Очевидно, усі ці меблі не були розраховані на того, хто займав кімнату.

Жінка була одягнена в суцільну піжаму з темно-синьої тканини, що дуже напиналася на широких плечах, коли вона схилилася над столиком. Світлокуля осявала коротко стрижене біляве волосся та праву половину обличчя, підкреслюючи квадратну щелепу. Щелепа рухалася, беззвучно промовляючи слова, тоді як товсті пальці обережно натискали клавіші тонкої клавіатури на столику. Жінка ставилася до машини з повагою, що почалася благоговінням, а потім неохоче

перейшла в тривожне збудження. Тривале знайомство з машиною не стерло жодної з цих емоцій.

Написані слова з'являлися на екрані, схованому за стінним прямокутником, який відкривався, коли опускали столик.

«Сіона продовжує вчиняти дії, спрямовані на насильницький напад на Вашу Святу Особу, — писала вона. — Сіона залишається непохитною в проголошеній меті. Сьогодні вона сказала, що передасть копії викрадених книг групам, яким можна довіряти. Серед адресатів Бене Гессерит, Гільдія та іксіани. Каже, що книги містять Ваші зашифровані слова, а взамін на такий подарунок вона отримає допомогу в розшифруванні Ваших Святих Слів.

Владико, я не знаю, які одкровення можуть ховатися на цих сторінках, але, якщо вони містять якусь загрозу для Вашої Святої Особи, благаю звільнити мене від обітниці послуху Сіоні. Я не розумію, чому Ви змусили мене до цієї обітниці, проте боюся її.

Зостаюся Вашою шанобливою служницею, Нейла».

Крісло затріщало, коли Нейла відкинулася на спинку, замислившись над своїми словами. У кімнаті панувала цілковита тиша завдяки товстому ізоляційному шару. Чутно було лише тихе дихання Нейли, а віддалене пульсування механізмів більше відчувалося в підлозі, ніж у повітрі.

Нейла вдивлялася в послання на екрані. Призначене тільки для очей Бога-Імператора, воно потребувало чогось більшого за святу правдомовність. Вимагало глибокої безсторонності, яка її виснажила. Тоді жінка кивнула й натиснула клавішу, що мала закодувати слова та підготувати їх до пересилання. Перш ніж підняти столик і сховати його в стіні, схилила голову в тихій молитві. Як вона знала, ці дії перешлють послання. Сам Бог імпантував їй фізичний пристрій, узявши з неї клятву зберігати таємницю і перестерігши, що може настати час, коли він говоритиме з нею через ту річ усередині черепа. Ніколи досі ще цього не робив. Вона підозрювала, що цей

пристрій спроектували іксіани. Нагадував чимось їхній *вигляд*. Але цю річ зробив сам Бог, тож вона могла ігнорувати підозру, що в ній може міститися *ком'ютер*, заборонений Великою Конвенцією.

«Не твори жодного пристрою на подобу розуму!»

Нейла здригнулася. Підвелася і перенесла крісло на його звичне місце біля тапчана. Її важке мускулисте тіло розпирало тонкий синій одяг. У всіх її рухах відчувалася постійна обережність, характерна для тих, хто мусить утримувати значну фізичну силу. Відвернулася від тапчана й оглянула місце, де ховався столик. Прямокутна сіра панель нічим не відрізнялася від усіх інших. Жодної ворсинки, жодного волоска, нічого такого, що могло б відкрити таємницю панелі.

Щоб відновити сили, Нейла глибоко вдихнула й крізь єдині двері вийшла з кімнати до сірого коридору, тьмяно освітленого широко розкиданими білими кулями. Тут звуки механізмів були голоснішими. Повернула ліворуч — і за кілька хвилин опинилася в компанії Сіони в децю більшій кімнаті. На столі в центрі кімнати лежали речі, викрадені з Цитаделі. Дві срібні світлокулі осявали таку сцену: за столом сиділа Сіона, а поруч із нею стояв помічник на ім'я Топрі.

Нейла, хоч і неохоче, захоплювалася Сіоною, але Топрі був чоловіком, не вартим нічого, крім відвертої неприязні. То був нервовий товстун із витрішкуватими зеленими очима, носом, як у мопса, і тонкими губами над підборіддям з ямочками. Він заговорив пискливим голосом:

— Глянь сюди, Нейло! Дивись, що Сіона знайшла між сторінками цих двох книжок.

Нейла зачиила, а потім замкнула єдині двері кімнати.

— Ти забагато балакаєш, Топрі, — промовила Нейла. — Бовкаєш язиком. Звідки тобі знати, що я в коридорі сама?

Топрі зблід. На його обличчі з'явилася сердита гримаса.

— Боюся, вона має рацію, — сказала Сіона. — Чому ти вирішив, що я хочу, аби Нейла знала про мою знахідку?

— Ти їй в усьому довіряєш!

Сіона перевела увагу на Нейлу.

— Нейло, ти знаєш, чому я довіряю тобі?

Питання було поставлене цілком рівним голосом, позбавленим емоцій.

«Невже я підвела свого Владика?»

— Ти не маєш відповіді на моє питання? — спитала Сіона.

— Хіба я дала тобі привід не довіряти? — озвалася Нейла.

— Це недостатня причина довіри, — промовила Сіона. — Такої речі, як досконалість, не існує — ні в людині, ні в машині.

— То чому ж ти мені *довіряєш*?

— Твої слова завжди узгоджуються з твоїми діями. Це чудова риса. Наприклад, ти не любиш Топрі й ніколи не намагався приховати своєї неприязні.

Нейла глянула на Топрі, а той кашлянув.

— Я йому не вірю, — сказала Нейла.

Слова з'явилися в її мозку та без застережень злетіли з уст. І, лише сказавши їх, Нейла збагнула справжню суть неприязні: задля власної користі Топрі зрадив би будь-кого.

«Він розкрив мене?»

Усе ще з кислотою міною, Топрі промовив:

— Я не збираюся стояти тут і слухати твої образи.

Зібрався вийти, але Сіона застережно підняла руку. Топрі завагався.

— Хоча ми промовляємо давні фрименські слова й присягаємося у взаємній вірності, нас поєднує не це, — сказала Сіона. — Усе спирається на дії. Ними міряється все. Ви обоє це розумієте?

Топрі автоматично кивнув, проте Нейла похитала головою.

Сіона всміхнулася їй:

— Ти не завжди погоджуєшся з моїми рішеннями, правда, Нейло?

— Ні. — Вона сказала це всупереч власній волі.

— Ти ніколи не намагалася приховати свого несхвалення, а все-таки підкорялася мені. Чому?

— Бо я присяглася.

— Але ж я сказала, що цього не досить.

Нейла знала, що пітніє, знала, що це її видає, проте не могла ворухнутися. *«Що я маю зробити? Я поклялася Богові, що підкорятимусь Сіоні, але не можу їй цього сказати»*.

— Мусиш відповісти на моє питання, — промовила Сіона. — Я наказую.

Нейла стримала дихання. То була дилема, якої вона найбільше боялася. Виходу не було. Вона мовчки помолилася і тихо сказала:

— Я присягла Богові, що підкорятимусь тобі.

Від радості Сіона плеснула руками й засміялася.

— Я знала!

Топрі захихотів.

— Стули пельку, Топрі, — сказала Сіона. — Я намагалася дати урок *тобі*. Ти не віриш нікому, навіть самому собі.

— Але я...

— Тихо, кажу! Нейла вірить. Я вірю. Саме це нас поєднує. Віра.

Це застало Топрі зненацька.

— Віра? Ти віриш у...

— Не в Бога-Імператора, дурню ти! Ми віримо, що вища сила поборе тирана-хробака. Ця вища сила — це ми.

Нейла зі здриганням зітхнула.

— Усе гаразд, Нейло, — промовила Сіона. — Мені однаково, звідки ти черпаєш свої сили, доки ти віриш.

Нейла змусила себе всміхнутися, тоді вищирилася. Ніколи ще її так не вражала мудрість Владики. *«Я можу казати правду, і це працює лише на мого Бога!»*

— Я покажу тобі, що знайшла в цих книжках, — сказала Сіона. Жестом указала на кілька аркушів звичайного паперу на столі. — Закладене між сторінками.

Нейла обійшла стіл і зверху глянула на нього.

— По-перше, оце. — Сіона підняла предмет, якого Нейла не помітила. То було тоненьке пасомце чогось... і щось наче...

— Квітка? — спитала Нейла.

— Це лежало між двома аркушами паперу. На папері було написано таке.

Сіона нахилилася над столом і прочитала:

— Пасмо волосся Ганіми з квіткою зірочника, яку вона колись принесла мені.

Дивлячись на Нейлу, Сіона сказала:

— Наш Бог-Імператор виявив сентиментальність. Це слабкість, якої я від нього не очікувала.

— Ганіма? — спитала Нейла.

— Його сестра! Згадай Усну історію.

— О... о, так. Молитва до Ганіми.

— А зараз послухай це. — Сіона взяла другий аркуш і прочитала з нього:

Берег піщаний, сірий, наче мертва щока,
Зелений потік припливу віддзеркалює хвилі хмар,
Стою на темному мокрому краю.
Холодна піна миє пальці моїх ніг.
Я відчуваю дим дерева-плавника.

Сіона знову глянула на Нейлу.

— Це названо «Слова, які я написав, довідавшись про смерть Ганіми». Що ти думаєш про це?

— Він... він любив свою сестру.

— Так! Він *здатний* любити. О так! Тепер він наш.

Час від часу я дозволяю собі сафарі, в які не може вибратися жодна інша істота. Прориваюся всередину, тримаючись осі моїх спогадів. Наче школяр, що звітує про подорожі на канікулах, вибираю тему. Нехай це будуть... жінки-інтелектуалки! Пірнаю в океан предків. Я велика крилата риба в глибинах. Рот моєї свідомості розкривається, і я заковтую знахідки! Інколи... інколи я шукаю конкретних осіб, записаних у наших історичних анналах. Яка це таємна радість — на-ново пережити життя такої людини, глузуючи з намірянй науковців сформуувати її біографію.

Викрадені журнали

Монео спустився до крипти з сумним смиренням. Не можна було уникнути обов'язків, що зараз вимагалися від нього. Богу-Імператору потрібен недовгий час, аби оплакати втрату чергового Дункана, але по цьому життя тривало... тривало... тривало...

Ліфт тихо ковзнув униз з досконалою іксіанською бездоганністю. Раз, лише раз Бог-Імператор гукнув до свого мажордома:

— Монео! Інколи я думаю, що *тебе* створили іксіани!

Монео відчув, що ліфт зупинився. Двері розчинилися. Крізь крипту він глянув на затінену брилу на Королівському Повозі. Ніщо не вказувало, що Лето помітив його прихід. Монео зітхнув і розпочав довге блукання крізь лункий морок. На підлозі біля повозу лежало тіло. *Déjà vu* ні до чого. Просто звична картина.

Колись, ще на початку служби Монео, Лето сказав:

— Ти не любиш цього місця, Монео. Я це бачу.

— Ні, Владико.

Ледь розворушивши пам'ять, Монео почув власний голос із того наївного минулого. А голос Бога-Імператора відповів:

— Ти не вважаєш мавзолей гарним місцем, Монео. Я ж сприймаю його за джерело нескінченної сили.

Монео згадав, як сильно хотілося йому змінити тему.

— Так, Владико.

Лето вперто продовжував:

— Тут лише кілька моїх предків. Вода Муад'Діба тут. Гані та Харк-аль-Ада, звичайно, теж тут, але вони не *мої* предки. Ні, якщо існує якась справжня гробниця *моїх* предків, то ця гробниця — я. Тут переважно Дункани й витвори розплідної програми. Одного дня і ти лежатимеш тут.

Монео помітив, що спогади вповільнили темп його ходи. Зітхнув і пішов трохи швидше. Інколи Лето бував люто нетерплячим, але цього разу досі не подав ознак нетерплячки. Монео навіть не припускав, що його прихід залишився непоміченим.

Лето лежав із заплющеними очима, і лише інші його чуття відмічали пересування Монео по крипти. Усю увагу Лето займали думки про Сіону.

«Сіона — мій залятий ворог, — подумав він. — І мені не потрібні підтвердження цього від Нейли. Сіона — жінка дії. Живе на поверхні величезних енергій, що наповнюють мене розкішними фантазіями. Я не можу споглядати ці живі енергії без почуття екстазу. Вони — причини мого буття, виправдання всього, що я будь-коли зробив... навіть мертвого тіла цього дурного Дункана переді мною».

Слух підказував Лето, що Монео досі не пройшов і половини відстані до Королівського Повозу. Чоловік рухався дедалі повільніше, тоді раптово надав ходи.

«Як обдарував мене Монео своєю донькою, — думав Лето. — Сіона свіжа й дорогоцінна. Вона нова, а я — лише збірка старого мотлоху, проклятих реліквій, загублених і заблудлих. Ніколи раніше неможливо було й уявити таку купу сміття».

Лето вишикував свої внутрішні минулі життя, аби дати змогу їм роздивитися, що сталося в крипті.

«Подробиці — мої!»

Хоча Сіона... Сіона — немов чиста дошка, на якій ще можна написати великі речі.

«Стережу цю дошку з нескінченною обережністю. Готую її, вичищаю.

Що мав на увазі Дункан, коли назвав її ім'я?»

Монео наблизився до повозу нерішуче, хоча й цілком свідомо. Лето напевно не спав.

Коли Монео зупинився біля трупа, Лето розплющив очі й глянув униз. І виявив, що спостерігати за мажордомом приємно. Монео мав на собі білу Атрідівську уніформу без знаків розрізнення. Розумна думка: його обличчя, майже так само відоме, як обличчя Лето, — усі потрібні йому знаки розрізнення. Монео терпляче чекав. На його спокійному обличчі не ворухнувся жоден м'яз. Густе волосся пісочного кольору рівно розділене надвоє. У глибині сірих очей з'явився вираз прямоти, яка зазвичай супроводжує усвідомлення власної великої влади. Він змінював цей вигляд лише в присутності Бога-Імператора, а інколи навіть тоді не змінював. Жодного разу не глянув у бік тіла на підлозі крипти.

Доки Лето мовчав, Монео прокашлявся і сказав:

— Я засмучений, Владико.

«Чудово! — подумав Лето. — Знає, що я відчуваю справжні докори сумління через Дунканів. Монео бачив їхні записи й чимало їх мертвих. Йому відомо, що лише дев'ятнадцять Дунканів померло, як це називають люди, природною смертю».

— Він мав іксіанський лазерстріл, — промовив Лето.

Монео кинув неуважний погляд на зброю, що лежала на підлозі ліворуч від нього, тим самим показавши, що вже її побачив. Знову перевів увагу на Лето, оббігши очима всю довжину величезного тіла.

— Ви поранені, Владико?

— Дрібниця.

— Але ж він ушкодив вас.

— Ці плавники геть зайві. Повністю зникнуть упродовж наступних двохсот літ.

— Я особисто позбудуся тіла Дункана, Владико, — сказав Монео. — Чи є...

— Та моя частка, яку він спалив, повністю спопеліла. Дозвольмо їй розвіятися. Це відповідне місце для попелу.

— Як скаже мій Владика.

— Перш ніж позбудешся тіла, заблокуй лазеростріл і тримай там, де я зможу продемонструвати його іксіанському послові. Стосовно ж гільдіера, який нас попередив, *особисто* вручи йому десять грамів прянощів. Ох, а ще слід повідомити наших священниць на Г'еді Прайм про прихований склад меланжу. Імовірно, зі старої Харконненівської контрабанди.

— Що б ви хотіли зробити з ним, коли його знайдуть, Владико?

— Частину заплати тлейлаксу за нового гхолу. Решту можна розмістити в нашому сховищі тут, у крипті.

— Владико. — Монео підтвердив наказ кивком голови — жестом, що не був поклоном. Зустрівся поглядом із Лето.

Лето всміхнувся. Подумав: *«Ми обоє знаємо, що Монео не піде, не перейшовши до справи, яка найбільше нас непокоїть»*.

— Я бачив рапорт про Сіону, — сказав Монео.

Лето всміхнувся ще ширше. У такі моменти спілкування з Монео було суцєю насолодою. Його слова стосувалися справ, які не потребували відкритого обговорення. Його слова і вчинки цілковито узгоджувалися, підтверджуючи спільне розуміння, що Монео, звичайно, за всім шпигує. Зараз, природно, найбільшим його клопотом є дочка, але він хотів би наголосити, що найважливішою турботою застається піклування про Бога-Імператора. Пройшовши подібну еволюцію, Монео достеменно розумів делікатну природу долі, яка тепер випала Сіоні.

— Хіба ж це не я її створив, Монео? — спитав Лето. — Хіба ж не я керував її походженням і вихованням?

— Вона моя єдина дочка, єдине моє дитя, Владико.

— Вона дещо нагадує мені Харк-аль-Аду, — промовив Лето. — Схоже, у ній небагато від Гані, хоч мало би бути. Можливо, вона пов'язана з нашими предками в розплідній програмі Сестринства.

— Чому ви так кажете, Владико?

Лето замислився. Чи повинен Монео знати особливість своєї дочки? Інколи Сіона зникала з пророчого видіння. Золотий Шлях зоставався, але Сіона щезала. І все-таки... не володіла передзнанням. Була унікальним феноменом і, якщо виживе... Лето вирішив, що не скаламутить працездатності Монео зайвою інформацією.

— Згадай своє минуле, — сказав Лето.

— Справді, Владико! І в неї такий потенціал — набагато більший, ніж був у мене. Однак це також робить її небезпечною.

— А ще вона тебе не слухатиме, — додав Лето.

— Ні, але я маю агента серед її бунтівників.

«*Це, мабуть, Топрі*», — подумав Лето.

І без передзнання було зрозуміло, що Монео матиме там свого агента. Від часу смерті Сіониної матері Лето дедалі краще розумів дії Монео. Підозри Нейли вказували на Топрі. А зараз Монео демонстрував свої страхи та вчинки, пропонуючи їх як ціну майбутньої безпеки доньки.

«*Як не поталанило, що він став батьком лише однієї дитини від цієї матері*».

— Згадай, як я ставився до тебе за подібних обставин, — сказав Лето. — Ти знаєш вимоги Золотого Шляху не гірше за мене.

— Але я був молодим і дурним, Владико.

— Молодим і зухвалим, проте аж ніяк не дурним.

Монео змусив себе ледь усміхнутися у відповідь на комплімент, а сам подумки дедалі більше впевнювався, що тепер він розуміє наміри Лето. *Хоч це небезпечно!*

Щоб підживити його впевненість, Лето сказав:

— Ти знаєш, як сильно я люблю несподіванки.

«Це правда, — подумав Лето. — Монео знає про це. Але навіть коли Сіона застає мене зненацька, вона нагадує мені про те, чого я боюся найбільше — одноманітність і нудьгу, що можуть зруйнувати Золотий Шлях. Глянь, як нудьга тимчасово віддала мене під владу Дункана! Сіона — це контраст, завдяки якому я знаю свої найглибші страхи. Хвилювання Монео за мене обгрунтоване».

— Мій агент далі стежитиме за її новими спільниками, Владико, — сказав Монео. — Вони мені не подобаються.

— Її спільники? Я теж колись мав таких спільників.

— Бунтівників, Владико? Ви? — Це справді виявилось для Монео несподіванкою.

— Хіба ж я не довів своєї прихильності до бунтівників?

— Але Владико...

— Аберация з нашого минулого численніші, ніж ти думаєш!

— Так, Владико. — Монео був засоромлений, та й досі цікавий. І знав, що інколи Бог-Імператор ставав балакучим після смерті Дункана. — Напевно, ви бачили багатьох бунтівників, Владико.

Думки Лето, усупереч його волі, провалилися в спогади, викликані цими словами.

— Аххх, Монео, — пробурмотів він. — Мої подорожі предківськими лабіринтами дають змогу згадати незліченні місця та події, яких я ніколи не хотів би побачити знову.

— Можу уявити ваші внутрішні подорожі, Владико.

— Ні, не можеш. Я бачив стільки людей і планет, що вони втрачають значення навіть в уяві. Ох, які краєвиди я бачив. Каліграфія чужих доріг, помітна з космосу й відбита в моєму найглибшому баченні. Звітрілі скульптури каньйонів, скелі й галактики вкарбували в мене певність, що я лише пилінка.

— Не ви, Владико. Звичайно, не ви.

— Менше ніж пилінка! Я бачив людей і їхні безплідні соціуми в стількох повтореннях, що їхня марнота наповнює мене нудьгою, чуєш?

— Я не хотів розсердити свого Владика, — покірно сказав Монео.

— Ти мене не сердиш. Інколи дратуєш, не більше. Не можеш уявити те, що я бачив, — каліфів та імджідів, ракаїв, раджив і башарів, королів та імператорів, пріматосів і президентів — усіх їх я бачив. Усі вони — феодальні вожді. Кожен із них — малий фараон.

— Вибачте мені за самовпевненість, Владико.

— Кляті римляни! — гукнув Лето.

Він повторив це своїм внутрішнім предкам: *«Кляті римляни!»*

Їхній регіт змусив його забратися з внутрішньої арени.

— Не розумію, Владико, — насмілився озватися Монео.

— Це правда. Ти не розумієш. Римляни рознесли хворобу фараонів, як хлібороб, що розкидає насіння майбутнього урожаю. Цезарі, кайзери, царі, імператори, цисарі, палатини... кляті фараони!

— Не можу похвалитися знанням усіх цих титулів, Владико.

— Я можу бути останнім серед них, Монео. Молися, щоб так і було.

— Як накаже мій Владика.

Лето дивився вниз, на чоловіка.

— Ми з тобою — убивці міфів, Монео. Це наш спільний сон. Запевняю тебе з осідку богів Олімпу, що правління — це спільний міф. Коли помирає міф, помирає й уряд.

— Так ви мене вчили, Владико.

— Ця людська машина, армія, створила нашу теперішню мрію, мій друже.

Монео прокашлявся.

Лето розпізнав ознаки мажордомової нетерплячки.

«Монео розуміє про армію. Знає, що це дурна мрія — щоб армія була головним інструментом правління».

Доки Лето мовчав, Монео підійшов до лазеростріла й підняв його з холодної підлоги крипти. Почав заблоковувати зброю.

Лето спостерігав за ним, міркуючи, як ця незначна сцена відображає суть армійського міфу. Армія підтримувала технологію, бо короткозорим сила машин видається очевидною.

«Цей лазеростріл — усього лише машина. А всі машини ламаються або ж їх замінюють. Однак армія свято шанує такі речі — захопиви й страшні водночас. Гляньте, як люди бояться іксіан! Своім нутром армія знає, що це витвори Учня Чарівника. Вони вивільняють технологію, і ніколи більше не вдасться загнати магію назад до пляшки.

Я навчаю їх іншої магії».

Лето розмовляв зі своїми внутрішніми ордами.

«Бачите? Монео заблокував смертоносний інструмент. Тут розірвано зв'язок, там роздушено маленьку капсулу».

Лето втягнув повітря, приношуючись. Пахло ефіром консерваційного мастила, цей запах змішався з потом Монео.

Усе ще розмовляючи з внутрішніми життями, Лето сказав: *«Але джин не мертвий. Технології породжують анархію. Вони навмання поширюють такі знаряддя. А слідом за ними йде провокація насильства. Здатність до створення та використання знарядь дикого нищення неухильно потрапляє до рук дедалі менших груп, аж доки ці групи не стають одноосібними».*

Монео повернувся до місця під Лето, невимушено тримаючи правою рукою заблокований лазеростріл.

— На Пареллі та планетах Дана точаться розмови про черговий джигад проти таких речей.

Монео підняв лазеростріл та посміхнувся, показуючи, що він знає про парадоксальність таких пустопорожніх мрій.

Лето заплющив очі. Внутрішні орди прагнули суперечки, але він змусив їх мовчати, подумавши: *«Джигади творять*

армії. Батлеріанський Джигад намагався звільнити наш світ від машин, що симулюють людський розум. Батлеріанці залишили після себе армію, а іксіани досі творять сумнівні прилади... за що я їм вдячний. Що таке анафема? Мотивація нищення, не зважаючи на інструменти».

— Це відбулося, — пробурмотів він.

— Владико?

Лето розплющив очі.

— Я піду до своєї вежі, — сказав він. — Мені потрібно більше часу, щоб оплакати Дункана.

— Новий уже в дорозі, — промовив Монео.

Ти, перша особа, яка знайде мої хроніки через щонайменше чотири тисячі літ, — стережись! Не пишайся тим, що читаєш першою одкровення мого іксіанського сховища. Знайдеш там багато болю. Окрім кількох проблисків, необхідних мені, аби впевнитися, що Золотий Шлях триває, я ніколи не прагнув заглянути за ці чотири тисячоліття. Тому я не певен, що події, описані у моїх журналах, можуть мати значення для ваших часів. Знаю лише, що мої журнали забуті, а те, про що я розповідаю, без сумніву, упродовж еонів викривлялося. Запевняю, що здібність оглядати наше майбутнє може стати нудною. Навіть буття богом, яким мене вважали і яким я, звісно, був, може врешті-решт стати нудним. Мені не раз спало на думку, що божественна нудьга є доброю і достатньою причиною, аби вигадати свободу волі.

Напис на сховищі в Дар-ес-Баляті

Я Дункан Айдаго.

Це майже все, що він хотів знати напевно. Йому не подобалися пояснення тлейлаксу, їхні *історії*. Але ж, з іншого боку, цих тлейлаксу завжди боялися. Не довіряли й боялися.

Вони перевезли його на планету човником-шаттлом Гільдії, доставшись лінії сутінків із зеленим блиском сонячної корони вздовж горизонту, а тоді занурилися в тінь. Космопорт не мав нічого спільного з тим, що він пам'ятав. Був більшим, і його оточувало кільце дивних споруд.

— Ви впевнені, що це Дюна? — спитав він.

— Арракіс, — виправив його тлейлаксанський супровідник.

Потім у щільно закритій наземній машині вони домчали до цього будинку, деє у місті, яке вони називали Онном,

надаючи цьому «н» дивного носового звучання. Кімната, де його залишили, була близько трьох квадратних метрів площею, у формі куба. Не було нічого схожого на світлокулі, але приміщення заповнювало тепле жовте світло.

«Я хoola», — сказав він собі.

Це шокувало, але він мусив у це повірити. Виявити, що ти живий, коли знаєш, що помер, — достатній доказ. Тлейлаксу забрали клітини його мертвого тіла і в одному з аксолотлевих контейнерів виростили зав'язь. Та зав'язь стала його тілом у процесі, через який він спершу почувався чужаком у власній плоті.

Глянув униз, на тіло. Був одягнений у темно-коричневі штани й куртку з груботканої кусючої тканини. Стопи захищали сандалі. Як не рахувати тіла, це й усе, що йому дали. Скупість, яка свідчила про справжній характер тлейлаксу.

У кімнаті не було меблів. Його впустили крізь єдині двері без жодної клямки всередині. Він глянув угору на стелю, озирнувся довкола, роздивляючись стіни та підлогу. Попри цілковито одноманітний характер цього приміщення, він відчував, що за ним стежать.

— По тебе прийдуть жінки Імператорської Варти, — сказали вони й пішли, обмінюючись лукавими посмішками.

Жінки Імператорської Варти?

Тлейлаксанський супровід по-садистськи насолоджувався, демонструючи здібності у зміні подоби. Він не знав, у яку форму за хвилину переллється пластичний потік їхньої плоті.

Кляті лицепляси!

Звичайно, вони знали про нього все, знали, яку огиду викликають у нього Змінювачі Подоби.

У чому він міг бути впевненим, якщо це справа рук лицеплясів? Дуже мало в чому. У що зі сказаного ними можна повірити?

«Моє ім'я. Я знаю своє ім'я».

А ще він мав власну пам'ять. Вони через шок повернули йому особистість. Припускалося, що гхоли неспроможні відновити первісну особистість. Але тлейлаксу зробили це, і він мусив повірити, бо розумів, як це сталося.

Він знав, що спочатку був повністю сформованим гголою, дорослим тілом без імені та пам'яті, палімпсестом, на якому тлейлаксу могли писати майже все, що хотіли.

— Ти Гхола, — сказали вони йому. Довгий час це було його єдиним іменем. Гхолу сприймали як піддатливе дитя і формували в нього рефлекс убити конкретного чоловіка — чоловіка, надзвичайно схожого на справжнього Пола Муад'Діба, якому він служив і якого обожнював. Через ту схожість Айдаго тепер підозрював, що то міг бути інший гхола. Але якщо це так, то де вони дістали оригінальні клітини?

Щось у клітинах Айдаго збунтувалося проти вбивства Атріда. Він стояв із ножем у руці, а зв'язаний псевдо-Пол дивився на нього з гнівним страхом.

Спогади прошили його свідомість. Він пам'ятав гхолу й пам'ятав Дункана Айдаго.

«Я Дункан Айдаго, мечник Атрідів».

Він чіплявся за цей спогад, стоячи в жовтій кімнаті.

«Я помер, захищаючи Пола та його матір у печерній січі під пісками Дюни. Я повернувся на цю планету, але Дюни вже немає. Тепер це лише Арракіс».

Він прочитав обрізану історію, якою забезпечили його тлейлаксу, але не повірив їй. *Понад тридцять п'ять століть?* Хто повірить, що його тіло проіснувало стільки часу? Хоча... з тлейлаксу це можливо. Він мусив вірити власним чуттям.

— Вас було багато, — казали його інструктори.

— Скільки?

— Про це тебе проінформує Владика Лето.

«Владика Лето?»

Як свідчила тлейлаксанська історія, цим Владикою Лето був Лето II, онук того Лето, якому Айдаго служив із фанатичною

відданістю. Але цей другий Лето (за тією історією) став чимось... чимось таким дивним, що Айдаго втратив надію збагнути цю трансформацію.

Як людина може повільно перетворюватися на піщаного хробака? Невже якась мисляча істота могла жити понад три тисячі літ? Навіть найбільш дикі дози геріатричних прянощів не забезпечили б такої тривалості життя.

«*Лето II, Бог-Імператор?*»

Цій тлейлаксанській історії годі було повірити!

Айдаго пам'ятав дивну дитину, а точніше близнят — Лето й Ганіму, дітей Пола і Чані, яка померла під час пологів. За тлейлаксанською історією, Ганіма померла, проживши життя відносно нормальної тривалості, але Бог-Імператор Лето жив, жив і жив...

— Він тиран, — казали інструктори Айдаго. — Він наказав нам виготовляти тебе в аксолотлевих контейнерах і посилати йому на службу. Ми не знаємо, що сталося з твоїми попередниками.

«*Гось я тут*».

Айдаго ще раз дозволив своїм очам пробігтися по однонаїтних стінах і підлозі.

У його свідомість увірвався тихий звук голосів. Він глянув на двері. Голоси були приглушені, але щонайменше один із них здавався жіночим.

«*Жінки Імператорської Варти?*»

Двері на безшумних завісах розчинилися всередину. Ввійшли дві жінки. Першим привернуло увагу те, що одна з них була закрита маскою, безформним каптуром із чорної світлопоглинальної тканини. Він знав, що вона ясно бачить його крізь маску, але саму її неможливо роздивитися навіть із використанням найвитонченіших приладів стеження. Каптур сповіщав, що іксіани чи їхні спадкоємці досі працюють в Імперії. Обидві жінки мали на собі однострої-комбінезони темно-синього кольору, з Атрідівським яструбом червоного плетива на грудях.

Айдаго вивчав їх, а вони тим часом зачинили двері й повернулися до нього обличчям.

Замаскована жінка мала сильне кремезне тіло. Рухалася з оманливою обережністю професійного фанатика мускул. Друга жінка була граціозною і худорлявою, з мигдалевидними очима на гострорисому обличчі з високими вилицями. Айдаго здавалося, що він десь її бачив, але не міг піймати цього спогаду. Обидві жінки носили голкові ножі в піхвах на стегнах. Щось у їхніх рухах підказало Айдаго, що жінки напрочуд майстерно орудують цією зброєю.

Худорлява промовила першою:

— Мене звать Люлі. Дозвольте мені першій звернутися до вас як до командира. Моя компаньйонка мусить зоставатися безіменною. Так наказав наш Владика Лето. Ви можете називати її Подругою.

— Командира? — спитав він.

— За бажанням Владики Лето, ви командуєте його Королівською Вартою, — сказала Люлі.

— Он як? Я хотів би поговорити з ним про це.

— О ні! — Люлі була помітно шокована. — Владика Лето покличе вас у належну годину. Тим часом він бажає, аби ми зробили ваше життя щасливим і зручним.

— І я мушу підкоритися?

Люлі лише здивовано труснула головою.

— Я раб?

Люлі розслабилася й усміхнулася:

— У жодному разі. Просто Владика Лето має багато серйозних справ, які потребують його особистої уваги. Він мусить вивільнити час, аби зустрітися з вами. Послав нас, бо турбувався за свого Дункана Айдаго. Ви довго були в руках брудних тлейлаксу.

«Брудних тлейлаксу», — подумав Айдаго.

Принаймні це не змінилося.

Усе-таки його стривожило одне слово в поясненні Люлі.

— *Свого* Дункана Айдаго?

— Хіба ж ви не воїн Атрідів? — спитала Люлі.

Тут вона його піймала. Айдаго кивнув і ледь повернув голову, щоб глянути на загадкову жінку під маскою.

— Чому ви в масці?

— Те, що я служу Владиці Лето, має лишатися таємницею, — сказала вона. Її голос виявився приємним контральто, але Айдаго підозрював, що його теж маскував поглинальний каптур.

— То навіщо ви тут?

— Владика Лето довірив мені встановити, чи не були ви спотворені брудними тлейлаксу.

Айдаго спробував проковтнути клубок, який з'явився в раптово пересохлому горлі. Ще на транспортнику Гільдії таке кілька разів спало йому на думку. Якщо тлейлаксу могли виробити в гхоли рефлекс на спробу вбивства дорогого друга, то що ще вони могли прищепити психіці відродженого тіла?

— Бачу, ви й самі про це подумали, — сказала замаскована жінка.

— Ви ментатка? — спитав Айдаго.

— О ні! — втрутилася Люлі. — Владика Лето не дозволяє тренувати ментатів.

Айдаго глянув на Люлі, а тоді знову зосередив увагу на замаскованій жінці. *Жодних ментатів*. Тлейлаксанська історія не згадувала про цей цікавий факт. Чому б Лето заборонив ментатів? Без сумнівів, людський мозок, у якого тренуваннями вироблено здібність до найскладніших обчислень, дотепер має своє застосування. Тлейлаксу запевняли його, що Велика Конвенція досі в силі, а механічні комп'ютери все ще під анафемою. Напевно ці жінки мусять знати, що й самі Атріди використовували ментатів.

— Як ви вважаєте? — спитала замаскована жінка. — Чи брудні тлейлаксу маніпулювали вашою психікою?

— Я не... я так не думаю.

— Але не впевнені?

— Ні.

— Не бійтеся, командире Айдаго, — сказала вона. — Ми знаємо способи, як упевнитися і як упоратися з такими проблемами, якщо вони виникнуть. Брудні тлейлаксу лише раз спробували це зробити й дорого заплатили за свою помилку.

— Це тішить. Владика Лето прислав мені якусь звістку?

Заговорила Люлі:

— Він наказав запевнити, що досі вас любить, як любили вас усі Атріди.

Вочевидь, захоплювалася власними словами.

Айдаго дещо розслабився. Як давній орудар Атрідів, чудово вишколений ними, він із цієї зустрічі легко визначив дві речі. У цих двох вироблено сильний рефлекс фанатичного послуху. Якщо поглинальна маска мала приховати зовнішність тієї жінки, то мусить бути багато осіб дуже подібної статури. Це свідчило, що Лето оточують небезпеки, які досі вимагають старих і витончених шпигунських служб і вигадливого арсеналу зброї.

Люлі глянула на свою компаньйонку:

— Що скажеш, Подруго?

— Його можна забрати до Цитаделі, — відповіла замаскована жінка. — Це недобре місце. Тут побували тлейлаксу.

— Мене б утішили тепла купіль і зміна вбрання, — озвався Айдаго.

Люлі далі дивилася на свою Подругу.

— Ти певна?

— Не можна ставити під сумнів мудрість Владики, — сказала замаскована жінка.

Айдаго не сподобалася нотка фанатизму в голосі цієї *Подруги*, але він покладався на Атрідівську справедливість. Вони могли здаватися цинічними та жорстокими з чужаками й ворогами, але з власними людьми завжди поводитися чесно й незрадливо.

«А я теж один із їхніх людей, — подумав Айдаго. — Але що сталося з тим мною, якого я заступаю?» Був глибоко переконаним, що жодна з двох жінок не відповість на це питання.

«Проте Лето зробить це».

— Ходімо? — спитав він. — Я прагну змити з себе сморід брудних тлейлаксу.

Люлі всміхнулася йому.

— Ідемо. Я сама вас скупаю.

Вороги роблять тебе сильнішим.

Союзники ослаблюють.

Кажу ці слова з надією, що вони допоможуть вам зрозуміти, чому я цілковито свідомо проголошую: у моїй Імперії нагромаджуються величезні сили з єдиним прагненням — прагненням убити мене. Ви, що читаете ці слова, мусите добре знати, що насправді сталося, проте сумніваюся, чи розумієте ви це.

Викрадені журнали

Церемонія «Показу», якою бунтівники розпочинали свої зустрічі, здавалася Сіоні нескінченною. Вона сиділа в першому ряду й дивилася куди завгодно, лише не на Топрі, який вів церемонію всього за кілька кроків од неї. Вони ніколи раніше не збиралися в цій кімнаті в службових підземеллях під Онном, але вона була так схожа на всі інші їхні місця зустрічей, що її можна було використовувати як стандартну.

«Кімната класу В для зустрічей бунтівників», — подумала вона.

Офіційно це була якась складська комора, а зафіксовані світлокулі не можна було перелаштувати, щоб зменшити їхнє яскраво-біле сяйво. Кімната була приблизно тридцять кроків завдовжки й десь стільки ж завширшки. Дістатися до неї можна було лише через лабіринт подібних комор, в одній з яких цілком доречно зберігалися тверді складані крісла, призначені для маленьких спалень службового персоналу. Зараз дев'ятнадцять Сіониних послідовників-бунтівників займали ці крісла довкола неї, а кілька з них були порожніми, — для тих, хто запізнюється, але ще може прийти.

Для збору призначено час між північчю та ранковими змінами, щоб приховати наплив додаткових людей до службових лабіринтів. Більшість бунтівників переодягнена у вбрання енергетиків — тонкі сірі штани та одноразові куртки. Інші, зокрема й Сіона, вдягли зелене вбрання інспекторів-механіків.

Голос Топрі з нудною монотонністю розходився кімнатою. Під час церемонії йому вдалося ні разу не збитися на пискливий тон. Насправді Сіона мусила визнати, що він справив радше добре враження, особливо на нових рекрутів. А все-таки, оскільки Нейла впевнено заявила, що не довіряє цьому чоловікові, Сіона дивилася на Топрі іншими очима. Нейла вміла говорити з наївною прямоотою, що скидала всі маски. Були й інші речі, які Сіона довідалася про Топрі з часу тієї сутички.

Врешті-решт Сіона обернулася і глянула на чоловіка. Холодне срібне світло було не на користь блідій шкірі Топрі. Під час церемонії він використовував копію крис-ножа — контрабандну копію, куплену в музейних фрименів. Сіона згадала цю оборудку, дивлячись на клинок у руках Топрі. Це був задум Топрі, і тоді вона вважала його добрим. Він привів її на зустріч із фрименами до якоїсь халупи на окраїнах міста. З Онна вони вийшли в сутінках. Довго чекали поночі, доки темрява зуміє замаскувати прихід музейних фрименів. Їм заборонялося покидати січові помешкання без спеціального дозволу Бога-Імператора.

Вона майже втратила надію дочекатися, коли, крадучись крізь ніч, з'явився фримен. Його супутники zostалися стерегти двері. Топрі з Сіоною чекали на примітивній лаві під вологою стіною дуже простої кімнати. Єдиним освітленням був тьмянний жовтий смолоскип на палиці, встромленій у полупану глинобитну стіну.

Перші слова фримена викликали в Сіони побоювання.

— Гроші принесли?

Топрі й Сіона разом встали, коли він увійшов. Топрі, здавалося, не стривожило це питання. Він постукав по мішечку під одягом, змусивши його забряжчати.

— Гроші тут.

Поморщений і похилий фримен нагадував краба. Його одяг був копією давньої фрименської одежі, під якою виблискував комбінезон, імовірно, їхня версія дистикоста. Опущений на обличчя каптур приховував його риси. При світлі смолоскипа на лиці фримена танцювали тіні.

Глянув спершу на Топрі, потім на Сіону, після чого вийняв з-під просторого одягу загорнутий у тканину предмет.

— Це точна копія, але зроблена з пластику, — сказав він. — Навіть застиглого смальцю не розріже.

Тоді витяг клинок зі згортка й підняв його вгору.

Сіона, яка бачила крис-ножі лише в музеях і в рідкісних старих відеозаписах сімейного архіву, виявила, що її надзвичайно захопив вигляд клинка в такій атмосфері. Відчувала, як він розбудив у ній щось атавістичне, і уявила цього жалюгідного музейного фримена з пластиковим крис-ножем справжнім давнім фрименом. Річ, яку він тримав, зненацька стала срібнолезим крис-ножем, що зблискував у жовтих тінях.

— Гарантую автентичність того клинка, з якого ми зробили копію, — сказав фримен. Говорив тихим голосом, що здавався грізним через безвиразність.

Сіона відчула, яка отрута ховається в його украдливій мові, і раптом стривожилася.

— Спробуй лише зрадити, і ми роздушимо тебе як плюгаву комаху, — сказала вона.

Топрі кинув на неї здивований погляд.

Музейний фримен, здавалося, зморщився, запався всередину. Клинок тремтів у його руці, але гном'ячі пальці все ще охоплювали ніж, наче стискали горлянку.

— Зрадити, пані? О ні. Але нам здається, що ми надто мало попросили за цей екземпляр. Хоч який він убогий, ми наражалися на страшну небезпеку, роблячи й продаючи його.

Сіона гнівно глянула на нього, подумки промовивши старі фрименські слова з Усної історії: *«Коли здобудеш базарну душу, сук стане суттю твого існування»*.

— Скільки ти хочеш? — запитала вона.

Він назвав суму, удвічі більшу за початковий рахунок.

Топрі зітхнув.

Сіона глянула на нього.

— Маєш стільки?

— Не всю суму, але ж ми погодилися...

— Віддай йому все, що маєш, — наказала Сіона.

— Усе?

— Хіба я не це сказала? Усі до одної монети в цій торбині.

Повернулася обличчям до музейного фримена.

— Ти приймеш цю плату.

Старий зрозумів, що вона не запитувала. Загорнув клинок у тканину й подав їй.

Топрі віддав мішечок монет, щось бурмочучи собі під ніс.

Сіона звернулася до музейного фримена.

— Ми знаємо твоє ім'я. Ти Тейшар, помічник Ґаруна з Туо-но. Мислиш як торговець із суку, а в мене дрож іде по шкірі від того, ким стали фримени.

— Пані, усі ми мусимо жити, — запротестував він.

— Ти не живеш, — відповіла вона. — Згинь!

Тейшар відвернувся і поспішив геть, притискаючи мішечок із грішми до грудей.

Спогад про ту ніч тривожив свідомість Сіони, коли вона дивилася, як Топрі помахує копією крис-ножа в бунтівничій церемонії. *«Ми не кращі від Тейшара, — подумала вона. — Копія — це гірше, ніж ніщо»*. Топрі вимахував тим дурним клинком над головою, наближаючись до завершення церемонії.

Сіона відвела від нього погляд і подивилася на Нейлу, що сиділа ліворуч. Спершу Нейла дивилася в один бік, а тепер в інший. Особливо пильною увагою обдаровувала новобранців

позаду. Нелегко було викликати довіру Нейли. Сіона зморщила носа, коли повів повітря приніс їй запах мастила. Глибини Онна завжди пахли загрозливо *механічно!* Вона приюхалася. І ця кімната! Їй не подобалося це місце зустрічей. Воно може виявитися пасткою. Стражники можуть перекрити зовнішні коридори й послати на пошуки озброєний загін. Тут аж надто легко закінчиться їхній бунт. Ще більше непокоїло Сіону те, що цю кімнату вибрав Топрі.

«*Одна з нечисленних помилок Ульота*», — подумала вона. Бідний мертвий Ульот схвалив вступ Топрі до бунтівників.

— Він дрібний працівник міської служби, — пояснював Ульот. — Топрі може знайти багато придатних місць для зборів і зберігання зброї.

Топрі доводив церемонію до кінця. Вклав ножа в орнаментовану скриньку та поставив її біля себе на підлогу.

— Моє обличчя — моя порука, — сказав він. Повернувся до присутніх у профіль, спершу одним боком, тоді другим. — Показую своє обличчя, щоб ви могли де завгодно пізнати мене й знали, що я один із вас.

«*Ідіотська церемонія*», — подумала Сіона.

Але не посміла порушити цю традицію. Коли ж Топрі витяг з кишені серпанкову чорну маску та натяг її на голову, вийняла власну і вдягла її. Усі присутні зробили так само. Кімнатою пройшло хвилювання. Більшість людей знала, що Топрі має привести особливого гостя. Сіона обвела довкола шиї та скріпила вузлом зав'язки маски. Вона дуже хотіла побачити цього гостя.

Топрі підійшов до єдиних дверей кімнати. У загальній метушні та грюканні всі підвелися, крісла склали й віднесли під стіну навпроти дверей. За знаком Сіони Топрі тричі постукав у двері, полічив до двох, а тоді стукнув чотири рази.

Двері розчинилися, і до кімнати прослизнув високий чоловік у темно-коричневій офіційній сорочці без рукавів. Не мав на собі маски, а його обличчя було відкрите всім — худорляве

й владне, з гострим носом і темно-карими очима, глибоко посадженими під кошлатими бровами. Більшість впізнала це обличчя.

— Мої друзі, — промовив Топрі. — Я представляю вам Ійо Кобата, Посла Ікса.

— Колишнього Посла, — промовив Кобат. Його голос був горловим і чітко контрольованим. Він став спиною до стіни, обличчям до людей у масках. — Сьогодні я дістав наказ Бога-Імператора покинути Арракіс у неласці.

— Чому?

Сіона кинула йому це питання без жодних формальностей.

Кобат крутнув головою, швидко озираячись довкола, а тоді втупився в її замасковане обличчя.

— Стався замах на життя Бога-Імператора. Проаналізувавши зброю, він вийшов на мій слід.

Товариші Сіони розступилися, звільнивши місце між нею та експослом, чим подали ясний знак, що віддають їй право вести розмову.

— Чому ж він вас не вбив? — запитала вона.

— Думаю, цим він показав мені, що я не вартий вбивства. Крім того, хоче мене використати, аби передати послання на Ікс.

— Яке послання? — Сіона пройшла крізь звільнений простір і зупинилася на відстані двох кроків до нього. У тому, як він вивчав її тіло, вона відчула сексуальне збудження.

— Ви донька Монео, — промовив він.

У кімнаті повисла беззвучна напруга. Чому він відкрив, що пізнав її? Кого ще він пізнав? Кобат не видавався дурнем. Навіщо це зробив?

— Ваше тіло, голос і манери добре відомі тут, в Онні, — сказав він. — Ця маска — безглуздя.

Вона зірвала маску й усміхнулася йому.

— Я погоджуюся. А зараз дайте відповідь на моє питання.

Почула, як Нейла підійшла впритул до неї ліворуч, і поруч стали ще дві помічниці, вибрані Нейлою.

Сіона спостерігала ту мить, коли Кобат збагнув — він помре, якщо не зуміє вдовольнити її вимогу. Не втратив суворого контролю над голосом, але заговорив повільніше, обережніше добираючи слова.

— Бог-Імператор сказав мені, що знає про угоду між Іксом і Гільдією. Ми намагаємося створити механічний підсилювач... тих талантів навігаторів Гільдії, які зараз залежать від меланжу.

— У цій кімнаті ми називаємо його Хробаком, — сказала Сіона. — Що мала робити ваша іксіанська машина?

— Ви знаєте, що навігатори Гільдії потребують прянощів, аби *побачити* безпечну дорогу переходу?

— А ви замінили б навігаторів машиною?

— Не виключено.

— А яке послання ви маєте передати своїм людям стосовно цієї машини?

— Я маю сповістити людям, що вони можуть продовжувати проєкт, лише якщо згодні щодня посилати йому звіти про досягнутий прогрес.

Вона труснула головою.

— Йому не потрібні ці звіти! Це дурне послання!

Кобат ковтнув слину, не приховуючи знервованості.

— Гільдія та Сестринство захоплені нашим проєктом, — сказав він. — Вони теж беруть участь.

Сіона знову кивнула.

— І роблять свій внесок, ділячись з Іксом прянощами.

Кобат сердито зиркнув на неї.

— Це дорога робота, і ми потребуємо прянощів для порівняльних випробувань навігаторів Гільдії.

— Це брехня і обман, — сказала вона. — Ваш пристрій ніколи не працюватиме, і Хробак знає це.

— Як ви смієте звинувачувати нас у...

— Замовкніть! Я саме викладаю вам справжнє послання.

Хробак переказує вам, іксіанам, щоб ви далі ошукували Гільдію та Бене Гессерит. Це його розважає.

— Це може спрацювати! — стояв на своєму Кобат.

Вона лише всміхнулася йому.

— Хто намагався вбити Хробака?

— Дункан Айдаго.

Нейла зітхнула. Кімнатою пробігла хвиля легкого здивування. Хтось насупився, декому перехопило подих.

— Айдаго мертвий? — спитала Сіона.

— Я так гадаю, але... ох, Хробак відмовляється підтвердити це.

— Чому ж ви вважаєте його мертвим?

— Тлейлаксу прислали чергового гхолу Айдаго.

— Розумію.

Сіона обернулася і дала знак Нейлі. Та відійшла вбік і повернулася з тонким пакетом у рожевому сукському папері, у який продавці зазвичай загортають дрібні покупки. Нейла вручила пакет Сіоні.

— Це ціна нашого мовчання, — сказала Сіона, простягаючи його Кобату. — Саме тому Топрі дозволили сьогодні вночі привести вас сюди.

Кобат узяв пакет, не зводячи очей з її обличчя.

— Мовчатимете? — спитав він.

— Ми обіцяємо не інформувати Гільдію та Сестринство, що ви їх ошукуєте.

— Ми не ошукуємо...

— Не клейте дурня!

У Кобата пересохло в горлянці, він намагався ковтнути. Тепер він зрозумів, що вона мала на увазі. Якщо бунтівники поширять цю історію, то їй можуть повірити, однаково, правдива вона чи ні. Це був «здоровий глузд», як любив говорити Топрі.

Сіона глянула на Топрі, що стояв позаду Кобата. Ніхто не приєднувався до бунтівників з міркувань «здорового глузду». Невже Топрі не усвідомлював, що «здоровий глузд» може його зрадити? Знову перевела погляд на Кобата.

— Що в цьому пакеті? — спитав він.

Те, як він це промовив, підказало Сіоні, що він уже знає.

— Я посилаю це на Ікс. Ви візьмете цей пакет — зробите це для мене. Це копії двох томів, які ми взяли з Хробакової фортеці.

Кобат вдивлявся в пакет, що тримав у руках. Було помітно, що хотів його відкинути, що авантюра з бунтом обтяжила його більш згубним вантажем, ніж він сподівався. Кинув грізний погляд на Топрі, наче дорікаючи: *«Чому мене не попередив?»*

— Що... — Він знову глянув на Сіону, прокашлявся. — Що в цих... томах?

— Ваші люди можуть нам про це розповісти. Ми вважаємо, що це слова Хробака, записані шифром, який ми не можемо прочитати.

— Чому ви думаєте, що ми...

— Ви, іксіани, митці таких справ.

— А якщо нам не вдасться?

Вона стонула плечима.

— Ми не станемо вас засуджувати. Але якщо використаєте ці томи з іншою метою або ж приховаєте успішний результат...

— Як можна бути певним, що ми...

— Ми не покладаємося лише на вас. Інші теж отримають копії. Думаю, Сестринство та Гільдія не матимуть застережень щодо розшифрування цих томів.

Кобат сховав пакет під пахву й притис його до тіла.

— Чому ви думаєте, що... що Хробак не знає про ваші наміри... навіть про цю зустріч?

— Я думаю, що він знає багато всього і може навіть знати, хто забрав ці томи. Мій батько вважає, що він справді провидець.

— Ваш батько вірить в Усну історію!

— Усі в цій кімнаті вірять. Усна історія розходиться з Офіційною історією в багатьох важливих речах.

— Тоді чому Хробак нічого не чинить проти вас?

Вона вказала на пакет під пахвою Кобата.

— Можливо, відповідь там.

— Або ж ви і ваші зашифровані томи не становите для нього справжньої загрози! — Кобат не приховував гніву. Не любив, щоб його змушували ухвалювати рішення.

— Можливо. Скажіть мені, чому ви згадали Усну історію? Кобат знову почув погрозу.

— Там сказано, що Хробак нездатний на людські почуття.

— Це не причина, — промовила вона. — Маєте ще один шанс сказати мені справжню причину.

Нейла на два кроки підступила до Кобата.

— Я... мені наказано переглянути Усну історію, перш ніж прийти сюди, сказано, що ваші люди... — Він знизав плечима.

— Що ми її декламуємо?

— Так.

— Хто вам це сказав?

Кобат ковтнув, перелякано глянув на Топрі, тоді знову на Сіону.

— Топрі? — спитала Сіона.

— Я думав, що це допоможе йому зрозуміти нас, — промовив Топрі.

— І ти назвав йому ім'я свого лідера, — сказала Сіона.

— Він уже знав! — Голос Топрі таки зірвався на писк.

— Які конкретні частини Усної історії наказано вам переглянути? — спитала Сіона.

— Нууу... про династію Атрідів.

— А зараз ви думаєте, що знаєте, чому мене зараховують до бунтівників.

— Усна історія достеменно розповідає, як він трактує всіх з династії Атрідів! — промовив Кобат.

— Кидає нам короткий шнурок, а тоді притягує? — спитала Сіона. Її голос був оманливо спокійним.

— Саме так він зробив із вашим батьком, — сказав Кобат.

— А зараз дозволяє мені гратися в бунт?

— Я лише посланець, — промовив Кобат. — Якщо ви мене вб'єте, хто передасть ваше послання?

— Або ж послання Хробака, — зауважила Сіона.

Кобат промовчав.

— Думаю, ви не розумієте Усної історії, — сказала Сіона. — Також думаю, що ви не надто добре знаєте Хробака й не розумієте його послання.

Обличчя Кобата спалахнуло від злості.

— Що стримує вас від того, аби уподібнитися решті Атрідів, ставши милою слухняною частиною... — Кобат замовк, зненацька усвідомивши, що вирвалося в нього в пориві гніву.

— Черговим новобранцем внутрішнього кола Хробака? — закінчила Сіона. — Як Дункан Айдаго?

Вона обернулася і глянула на Нейлу. Дві помічниці, Анук і Тав, насторожилися, але Нейла зберігала спокій.

Сіона знову кивнула Нейлі.

Виконуючи свої обов'язки, Анук і Тав зайняли позицію біля дверей, заблокувавши вихід. Нейла підійшла й стала поруч із Топрі.

— Що... що відбувається? — спитав Топрі.

— Ми хочемо знати все важливе, чим може поділитися з нами експосол, — відповіла Сіона. — Нам потрібне все послання.

Топрі затремтів. На чолі Кобата виступив піт. Чоловік ще раз глянув на Топрі, тоді перевів увагу на Сіону. У цей один погляд наче розсунулася завіса, і Сіоні вдалося зазирнути всередину, розгледівши зв'язок між ними.

Усміхнулася. Це лише підтверджувало те, що вона й так знала.

Кобат завмер.

— Можете починати, — сказала Сіона.

— Я... що ви робите...

— Хробак передав вам приватне послання для ваших панів. Я слухаю.

— Він... він хоче розширити свій повіз.

— Значить, сподівається ще більше розростися. Що ще?

— Ми повинні вислати йому великий запас рідул'янського кристалічного паперу.

— З якою метою?

— Він ніколи не пояснює своїх вимог.

— Це тхне речами, які він забороняє іншим, — сказала вона.

— Собі він нічого не забороняє! — гірко відповів Кобат.

— Ви робили для нього заборонені іграшки?

— Я не знаю.

«*Бреше*», — подумала Сіона, але вирішила не уточнювати. Достатньо знати, що знайшлася ще одна щілина в обладунку Хробака.

— Хто вас замінить? — спитала Сіона.

— Посилають небогу Малкі, — відповів Кобат. — Ви можете пам'ятати, що він...

— Ми пам'ятаємо Малкі, — перебила вона. — Чому небога Малкі стає новим Послом?

— Я не знаю. Але так було вирішено ще до того, як Бо... як Хробак змістив мене.

— Її ім'я?

— Хві Норі.

— Ми попрацюємо з Хві Норі, — сказала Сіона. — З вами працювати не варто. Ця Хві Норі може виявитися іншою. Коли ви повертаєтеся на Ікс?

— Відразу ж після Фестивалю, першим кораблем Гільдії.

— Що ви розповісте своїм панам?

— Про що?

— Про моє послання!

— Вони виконають вашу просьбу.

— Я знаю. Можете йти, експосле Кобате.

Кобат мало не зіткнувся з вартовими на дверях, поспішаючи вийти. Топрі пішов було за ним, але Нейла схопила його за руку й зупинила. Він з острахом оглянув мускулясту постать Нейли, тоді зиркнув на Сіону, що чекала біля виходу, доки за Кобатом зачиняться двері.

— Це послання було не лише для іксіан, а й для нас, — сказала вона. — Хробак кидає нам виклик і оголошує правила бою.

Топрі намагався вирвати руку зі стискання Нейли.

— Що ти...

— Топрі! — промовила Сіона. — Я теж можу передавати послання. Сповіди мого батька: хай проінформує Хробака, що ми приймаємо виклик.

Нейла відпустила руку, і Топрі потер місце, де вона його стискала.

— Напевно, ти не...

— Виходь, доки можеш, і ніколи не повертайся, — наказала Сіона.

— Ти ж не хочеш сказати, що...

— Кажу тобі йти геть! Ти незграбний, Топрі. Більшу частину життя я провела в школах Рибомовок. Вони навчили мене розпізнавати незграбність.

— Але ж Кобат відлітає. Яка шкода від того, що...

— Він не лише знав мене, він знав, що я викрала з Цитаделі! Але не знав, що я вишлю цей пакунок на Ікс через нього. Твої дії підказали мені, що Хробак бажає, аби я передала ці томи на Ікс!

Топрі позадкував від Сіони до виходу. Анук і Тав звільнили йому прохід і широко розчинили двері. Сіона крикнула навздогін:

— Не сперечайся, що Хробак казав про мене та мій пакунок Кобату! Хробак не передає незграбних послань! Повідом йому, що я це сказала!

Дехто каже, що я не маю сумління. Які ж вони лицемірні, навіть самі з собою. Я — єдине сумління, що будь-коли існувало. Як вино зберігає запах бочки, так і я зберігаю есенцію свого найдавнішого генезису, а це зародок сумління. Це робить мене святим. Я Бог, бо я єдиний насправді знаю свою спадковість.

Викрадені журнали

ПРОТОКОЛ ЗУСТРІЧІ У ВЕЛИКІЙ ПАЛАТІ ІНКВІЗИТОРІВ ІКСА З КАНДИДАТКОЮ НА ПОСАДУ ПОСЛА ПРИ ДВОРІ ВЛАДИКИ ЛЕТО

Інквізитор: Ви вказали, що хотіли б поговорити з нами про мотиви Владики Лето. Говоріть.

Хві Норі: Ваші формальні аналізи не дають задовільної відповіді на питання, які я хотіла б поставити.

Інквізитор: Які питання?

Хві Норі: Я питаю себе, що змусило Владика Лето прийняти цю огидну трансформацію, це тіло черва, цю втрату людського? Ви лише натякаєте, що він зробив це заради влади та довговічності.

Інквізитор: Хіба ж цього недостатньо?

Хві Норі: Спитайте себе, чи хтось із вас сплатив би подібну ціну за таку дрібницю?

Інквізитор: З вершин вашої нескінченної мудрості скажіть нам, чому Владика Лето вирішив стати червом?

Хві Норі: Чи хтось тут сумнівається в його здібності передбачати майбутнє?

Інквізитор: Ось! Цього достатньо для трансформації?

Хві Норі: Але ж він уже мав здібність передзнання, як до нього — його батько. Ні! Я припускаю, що він вдався до цього безнадійного рішення, побачивши в нашому майбутньому щось таке, чому може запобігти лише така самопожертва.

Інквізітор: І що ж це за дивна річ, яку він побачив у нашому майбутньому?

Хві Норі: Я не знаю, але пропоную виявити її.

Інквізітор: Ви припускаєте, що тиран справді безкорисливо служить людям!

Хві Норі: Хіба ж це не було особливою рисою родини Атрідів?

Інквізітор: Так запевняють нас офіційні історії.

Хві Норі: Усна історія підтверджує це.

Інквізітор: Яку ще добру рису ви хотіли б приписати тиранові Черву?

Хві Норі: *Добру* рису, мсьє?

Інквізітор: Тоді просто рису.

Хві Норі: Мій дядько Малкі часто казав, що Владика Лето з великою терпимістю ставиться до деяких товаришів.

Інквізітор: Інших товаришів він страчує без явних причин.

Хві Норі: Я думаю, що причини існують, і мій дядько Малкі дедуктивним методом вирахував деякі з них.

Інквізітор: Наведіть приклад цієї дедукції.

Хві Норі: Незграбні загрози його особі.

Інквізітор: А тепер *незграбні* загрози!

Хві Норі: А ще він не терпить претензійності. Згадайте екзекуцію істориків і знищення їхніх творів.

Інквізітор: Він не хоче, щоб правда стала відомою!

Хві Норі: Сказав моєму дядькові Малкі, що вони брехали про минуле. І зазначте! Хто знає краще за нього? Нам усім відомо про його інтровертивність.

Інквізітор: Який ми маємо доказ, що його предки живуть у ньому?

Хві Норі: Я не вдаватимусь у марну суперечку. Скажу лише, що вірю цьому на підставі переконань мого дядька Малкі та його причин для таких переконань.

Інквізитор: Ми прочитали рапорти вашого дядька й витлумачили їх інакше. Малкі надто любив Черва.

Хві Норі: Мій дядько вважав його найкращим дипломатом Імперії, майстром розмови й експертом у всьому, що тільки може бути.

Інквізитор: Хіба ваш дядько не говорив про грубість Черва?

Хві Норі: Мій дядько вважав його вкрай вихованим.

Інквізитор: Я питав про грубість.

Хві Норі: Здатний на грубість, так.

Інквізитор: Ваш дядько боявся його.

Хві Норі: Владика Лето позбавлений будь-якої невинності та наївності. Його можна боятися лише тоді, коли він удає ці риси. *Це* те, що сказав мені дядько.

Інквізитор: Такими справді були його слова.

Хві Норі: Ба більше! Малкі казав: «Владика Лето захоплюється несподіваним генієм та різноманітністю людства. Він мій улюблений товариш».

Інквізитор: Обдаруйте нас найвищою мудрістю і поясніть, як ви тлумачите ці слова свого дядька?

Хві Норі: Не глузуйте з мене!

Інквізитор: Ми не глузуємо. Шукаємо просвіти.

Хві Норі: Ці слова Малкі та багато інших, звернених безпосередньо до мене, підказують, що Владика Лето завжди прагне новизни й оригінальності, але остерігається деструкційного потенціалу, прихованого в них. У цьому переконаний мій дядько.

Інквізитор: Чи хотіли б ви ще щось додати до тих переконань, які поділяєте зі своїм дядьком?

Хві Норі: Я не бачу сенсу щось додавати до вже сказаного. Мені прикро, що я згаяла час інквізиторів.

Інквізитор: Але ви не згаяли нашого часу. Вас затверджено на посаді Посла при Дворі Владики Лето, Бога-Імператора всього відомого Всесвіту.

Мусите пам'ятати, що за внутрішньою вимогою я можу мати експертний висновок про все, відоме з нашої історії. Це сховище енергії, з якого я черпаю, звертаючись до воєнної ментальності. Якщо ви не чули крику та стогону поранених і вмирущих, то нічого не знаєте про війну. Я чув так багато цих криків, що вони мене переслідують. Я сам кричав після бою. У кожній епосі я зазнавав ран — від кулаків, пальців і каменів, від обсадженого мушлями дрюка й бронзового меча, від булави та гармати, від стріл і лазерострілів, від безмовної задухи атомного пилу, від біологічної зброї, що змушує язик чорніти, а легені тонути, від швидкої вогненної лави й тихої дії повільних отрут... більше, ніж я можу розповісти! Я бачив і пізнав їх усіх. Тим, хто сміє питати, чому я поводжуся так, а не інакше, відповідаю: з моїми спогадами я не можу зробити нічого іншого! Я не боягуз і колись був людиною.

Викрадені журнали

Теплої пори року, коли сателітарні контролери погоди мусили змагатися з вітрами, що віяли з великих морів, на околицях Сар'єру ввечері часто йшли дощі. Несподіваний дощ застав Монео, що повертався з однієї із регулярних інспекцій периметра Цитаделі. Коли він дістався сховку, уже споночіло. Біля південних воріт вартівниця-Рибомовка допомогла йому вибратися з промоклого плаща. То була сильна кремезна жінка з квадратним обличчям — саме таким Лето віддавав перевагу, набираючи Варту.

— Ці клятві погодні контролери слід привести до ладу, — сказала вона, віддаючи йому мокрий плащ.

Монео подякував коротким кивком, а тоді рушив угору до свого помешкання. Усі вартівниці-Рибомовки знали нехтїь

Бога-Імператора до вологи, але жодна з них не бачила того, що Монео.

«Це Черв ненавидить воду, — подумав Монео. — Шай-Хулуд тужить за Дюною».

У своєму помешканні Монео витерся і перевдягнувся в сухе, перш ніж спуститися до крипти. Не було сенсу витягати назовні неприязнь Черва до вологи. Зараз йому була потрібна нічим не скаламучена розмова про паломництво в недалекому майбутньому до Фестивального Міста Онна.

Ліфт спускався вниз, Монео сперся спиною об стіну. Його відразу ж заповонила втома. Знав, що вже кілька днів недосипав, і не було видно просвітку. Заздрив очевидній незалежності Лето від потреби сну. Здавалося, Богу-Імператору вистачало кількох годин перепочинку на місяць.

Запах крипти й зупинка ліфта струснули Монео, вивівши його з напівдрімоти. Розплющив очі й глянув на Бога-Імператора, що стояв на повозі в центрі великого покою. Монео зібрався і рушив довгою знайомою дорогою до страхітливої присутності. Як він і очікував, Лето видавався бадьорим. Принаймні це було добрим знаком.

Лето почув наближення ліфта й побачив, як прокинувся Монео. Чоловік мав утомлений вигляд, і це було зрозуміло. Паломництво до Онна було вже от-от — з усім виснажливим прийомом гостей з інших планет, ритуалом із Рибомовками, новими послами, змінами в Імперській Варті, відставками й призначеннями, а зараз ще й новий гхола, Дункан Айдаго, мав долучитися до рівної роботи Імперського апарату. Монео займався дедалі більшою громадою дрібних справ, а його вік давав про себе знати.

«Зажди-но, — подумав Лето. — Через тиждень після нашого повернення з Онна Монео вивониться сто вісімнадцять».

Монео міг би прожити кілька разів по стільки, якби приймав прянощі, але він відмовився. Лето не сумнівався щодо причин його вибору. Монео ввійшов у той особливий стан,

коли людина прагне смерті. Барився лише для того, щоб побачити, як Сіона вступить до Королівської Служби і стане новою директоркою Спільноти Рибомовок.

«*Мої гурії*», як називав їх Малкі.

І Монео знав, що Лето має намір поєднати Сіону з Дунканом. Час настав.

Монео зупинився за два кроки від повозу й глянув угору на Лето. Щось у його очах нагадало Лето обличчя поганського жерця з терранських часів, майстерного молільника в знайомому храмі.

— Владико, ви провели багато годин, спостерігаючи за новим Дунканом, — промовив Монео. — Чи тлейлаксу не зіпсували його клітин або психіки?

— Він неосквернений.

Монео глибоко зітхнув, здригнувшись. У цьому зітханні не було полегшення.

— Ти проти використання його як плідника? — спитав Лето.

— Мені дивно думати про нього як свого предка й водночас батька потомків.

— Але ж це дає мені можливість поновного схрещення між давнішою людською формою і теперішніми витворами моєї розплідної програми. Сіона на двадцять одне покоління віддалена від попереднього такого схрещення.

— Я не можу зрозуміти мети. Дункани повільніші й менш чуйні, ніж будь-хто з вашої Варти.

— Я прагну не доброго відокремленого пагона, Монео. Невже ти думаєш, що я не усвідомлюю геометричної прогресії, продиктованої законами, які керують моєю розплідною програмою?

— Я бачив вашу розплідну книгу, Владико.

— Тоді ти знаєш, що я відслідковую рецесиви й усуваю їх. Мій клопіт — це ключові генетичні домінанти.

— А мутації, Владико? — У голосі Монео була лукава нотка, яка змусила Лето уважно подивитися на чоловіка.

— Не будемо це обговорювати, Монео.

Лето стежив за тим, як Монео обачно ховається у свою шкаралупу.

«Який він украй вразливий на мої настрої, — подумав Лето. — Вірю, що має деякі мої здібності, хоч вони й працюють на підсвідомому рівні. Судячи з його питання, може навіть підозрювати, чого ми добилися в особі Сіони».

Аби перевірити це, Лето сказав:

— Мені ясно, що ти ще не розумієш, чого я сподіваюся досягти у своїй розплідній програмі.

Монео прояснів.

— Мій Владика знає, що я намагаюся збагнути її правила.

— У довготривалій перспективі закони є тимчасовими, Монео. Не існує чогось такого, як керована правилами творчість.

— Але ж, Владико, ви самі казали про закони, які керують вашою розплідною програмою.

— Що я тобі тільки-но сказав, Монео? Намагатися знайти правила творчості — однаково що намагатися відділити розум від тіла.

— Але ж певна еволюція проходить, Владико! Я знаю це по собі!

«Він знає це по собі! Любий Монео. Підійшов зовсім близько».

— Чому ти завжди прагнеш лише еволюційних тлумачень, Монео?

— Я чув, як ви казали про трансформаційну еволюцію, Владико. Така наліпка на вашій книзі. Але що ж із несподіванками...

— Монео! Правила змінюються з кожною несподіванкою.

— Владико, чи ви не маєте на гадці покращити людську породу?

Лето зиркнув на нього згори, думаючи: *«Якщо я зараз використаю ключове слово, чи зрозуміє він? Можливо...»*

— Я хижак, Монео.

— Хижа... — Монео урвав і труснув головою. Подумав, що знає значення слова, але його шокувало саме слово. Бог-Імператор жартує?

— Хижак, Владико?

— Хижак покращує породу стада.

— Як це можливо, Владико? Ви ж не відчуваєте ненависті до нас.

— Ти мене розчаровуєш, Монео. Хижак не відчуває ненависті до своєї здобичі.

— Хижаки вбивають, Владико.

— Я вбиваю, але без ненависті. Здобич утамовує голод. Здобич добра.

Монео глянув угору, на обличчя Лето в сірому каптурі.

«*Невже я пропустив наближення Черва?*» — питав себе Монео.

Він з острахом шукав знаків. По гігантському тілі не пробігали здригання, очі не блищали, непотрібні плавники не звивалися.

— Чого ж ви прагнете, Владико? — ризикнув Монео.

— Людства, що може ухвалювати справді довгострокові рішення. Ти знаєш ключ до цього вміння, Монео?

— Ви багато разів казали про це, Владико. Це вміння змінювати свій розум.

— Змінювати, так. А знаєш, що я розумію під довгостроковістю?

— Для вас її слід вимірювати тисячоліттями, Владико.

— Монео, навіть мої тисячоліття — лише дрібний спалах порівняно з Вічністю.

— Але ж ваші перспективи мусять відрізнятися від моїх, Владико.

— На тлі Вічності кожна означена довгостроковість є короткою.

— То взагалі немає жодних правил, Владико? — У голосі Монео з'явилася нотка легкої істерії.

Лето всміхнувся, щоб зменшити напругу.

— Хіба що одне. Короткострокові рішення зазвичай провалюються у довгій перспективі.

Монео приголомшено труснув головою.

— Але ж, Владико, ваша перспектива...

— Час кожного скінченного спостерігача збігає. Замкнених систем не існує. Навіть я лише розтягаю скінченну матрицю.

Монео відірвав погляд від обличчя Лето й зазирнув у віддалені коридори мавзолею. *«Колись я там лежатиму. Золотий Шлях може продовжуватися, але я смертний»*. Лише Золотий Шлях, нерозривну тяглість якого він відчував, лише *це* важило. Знову повернувся поглядом до Лето, але не до тих цілковито синіх очей. Чи в цьому величезному тілі справді чаїться хижак?

— Ти не розумієш функції хижака, — промовив Лето.

Ці слова вразили Монео, бо вони натякали на читання думок. Подивився вгору, в очі Лето.

— *Розумом* ти знаєш, що навіть я одного дня помру якимось чином, — сказав Лето. — Але не віриш у це.

— Як я можу повірити в те, чого ніколи не побачу?

Монео зроду не почувався таким самотнім і наляканим. Що робить Бог-Імператор? *«Я прийшов сюди, аби обговорити проблеми паломництва... і довідатися про його наміри стосовно Сіони. Він грається зі мною?»*

— Поговорімо про Сіону, — сказав Лето.

Знову читання думок!

— Коли ви її випробуєте, Владико? — Це питання постійно крутилося у свідомості, але зараз, промовивши його, Монео відчув страх перед ним.

— Скоро.

— Даруйте, Владико, але ви знаєте, як я боюся за благо єдиної дитини.

— Інші пережили випробування, Монео. Ти теж.

Монео ковтнув слину, згадавши, як йому відкрили Золотий Шлях.

— Мене готувала мати. Сіона не має матері.

— У неї є Рибомовки. У неї є ти.

— Трапляються нещасні випадки, Владико.

В очах Монео з'явилися сльози.

Лето відвів від нього погляд, подумавши: *«Він розривається між вірністю мені та любов'ю до Сіони. Яка зворушлива ця турбота про потомство. Хіба ж він не бачить, що все людство — моє єдине дитя?»*

Знову повернувшись до Монео, Лето сказав:

— Ти маєш рацію, нещасні випадки трапляються навіть у моєму світі. Хіба ж це нічого тебе не вчить?

— Владико, цього єдиного разу ви не могли б...

— Монео! Ти ж не просиш мене, щоб я передав владу слабкому адміністратору.

Монео відступив на крок.

— Ні, Владико. Звичайно, ні.

— Тож довіря силі Сіони.

Монео розправив плечі.

— Зроблю те, що повинен.

— Сіону слід пробудити, аби вона виконувала обов'язки Атрідки.

— Так, звичайно, Владико.

— Хіба ж це не наша повинність, Монео?

— Не заперечую, Владико. Коли ви представите її новому Дункану?

— Спершу випробування.

Монео глянув униз, на холодну долівку крипти.

«Він так часто вдивляється в долівку, — подумав Лето. — Що він там може побачити? Тисячолітні сліди мого повозу? Ах, ні — це погляд у глибини, у королівство скарбів і таємниць, куди він сподівається невдовзі увійти».

Монео знову глянув угору, на обличчя Лето.

— Маю надію, що їй сподобається товариство Дункана, Владико.

— Будь певен. Тлейлаксу передали його мені в неспотвореному вигляді.

— Це тішить, Владико.

— Ти, без сумніву, зауважив, що його генотип напрочуд приваблює жінок?

— Таким було і моє спостереження, Владико.

— Є щось у м'якій пильності його очей, у мужніх рисах, каракулевому волоссі, перед чим рішуче не може встояти жінка.

— Як скажете, Владико.

— Ти знаєш, що зараз він із Рибомовками?

— Мене поінформовано, Владико.

Лето всміхнувся. Звичайно, Монео поінформовано.

— Невдовзі вони приведуть його до мене для першого побачення з Богом-Імператором.

— Я особисто обстежив кімнату для побачення, Владико. Усе готово.

— Інколи я думаю, що ти хочеш мене ослабити, Монео. Зостав мені бодай щось.

Монео спробував приховати напад страху. Схилився і відступив назад.

— Так, Владико, але ж є певні речі, які я мушу робити.

Відвернувся і поспіхом пішов геть. Лише підіймаючись угору ліфтом, Монео усвідомив, що вийшов до того, як його відпустили.

«Він має знати, який я втомлений. Він вибачить».

Твій Владика дуже добре знає, що коїться у твоєму серці. Сьогодні голосу душі достатньо для поррахунку з тобою. Я не потребую свідків. Ти не прислухався до своєї душі, а прислухався натомість до гніву й люті.

Владика Лето до прохача, з Усної історії

**НИЖЧЕ НАВЕДЕНО ОЦІНКУ СТАНУ ІМПЕРІЇ 3508 РОКУ
ПРАВЛІННЯ ВЛАДИКИ ЛЕТО,
УЗЯТУ ЗІ СКОРОЧЕНОГО ВИКЛАДУ З ВЕЛБЕКА.
ОРИГІНАЛ МІСТИТЬСЯ В АРХІВІ КАПІТУЛИ ОРДЕНА БЕНЕ ГЕССЕРИТ.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗУЄ,
ЩО СКОРОЧЕННЯ НЕ ВПЛИНУЛИ НА СУТЬ ВИКЛАДУ**

Во ім'я нашого Святого Ордену та нерозривного Сестринства цей запис визнано точним і гідним внесення до Хронік Капітули.

Сестри Ченоа і Тавсуоко безпечно повернулися з Арракіса, щоб доповісти про підтвердження давно підозрюваної езекуції дев'ятьох істориків, які зникли 2116 року панування Владики Лето в його Цитаделі. Сестри доповідають, що цю дев'ятку привели в несвідомий стан, а тоді спалили на вогнищах з їхніх же друкованих праць. Це узгоджується з розповідями, які розійшлися по всій Імперії. Визнано, що записи тих часів зроблені самим Владикою Лето.

Сестри Ченоа і Тавсуоко доставили рукописні записи начного свідка, які сповіщають, що коли інші історики запитали інформацію про долю своїх колег, то Владика Лето відповів:

«Їх було знищено, бо вони вдалися до претензійної брехні. Не бійтесь, що мій гнів упаде на вас через ваші ненавмисні

помилки. Я не маю особливої охоти створювати мучеників. Мученики схильні додавати драматизму до людських справ. Драма — одна з мішеней мого хижацтва. Тремтять лише тоді, коли збудуєте споруди з фальшивих записів і будете ними пишатися. А тепер ідіть і не розмовляйте про це».

Докази, що містяться в цьому рукописному свідченні, дозволяють ідентифікувати його автора як Іконікре, мажордома Владика Лето з 2116 року.

Слід звернути увагу на вживання Владикою Лето слова «*хижацтво*». Це дуже промовиста вказівка у світлі теорії, висунутої Превелебною Матір'ю Сьяксою, що Бог-Імператор розглядає себе як хижака в *природному* сенсі слова.

Сестрі Ченоа було запропоновано приєднатися до Рибомовок, що супроводжували Владика Лето в одному з його нечисленних паломництв. Якоїсь миті її запросили йти поруч із Королівським Повозом і розмовляти з самим Владикою Лето. Вона так викладає цю розмову:

Владика Лето сказав: «Тут, на Королівській Дорозі, я інколи почуваюся так, наче стою на парпеті біля бійниці, захищаючись від напасників».

Сестра Ченоа відповіла: «Ніхто на вас не нападає, Владико».

Владика Лето промовив: «Ви, Бене Гессерит, атакуєте мене з усіх боків. Навіть зараз ти намагаєшся підкупити моїх Рибомовок».

Сестра Ченоа каже, що вона, скріпивши сили, приготувалася до смерті, але Бог-Імператор лише зупинив повіз і глянув поверх неї на свій супровід. Вона каже, що всі інші зупинилися і чекали на дорозі, лишаючись нерухомими на шанобливій відстані.

Владика Лето сказав: «Є мій маленький гурток, що все мені розповідає. Не заперечуй мого звинувачення».

Сестра Ченоа промовила: «Я не заперечую».

Тоді Владика Лето глянув на неї та сказав: «Не бійся за себе. Я прагну, аби ти передала мої слова Капітулі».

Як каже Сестра Ченоа, тоді вона збагнула, що Владика Лето знає про неї все: про її місію, про спеціальний вишкіл у запам'ятовуванні сказаних слів — усе. «Він був як Превелебна Мати, — промовила вона. — Я не могла нічого від нього приховати».

Тоді Владика Лето наказав їй: «Глянь у бік мого Фестивального Міста й скажи, що ти бачиш».

Сестра Ченоа глянула в бік Фестивального Міста й сказала: «Я бачу місто вдалині. У цьому ранковому світлі воно прегарне. Праворуч ваш ліс. У ньому стільки зелених рослин, що я могла б витратити цілий день, описуючи їх. Ліворуч і всюди довкола міста — будинки та сади ваших слуг. Деякі з них видаються дуже багатими, деякі — дуже вбогими».

Владика Лето мовив: «Ми захарастили цей краєвид! Захарастили деревами. Домами, садами... У такому краєвиді не можна втішатися новими таємницями».

Сестра Ченоа, осмілена заспокоєнням Владики Лето, спитала: «Владика справді хоче таємниць?»

Владика Лето відповів: «У такому краєвиді немає зовнішньої духовної свободи. Ти цього не бачиш? Тут немає відкритого світу, часткою якого можна себе відчувати. Це все закрите — двері, засуви, замки!»

Сестра Ченоа спитала: «Невже людство не потребує більше приватності та захисту?»

Владика Лето відповів: «Повернувшись, скажи своїм Сестрам, що я знову зверну погляд назовні. Краєвиди, схожі на цей, скеровують людський дух усередину, у пошуках внутрішньої свободи. Більшість людей є недостатньо сильними, щоб знайти внутрішню свободу».

Сестра Ченоа сказала: «Я точно перекажу ваші слова, Владико».

Владика Лето промовив: «Дивись, щоб так і було. Також передай Сестрам, що саме Бене Гессерит повинні, як ніхто інший, розуміти небезпеки розплоду, пов'язані з виведенням окресленої риси, пошуком певної генетичної мети».

Сестра Ченоа каже, що це був явний натяк на батька Владики Лето, Пола Атріда. Зауважимо, що наша розплідна програма створила Квізац Хадераха на одне покоління зарано. Ставши Муад'Дібом, вождем фрименів, Пол Атрід уникнув нашого контролю. Безсумнівно, він був чоловіком із силою Превелебної Матері та іншими силами, за які людство й досі платить високу ціну. Як сказав Владика Лето: «Ви дістали неочікуване. Ви дістали мене, несподівану дику карту. А я вивторив Сіону».

Владика Лето відмовився пояснити цю згадку про дочку його мажордома Монео. Питання вивчається.

В інших справах, які стосуються Капітули, наші дослідники надали таку інформацію:

РИБОМОВКИ

Жіночі легіони Владики Лето вибрали своїх представниць, що мають стати учасницями Десятилітнього Фестивалю на Арракісі. Будуть присутні три представниці від кожного планетарного гарнізону. (*Дивись доданий список вибраних.*) Як зазвичай, не братимуть участі дорослі чоловіки, навіть чоловіки офіцерок-Рибомовок. Упродовж цього звітнього періоду список чоловіків не надто змінився. Ми додали нові імена разом із генеалогічною інформацією, якщо така була доступна. Зауважте, що лише двоє з них можуть розглядатися як потомки гхол Дункана Айдаго. Не можемо додати нічого нового до наших міркувань про використання Владикою Лето гхол у своїй розплідній програмі.

Упродовж цього періоду не увінчалась успіхом жодна наша спроба укласти союз між Рибомовками і Бене Гессерит. Владика Лето продовжує збільшувати чисельність певних гарнізонів. Також він далі наголошує на альтернативних місцях Рибомовок, не називаючи військові. Це викликало очікуваний результат, тобто зростання місцевого захоплення, пошани та

вдячності за присутність їхніх гарнізонів. (Дивись доданий список гарнізонів, чисельність яких зростає. Примітка редактора: Єдині значущі в цьому сенсі гарнізони розміщені на рідних планетах Бене Гессерит, іксіан і тлейлаксу. Нагляд за Космічною Гільдією не збільшено.)

ДУХІВНИЦТВО

Окрім кількох природних смертей і заміщень, перелічених у додатках, не відбулося жодних істотних змін. Чоловіки-співробітники та офіцерки, делеговані для виконання ритуальних обов'язків, зостаються нечисленними, а їхні повноваження обмежені постійною вимогою консультацій з Арракісом перед ухваленням будь-яких важливих дій. Превелебна Мати Сьякса та деякі інші вважають, що релігійний характер Рибомовок поступово відходить у минуле.

РОЗПЛІДНА ПРОГРАМА

Окрім нез'ясованої згадки про Сіону та нашої невдачі з її батьком, не можемо додати нічого суттєвого до постійного моніторингу розплідної програми Владики Лето. Є аргументи на користь цілковито випадкового характеру його плану, підкріплені заявою Владики Лето про *генетичну мету*, але не маємо певності, що він говорив відверто з Сестрою Ченоа. Закликаємо звернути увагу на численні випадки, коли він брехав або ж драматично й без попередження змінював свої дії.

Владика Лето далі забороняє нам брати участь у його розплідній програмі. Спостерігачки з гарнізонів Рибомовок залишаються незламними щодо «прополювання» наших народжень, якому вони опираються. Лише завдяки найсуворішому контролю ми спромоглися в цьому звітному періоді втримати рівень Превелебних Матерів. Відповідей на наші протести немає. На пряме питання Сестри Ченоа Владика Лето сказав:

— Будьте вдячні за те, що маєте.

Це попередження належно занотовано тут. Ми передали Владиці Лето лист із подяками та вибаченнями.

ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ

Капітула залишається платоспроможною, але не можна пом'якшити захисних заходів. Насправді задля безпеки в наступному звітному періоді будуть запроваджені нові заходи. Вони охоплюють обмеження ритуального вживання меланжу та зростання ставок оплат за наші звичайні послуги. Сподіваємося подвоєння платні за освіту жінок з Великих Домів у чотирьох наступних звітних періодах. Цим документом вам доручається підготувати аргументи на захист такого діяння.

Владика Лето відхилив наш запит про збільшення виділеної квоти меланжу. Причин не вказано.

Наші стосунки з Добропорядним Альянсом Прогресивних Торговців досі мають міцний фундамент. У попередньому періоді ДАПТ завершив реалізацію регіонального картелю «Зоряні коштовності», проєкту, у якому ми здобули значний прибуток завдяки дорадчим і неогоціаторським функціям. Постійні зиски з цієї угоди повинні з надлишком компенсувати наші втрати на Г'еді Прайм. Інвестиції на Г'еді Прайм списано.

ВЕЛИКІ ДОМИ

За цей звітний період тридцять один колишній Великий Дім зазнав економічної кризи. Лише шість із них зуміли втримати статус Менших Домів. (*Дивись доданий список.*) Це продовження загальної тенденції, зафіксованої впродовж останнього тисячоліття, коли Великі Доми поступово відходили на задній план. Слід зауважити, що ті шість, які уникнули цілковитої катастрофи, мали значні інвестиції в ДАПТ, а п'ять із них були глибоко втягнуті в проєкт «Зоряні Коштовності». Єдиним

винятком виявився диверсифікований портфель, що включав значну інвестицію у древнє китове хутро з Каладана.

(Наші резерви рису понджі в цьому періоді зросли майже вдвічі за рахунок китового хутра. Причини цього рішення будуть представлені в наступному звітному періоді).

СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ

Як зауважили наші спостерігачі, упродовж останніх двох тисячоліть гомогенізація сімейного життя неухильно триває. Винятками, як і варто було сподіватися, застаються Гільдія, Рибомовки, Королівський Двір, тлейлаксанські лицепляси змінної подоби (вони застаються безплідними попри всі спроби змінити їхній стан), а також, звичайно, ми самі.

Слід зауважити, що сімейні стосунки стають дедалі більше схожими між собою незалежно від планети постійного проживання, а цю обставину не можна списати на випадок. Ми вбачаємо тут частковий вияв грандіозного плану Владики Лето. Справді, навіть найбідніші родини добре харчуються, але обставини повсякденного життя стають дедалі більш статичними.

Нагадуємо вам твердження Владики Лето, проголошене майже вісім поколінь тому:

«Я єдине видовище, яке залишилося в Імперії».

Превелебна Мати Сьякса запропонувала теоретичне пояснення цієї тенденції, теорію, яку багато хто з нас починає підтримувати. ПМ Сьякса приписує Владиці Лето мотив, що спирається на концепцію гідравлічного деспотизму. Як відомо, гідравлічний деспотизм можливий лише тоді, коли субстанцію чи умову, від якої цілковито залежить життя, можна контролювати за допомогою відносно малої та централізованої сили. Концепція гідравлічного деспотизму зародилася тоді, коли наплив води для зрошування збільшив місцеві людські популяції до потрібного рівня абсолютної залежності. Коли воду було перекрито, значна кількість людей померла.

Цей феномен багато разів повторювався в людській історії, не лише з водою та продуктами рільництва, але також із вуглеводневим паливом — нафтою, вугіллям чи чимось іншим, що можна контролювати за допомогою трубопроводів та інших розподільчих мереж. У певний період, коли дистрибуція електроенергії відбувалася лише завдяки запутаному лабіринту електропроводів на всій території, навіть цей енергетичний ресурс виконував роль субстанції гідравлічного деспотизму.

ПМ Сьякса припускає, що Владика Лето розбудовує Імперію в напрямку ще більшої залежності від меланжу. Варто зауважити, що процес старіння може бути названий хворобою, від якої меланж є специфічним засобом, хоч і не ліками. ПМ Сьякса навіть припускає, що Владика Лето зайшов так далеко, що планує поширити нову хворобу, яку може стримати лише меланж. Хоча це припущення може видаватися химерним, його не слід відкидати. Траплялися й дивніші речі, і ми не повинні оминати роль сифілісу в ранній людській історії.

ТРАНСПОРТ — ГІЛЬДІЯ

Тримодельна транспортна система, характерна колись для Арракіса (тобто пішохідна з великими вантажами на платформах із силовими підвісками, повітряна з використанням орнітоптерів, позапланетна на транспортниках Гільдії), стає домінуючою на дедалі більшому числі планет Імперії. Найзначнішим винятком є Ікс.

Ми частково приписуємо це планетарному регресові до осілого та статичного способу життя. З іншого боку, це також намагання копіювати взірць Арракіса. Чималу роль у цій тенденції відіграє загальна нехіть до іксіанських речей. Правда також і те, що Рибомовки підтримують і просувають цей взірць, аби зменшити свою роботу з утримання порядку.

Під часткою Гільдії в цій тенденції приховується абсолютна залежність її навігаторів від меланжу. Тому ми пильно стежимо за спільними зусиллями Гільдії та Ікса зі створення механічних заміників пророчих талантів навігаторів. Без меланжу чи інших засобів прокладання курсу гайлайнерів кожна трансвітлова подорож Гільдії загрожує катастрофою. Хоча ми не маємо надмірного оптимізму стосовно цього Гільдійсько-Іксіанського проєкту, така можливість зостається, і ми проінформуємо про неї в разі підтвердження.

БОГ-ІМПЕРАТОР

Окрім невеликого збільшення розміру, не зафіксовано значних змін у фізичних характеристиках Владики Лето. Погolos про його нехїть до води не було підтверджено, хоча вживання води як бар'єра проти оригінальних піщаних хробаків Дюни чїтко задокументовано в наших реєстрах, так само як *водна смерть*, за допомогою якої фримени вбивали малих хробаків, аби виробити есенцію прянощів для своїх оргїй.

Існують серйозні докази на користь припущень, що Владика Лето збільшив свою владу над Іксом, імовірно, завдяки Гільдійсько-Іксіанському проєкту. Без сумнівів, успіх цього проєкту зменшив би його контроль над Імперією.

Він далі веде справи з Іксом, замовляючи замінні частини до свого Королівського Повозу.

Тлейлаксу послали Владиці Лето нового гхолу Дункана Айдаго. Це дає певність, що попередній гхола мертвий, хоча обставини його смерті невідомі. Звертаємо увагу на попередні свідчення про те, що сам Владика Лето вбив кількох гхол.

Існує дедалі більше доказів того, що Владика Лето використовує комп'ютери. Якщо це правда, він порушує власні заборони та заборони Батлеріанського Джигаду. Якби нам вдалося отримати докази, то ми могли б збільшити вплив на нього, аж до рівня певних спільних починань, про які давно вже

міркуємо. Суверенний контроль над нашою розплідною програмою зостається найважливішим. Продовжуватимемо наші пошуки, хоча з подальшим *застереженням*:

Як і в кожному попередньому звіті, мусимо рахуватися з передзнанням Владики Лето. Нема сумніву, що його здібності бачити майбутні події — набагато могутніші, ніж у будь-кого з його предків — далі зостаються підвалинами політичного контролю.

Не протиставляймося цьому!

Ми певні, що він знає про всі наші важливі дії задовго до їх настання. Тому ми керуємося засадою не загрожувати свідомо ні його особі, ні тій частці великого плану, яку можемо розглядіти. Нашим звертанням до нього буде:

«Скажіть, коли ми вам загрожуємо, щоб ми могли відступити».

I:

«Розкажіть про ваш великий план те, у чому ми можемо допомогти».

Упродовж цього періоду він не дав нової відповіді на жодне з цих питань.

ІКСІАНИ

Окрім Гільдійсько-Іксіанського проєкту, до звіту можна додати небагато значущої інформації. Ікс посилає нову Амбасадорку до Двору Владики Лето, таку собі Хві Норі, небогу Малкі, що вважався колись добрим приятелем Бога-Імператора. Причина вибору цього заступництва невідома, хоча існує нечисленний корпус доказів того, що Хві Норі є вивором спеціальної генетичної програми як представниця Ікса при Дворі. Маємо причини припускати, що Малкі теж було генетично запроєктовано з думкою про цей офіційний контекст.

Ми продовжуватимемо дослідження.

МУЗЕЙНІ ФРИМЕНИ

Ці вироджені релікти колись гордих воїнів далі застаються нашим головним джерелом вірогідної інформації про справи Арракіса. Вони займають важливу бюджетну позицію в наступному звітному періоді, оскільки їхні вимоги стосовно платні зростають, а ми не сміємо сперечатися з ними.

Цікаво зауважити, що, хоча їхнє життя мало нагадує звичай предків, їхні демонстрації фрименських ритуалів та спроможність копіювати фрименів застаються бездоганними. Ми приписуємо це впливу Рибомовок на тренування фрименів.

ТЛЕЙЛАКСУ

Ми не очікуємо від нового гхоли Дункана Айдаго якихось несподіванок. Тлейлаксу досі дуже стримує сувора кара, накладена Владикою Лето за їхню єдину спробу змінити клітини та психіку оригіналу.

Недавній посланець тлейлаксу відновив спроби залучити нас до спільного починання, причому декларованою метою є створення цілковито жіночого суспільства без потреби в чоловіках. З усіх очевидних причин, зокрема й через нашу недовіру до всього тлейлаксанського, ми відповіли чемною відмовою. Наше Посольство на Десятилітньому Фестивалі Владики Лето складе йому повний звіт про це.

Підписуємося з повагою:

Превелебні Матері Сьякса, Їтоб, Мамулют, Екнекоск і Акелі.

Хоч це може видатися дивним, великі змагання, такі, що їх ви можете побачити завдяки моїм журналам, не завжди помітні учасникам. Багато залежить від того, про що люди мріють у глибині душі. Я завжди переймався формуванням мрій так само, як і формуванням дій. Між рядками моїх журналів ховається боротьба з поглядом людей на самих себе — важка суперечка на полі, де мотиви нашого найтемнішого минулого можуть вирватися з підсвідомого резервуара й стати подіями, з якими мусимо не лише жити, а й боротися. Це гідроголовий монстр, що завжди нападає з того боку, де ми його не бачимо. Тому я молюсь, аби ви, подолавши мою частину Золотого Шляху, не були вже невинними дітьми, що танцюють під музику, якої не чують.

Викрадені журнали

Нейла рівномірно й повільно крокувала, підіймаючись гвинтовими сходами до аудієнційної зали Бога-Імператора на вершині південної вежі Цитаделі. Щоразу, коли проминала південно-західну арку вежі, вузькі вікна-щілини рисували стовпами пилу золоті лінії на її шляху. Вона знала, що в центральній стіні поруч із нею є іксіанський ліфт, достатньо великий, аби підняти масивне тіло її Владики до верхнього покою, і напевно достатньо місткий для її відносно невеликої постаті. Але не шкодувала, що мусила користуватися сходами.

Бриз, який вівяв крізь прочинені вікна, приніс із піщаних надм запах паленого кременю. Низьке сонце, висвічуючи рубіновими вогниками, спалахувало на плитках із червоного мінералу, вбудованих у внутрішню стіну. Час від часу вона крізь щілини вікон поглядала на дюни. Жодного разу не зупинилася, щоб помилуватися речами довкола неї.

— Ти маєш героїчну терплячість, Нейло, — сказав їй колись Владика.

Зараз згадка про ті слова зіграла їй.

Лето зі своєї вежі стежив за просуванням Нейли довгими гвинтовими сходами, що закручувалися спіраллю довкола іксіанської штольні. Він бачив цей підйом завдяки іксіанському пристрою, який із чотирикратним зменшенням проєктував їй образ на тривимірний екран просто перед його очима.

«Як точно вона рухається», — подумав він.

Знав, що ця точність походить із ревної простоти.

Вона мала на собі синю форму Рибомовок і накидку з каптуром, без яструба на грудях. Проминувши сторожовий пост біля підніжжя вежі, скинула світлопоглинальну маску, яку мусила вдягати для особистих візитів. Її кремезне мускулисте тіло скидалося на тіла багатьох інших його вартівниць, але обличчя не нагадувало жодне інше у всій його пам'яті. Майже квадратне, з таким широким ротом, що здавалося, ніби він тягнеться від вуха до вуха — то була ілюзія, викликана глибокими складками в кутках губ. Її очі були блідо-зеленими, а коротко обтяте волосся мало колір старої слонової кістки. Чоло ще більше посилювало ефект квадратності: майже пласке, зі світлими бровами, ледь помітними над очима, від яких годі було відвести погляд. Прямий ніс не дуже виступав над обличчям, закінчуючись поблизу рота з тонкими губами.

Коли Нейла говорила, її великі щелепи розкривалися й закривалися, як у деяких первісних тварин. Її сила, мало кому відома поза корпусом Рибомовок, була легендарною. Лето бачив, як вона однією рукою підняла стокілограмового чоловіка. Її першу появу на Арракісі влаштували без втручання Монео, хоча мажордом знав, що Лето використовує своїх Рибомовок як таємних агенток.

Лето відвернувся від рухомої фігури й крізь широкий отвір поблизу нього глянув на південну пустелю. Кольори далеких скель танцювали у його свідомості — коричневий, золотий,

темно-бурштиновий. Далекий кліф перетинала рожева лінія, достеменно такої ж барви, як пір'я чаплі. Чаплі більше не існували ніде поза його пам'яттю, але він переніс цю бліду пасельну стрічку до внутрішніх очей, і здалося, ніби вимерлий птах пролетів біля нього.

Він знав, що підйом починає вже втомлювати навіть Нейлу. Врешті вона зупинилася перепочити, затримавшись за два кроки од відмітки трьох чвертей підйому, точнісінько там, де відпочивала щоразу. Це було часткою її точності, однією з причин, чому він повернув її сюди з віддаленого гарнізону на Сепреку.

Яструб Дюни пролетів повз отвір поблизу Лето всього на відстані кількох розмахів крил від стіни вежі. Увагу птаха привернули тіні біля підніжжя Цитаделі. Лето знав, що інколи туди забігали дрібні тваринки. На обрії, за лінією льоту яструба, видно було тьмяну смугу хмар.

Яким дивним для старих фрименів усередині нього було все це: хмари на Арракісі, дощ і відкрита вода.

Лето нагадав внутрішнім голосам: *«Усюди, крім цієї останньої пустелі, мого Сар'єру, від першого дня мого правління немилосердно ведеться перетворення Дюни на зелений Арракіс».*

Лето подумав, що вплив географії на історію переважно зостається нерозпізнаним. Люди частіше вбачають вплив історії на географію.

«Хто власник цього річища? Цієї зеленої долини? Цієї планети? Ніхто з нас».

Нейла знову рушила вгору, не відриваючи погляду від сходів, які мусила подолати. Думки Лето зосередилися на ній.

«З багатьох причин вона найкорисніша помічниця, яку я будь-коли мав. Я її Бог. Вона беззастережно мені поклоняється. Навіть коли я жартома нападаю на її віру, вона сприймає це лише як випробування. Вона знає, що вища понад усякі випробування».

Не ставила питань, коли він послав її до бунтівників, наказавши у всьому слухатися Сіону. Якщо Нейла сумнівалася,

і навіть якщо висловлювала свої сумніви, достатньо її власних думок, аби повернути віру... чи то раніше було достатньо. Останні послання виразно свідчили, що Нейла вимагала від Святої Присутності відбудови внутрішньої сили.

Лето згадав першу розмову з Нейлою, коли жінка аж дрижала від запалу справити йому приємність.

— Навіть якщо Сіона пошле тебе вбити мене, ти мусиш підкоритися. Ти в жодному разі не можеш показати їй, що служиш мені.

- Ніхто не може вбити вас, Владико.
- Але ти мусиш підкорятися Сіоні.
- Звичайно, Владико. Це ваш наказ.
- Ти мусиш підкорятися їй у всьому.
- Я зроблю це, Владико.

«Чергове випробування. Нейла не ставить під сумнів моїх випробувань. Сприймає їх як блошині укуси. Її Владика наказує? Нейла підкоряється. Я не можу дозволити, аби щось порушило цей зв'язок».

Лето подумав, що з неї вийшла б чудова Шедаут¹ давнини. Це було однією з причин, через які він подарував Нейлі крисножа, справжнього збереженого з січі Табр. Він належав одній із дружин Стілгара. Нейла носила його у схованих під одягом піхвах, більше як талісман, ніж як зброю. Він вручив їй крис-ніж за первісним ритуалом, з церемонією, що вразила його самого вибухом емоцій, які він вважав назавжди похованими.

— Це зуб Шай-Хулуда.

Він простяг їй клинок своїми срібношкірими руками.

— Візьмеш його — і станеш часткою минулого й майбутнього. Заплямуєш його — і минуле не дасть тобі майбутнього.

Нейла прийняла клинок, а тоді піхви.

— Виточи кров із пальця, — наказав Лето.

Нейла підкорилася.

¹ Та, що черпає з криниці; фрименське почесне звертання (зі «Всесвіту Дюни»).

— Вклади клинок. Ніколи не ховай його, не забарвивши кров'ю.

Нейла знову підкорилася.

Доки Лето вдивлявся у тривимірне зображення Нейли, його роздуми про цю давню церемонію скаламутив смуток. Якщо не триматися звичаю старих фрименів, клинок ставати-ме дедалі крихкішим і непридатнішим. Крис-ніж збереже свою подобу впродовж життя Нейли, але не надто довше.

«Я відкинув частку минулого».

Як сумно, що давні Шедаут стали теперішніми Рибомовками. А справжнього крис-ножа використано, щоб сильніше зв'язати слугу з його паном. Він знав, що дехто вважає, наче його Рибомовки насправді є жрицями — відповіддю Лето Бене Гессерит.

«Він творить іншу релігію», — казали Бене Гессерит.

«Нісенітниця! Я не творю релігії. Я сам релігія!»

Нейла ввійшла до священної вежі й зупинилася за три кроки від повозу Лето, опустивши погляд униз, як і належить підлеглий.

Усе ще перебуваючи у своїх спогадах, Лето сказав:

— Глянь на мене, жінко!

Вона послухалася.

— Я створив святу непристойність! — промовив він. — Релігія, побудована довкола моєї персони, викликає в мене огиду!

— Так, Владико.

Зелені очі Нейли над позолоченими подушками щік дивилися на нього без питання, без розуміння, без потреби жодної відповіді.

«Якби я послав її збирати зорі, пішла б і спробувала. Думає, що я знову її випробовую. Вірю, що вона могла б мене розгнівати».

— Ця клята релігія мусила б закінчитися разом зі мною! — гукнув Лето. — Навіщо мені хотіти напустити релігію на мій народ? Релігії руйнують зсередини — як Імперію, так і окремих людей. Однаково.

— Так, Владико.

— Релігії творять радикалів і фанатиків — таких, як ти!

— Дякую, Владико.

Короткий спалах псевдолюті зник йому з-перед очей, провалившись у глибини пам'яті. Ніщо не надщербило твердої оболонки Нейлиної віри.

— Топрі прозвітував мені через Монео, — промовив Лето. — Розкажи мені про Топрі.

— Топрі хробак.

— Хіба ви не називаєте так мене серед бунтівників?

— Я у всьому підкоряюся моєму Владиці!

Туше!

— Отож цим Топрі не варто займатися? — спитав Лето.

— Сіона правильно його оцінила. Він незграбний. Каже речі, які інші повторюватимуть, відкривши таким чином, що це його рук справа. Через кілька секунд після того як Кобат почав говорити, вона впевнилася, що Топрі був шпигуном.

«Усі погоджуються, навіть Монео, — подумав Лето. — Топрі — поганий шпигун».

Ця згода розвеселила Лето. Дрібні махінації каламутили воду, що була для нього цілковито прозорою. Хоча виконавці далі пасували до його проєктів.

— Сіона тебе не підозрює? — спитав Лето.

— Я не є незграбною.

— Ти знаєш, навіщо я тебе покликав?

— Щоб випробувати мою віру.

«Ах, Нейло. Як мало ти знаєш про випробування».

— Я хочу, щоб ти оцінила Сіону. Хочу бачити це на твоєму обличчі, розгледіти у твоїх рухах і розпізнати у твоєму голосі, — сказав Лето. — Вона готова?

— Така, як вона, потрібна Рибомовкам, Владико. Чому ви ризикуєте її втратою?

— Змушувати до такого виходу — найпевніший спосіб утратити те, що я ціную в ній найбільше, — промовив Лето. — Вона повинна прийти до мене у повноті своїх незайманих сил.

Нейла опустила очі.

— Як накаже мій Владика.

Лето розпізнав цю відповідь. Такою була реакція Нейли на все, чого вона не розуміла.

— Вона витримає випробування, Нейло?

— Як його описує мій Владика... — Нейла здійняла очі на обличчя Лето. — Не знаю, Владико. Звичайно, вона сильна. Лише вона вижила з вовками. Але нею керує ненависть.

— Цілком природно. Скажи, Нейло, що вона робитиме з речами, які викрала в мене?

— Хіба Топрі не проінформував вас про книги, що, як їм вірити, містять Ваші Святі Слова?

«Дивно, як вона самим лише голосом може промовити слова з великої літери», — подумав Лето. Відповів сухо:

— Так, так. Іксіанці вже мають копії, а невдовзі Гільдія та Сестринство напружено працюватимуть над ними.

— Що це за книги, Владико?

— Це мої слова до народу. Я хочу, щоб їх прочитали. Ще я хочу знати, що казала Сіона про карти Цитаделі, які вона забрала?

— Вона каже, що під вашою Цитаделлю є велике сховище меланжу, а карти його покажуть.

— Карти нічого їй не покажуть. Вона пробиватиме тунель?

— Шукає іксіанських інструментів для цього.

— Ікс її цим не забезпечить.

— Існує таке сховище прянощів, Владико?

— Так.

— Є байка про те, як захищено ваше сховище, Владико. Сам Арракіс було б знищено, якби хтось спробував украсти ваш меланж. Це правда?

— Так. І це знищило б Імперію. Ніхто б не віцлів — ні Гільдія, ні Сестринство, ні тлейлаксу, ні навіть Рибомовки.

Тут вона здригнулася.

— Я не дозволю Сіоні спробувати здобути ваш меланж.

— Нейло! Я наказав тобі підкорятися Сіоні у всьому. Так ти мені служиш?

— Владико? — Вона стояла, налякана його гнівом, ближча до втрати віри, ніж будь-коли. Це була криза, яку він створив, знаючи, чим це мусить закінчитися. Нейла поволі розслабилася. Бачив хід її думок, наче вона виклала їх йому найяснішими словами.

«Остаточне випробування!»

— Ти повернешся до Сіоні й захищатимеш її життя коштом свого власного, — сказав Лето. — Це завдання, яке я поставив перед тобою і на яке ти погодилася. Саме тому тебе й обрано. Тому ти носиш клинок із родини Стілгара.

Її права рука потяглася до крис-ножа, схованого під накидкою.

«Наскільки певним є те, — подумав Лето, — що зброя може замкнути людину у визначеній схемі дій».

Він із захватом дивлявся у застигле тіло Нейли. В її очах не було нічого, крім поклоніння.

«Остаточний ригористичний деспотизм... а я його ненавиджу!»

— Тож іди! — ревнув він.

Нейла обернулася і поквапом подалася від Святої Присутності.

— Чи це того варте? — питав себе Лето.

Але Нейла сказала те, що він мусив знати. Нейла відновила віру й точно з'ясувала для нього те, чого Лето не міг знайти в потьмянілому образі Сіоні. Інстинктам Нейли слід було вірити.

«Сіона досягла вибухової точки, якої я потребую».

Дункани завжди вважають дивним, що я набираю жінок до свого війська, але мої Рибомовки — тимчасова армія з усіх поглядів. Хоча жінки можуть бути агресивними та жорстокими, вони дуже відрізняються від чоловіків у своїй відданості битві. Урешті-решт, витоки походження направляють їхню поведінку до більшого захисту життя. Вони виявилися найкращими хоронительками Золотого Шляху. Я посилюю цю рису в сформованій мною схемі їхнього вишколу. Їх на певний час звільнено від повсякденної рутини. Я даю їм особливу спільноту, яку вони з приємністю згадують до кінця життя. Вони дорослішають у сестринському товаристві, готуючись до більш суттєвих подій. Те, що ділиш з іншими в такому товаристві, завжди готує до важливіших справ. Імла ностальгії покриває ці проведені з сестрами дні, роблячи їх не такими, як були насправді. Отак сьогодні змінює історію. Сучасники загалом не живуть у тому ж часі. Минуле завжди змінюється, проте мало хто це усвідомлює.

Викрадені журнали

Виславши звістку Рибомовкам, Лето пізнього вечора спустився до крипти. Вирішив, що найкраще розпочати розмову з новим Дунканом Айдаго в затемненій кімнаті, де гхола міг би почути, як Лето описує сам себе, перш ніж на власні очі побачити тіло предчерва. У центральній ротонді крипти була вирізана в чорному камені бічна кімнатка, яка задовольняла ці вимоги. Покій був достатньо великим, щоб помістити Лето з його повозом, але мав низьку стелю. Приміщення освітлювали приховані кулі, якими він керував. Двері одні, але склалися з двох сегментів — один розкривався широко, аби пропустити Королівський Повіз, другий був малим проходом, для людського зросту.

Лето вкотив свій Королівський Повіз до покою, зачинив великий прохід і відкрив менший. Налаштувався на майбутнє випробування.

Нудьга була дедалі більшою проблемою. Взірець тлейлаксанських гхол став нудно повторюваним. Якось Лето вислав тлейлаксу застереження не присилати більше Дунканів, але вони знали, що в цій справі можуть його не послухатись.

«Інколи я думаю, що вони роблять це лише для того, аби зберегти непослух!»

Тлейлаксу трималися за важливу річ, що, як вони знали, давала їм захист в інших справах.

«Присутність Дункана тишить Пола Атріда всередині мене».

Як Лето пояснив Монео в перший день його служби мажордомом Цитаделі:

— Дункани повинні прийти до мене з чимось більшим за тлейлаксанську підготовку. Мусиш простежити, щоб мої гурії лагідно поводитися з Дунканом і щоб жінки відповіли на частину його питань.

— На які питання вони можуть відповісти, Владико?

— Вони знають.

Звичайно, за роки Монео вивчив усе про цю процедуру.

Лето почув голос Монео ззовні затемненої кімнати, за ним долинули звуки супровідної групи Рибомовок, а потім — характерні невпевнені кроки нового гхоли.

— У ці двері, — сказав Монео. — Усередині буде темно, а ми зачинимо за вами двері. Ввійшовши, зупиніться і почекайте, доки заговорить Владика Лето.

— Чому там буде темно? — У голосі Дункана з'явилися агресивно-тривожні нотки.

— Він пояснить.

Айдаго впхнули до кімнати, двері за ним зачинилися.

Лето знав, що побачив гхола — лише тіні між тіннями та темряву, у якій годі виявити джерело голосу. Як зазвичай, Лето ввімкнув голос Муад'Діба.

— Я радий знову тебе бачити, Дункане.

— Я тебе не бачу!

Айдаго був воїном, а воїн атакує. Це дало Лето певність, що гхола повністю відповідає оригіналові. П'єска-мораліте, завдяки якій тлейлаксу пробуджували досмертні спогади гхол, завжди залишала у їхніх свідомостях певні сумніви. Частина Дунканів думала, що вони загрожували справжньому Полу Муад'Дібові. Цей теж поділяв такі ілюзії.

— Я чую голос Пола, проте не бачу його, — сказав Айдаго. Не намагався приховати роздратування, дозволив йому вилитися в голосі.

«Чому Атрід грає в цю ідіотську гру? Насправді Пол давно вже мертвий, а це говорив Лето, носій воскреслих спогадів Пола... і спогадів багатьох інших! — якщо вірити розповідям тлейлаксу».

— Тобі сказали, що ти лише найновіший у довгому ряді дублікатів, — промовив Лето.

— Я не маю цих спогадів.

Лето розпізнав у голосі Дункана істерію, погано приховану під вояцькою бравадою. Клята відновлювальна тактика тлейлаксу викликала звичайний ментальний хаос. Цей Дункан прибув сюди у стані, близькому до шокового, майже впевнений у власному божевіллі. Лето знав: щоб заспокоїти сердегу, зараз потрібні найделікатніші засоби. Це неодмінно буде емоційно виснажливим для них обох.

— Багато чого змінилося, Дункане, — сказав Лето. — Але одне зосталося незмінним. Я все ще Атрід.

— Мені сказали, що твоє тіло...

— Так, воно змінилося.

— Клятї тлейлаксу! Намагалися змусити мене вбити того, кого я... ну, хто мав вигляд, як у тебе. Зненацька я згадав, хто я, і це було... Це міг бути гхола Муад'Діба?

— Це мім-лицепляс, запевняю тебе.

— Він мав твій вигляд і розмовляв як... Ти певний?

— Актор, не більше. Він вижив?

— Звичайно! Так вони розбудили мою пам'ять. Пояснили всю цю чортівню. Це правда?

— Правда, Дункане. Я цього не схвалюю, проте дозволяю, щоб мати змогу тішитися твоїм товариством.

«Потенційні жертви завжди виживають, — подумав Лето. — Принаймні з тими Дунканами, яких я бачив. Були невдачі, фальшиві Поли гинули, а Дункани марнувалися. Але завжди залишаються дбайливо збережені клітини оригіналу».

— А що з твоїм тілом? — запитав Айдаго.

Муад'Діб міг піти на спочинок. Лето повернувся до свого звичайного голосу.

— Я прийняв піщаних форелей як свою шкіру. Відтоді вони мене змінюють.

— Як?

— Поясню тобі в належний час.

— Тлейлаксу казали, що ти на вигляд як піщаний черв.

— А що сказали мої Рибомовки?

— Сказали, що ти Бог. Чому ти називаєш їх Рибомовками?

— Стара вигадка. Перші жриці у снах розмовляли з рибами.

Так вони навчилися багатьох цінних речей.

— Звідки ти знаєш?

— Я є тими жінками... і всіма, що з'явилися до них і після. Лето почув, як Айдаго ковтає сухим горлом.

— Я розумію, навіщо ця темрява. Ти даєш мені час пристосуватися.

— Ти завжди був швидким, Дункане.

«Окрім випадків, коли був повільним».

— Як довго ти змінюєшся?

— Понад тридцять п'ять століть.

— Тлейлаксу сказали мені правду.

— Вони рідко наважуються брехати.

— Це довго.

— Дуже довго.

— Тлейлаксу... копіювали мене багато разів?

— Багато.

«*Час спитати, скільки, Дункане*».

— Скільки мене було?

— Я дозволю тобі самому переглянути записи.

«*Так воно починається*», — подумав Лето.

Здавалося, ця розмова завжди задовольняла Дунканів, але не можна було уникнути суті питання: «*Скільки мене було?*»

Тіла Дунканів не відрізнялися, хоча гхоли спільного походження не передавали спогадів одне одному.

— Я пам'ятаю свою смерть, — сказав Айдаго. — Харконнівські вістря, багато з них намагалися дістатися до тебе й Джессіки.

Лето миттєво повернув голос Муад'Діба до гри:

— Я був там, Дункане.

— Я заступник, правда? — спитав Айдаго.

— Правда, — відповів Лето.

— Що сталося з іншим мною... тобто як він помер?

— Усяка плоть зношується, Дункане. Це є в записах.

Лето терпляче чекав, міркуючи, скільки часу мине, доки така пом'якшена історія перестане вдовольняти Дункана.

— Який насправді в тебе вигляд? — спитав Айдаго. — Яке хробаче тіло описували тлейлаксу?

— Одного дня воно стане різновидом піщаного черва. Метаморфоза вже далеко зайшла.

— Що означає *різновидом*?

— Матиме більше нервових вузлів. Буде свідомим.

— Можна додати світла? Я хотів би побачити тебе.

Лето скомандував рефлекторам. Кімнату наповнило яскраве світло. Чорні стіни та світлокулі були влаштовані так, щоб усе світло зосередилося на Лето, виявляючи кожну зовнішню деталь.

Айдаго перевів погляд на фасеткове сріблясто-сіре тіло, зауважив зародки ребристих секторів піщаного черва, хвилясті

вигини... маленькі протуберанці виступів, що були колись ногами, один із них дещо коротший за другий. Знову зосередився на добре окреслених кистях і передпліччях, а врешті дістався обличчя під каптуром оболонки. Рожева шкіра лица майже губилася на тлі цього безміру, воно здавалося кумедним виступом на такому тілі.

— Добре, Дункане, — сказав Лето. — Тебе попередили.

Айдаго безмовним жестом вказав на тіло предчерва.

— Навіщо? — спитав замість нього Лето.

Айдаго кивнув.

— Я все ще Атрід, Дункане, і запевняю тебе всією честю цього імені, що були поважні причини.

— Що зробило можливим...

— Із часом довідаєшся.

Айдаго лише похитував головою з боку на бік.

— Це не є приємним одкровенням, — сказав Лето. — Щоб його збагнути, слід спершу дізнатися про інші речі. Вір слову Атріда.

Упродовж століть Лето затамив, що заклик до глибокої вірності Айдаго всьому Атрідівському негайно перекривав потік особистих питань. Формула вкотре спрацювала.

— То я маю знову служити Атрідам, — промовив Айдаго. — Звучить знайомо. Як це має бути?

— Багатьма способами, старий друже.

— Можливо, старий для тебе, але не для мене. То як?

— Мої Рибомовки тобі не розповіли?

— Казали, що я командуватиму твоєю елітарною Вартою, силами, набраними з них. Я цього не розумію. Армія жінок?

— Мені потрібен довірений спільник, який командував би моєю Вартою. Ти проти?

— Навіщо жінки?

— Існують поведінкові відмінності між статями, які роблять жінок надзвичайно цінними в цій ролі.

— Ти не відповів на моє питання.

- Думаєш, вони негодящі?
- Деякі з них здаються доволі міцними, але...
- Інші були, ах, *м'якими* з тобою?

Айдаго залився рум'янцем.

Лето така реакція здавалася чарівною. Дункани були одними з нечисленних за цих часів людей, спроможних на таке. Зрозуміло, що це наслідок раннього вишколу Дунканів, їхнього почуття особистої честі — дуже лицарського.

— Не розумію, чому ти довірив жінкам охороняти тебе, — сказав Айдаго. Кров поволі відступила від його щік. Він глянув на Лето.

— Але я завжди довіряв їм, як довіряю тобі, — усе своє життя.

— Від чого ми тебе захищаємо?

— Монео і мої Рибомовки повідомлять тобі стан справ.

Айдаго переступав з ноги на ногу, його тіло погойдувалося в ритм калатання серця. Оглянув малу кімнату, ні на чому не зосереджуючись. Аж раптом повернувся поглядом до Лето.

— Як мені тебе називати?

То був знак згоди, якого Лето чекав.

— «Владика Лето» влаштовує? Або «мілорд».

— Так... мілорде. — Айдаго глянув просто у фрименські сині очі Лето. — Чи правда те, що кажуть твої Рибомовки, наче ти маєш... спогади...

— Ми всі тут, Дункане. — Лето промовив ці слова голосом діда з батьківського боку. Тоді: — Навіть жінки тут, Дункане, — то був голос Джессіки, бабки Лето по батькові. — Ти добре їх знав, — сказав Лето. — А вони знають тебе.

Айдаго поволі, з дрижанням вдихнув.

— Потрібно трохи часу, щоб до цього призвичаїтися.

— Точнісінько моя перша реакція, — промовив Лето.

Айдаго затрусився від реготу, а Лето подумав, що це занадто як для такого убогого жарту, але промовчав.

Айдаго сказав:

— Твої Рибомовки мали забезпечити мені гарний настрій, чи не так?

— Їм це вдалося?

Айдаго вивчав обличчя Лето, розпізнаючи характерні атрідівські риси.

— Ви, Атріди, завжди аж надто добре мене знали, — сказав він.

— Так краще, — промовив Лето. — Ти починаєш розуміти, що я не просто один із Атрідів. Я — це вони всі.

— Якось Пол сказав це мені.

— Справді казав! — промовив сам Муад'Діб, судячи з тону й акценту.

Айдаго ковтнув і відвів погляд до дверей кімнати.

— Ти щось у нас відібрав, — сказав він. — Я це відчуваю. У цих жінок... Монео...

«*“Ми” проти “ти”*», — подумав Лето. — *Дункани завжди стають на бік людей».*

Айдаго знову перевів увагу на Лето.

— Що ти дав нам взамін?

— Мир Лето у всій Імперії!

— Бачу, які тут усі напрочуд щасливі! Саме тому тобі й потрібна особиста варта.

Лето всміхнувся.

— Мій мир насправді є вимушеним спокоєм. Люди мають довгу традицію опиратися спокоєві.

— То ти даєш нам Рибомовок.

— А ще ієрархію, яку ви можете безпомилково розпізнати.

— Жіноча армія, — пробурмотів Айдаго.

— Найвища притягальна сила для чоловіків, — сказав Лето. — Секс завжди був способом підпорядкувати собі агресивного самця.

— І вони саме це роблять?

— Вони відвертають або пом'якшують ексцеси, які можуть призвести до більш болісного насилля.

— І ти дозволяєш їм вірити, наче ти бог. Не думаю, що мені б це сподобалося.

— Прокляття святості огидне мені так само, як і тобі!

Айдаго насупився. Не такої реакції він очікував.

— В яку гру ти граєш, *Владико* Лето?

— У дуже стару, але з новими правилами.

— Твоїми правилами!

— Ти волів би, щоб я повернув усе ДАПТу, Ландсрааду й Великим Домам?

— Тлейлаксу кажуть, що Ландсрааду вже нема. Ти не дозволяєш жодного справжнього самоврядування.

— Ну що ж, я міг би усунути на користь Бене Гессерит. Чи, може, іксіан або тлейлаксу? Ти хотів би, щоб я знайшов іншого барона Харконнена, який перейняв би владу над Імперією? Скажи тільки слово, Дункане, — і я відречуся!

Від цієї лавини смислів Айдаго знову захитав головою.

— У недобрих руках, — промовив Лето, — монолітна централізована влада є небезпечним і нестабільним інструментом.

— А твої руки добрі?

— Я не певен щодо моїх рук, але скажу тобі, Дункане: я певен щодо рук тих, хто відійшов переді мною. Я їх знаю.

Айдаго відвернувся від Лето.

«Який захопливий, украй людський жест, — подумав Лето. — Відкидання водночас із визнанням власної вразливості».

Лето заговорив у спину Айдаго.

— Ти слушно опираєшся тому, що я використовую людей без їхнього відома та згоди.

Айдаго напівобернувся до Лето, тоді повернув голову, дивлячись на обличчя в каптурі оболонки, схилився, заглянув у цілковито сині очі.

«Він мене вивчає, — подумав Лето, — але може проаналізувати лише моє обличчя».

Атріди навчили своїх людей розпізнавати найтонші сигнали обличчя й тіла, і Айдаго добре оволодів цим умінням. Однак

можна було розгледіти, як його накриває розуміння: те, що відбувається тут, вище рівня його здібностей.

Айдаго кашлянув.

— Яка річ найгірша з того, про що ти мене попросиш?

«Як типово для Дунканів!» — подумав Лето. Цей теж класичний. Айдаго присягає на вірність Атрідові, хоронителеві присяги, даючи водночас сигнал, що не переступить власних меж моральності.

— Я попрошу охороняти мене всіма необхідними засобами й зберігати мою таємницю.

— Яку таємницю?

— Що я вразливий.

— Що ти не Бог?

— У цьому сенсі не до кінця.

— Твої Рибомовки розповідали мені про бунтівників.

— Вони існують.

— Чому?

— Вони молоді, і я не переконав їх, що мій шлях кращий. Дуже складно переконати молодих у будь-чому. Вони вже народилися всезнайками.

— Ніколи не чув, щоб хтось з Атрідів глузував так із молодих.

— Можливо, тому, що я значно старший — старістю, помноженою на старість. А моє завдання стає все тяжчим із кожним поколінням.

— Яке твоє завдання?

— Якщо ми йтимемо поруч, із часом ти зрозумієш.

— А що станеться, якщо я тебе підведу? Твої жінки мене знищать?

— Я намагаюся не обтяжувати Рибомовок почуттям провини.

— Зате обтяжуватимеш мене?

— Якщо ти погодишся.

— Якщо я виявлю, що ти гірший за Харконненів, обернуся проти тебе.

«Як типово для Дунканів. Мірять усе зло, порівнюючи його з Харконненами. Як мало вони знають про зло».

— Барон пожер цілі планети, Дункане. Що може бути гіршим? — сказав Лето.

— Пожирання Імперії.

— Я вагітний моєю Імперією. Помру, народжуючи її.

— Якби я міг у це повірити...

— Ти командуватимеш моєю Вартою?

— Чому я?

— Ти найкращий.

— Уявляю, яка це небезпечна робота. Як померли мої попередники? Виконуючи ці небезпечні обов'язки?

— Деякі з них.

— Я хотів би мати пам'яті тих, інших!

— Ти не міг би їх мати, зоставшись при цьому справжнім собою.

— Усе-таки я хотів би знати.

— Знатимеш.

— То Атріди досі потребують гострого ножа?

— Ми маємо роботу, яку може виконати лише Дункан Айдаго.

— Ти кажеш... ми... — Айдаго ковтнув слину, глянув на двері, тоді на обличчя Лето.

Лето сказав так, як сказав би Муад'Діб, але все ще власним голосом.

— Коли ми востаннє разом піднімалися до січі Табр, ти був вірним мені, а я тобі. Насправді ніщо не змінилося.

— То був твій батько.

— То був я! — Голос Муад'Діба, видобутий із огрому Лето, завжди шокував гхол.

Айдаго прошепотів:

— Ви всі.. у цьому одному... тілі... — Урвав.

Лето промовчав. Це був вирішальний момент.

Згодом Айдаго дозволив собі знамениту посмішку «нехай-йому-чорт».

— Тоді я звернуся до Лето першого й Пола — тих, що знають мене найкраще. Використайте мене добре, бо я вас любив.

Лето заплющив очі. Ці слова завжди завдавали йому болю. Знав, що любов — те, від чого він найменше може захиститися.

Монео, який прислухався до розмови, вирушив на порятунк. Увійшов і сказав:

— Владико, мені забрати Дункана Айдаго до вартівниць, якими він командуватиме?

— Так. — Це єдине слово, на яке спромігся Лето.

Монео взяв Айдаго за руку й повів його.

«Добрий Монео, — подумав Лето. — Такий добрий. Так добре мене знає, але я втрачаю надію, що він колись мене зрозуміє».

Я знаю зло своїх предків, оскільки я є ними. Рівновага вкрай хистка. Знаю: мало хто із вас, тих, що читали мої слова, так думали про своїх предків. Вам не спадало на думку, що ваші предки — це ті, хто вижив, і що виживання інколи вимагало жорстоких рішень, різновиду бездумної брутальності, яку з великими труднощами придушує цивілізоване людство. Яку ціну ви сплатите за це придушення? Приймете власне вимирання?

Викрадені журнали

Одягаючись у перший ранок командування Рибомовками, Айдаго намагався струсити з себе нічний кошмар. Він двічі прокидався від нього й щоразу виходив на балкон глянути на зорі, а сон далі ревів йому в голові.

«Жінки... беззбройні жінки в чорних обладунках... натовп, що суне з хрипким бездумним криком... вимахує руками, вологими від червоної крові... а коли з'юрмилися наді мною, їхні роти роззявилися, показавши жахливі ікла!»

І в цю мить він прокинувся.

Ранкове світло не надто допомогло розвіяти нічні примари.

Йому облаштували кімнату в північній вежі. Балкон виходив на дюни, що тяглися до далекої скелі, біля підніжжя якої розкинулося щось схоже на глинобитне селище.

Айдаго застебнув туніку, оглядаючи цей краєвид.

«Чому Лето набирає до армії лише жінок?»

Кілька миловидних Рибомовок запропонували своєму командирові провести з ним ніч, але Айдаго відмовився від таких пропозицій.

Не по-атрідівськи використовувати секс як засіб переконання!

Оглянув своє вбрання: чорний однострій із золотою облямівкою, червоний яструб ліворуч на грудях. Це принаймні знайоме. Без відзнак рангу.

— Вони знають ваше обличчя, — сказав Монео.

«Дивний малий чоловічок, цей Монео».

Раптом ця думка здивувала Айдаго. Поміркувавши, він вирішив, що Монео не був малим. *«Дуже стриманий, так, але не нижчий за мене».* Здавалося, що Монео заглиблений у себе... зібраний.

Айдаго окинув поглядом свою сибаритську кімнату, аж надто комфортабельну — м'які подушки, приладдя, сховане за панелями з коричневого полірованого дерева. Купальню мальовниче викладено пастельно-синіми плитками, а в комбінованій душовій з ванною помістилося б не менше шести осіб. Усе довкола заохочувало догоджати собі. То було приміщення, в якому можна дозволити своїм чуттям віддатися всім приємностям, які тільки зможеш згадати.

— Хитро, — прошепотів Айдаго.

Хтось легенько постукав у двері, а тоді жіночий голос сказав:

— Командире? Монео прибув.

Айдаго глянув на випалені сонцем кольори далекої скелі.

— Командире? — Трохи голосніше.

— Заходьте, — відгукнувся Айдаго.

Монео ввійшов, зачинивши за собою двері. Мав на собі туніку та штани крейдяно-білого кольору, що змушувало зосередити погляд на обличчі. Оглянув кімнату.

— Тут вони вас поселили. Кляті жінки! Думаю, з добрими намірами, але мали б уже знати краще.

— Звідки ви знаєте, що я люблю? — різко спитав Айдаго. І, вже питаючи, розумів, яке це дурне питання.

«Я не перший Дункан Айдаго, якого бачив Монео».

Монео тільки посміхнувся і стеноу плечима.

— Я не хотів образити вас, Командире. Залишитесь у цьому приміщенні?

— Мені подобається краєвид.

— Але не обстановка. — Це було ствердження.

— Її можна змінити, — сказав Айдаго.

— Я цим займаюся.

— Як я здогадуюся, ви тут, щоб пояснити мені обов'язки.

— Наскільки зумію. Я знаю, яким дивним це має здаватися спочатку. Ця цивілізація дуже відрізняється від тієї, яку застали ви.

— Я бачу. Як помер мій... попередник?

Монео знову стелює плечима. Це, схоже, його стандартний жест, але без зніяковіння.

— Виявився недостатньо швидким, аби втекти від наслідків свого рішення, — сказав він.

— Конкретніше.

Монео зітхнув. Ці Дункани завжди такі вимогливі.

— Загинув унаслідок бунту. Вам хотілося б почути деталі?

— Вони б мені знадобилися?

— Ні.

— Я хотів би сьогодні дістати повну інформацію про цей бунт. Але спершу поясніть: чому в армії Лето немає чоловіків?

— У нього є ви.

— Ви розумієте, що я маю на увазі.

— Він має дивну теорію про армію. Я розмовляв з ним про це багато разів. Та чи не хотіли б ви поснідати, перш ніж я поясню?

— А ми не могли б робити це одночасно?

Монео обернувся до дверей і гукнув єдине слово:

— Зараз!

Те, що відбулося негайно після цього, зачарувало Айдаго. Кімната заройлася від молодих Рибомовок. Дві з них узялися за складаний стіл і крісла з-за панелей та перенесли їх на балкон. Інші накрили стіл для двох. Ще інша група принесла їжу — свіжі плоди, гарячі булочки та напій, з якого здіймалася пара, поширюючи ніжні аромати прянощів і кофеїну. Це

все виконувалося дуже вправно — швидко й безмовно, що свідчило про довгі тренування. Вийшли так само, як і ввійшли, без жодного слова.

Айдаго сів за стіл навпроти Монео через хвилину після початку цього надзвичайного видовища.

— І так щоранку? — спитав Айдаго.

— Тільки якщо ви захочете.

Айдаго спробував напій — меланж-каву. Розпізнав плід — м'яку каладанську диню *парадан*.

«*Моя улюблена*».

— Ви дуже добре мене знаєте, — сказав Айдаго.

Монео всміхнувся.

— Мали змогу вивчити. А тепер про ваше питання.

— І дивну теорію Лето.

— Так. Він каже, що повністю чоловіча армія є надто небезпечною для цивільної опорної бази.

— Це божевілля! Без армії не було б...

— Я розумію цей аргумент. Але він каже, що чоловіча армія — це пережитки скринінгової функції, яку в доісторичному стаді виконували самці, не залучені до процесу розмноження. Він розповідає про напрочуд стійку традицію, за якою старші чоловіки завжди посиляли в бій молодших.

— Що означає «скринінгова функція»?

— Її виконують ті, хто завжди перебуває поза небезпечним периметром, охороняючи ядро стада: самців, що розмножуються, самок, молодь. Ті, що першими зустрічають хижаків.

— Чим це небезпечно для... цивільних?

Айдаго відкусив диню і відчув, що вона ідеально стигла.

— Владика Лето каже, що коли бракувало зовнішнього ворога, то чоловіча армія завжди оберталася проти власного населення. Завжди.

— Змагаючись за жінок?

— Можливо. Проте він, звичайно, не вважає, що це аж *так* просто.

— Я не вважаю цю теорію дивною.

— Ви ще не чули всього.

— Є ще щось?

— О, так. Він каже, що чоловіча армія має сильну тенденцію до гомосексуалізму.

Айдаго глянув на Монео через стіл.

— Я ніколи...

— Звичайно. Він каже про сублімацію, про перенесену енергію і таке інше.

— Яке інше? — спитав уїдливо Айдаго. Він злився, бо сприйняв це як напад на свою чоловічу самоповагу.

— Незрілі настанови, винятково хлоп'яче товариство, жарти, єдиною метою яких є завдання болю, вірність лише братам по зграї... подібні речі.

— А ви як думаєте? — холодно промовив Айдаго.

— Я пригадую, — Монео відвернувся і говорив, дивлячись на краєвид, — дещо з того, про що він каже, і вважаю, що це правда. Адже він — це кожен солдат у людській історії. Він запропонував продемонструвати мені цілу купу прикладів — знаменитих військових постатей, навіки застиглих у незрілому хлоп'яцтві. Я відмовився. Натомість уважно перечитав історію та сам розпізнав цю особливість.

Монео обернувся і глянув Айдаго просто в очі.

— Подумайте про це, Командире.

Айдаго пишався чесністю перед собою, і ці слова його вразили. Культ юності та хлоп'яцтва, збережений у війську? Це звучало правдиво. У його досвіді були приклади...

Монео кивнув.

— Гомосексуаліст, латентний чи ні, зберігає цей стан із причин, які можна назвати суто психологічними. Має тенденцію виявляти схильність до болю, шукаючи можливість відчути його самому або ж завдати болю іншим. Владика Лето каже, що це повернення до випробувань поведінки в доісторичному стаді.

— І ви йому вірите?

— Так.

Айдаго відколупнув ще один шматочок дині. Вона втратила свій солодкий смак. Проковтнув і відклав ложечку.

— Я мушу це обдумати, — сказав він.

— Звичайно.

— Ви не їсте, — сказав Айдаго.

— Я встав удосвіта й поїв. — Монео жестом вказав на свою тарілку. — Жінки постійно намагаються спокусити мене.

— І їм це вдається?

— Інколи.

— Ви маєте рацію. Я вважаю його теорію дивною. Чи є там ще щось?

— Ох, він каже, що, вирвавшись із хлоп'ячих гомосексуальних обмежень, чоловіча армія стає за своєю суттю армією гвалтівників. Гвалтування часто є вбивчим, а це не та поведінка, яка сприяє виживанню.

Айдаго скривився.

Монео натомість ледь усміхнувся.

— Владика Лето каже, що лише Атрідівська дисципліна та моральні обмеження запобігали частині найгірших ексцесів за ваших часів.

Айдаго глибоко зітхнув, здригнувшись.

Монео відкинувся на спинку крісла, обдумуючи слова, сказані йому колись Богом-Імператором: *«Хай як ми просимо розповісти нам правду, усвідомлення її часто є неприємним. Не маємо приязні до Правдомовиць»*.

— Кляті Атріди! — вигукнув Айдаго.

— Я Атрід, — відповів Монео.

— Що? — Айдаго це шокувало.

— Його розплідна програма, — промовив Монео. — Я певен, що тлейлаксу вам розповідали. Я прямий потомок зв'язку між його сестрою та Харк аль-Адою.

Айдаго схилився до нього.

— То скажіть мені, Атріде, яким це чином жінки є кращими солдатами за чоловіків?

— Їм легше дозрівати.

Айдаго збентежено хитнув головою.

— Вони мають переконливий фізичний шлях переходу від визрівання до зрілості, — сказав Монео. — Як говорить Владика Лето: «Виноси дев'ять місяців дитину у своєму лоні, і це тебе змінить».

Айдаго теж відкинувся у кріслі.

— Що він про це знає?

Монео лише дивився на нього, аж доки Айдаго не згадав про натовп людей, що жили в Лето — жінки так само, як і чоловіки. Розуміння накрило Айдаго з головою. Монео розгледів це й згадав зауваження Бога-Імператора: *«Твої слова змушують його мати такий вигляд, в якому ти хотів би його бачити».*

Мовчанка затяглася. Монео кашлянув і сказав:

— Безмір того, що відомо пам'ятям Владики Лето, стримує також і мій язик.

— Він з нами щирий? — спитав Айдаго.

— Я йому вірю.

— Але ж він робить стільки... Маю на увазі його розплідну програму. Відколи вона триває?

— Від самого початку. Від дня, коли він відібрав її у Бене Гессерит.

— Чого він хоче нею досягти?

— Хотів би я знати.

— Але ж ви...

— Атрід і його головний помічник, так.

— Ви не переконали мене, що жіноча армія найкраща.

— Вони продовжують рід.

Нарешті роздратування та гнів Айдаго могли вилитися на щось конкретне.

— То саме цим я займався з ними першої ночі? Розплідом?

— Можливо. Рибомовки не оберігаються від вагітності.

— Хай йому грець! Я не якась тварина, що може переходити з одного табуна до іншого, як... як...

— Як огир?

— Так!

— Але Владика Лето не хоче наслідувати приклад тлейлаксу, вдаючись до генної хірургії та штучного запліднення.

— Що спільного у тлейлаксу з...

— Вони — це предметний урок. Навіть я це бачу. Їхні лицепляси — безплідні гібриди, ближчі до колоніальних організмів, ніж до людей.

— Чи інші... я... чи хтось із них був плідником?

— Деякі. У вас є потомки.

— Хто?

— Я один із них.

Айдаго заглянув Монео в очі, раптом заблукавши в плутанині зв'язків. «Це годі зрозуміти, — вирішив він. — Монео, очевидно, старший за... Але я...» Хто з них насправді старший? Хто тут предок, а хто потомок?

— Час від часу я й сам маю з цим проблему, — сказав Монео. — Якщо це допоможе, Владика Лето запевнив мене, що ви не є моїм потомком у звичайному значенні слова. Але можете стати батьком деяких моїх потомків.

Айдаго вражено хитнув головою.

— Інколи я думаю, що тільки Бог-Імператор може розібратися у цьому всьому, — промовив Монео.

— Це інша річ! — відповів Айдаго. — Це боже ремесло.

— Владика Лето каже, що він створив святу непристойність.

Це була не та відповідь, якої чекав Айдаго. «А чого я сподівався? Захисту Владики Лето?»

— Свята непристойність, — повторив Монео. Слова скочувалися йому з язика з дивно радісним присмаком.

Айдаго пильно втупився в Монео. «Він ненавидить свого Бога-Імператора! Ні... він його боїться. Але хіба ж ми не завжди ненавидимо того, кого боїмося?»

— Ви в нього вірите? — запитав Айдаго.

— Маєте на увазі, чи поділяю я загальну релігію?

— Ні! Чи вірить він сам?

— Думаю, що так.

— Чому? Чому ви так вважаєте?

— Бо він каже, що не хоче творити нових лицеплясів. Він наполягає, щоб його людське стадо, паруючись, розмножувалося так, як це відбувалося завжди.

— Що, у біса, воно має з цим спільного?

— Ви спитали мене, у що він вірить. Думаю, він вірить у випадок. Думаю, це його бог.

— Це марновірство!

— Зважаючи на обставини Імперії, дуже відважне марновірство.

Айдаго зиркнув на Монео.

— Ви клятї Атрїди, — пробурмотів він. — Ви відважитесь на все!

Монео зауважив у голосі Айдаго неприязнь, змішану із захопленням.

«Дункани завжди так починають».

Яка найглибша різниця між нами — між вами і мною? Ви вже це знаєте. Це предківські пам'яті. Мої приходять до мене в повному сяйві свідомості. Ваші працюють у темряві, нишком. Дехто називає це інстинктом або фатумом. Пам'яті прикладають до кожного з нас свій важіль — до того, що ми думаємо й що робимо. Вважаєте, що ви непідвладні таким впливам? А я Галілей. Стою тут і кажу вам: «А все-таки вона рухається». Те, що рухається, може виявляти свою силу так, як досі не зміла протистояти жодна смертна сила. Я тут, щоб посміти.

Викрадені журнали

— Дитиною вона підглядала за мною, пам'ятаєш? Коли Сіона думала, що я не бачу, стежила за мною, як пустельний яструб, що кружляє над схованкою своєї здобичі. Ти сам про це згадував.

Кажучи це, Лето на чверть оберту повернув своє тіло на повозі. Через це обличчя під каптуром оболонки наблизилося до Монео, який підтюпцем трюхав поруч із повозом.

Світанок ледь здійнявся над пустельною дорогою, що бігла по високому насипному валу від Цитаделі в Сар'єрі до Фестивального Міста. Дорога з пустелі була прямою, як пучок лазерних променів, тоді діставалася пункту, де вигиналася широкою кривою і занурювалася в тераси каньйонів, перш ніж перетнути річку Айдаго. Повітря було сповнене густого туману від річки, що, гуркочучи здалеку, котила бурхливі води. Однак Лето розгорнув бульбашкове покривало, яке щільно затуляло перед його повозу. Через вологу його «я-черв» покривалося сиротами від неясного неспокою, але в тумані він відчував солодкий запах пустельної рослинності, що тішив його людські ніздрі. Він наказав кортежеві зупинитися.

— Чому ми зупиняємось, Владико? — спитав Монео.

Лето не відповів. Повіз затріщав, коли він вигнув своє тілице вгору дугоподібною кривою, здійнявши обличчя так, аби глянути крізь Заборонений Ліс на Море Кайнса, що виблискувало сріблом далеко праворуч. Тоді обернувся ліворуч — і от вони, рештки Оборонної Стіни, хвиляста низька тінь у ранковому світлі. Тут вал піднято майже на дві тисячі метрів, щоб оточити Сар'єр і обмежити доступ туди вологого повітря. Зі своєї зверхньої позиції Лето міг розгледіти далеку ущелину, де з його наказу збудували Фестивальне Місто Онн.

— Через мою примху, — сказав Лето.

— Чи не слід нам перейти міст, перш ніж відпочити?

— Я не відпочиваю.

Лето дивився вперед. Після серії підйомів і спусків, помітних звідси лише як звивисті тіні, висока дорога перетинала річку ельфійським мостом, здіймалася на буферний вал, а тоді спускалася вниз, до міста, що звідси здавалося низкою блискучих шпилів.

— Дункан здається пригніченим, — сказав Лето. — Ти мав із ним довгу розмову?

— Точно як ви наказали, Владико.

— Що ж, минуло всього чотири дні, — промовив Лето. — Часто їм потрібно більше, щоб оговтатися.

— Він був зайнятий вашою Вартою, Владико. Останнього вечора затримався допізна.

— Дункани не люблять пересуватися по відкритій поверхні. Вони думають про речі, що можуть бути використані для нападу на нас.

— Я знаю, Владико.

Лето обернувся і глянув на Монео. Мажордом накинув зелений плащ поверх білого однострою. Він стояв біля розгорнутого бульбашкового покривала, точнісінько там, де зобов'язаний був стояти під час цих екскурсій.

— Ти дуже сумлінний, Монео, — сказав Лето.

— Дякую, Владико.

Вартівниці та придворні трималися на шанобливій відстані за повозом. Більшість із них намагалася навіть уникнути такої віддалі, з якої можна було почути розмову Лето з Монео. Не те що Айдаго. Він розставив вартівниць-Рибомовок обабіч Королівської Дороги, наказавши їм розосередитись. А сам стояв, вдивляючись у повіз. Айдаго мав на собі чорний однострій з білою облямівкою. За словами Монео, це дарунок Рибомовок.

— Вони дуже його вподобали. Він добре робить свою справу.

— Що саме він робить, Монео?

— Як же, охороняє вашу персону, Владико.

Жінки Варти носили обтислі зелені однострої з червоним Атрідівським яструбом ліворуч на грудях.

— Вони дуже пильно стежать за ним, — сказав Лето.

— Так. Він учить їх подавати сигнали руками. Каже, що це Атрідівський звичай.

— Це, звичайно, правильно. Думаю, чому попередній цього не робив?

— Владико, я не знаю...

— Я пожартував, Монео. Попередній Дункан не відчував загрози, доки не стало надто пізно. А цей прийняв наші пояснення?

— Як мені доповіли, Владико. Він добре розпочав свою службу.

— Чому він носить тільки ножа в піхвах за поясом?

— Жінки запевнили його, що лише ті, хто пройшов спеціальний вишкіл, можуть мати лазеростріли.

— Твої перестороги безпідставні, Монео. Скажи жінкам, що його ще довго не слід боятися.

— Як накаже мій Владика.

Лето знав, що новий Командир Варти не тішиться з товариства придворних. Він стояв осторонь від них. Як йому відомо, більшість придворних була державними урядовцями. Вирядилися у свої найблискучіші та найрозкішніші шати

спеціально для того дня, коли могли парадувати в повноті влади у присутності Бога-Імператора. Лето знав, якими ідіотськими могли видаватися Айдаго ці придворні. Проте Лето пам'ятав ще дурніші оздоби й вирішив, що сьогоднішня демонстрація загалом не найгірша.

— Ти представив його Сіоні? — спитав Лето.

Від згадки про Сіону Монео похмуро насупив брови.

— Заспокойся, — сказав Лето. — Навіть коли вона шпигувала за мною, я її любив.

— Я відчуваю в ній небезпеку, Владико. Здається, що інколи вона читає мої найтаємніші думки.

— Мудре дитя знає свого батька.

— Я не жартую, Владико.

— Так, я це бачу. Ти зауважив, що Дункан стає дедалі нетерплячішим?

— Вони розвідали дорогу майже до мосту, — промовив Монео.

— І щось там знайшли?

— Те саме, що і я, — нових музейних фрименів.

— Чергова петиція?

— Не гнівайтесь, Владико.

Лето ще раз глянув уперед. Необхідність виставлятися на відкритому просторі, довга статечна подорож за всіма ритуальними вимогами, потрібними, щоб повернути до себе Рибомовок, — це все непокоїло Лето. І ось, чергова петиція!

Айдаго рушив уперед і зупинився просто біля Монео.

У рухах Айдаго відчувалася якась загроза. «*Вочевидь, не так швидко*», — подумав Лето.

— Чому ми зупинилися, мілорде? — спитав Айдаго.

— Я часто тут зупиняюся, — відповів Лето.

Це була правда. Він обернувся і глянув на ельфійський міст. Дорога, звиваючись, бігла вниз, із висот каньйону до Забороненого Лісу, а тоді крізь поля над рікою. Лето часто зупинявся тут, щоб помилуватися сходом сонця. Хоча було щось у цьому

ранку, у сонці, яке висвітлювало знайому перспективу... і це щось розворушило давні спогади.

За лісом тяглися поля Королівських Плантацій, і сонце, піднявшись над далеким вигином землі, кинуло золото свого проміння на хвилі збіжжя. Зерно нагадало Лето пісок дюннадм, що гуляли колись цими полями.

«І знову гулятимуть».

Зерно не було достеменно таким, як яскравий кременевий бурштин тої пустелі, що закарбувалася в його пам'яті. Лето озирнувся на оточений скелями простір Сар'єру, його святині з минулого. Кольори значно відрізнялися. Попри те, ще раз глянувши на Фестивальне Місто, він відчув біль там, де його численні серця повільно перетворювалися на щось глибоко чуже.

«Чим особливий цей ранок, що змусив мене думати про свою втрачену людськість?» — питав себе Лето.

Лето знав, що з усіх учасників Королівського паломництва, які оглядали цю звичну сцену колоскових полів і лісів, лише він один досі подумки називав цей буйний пейзаж *«бахр беля ма»* — океан без води.

— Дункане, — сказав Лето. — Бачиш там, убік міста? Це була Танзеруфт.

— Жахлива Земля? — Айдаго швидко зиркнув у напрямку Онна. Різко повернувся поглядом до Лето, видавши цим своє здивування.

— *Бахр беля ма*, — сказав Лето. — Вона вже понад три тисячі років покрита килимом рослин. З усіх, що нині живуть на Арракісі, лише ми двоє бачили первісну пустелю.

Айдаго знову глянув на Онн.

— А де Оборонна Стіна? — спитав він.

— Муад'Дібова Ущелина саме там, точнісінько там, де ми збудували Місто.

— Ця лінія невисоких пагорбів була Оборонною Стіною? Що з нею сталося?

— Ти стоїш на ній.

Айдаго глянув угору на Лето, тоді вниз на дорогу й усе довкола.

— Владико, рухаємося далі? — спитав Монео.

«Монео зі своїм внутрішнім годинником пужалном загання нас до служби», — подумав Лето. Слід побачитися з важливими гістьми, є й інші поважні справи. Час тиснув на нього. Йому не подобалося, коли Бог-Імператор розмовляв із Дунканами про старі часи.

Зненацька Лето усвідомив, що цього разу він зробив довшу зупинку, ніж будь-коли раніше. Придворні й вартівниці змерзли після ранкового бігу. Дехто вибирав одяг радше для показу, ніж для захисту.

«З іншого боку, — подумав Лето, — можливо, показ є формою захисту».

— Тут були дюни, — сказав Айдаго.

— Тяглися на тисячі кілометрів, — погодився Лето.

Думки Монео каламутилися. Він уже звик до задумливих настроїв Бога-Імператора, але сьогодні до них додався смуток. Можливо, через останню смерть Дункана. Інколи, занурившись у смуток, Лето видавав важливу інформацію. Ніхто не ставив під питання настроїв чи примх Бога-Імператора, але іноді ними можна було скористатися.

«Сіона мусить стерегтися, — подумав Монео. — Якби ж ця молода безумиця послухала мене!»

Вона була значно більшою бунтівницею, ніж він. Куди більшою. Лето уговкав свого Монео, відкрив йому очі на Золотий Шлях і сумлінну службу, для якої його вирощено, але методи, застосовані з Монео, не спрацювали б із Сіоною. Спостерігаючи за цим, Монео вивчив багато чого з власного вишколу, речей, про які раніше не підозрював.

— Я не бачу жодних прикмет на місцевості, — казав тим часом Айдаго.

— Отам, — промовив Лето, показуючи. — Де закінчується ліс. Там була дорога до Розколеної Скелі.

Монео не чув їхніх голосів. *«Це найвище захоплення Богом-Імператором урешиті-решт привело мене до його ніг»*. Лето ніколи не переставав дивувати й чарувати. Його поведінку годі було достовірно передбачити. Монео глянув на профіль Бога-Імператора. *«Ким він став?»*

На початку служби, у межах своїх тодішніх обов'язків, Монео вивчав приватні записи Цитаделі, історичні звіти про хід трансформації Лето. Однак симбіоз із піщаною фореллю залишився таємницею, яку не могли розвіяти навіть слова Лето. Якщо вірити звітам, форелева шкіра робила його тіло майже невразливим до впливу часу й насилля. Ребриста серцевина великого тіла може поглинати навіть вогненні спалахи з лазеростріла!

«Спершу піщана форель, тоді черв — усі фази великого циклу з продукування меланжу». Цей цикл містився всередині Бога-Імператора... відмічаючи час.

— Рушаймо, — сказав Лето.

Монео збагнув, що він щось пропустив. Вирвався з задуми й глянув на усміненого Дункана Айдаго.

— Ми називали таке «ловити гав», — промовив Лето.

— Даруйте, Владико, — сказав Монео. — Я...

— Ти ловив гав, але все гаразд.

«Його настрої покращав, — подумав Монео. — Гадаю, що можу бути вдячним за це Дункану».

Лето зручніше розмістився на повозі, згорнув частину бульбашкового покривала, залишивши відкритою тільки верхню частину тіла. Активував повіз, і той із хрускотом рушив усипаною камінцями дорогою.

Айдаго зайняв позицію біля Монео й підтюпцем побіг поруч із ним.

— Під повозом є плавучі бульбашки, але він віддає перевагу колесам, — сказав Айдаго. — Чому?

— Владиці Лето приємно використовувати колеса, а не антигравітацію.

— А як воно все працює? Як він цим керує?

— Ви його питали?

— Не мав нагоди.

— Королівський Повіз — виріб іксіан.

— Що це означає?

— Кажуть, що Владика Лето активує свій повіз і керує ним за допомогою думки.

— А ви не знаєте?

— Такі питання йому не подобаються.

«*Навіть для найближчих Бог-Імператор зостається таємницею*», — подумав Монео.

— Монео! — покликав Лето.

— Краще повертайтеся до своїх вартівниць, — сказав Монео, жестом відсилаючи Дункана назад.

— Я радше хотів би бути з ними попереду.

— Владика Лето не хоче цього! А тепер повертайтеся.

Монео квапливо наблизився до обличчя Лето, зауваживши, що Айдаго пробирається крізь натовп придворних назад, до завершального кільця вартівниць.

Лето глянув на Монео.

— Думаю, ти дуже добре впорався з ним, Монео.

— Дякую, Владико.

— Ти знаєш, чого Дункан хоче бути попереду?

— Звичайно, Владико. Там повинна бути ваша Варта.

— Цей відчуває небезпеку.

— Я вас не розумію, Владико. Не розумію, навіщо ви це робите.

— Так правильно, Монео.

Жіноче почуття спільноти зародилося із сімейного єднання — піклування про молодь, збирання й готування їжі, спільної радості, любові й смутку. Похоронні плачі створили жінки. Релігія почалася як жіноча монополія, її силоміць відібрали в них лише тоді, коли суспільна сила стала домінантною. Жінки були першими медичними дослідниками й практиками. Ніколи не було жодної чіткої рівноваги статей, бо влада йде в парі з певними ролями, як, безперечно, у парі зі знаннями.

Викрадені журнали

Цей ранок видався для Превелебної Матері Терція Ейлін Антеак катастрофічним. Вона прибула на Арракіс зі своєю супутницею-Правдомовицею, Марком Клер Люзієл. Менше ніж три години тому обидві зійшли зі своїм офіційним супроводом з борту першого шаттла гайлайнера Гільдії, що завис на стаціонарній орбіті. Спочатку їм виділили кімнати на самому краю посольської дільниці Фестивального Міста. Кімнати були малими й не надто чистими.

— Ще трохи, і ми стали б постоем у глухих міських не-трях, — сказала Люзієл.

Потім їх позбавили засобів зв'язку. Усі екрани зоставалися порожніми, скільки не тисни перемикачі і як не повертай циферблати.

Антеак грубо звернулася до тяжкотілої офіцерки, що командувала ескортом Рибомовок — грізної жінки з низькими бровами та м'язами чорнороба.

— Я хочу поскаржитися вашому командирі!

— Під час Фестивалю всі скарги заборонені, — проскреготала амазонка.

Антеак змірила офіцерку поглядом, який на тлі старого й поморщеного обличчя Превелебної Матері наганяв страху навіть рівним їй за станом бене-гессериткам.

Проте амазонка лише виширилася і сказала:

— Маю для вас звістку. Мушу передати, що аудієнцію у Бога-Імператора перенесено на останнє місце в черзі.

Більшість бене-гессериток почула це, і навіть найнижчі послухниці зрозуміли, що це означає. До того часу всі пожалування прянощів будуть уже розподілені або ж (*хай Боги боронять!*) вичерпаються взагалі.

— У нас була третя черга, — сказала Антеак напрочуд лагідним голосом як для цих обставин.

— Такий наказ Бога-Імператора!

Антеак знала цей тон у Рибомовок. Заперечувати означало накликати неприємності.

«Катастрофічний ранок, а зараз це!»

Антеак сиділа на стільчику під стіною малої і майже порожньої кімнати в центральному приміщенні їхньої жалюгідної квартири. Біля неї стояв низький тапчан, не ліпший, ніж виділили б аколітці. Полупані стіни були колись блідо-зеленими, а єдину старосвітську світлокулю пошкоджено так, що годі перемкнути її на якесь інше світло, крім жовтого. По кімнаті видно було, що колись вона слугувала коморою. Пахло затхлістю. Чорний пластик підлоги в западинах і подряпинах.

Розгладжуючи на колінах чорну одіж-абу, Антеак схилилася до послухниці-вісниці, що стояла навколішках, опутивши голову просто перед Превелебною Матір'ю. Вісниця була білявою істотою з очима сарни, від страху та хвилювання її обличчя і шия покрилися потом. На собі мала закурену брунатну сукню, заляпану болотом на подолі.

— Ти певна, цілковито певна? — Антеак говорила лагідно, щоб заспокоїти бідну дівчину, яка все ще дрижала, розчавлена поважністю своєї звістки.

— Так, Превелебна Мати. — Вона опустила погляд.

— Скажи це ще раз, — мовила Антеак і подумала: *«Я відтягую час. Я все почула правильно й з першого разу»*.

Вісниця здійняла погляд на Антеак і подивилася просто в цілковито сині очі, як навчено всіх послушниць і аколіток.

— Як мені наказано, я зв'язалася з іксіанами в їхньому Посольстві та передала ваші привітання. Тоді спитала, чи мають вони звістки, які я могла б доставити.

— Так, так, дівчино! Я знаю. Переходь до суті справи.

Вісниця ковтнула слину.

— Речник посольства представився як Отві Йак, тимчасовий керівник Посольства й помічник колишнього Посла.

— Ти певна, що це не був підставний лицепляс?

— Не було жодних ознак цього, Превелебна Мати.

— Дуже добре. Ми знаємо цього Йака. Можеш продовжувати.

— Йак сказав, що вони чекають прибуття...

— Хві Норі, нової Амбасадорки, так. Її очікують сьогодні.

Вісниця облизнула губи.

Антеак відмітила в пам'яті, що слід відправити це сердешне створіння на простіший базовий тренінг. Вісниці повинні володіти кращим самоконтролем, хоча варто зважити й на серйозний характер цього послання.

— Він попросив мене почекати, — сказала вісниця. — Ви йшов з кімнати й невдовзі повернувся з тлейлаксу лицеплясом, я в цьому переконана. Були певні ознаки...

— Я не сумніваюся, що ти все добре розгледіла, дівчино, — заспокоїла Антеак. — А зараз переходь до...

Антеак урвала, бо ввійшла Люзієл.

— Що це я чую про послання від іксіан та тлейлаксу? — спитала Люзієл.

— Дівчина саме розповідає ще раз, — відповіла Антеак.

— Чому мене не покликали?

Антеак глянула на свою супутницю-Правдомовицю, думаючи, що Люзієл може бути однією з найкращих серед тих, хто

практикує це мистецтво, але вона аж надто добре знає собі ціну. Хоча Люзієл ще молода, з чуттєвим овальним обличчям, як у Джессіки, а носії таких генів зазвичай мали вперту вдачу.

— Твоя аколітка сказала, що ти медитуєш, — м'яко відповіла Антеак.

Люзієл кивнула, сіла на тапчан і заговорила до вісниці:

— Продовжуй.

— Лицепляс сказав, що в нього є послання до Превелебних Матерів. Він ужив множину.

— Він знає, що цього разу нас двоє, — озвалась Антеак.

— Це всі знають, — промовила Люзієл.

Антеак знову зосередила увагу на вісниці.

— Чи не могла б ти ввійти у мнемотранс, дівчино, і дослівно передати нам слова лицепляса.

Вісниця кивнула й сіла на п'яти, поклавши руки на коліна. Тричі глибоко вдихнула, заплющила очі, дозволила раменам вільно опуститися. Коли заговорила, її голос звучав пискляво, у ніс.

— Скажи Превелебним Матерям, що до вечора Імперія звільниться від свого Бога-Імператора. Завдамо удару сьогодні, перш ніж він дістанеться Онна. Не можемо зазнати невдачі.

Вісниця здригнулася від глибокого зітхання. Підвела очі й глянула на Антеак.

— Іксіанин, Йак, наказав мені поспішити з цим посланням. Тоді особливо торкнувся зовнішньої сторони моєї лівої долоні, і це ще більше переконало мене, що він не...

— Йак один із наших, — промовила Антеак. — Розкажи Люзієл, що він передав пальцями.

Вісниця подивилася на Люзієл.

— На нас напали лицепляси, і ми не можемо ворухнутися.

Коли Люзієл стрепенулася і почала підводитися з тапчана, Антеак сказала:

— Я вже вжила належних заходів, щоб охороняти наші двері.

І глянула на вісницю.

— Тепер можеш іти, дівчино. Ти впоралася зі своїм завданням.

— Так, Превелебна Мати.

Вісниця доволі граціозно випростала гнучке тіло, але її рухи не залишали сумніву, що вона зрозуміла значення слів Антеак. *Впоратися* не означає *добре виконати*.

Коли вісниця вийшла, Люзієл промовила:

— Їй слід було під якимось приводом оглянути Посольство й довідатися, скільки іксіан заступлено лицеплясами.

— Я так не думаю, — заперечила Антеак. — З цим вона добре впоралася. Проте було б краще, якби вона знайшла спосіб дістати детальніший звіт від Йака. Боюся, що ми його втратили.

— Причина, чому тлейлаксу переслали нам цю звістку, звичайно ж, очевидна, — сказала Люзієл.

— Вони справді нападуть на нього, — промовила Антеак.

— Природно. Це те, що зробили б дурні. Але я питаю себе, чому вони вислали нам цю звістку.

Антеак кивнула.

— Думають, що в нас немає іншого вибору, крім як приєднатися до них.

— А коли ми спробуємо попередити Владикау Лето, тлейлаксу знатимуть наших посланців та їхні контакти.

— Що як тлейлаксу переможуть? — спитала Антеак.

— Не схоже на це.

— Ми не знаємо їхнього плану, лише загальний обрис.

— А якщо ця дівчина, Сіона, є його співучасницею? — спитала Люзієл.

— Я вже про це думала. Ти чула повний звіт Гільдії?

— Лише підсумок. Цього достатньо?

— Так, з високою ймовірністю.

— Тобі слід бути обережною з такими термінами, як *«висока ймовірність»*, — зауважила Люзієл. — Не хочемо, аби хтось подумав, що ти ментатка.

— Вірю, що ти мене не видаси, — сухо відповіла Антеак.

— Думаєш, Гільдія має рацію щодо Сіони? — спитала Люзієл.

— Мені бракує інформації. Якщо вони мають рацію, то вона — щось украй незвичайне.

— Так само, як незвичайним був батько Владики Лето?

— Навігатор Гільдії міг сховатися від пророчого ока батька Владики Лето.

— Але не від самого Владики Лето.

— Я уважно прочитала повний звіт Гільдії. Вона не лише приховує саму себе й усе, що довкола неї відбувається, а...

— «Вона зникає», — кажуть вони. — Зникає з поля їхнього зору.

— Вона єдина, — промовила Антеак.

— І так само із зору Владики Лето?

— Вони не знають.

— Ми посміємо зв'язатися з нею?

— А посміємо не зробити цього?

— Це все може бути поставлено під питання, якщо тлейлаксу... Антеак, ми мусимо принаймні спробувати перестерегти його.

— Ми не маємо жодних пристроїв зв'язку, а біля дверей пильнують Рибомовки. Вони дозволяють нашим людям входити, але не виходити.

— Може, поговорити з однією із них?

— Я про це думала. Завжди можемо сказати: ми боялися, що їх підмінено лицеплясами.

— Вартівниці біля дверей, — пробурмотіла Люзіел. — Чи може він знати?

— Усе можливо.

— З Владикою Лето це єдине, що можна сказати напевно. Антеак тихо зітхнула, підводячись зі стільчика.

— Як я сумую за часами, коли ми завжди мали стільки прямих, скільки потребували.

— *Завжди* — це чергова ілюзія, — відповіла Люзіел. — Сподіваюся, ми добре вивчили свій урок, хай що там сьогодні зроблять тлейлаксу.

— Вони зроблять це незграбно, однаково, яким буде результат, — буркнула Антеак. — Боги! Нема вже добрих таємних убивць.

— Завжди є гхоли Айдаго, — зауважила Люзієл.

— Що ти сказала? — Антеак пильно глянула на свою супутницю.

— Завжди є...

— Так!

— Гхоли надто повільні тілом, — сказала Люзієл.

— Але не головою.

— Про що ти думаєш?

— Чи можливо, щоб тлейлаксу... Ні, навіть вони не могли таке...

— Айдаго — лицепляс? — прошепотіла Люзієл.

Антеак мовчки кивнула.

— Викинь це з голови, — промовила Люзієл. — Навіть вони не можуть бути такими бевзями.

— Небезпечно виносити присуд стосовно тлейлаксу, — сказала Антеак. — Нам слід приготуватися до найгіршого. Поклич сюди одну з цих Рибомовок!

Безперервні військові дії породжують власні соціальні умови, схожі за всіх епох. Люди входять у стан перманентної пильності, щоб відбити напади. Ви можете розгледіти абсолютне правило автократії. Усе нове стає небезпечним прикордонням — нові планети, нові господарсько-економічні області, нові ідеї, нові пристрої, гості — усе це підозріле. Феодалізм тримається міцно, інколи перевдягшись у політбюро чи іншу схожу структуру, але завжди присутній. Влада передається в спадок усередині певних династій. Кров можних домінує. Віцерегенти небес чи їхні відповідники розподіляють багатство. Вони знають, що мусять контролювати успадкування, інакше дозволять владі повільно вислизнути з їхніх рук. Тепер ви розумієте Мир Лето?

Викрадені журнали

— Бене Гессерит поінформовано про новий розклад? — спитав Лето.

Його супровід дістався першої відмітки розколини, що далі звивалася викрутасами до мосту через річку Айдаго. Ранкове сонце здійнялося на чверть, кілька придворних скинули плащі. Айдаго з невеликою групою Рибомовок ішов з лівого флангу, а на його однострою почали виднітися сліди куряви та поту. Піша хода й біг підтюпцем зі швидкістю Королівського паломництва були тяжкою працею.

Монео спіткнувся і ледь утримався на ногах.

— Їх поінформовано, Владико.

Зміна розкладу була нелегкою справою, проте Монео навчився передбачати раптові зміни під час Фестивалю. Завжди мав напоготові плани на крайній випадок.

— Вони далі добиваються права тримати постійне Посольство на Арракісі? — спитав Лето.

— Так, Владико. Я дав їм звичну відповідь.

— Було б достатньо простого «ні», — сказав Лето. — Їм навіть не треба нагадувати, що мені огидні їхні релігійні претензії.

— Так, Владико.

Монео тримався на визначеній приписами відстані від повозу Лето. Цього ранку Черв був дуже близько — Монео добре бачив тілесні сигнали. Без сумніву, це все волога в повітрі. Вона, схоже, завжди витягала Черва на поверхню.

— Релігія весь час веде до риторичного деспотизму, — промовив Лето. — До Бене Гессерит найкращими в цьому були єзуїти.

— Єзуїти, Владико?

— Ти, мабуть, натрапляв на них в історичних творах?

— Я не певний, Владико. Коли вони жили?

— Це неважливо. Можна довідатися про риторичний деспотизм, вивчаючи Бене Гессерит. Звичайно, вони не починали з того, щоб дурити себе подібними ілюзіями.

«Превелебні Матері втрапили на злий час, — подумав Монео. — Він їм проповідуватиме, а вони цього не терплять. Це може викликати серйозні проблеми».

— І якою була їхня реакція? — спитав Лето.

— Мені передали, що вони були розчаровані, але не налягали.

І Монео подумав: *«Краще б мені підготувати їх до більшого розчарування. І ще їм слід триматися подалі від делегацій іксіан і тлейлаксу».*

Монео труснув головою. Це може призвести до дуже паскудної змови. Ліпше перестерегти Дункана.

— Це веде до самоздійснюваних пророцтв і обґрунтування всіляких неподобств, — промовив Лето.

— Цей... риторичний деспотизм, Владико?

— Так! Захищає зло за стінами певності у власній правоті, непробивними для жодних аргументів проти зла.

Монео кинув уважний погляд на тіло Лето, відмічаючи, як у майже випадкових рухах викручуються його руки, як здригаються великі ребристі сегменти. «Що мені робити, коли Черв повністю вибереться на поверхню?» На чолі Монео ясно виступив піт.

— Він живиться навмисне перекрученими значеннями, щоб дискредитувати опозицію, — промовляв тим часом Лето.

— Увесь, Владико?

— Єзуїти називали це зміцненням своєї владної бази. Це прямо веде до лицемірства, яке завжди є виявом прірви між діями та їхнім поясненням. Вони ніколи не узгоджуються.

— Мені слід уважніше це вивчити, Владико.

— Врешті-решт, знаряддям його правління стає почуття провини, оскільки лицемірство спричиняє полювання на відьом і потребу в цапах-відбувайлах.

— Це шокує, Владико.

Кортеж поголою дугою оминув виступ скелі, за якою на мить з'явився далекий міст.

— Монео, ти уважно мене слухаєш?

— Так, Владико. Звичайно.

— Я описую знаряддя підвалин релігійної влади.

— Я зрозумів це, Владико.

— Чому ж ти так боїшся?

— Розмови про релігійну владу завжди мене непокоять, Владико.

— Бо ти і Рибомовки здійснюєте її від мого імені?

— Звичайно, Владико.

— Підвалини влади завжди небезпечні, бо притягають справжніх безумців, людей, що прагнуть влади заради неї самої. Розумієш?

— Так, Владико. Тому ви так рідко вдовольняєте клопотання про призначення у вашому уряді.

— Чудово, Монео!

— Дякую, Владико.

— У тіні кожної релігії ховається Торквемада, — промовив Лето. — Ти ніколи не чув цього імені. Я знаю це, оскільки розпорядився вилучити його з усіх записів.

— Навіщо, Владико?

— Він був непристойним. Робив живі смолоскипи з людей, які з ним не погоджувалися.

Монео притишив голос:

— Як історики, що прогнівили вас, Владико?

— Ти ставиш під сумнів мої дії, Монео?

— Ні, Владико!

— Добре. Ці історики померли мирно. Ніхто не відчув полум'я. Торквемада натомість захопився прославленням свого бога передсмертними криками спалюваних жертв.

— Як страхотливо, Владико.

Кортеж оминув черговий виступ, ще раз з'явився міст. Він наче не став ближчим.

Монео знову пильно придивився до свого Бога-Імператора. Здається, Черв не наблизився. А все-таки ще був надто близько. Монео відчував небезпеку цієї непередбачуваної присутності, Святої Присутності, що могла вбивати без попередження.

Монео здригнувся.

Що означало це дивне... повчання? Монео знав, що мало хто слухав подібні промови Бога-Імператора. Це було привілеєм і тягарем. Це було частиною ціни, сплаченої за Мир Лето. Покоління за поколінням марширувало рівними рядами під диктат цього миру. Лише внутрішнє коло Цитаделі знало про нечисленні розриви в ньому — *інциденти*, коли посилали Рибомовок, аби відвернути насилля.

Передбачення!

Монео глянув на вже мовчазного Лето. Очі Бога-Імператора були заплющені, на його обличчі з'явився задумливий вираз. Ця чергова ознака Черва — поганий знак. Монео здригнувся.

Невже Лето передбачав навіть власні моменти дикого насилля? Це передбачення насилля викликало трепет страху та благоговіння в усій Імперії. Лето знав, як слід розмістити вартівниць, щоб придушити тимчасові заворушення. Він знав це ще до самого заворушення. Від самої думки про це Монео пересихало в роті. Іноді Монео вважав, що Бог-Імператор може читати думки. Ох, Лето вдавався до послуг шпигунів. Час від часу замасковані постаті проходили повз Рибомовок і піднімалися на вежу Лето або спускалися в крипту. Без сумніву, шпигуни, проте Монео підозрював: їх використовували лише для підтвердження того, про що Лето вже знав.

Наче щоб зміцнити острах у думках Монео, Лето сказав:

— Не намагайся збагнути мої шляхи, Монео. Нехай розуміння прийде саме собою.

— Я постараюсь, Владико.

— Ні, *не* старайся. Натомість скажи мені, ти вже оголосив, що не буде жодних змін у розподілі прянощів?

— Ще ні, Владико.

— Відклади це оголошення. Я передумав. Ти, звичайно, знаєш, що надійдуть нові пропозиції хабарів.

Монео зітхнув. Суми пропонованих йому хабарів сягнули абсурдного рівня. Однак Лето, схоже, розважало їхнє збільшення.

— Виманюй їх, — сказав він раніше. — Слідкуй, яких сум вони сягнуть. Вдавай, наче тебе врешті-решт можна підкупити.

Зараз, коли вони оминули виступ з видом на міст, Лето спитав:

— Дім Корріно пропонував тобі хабар?

— Так, Владико.

— Ти знаєш міф, що одного дня Дому Корріно буде повернуто його древню потугу?

— Я чув це, Владико.

— Корріно слід убити. Це завдання для Дункана. Випробуймо його.

— Так швидко, Владико?

— Досі було відомо, що меланж може продовжити людське життя. Хай стане відомо, що прянощі можуть і вкоротити його.

— Як накажете, Владико.

Монео знав цю свою відповідь. Так він казав, коли не міг висловити глибокий внутрішній протест. Знав також, що Владика Лето розумів це й тішився. Болісна розвага.

— Намагайся не бути зі мною нетерплячим, Монео, — сказав Лето.

Монео придушив почуття гіркоти. Гіркота приносила небезпеку. Бунтівники відчували гіркоту. Дункани перед смертю ставали згірклими.

— Час має для вас інше значення, ніж для мене, Владико, — сказав Монео. — Я хотів би збагнути його суть.

— Ти міг би збагнути, але не зробиш цього.

Монео відчув у цих словах докір і замовк, спрямувавши натомість свої думки на проблему меланжу. Владика Лето нечасто згадував у розмовах прянощі, а коли робив це, то потім зазвичай усталював розміри пожалувань або ж скасовував їх, роздавав винагороди чи посилав Рибомовок до якогось ново-відкритого сховища. Монео знав, що найбільший запас прянощів зберігається в місці, про яке відомо лише Богу-Імператору. У перші дні служби Монео, під каптуром, ведений самим Владикою Лето, дістався цього таємного місця за лабіринтом звивистих коридорів, як йому здалося, підземних.

«Коли я відкинув каптур, ми були під землею».

Це місце наповнило Монео благоговійним подивом. Великі скрині з меланжем оточували гігантську кімнату, вирізану в дикій скелі та освітлену кулями древнього зразка, оббитими металевими арабесками. При тьмяно-срібному світлі прянощі виблискували променистою синявою. І цей безпомильний запах гіркої кориці. Десь поблизу крапала вода. Їхні голоси луною відбивалися від каміння.

— Одного дня це все зникне, — сказав Владика Лето.

Шокований Монео спитав:

— Що тоді робитимуть Гільдія та Бене Гессерит?

— Те, що й тепер, але докладатимуть для цього більше сил.

Оглядаючи гігантську кімнату з величезним сховищем меланжу, Монео холодно міркував про речі, що, як він знав, діються цієї миті в Імперії: криваві вбивства, піратські рейди, шпигунство й інтриги. Бог-Імператор стримував від найгіршого, але й те, що зосталося, було достатньо лихим.

— Спокусливо, — прошепотів Монео.

— Спокусливо, справді.

— Невже колись не буде більше меланжу, Владико?

— Настане час, коли я повернуся в пісок. Тоді стану джерелом прянощів.

— Ви, Владико?

— А ще я створю дещо таке само чудове — іншу піщану форель — гібрид, спроможний розмножуватися.

Тремтячи від цього зізнання, Монео вдивлявся в затінену постать Бога-Імператора, що розповідав про такі чудеса.

— Піщана форель, — казав Владика Лето, — поєднається у великі живі бульбашки, поглине всю воду планети й утримуватиме її глибоко під землею. Як за часів Дюни.

— Усю воду, Владико?

— Більшу її частину. За триста років тут знову пануватимуть піщані черви. Це буде новий різновид червів, обіцяю.

— Як це, Владико?

— Вони матимуть тваринну свідомість і нову підступність. Стане куди небезпечніше добувати прянощі й куди ризикованіше зберігати їх.

Монео глянув на кам'яну стелю печери, уявою пробиваючись крізь камінь на поверхню.

— Усе знову стане пустелею, Владико?

— Річища наповняться піском. Рослини засохнуть і загинуть. Дерев зникнуть під великими рухливими дюнами. Піщана

смерть поширюватиметься доти... доки не пролунає тихий сигнал на сплюндрованих землях.

— Який сигнал, Владико?

— Сигнал початку наступного циклу, приходу Творця, приходу Шай-Хулуда.

— І це будете ви, Владико?

— Так! Великий черв Дюни ще раз постане з глибин. Ця земля знову буде царством прянощів і червів.

— А що з людьми, Владико? З усіма людьми?

— Багато хто помре. Їстівні рослини та буйна поросль цього краю засохнуть. Без корму вимруть також м'ясні тварини.

— Чи всі голодуватимуть, Владико?

— Недоїдання та давні хвороби терзатимуть землю, аж доки не зостануться лише найсильніші... найсильніші й найжорстокіші.

— Так неодмінно станеться, Владико?

— Альтернативи ще гірші.

— Розкажіть про ці альтернативи, Владико.

— Із часом знатимеш їх.

Крокуючи поруч із Богом-Імператором у ранковому світлі їхнього паломництва до Онна, Монео міг лише погодитися, що й справді довідався про альтернативне зло.

Монео знав: для більшості слухняних громадян Імперії певне знання, яким він володів, приховувалося в Усній історії, у міфах та диких легендах, виголошуваних рідкісними безумними пророками, що з'являлися на тій чи тій планеті, збираючи недовгочасних послідовників.

«Але я знаю, що роблять Рибомовки».

Ще він знав про лиходіїв, які сиділи за столами, споживаючи рідкісні делікатеси та стежачи за тортурами інших людей, своїх побратимів.

Доки не з'являлися Рибомовки й не змивали кров'ю такі сцени.

— Мені подобалося, як твоя дочка стежила за мною, — сказав Лето. — Зовсім не здогадувалася, що я про це знаю.

— Я боюся за неї, Владико! Вона моя кров, моя...

— Моя теж, Монео. Хіба я не Атрід? Ти краще боявся би за себе самого.

Монео кинув сповнений страху погляд на тіло Бога-Імператора. Ознаки Черва зоставалися надто виразними. Він подивився на кортеж позаду, на дорогу попереду. Зараз вони перебували на стрімкому спуску, із короткими звивинами, потятому високими стінами рукотворних скель, частини бар'єра, що оточував Сар'єр.

— Сіона не образила мене, Монео.

— Але вона...

— Монео! Тут, у цій загадковій оболонці, міститься одна з найбільших людських таїн. *Несподіванка*, поява нової речі — *це те*, чого я прагну найбільше.

— Владико, я...

— Новизна! Хіба це не променисте, не *чудове* слово?

— Якщо ви так кажете, Владико.

«Монео — моє творіння. Це я його створив», — змусив себе згадати Лето.

— Твоє дитя варте для мене майже всякої ціни, Монео. Ти ганиш її товаришів, але серед них може бути хтось такий, кого вона покохає.

Монео мимоволі зиркнув на Дункана Айдаго, що крокував разом зі своїми вартівницями. Айдаго дивився вперед, наче намагаючись дослідити кожен поворот дороги, перш ніж вони до нього дістануться. Йому не подобалося це місце, оточене високими стінами, звідки щомиті можна було сподіватися нападу. Уночі Айдаго вислав туди розвідників, і Монео знав, що частина з них усе ще чаїться там на вершинах, але між Королівським кортежем і річкою ще пролягали глибокі яри. Бракувало вартівниць, щоб розмістити їх усюди.

— Покладатимемось на фрименів, — заспокоїв його Монео.

— Фрименів? — Айдаго не подобалося те, що він чув про музейних фрименів.

— Вони принаймні зможуть підняти тривогу, побачивши когось чужого, — сказав Монео.

— Ви з ними бачились і попросили це зробити?

— Звичайно.

Монео не наважився заговорити з Айдаго про Сіону. На це буде достатньо часу пізніше, а зараз Бог-Імператор промовив тривожні слова. Невже настане зміна планів?

Монео знову повернувся до Бога-Імператора й притишив голос:

— Покохає товариша, Владико? Але ж ви казали, що Дункан...

— Я сказав *покохає*, а не *народить від нього дитину!*

Монео здригнувся, згадавши, як було влаштоване його власне подружжя, як його відірвали від...

«*Hi! Краще не порушити цих спогадів!*»

З'явилася симпатія, навіть справжнє кохання... пізніше, але перші дні...

— Ти знову думаєш про гречану вовну й ловиш гав, Монео.

— Даруйте, Владико, але коли ви заговорили про кохання...

— Думаєш, я не знаю, що таке ніжність?

— Це не так, Владико, однак...

— Думаєш, я не маю спогадів про любов і дітонародження?

Повіз загрозливо наблизився до Монео, змусивши його відскочити вбік. Він по-справжньому злякався палаючого погляду Лето.

— Владико! Я благаю пробачення...

— Це *тіло* могло ніколи не знати ніжності, але *всі* спогади мої!

Монео бачив, що ознаки Черва починають дедалі сильніше виявлятися в тілі Бога-Імператора. Годі було вдавати, наче не розпізнаєш цього настрою.

«*Мені загрожує серйозна небезпека. Нам усім*».

Монео дедалі чіткіше усвідомлював кожен звук довкола себе, скрипіння Королівського Повозу, тиху розмову супро-

воду, кроки на дорозі. Від Бога-Імператора повіяло корицею. Тут, між кам'яними стінами, повітря досі зберігало ранкову свіжість, а з річки тягло вогкістю.

Це волога видобула назовні Черва?

— Слухай мене, Монео, слухай так, наче від цього залежить твоє життя.

— Так, Владико, — прошепотів Монео, знаючи, що його життя залежить від того, як уважно він зараз не лише слухатиме, а й придивлятиметься.

— Частина мене завжди бездумно ховається в глибині, — промовив Лето. — Ця частина реагує. Діє, не зважаючи на знання чи логіку.

Монео кивнув, його увага була прикута до обличчя Бога-Імператора. Чи очі не стають скляними?

— Тоді я змушений стояти осторонь і дивитися, що діється, — більш нічого, — сказав Лето. — Така реакція може стати причиною твоєї смерті. Вибір мені не належить. Ти слухаєш?

— Слухаю, Владико, — прошепотів Монео.

— У такій події взагалі не існує жодного *вибору!* Приймаєш це, просто приймаєш. Ніколи не збагнеш цього й не знатимеш. Що ти на це скажеш?

— Я боюся незнаного, Владико.

— А я його не боюся. Скажи мені чому!

Монео очікував такої кризи, а зараз, коли вона настала, майже радів їй. Він знав, що його життя залежить од відповіді. Вдивлявся у свого Бога-Імператора, чвалом женучи думки.

— Це через усі ваші пам'яті, Владико.

— Так?

Отже, відповідь неповна. Монео гарячково намагався дібрати слова.

— Ви знаєте все, що знаємо ми... усе, що було колись... невідомим! Несподіванка для вас... несподіванка мусить бути просто чимось новим, про що ви дізнаєтесь?

Кажучи це, Монео розумів, що поставив захисний знак питання після фрази, яка мала б прозвучати сміливим твердженням. Але Бог-Імператор лише усміхнувся.

— За таку мудрість я хотів би тебе нагородити, Монео. Чого ти бажаєш?

Раптове полегшення лише проклало дорогу появі інших страхів.

— Чи можу я повернути Сіону до Цитаделі?

— Це змусить мене випробувати її раніше.

— Її слід відокремити від товаришів, Владико.

— Дуже добре.

— Мій Владика милосердний.

— Я самолюбний.

Потому Бог-Імператор відвернувся від Монео й поринув у мовчання.

Пробігаючи поглядом уздовж сегментованого тіла, Монео помітив, що вияви Черва дещо послабшали. Урешті-решт, усе обернулося на краще. Тоді він подумав про фрименів з їхньою петицією, і страх повернувся.

«Це було помилкою. Вони лише знову роздратують Його. Навіщо я сказав, що вони можуть скласти свою петицію?»

Фримени чекатимуть попереду, вишикувавшись по той бік річки й вимахуючи ідіотськими плакатами.

Монео мовчки ступав, а його побоювання посилювалися з кожним кроком.

Тут надимає пісок, там надимає пісок,
Там чекає багач, а тут чекаю я.

Голос Шай-Хулуда, з Усної історії

ЗВІТ СЕСТРИ ЧЕНОА, ЗНАЙДЕНИЙ СЕРЕД ДОКУМЕНТІВ ПІСЛЯ ЇЇ СМЕРТІ

Дотримуючись як засад бене-гессеритки, так і наказів Бога-Імператора, я не долучила ці слова до свого звіту, а приховала так, щоб їх можна було знайти, коли мене не стане, бо Владика Лето сказав мені: «Ти повернешся до своїх Настоятельок з моїм посланням, але ці слова збережи в таємниці. Якщо ти порушиш цю заборону, я вилию свій гнів на ваше Сестринство».

Перед моїм відходом Превелебна Мати Сьякса застерігала: «Ти не повинна робити нічого, що обернуло б проти нас його гнів».

Біжучи поруч із Владикою Лето під час цього короткого паломництва, про яке вже казала, я надумала спитати в нього про схожість із Превелебною Матір'ю. Я сказала:

— Владико, я знаю, як це, коли Превелебна Мати здобуває пам'яті своїх предків та інших. А як було у вас?

— Це було закладено в нашій генетичній історії та зумовлено дією прянощів. Ми з сестрою-близнючкою Ганімою прокинулися в материнському лоні, ще до народження усвідомивши присутність пам'ятей наших предків.

— Владико... моє Сестринство називає це Гиддю.

— І слушно, — сказав Владика Лето. — Чисельність предків може бути непоборною для нас. А хто знатиме наперед, яка сила наказуватиме цій орді — добра чи зла?

— Владико, а як ви поборили цю силу?

— Я не поборов її, — відповів Владика Лето. — Проте стійкість моделі фараонів урятувала і Гані, і мене. Ти знаєш цю модель, Сестро Ченоа?

— Ми в Сестринстві добре знаємо історію, Владико.

— Так, але ви розумієте її інакше, ніж я, — сказав Владика Лето. — Я кажу про недугу правління, яку підхопили греки, заразили нею римлян, а вже ті розповсюдили її вздовж і вшир, так що вона й досі цілковито не згасла.

— Владика говорить загадками?

— Жодних загадок. Я її ненавиджу, але вона нас урятувала. Ми з Гані уклали могутні внутрішні союзи з тими предками, які керувалися моделлю фараонів. Вони допомогли нам створити змішану ідентичність усередині цього надовго приспаного натовпу.

— Мені здається це небезпечним, Владико.

— Що ж, так і має бути.

— Навіщо ви розповіли мені це зараз, Владико? Наскільки я знаю, ніколи раніше ви не відповідали так жодній із нас.

— Бо ти добре слухаєш, Сестро Ченоа, бо ти виконуватимеш мою волю, і тому, що я ніколи більше тебе не побачу.

Владика Лето сказав мені ці дивні слова, а тоді спитав:

— Чому ти не запитуєш про те, що ваше Сестринство називає *божевільною тиранією*?

Осмілена його поведінкою, я наважилася сказати:

— Владико, ми знаємо про деякі з ваших кривавих екзекуцій. Вони нас непокоять.

Тоді Владика Лето зробив дивну річ. Хоч ми йшли, він заплющив очі та промовив:

— Оскільки мені відомо, що тебе навчили точно запам'ятовувати будь-які почуті тобою слова, я заговорю зараз із тобою,

Сестро Ченоа, так, наче ти сторінка одного з моїх журналів. Добре збережи ці слова, бо я не хочу, щоб вони загубилися.

Тож зараз я запевняю моє Сестринство, що все, далі записане, сказане ним. Це точні слова, промовлені Владикою Лето.

«Як підказують мої знання, коли я вже не буду свідомо присутнім серед вас, коли я стану лише лячним витвором пустелі, багато людей згадуватимуть мене як тирана.

Усе правильно. Я був тиранічним.

Тиран — не цілком людина, не божевільний, просто тиран. Але навіть звичайні тирані мають мотиви та почуття, які виходять за межі того, що зазвичай приписують їм поверхові історики, а вони вважатимуть мене *великим* тираном. Отож мої почуття і мотиви — це спадок, який я хотів би зберегти не надто спотвореним історією. Історія знає способи звеличування певних рис разом із дискредитуванням інших.

Люди намагатимуться зрозуміти мене та пояснити в межах своїх слів. Шукатимуть правди. Але правда завжди приховує в собі двозначність слів, що мали висловити її.

Ви мене не зрозумієте. Що більше докладатимете зусиль, то далі я відходитиму, аж доки не зникну у вічному міфі, ставши, врешті-решт, Живим Богом!

Так воно є, ти розумієш? Я не лідер, навіть не проводир. Бог. Пам'ятай це. Я вкрай відрізняюся від лідерів і провідників. Боги не беруть на себе жодної відповідальності ні за що, крім творіння та буття. Боги приймають усе, а отже, нічого не приймають. Богів необхідно розпізнати, але вони мусять зоставатися анонімними. Боги не потребують духовного життя. Мої духи живуть у мені, відповідаючи за найменшим викликом. Оскільки мені це приємно, я ділюся з вами всім, чого навчився від них і за їхнього посередництва. Вони — *моя* правда.

Стережися *цієї* правди, шляхетна Сестро. Правда, хоч її всі шукають, може бути небезпечною для шукача. Значно легше знайти міфи й заспокійливі брехні та повірити в них. Якщо знайдеш правду, навіть тимчасову, вона вимагатиме

від тебе здійснення болісних змін. Приховуй свою правду в словах. Тоді тебе захистить природна двозначність. Слова набагато легше сприйняти, ніж гострі Дельфійські уколи безмовних передвісників. Здобувши слова, можеш кричати разом із хором:

— Чому ніхто мене не перестеріг?

Але я перестеріг вас. Я перестеріг вас прикладом, а не словами.

Слів неодмінно цілком достатньо. Навіть зараз ти записуєш їх у своїй чудовій пам'яті. Одного дня будуть відкриті мої журнали — це ще більше слів. Перестерігаю вас, що ви читаете мої слова на власний страх і ризик. Просто під їхньою поверхнею залягає безсловесний рух страшних подій. Не прислухайтесь до них! Вам не потрібно ні слухати, ні чути, ні пам'ятати. Яким заспокійливим є забуття! І яким небезпечним!

Слова, схожі на мої, віддавна розпізнаються завдяки їхній таємничій силі. Мої істини є творивом міфів і брехень, на які завжди розраховували тирані, маніпулюючи масами в самолюбних проектах.

Бачиш? Я ділюся з тобою всім цим, навіть найбільшою таємницею всіх часів, таємницею, за якою komponую своє життя. Я відкриваю її тобі словами:

“Єдине майбутнє, яке триватиме, безсловесно лежить усередині тебе”».

Тоді Бог-Імператор замовк. Я відважилася спитати:

— Чи це всі слова, які Владика велить мені зберегти?

— Це всі слова, — відповів Бог-Імператор, і я подумала, що його голос звучить утомлено й збентежено. Так, наче він складає свій останній заповіт. Тоді я згадала, як він сказав, що ніколи більше мене не побачить. Мене наповнив страх, але мій голос не видав це переживання, за що я вдячна своїм учителям.

— Владико Лето, — спитала я, — для кого написані ті журнали, про які ви казали?

— Для потомків, що житимуть через тисячоліття. Я персоналізую цих далеких читачів, Сестро Ченоа. Думаю про них як про далеких родичів, сповнених родинною цікавістю. Вони хочуть розплутати драми, які лише я можу їм викласти. Хочуть знайти особисті зв'язки з власним життям. Хочуть значень, хочуть *правди!*

— Але ж ви перестерігали нас проти правди, Владико, — сказала я.

— Дійсно! Уся історія — це слухняний інструмент у моїх руках. Ох, я акумулював усі минулі часи та володію кожним *фактом*, але це мої факти і я використовую їх як забажаю. І навіть використовуючи їх правдиво, я їх змінюю. Про що я зараз розмовляю з тобою? Що таке щоденник, журнал? Слова.

І Владика Лето знову замовк. Я намагалася збагнути вагу сказаного ним, зіставляючи з напученням Превелебної Матері Сьякси й тим, що мовив раніше Бог-Імператор. Він сказав, що я його посланниця, тож я почувала, що перебуваю під його захистом і можу наважитися на більше, ніж будь-хто інший. Тому я промовила:

— Владико Лето, ви сказали, що більше мене не побачите. Чи це означає, що ви невдовзі помрете?

Клянуся в моєму записі цієї події, що Владика Лето засміявся! Тоді він сказав:

— Ні, шляхетна Сестро, це ти помреш. Не доживеш до того, щоб стати Превелебною Матір'ю. Не сумуй через це, бо сьогодні ти тут, щоб донести моє послання Сестринству, а добре зберігши мої таємні слова, ти сягнеш куди вищого стану. Перетворишся в частину міфу. Наші далекі родичі молитимуть у тебе заступництва переді мною!

І Владика Лето знову засміявся, але лагідним сміхом, і тепло мені всміхнувся. Відчуваю, що мені тяжко записати це з такою точністю, якої я мушу дотримуватися в подібних звітах. Але тої миті, коли Владика Лето промовив ці страшні слова, я відчула глибокий приятний зв'язок із ним, наче між

нами пролетіло щось фізичне, поєднавши так, що це годі описати словами. Лише в мить цього досвіду я зрозуміла, що він мав на увазі, кажучи про *безсловесну правду*. Це трапилося, але я не можу цього описати.

ПРИПИСКА АРХІВІСТА

Оскільки відбулося чимало подій, цей приватний запис є не більше ніж приміткою до історії, цікавою тим, що містить один із найраніших спогадів про таємні журнали Бога-Імператора. Тих, хто хотів би глибше дослідити цей звіт, відсилаємо до Архівних Записів, підзаголовок: *Ченоа, Свята Сестра Квінтії Вайолет: Ченоа Звіт і Відторгнення Меланжу, Медичні Аспекти*.

(Примітка: *Сестра Квінтії Вайолет Ченоа померла на п'ятдесят третьому році свого Сестринства, причиною вважається меланжева несумісність під час спроби досягти статусу Превелебної Матері*).

Наш предок, Ашур-насір-аплі, відомий як найжорстокіший із жорстоких, посів трон, убивши власного батька й розпочавши царювання меча. Його завоювання охоплювали територію озера Урмія, що дало йому вихід до Коммагени та Хабуру. Його синові платили данину Шуїт, Тір, Сідон, Джабал, а навіть Єгу, син Омрі, чиє ім'я ще й через тисячоліття викликало жах. Завоювання, які розпочав Ашур-насір-аплі, привели армію до Мідії, а тоді до Ізраїлю, Дамаска й Едому, Арпада, Вавилону й Умлії. Чи зараз хтось пам'ятає ці імена та місцевості? Я дав вам достатньо вказівок: спробуйте назвати планету.

Викрадені журнали

У глибині вирізаної в камені ущелини, уздовж якої пролягала Королівська Дорога, ведучи на рівний підступ до мосту через річку Айдаго, повітря було застоєним. Дорога повернула праворуч, віддаляючись від рукотворного громаддя каміння та ґрунту. Монео, йдучи поруч із Королівським Повозом, побачив бруковану стрічку, яка через верх вузького насипного гребеня тяглася до мереживної пласталевої конструкції. Це був міст, десь за кілометр від них.

Річка, усе ще в глибині прірви, повертала до них праворуч, а тоді бігла прямо через багаторівневі каскади в напрямку дальньої сторони Забороненого Лісу, де довколишні стіни опускалися майже до рівня води. Там, на околицях Онна, розкинулися сади та городи, що допомагали прогородувати місто.

Монео, дивлячись на віддалений відрізок річки, видимий з того місця, де він крокував, побачив, що верхів'я каньйону купається у світлі, тоді як вода тече серед тіней, які розривають тільки слабкі сріблясті зблиски каскадів.

Просто перед ними дорога до мосту виблискувала в сонячному світлі, а темні тіні ерозійних узвозів обабіч розбігалися наче стріли, вказуючи потрібний шлях. Сонце, піднявшись, уже розігріло поверхню дороги. Повітря над нею дрижало, попереджаючи про настання дня.

«Безпечно дістанемося до міста ще до найбільшої спеки», — подумав Монео.

Він біг підтюпцем, з утомленою терплячістю, яка завжди опосадала його в цьому місці, зосереджено втупившись у дорогу попереду. Чекав появи музейних фрименів із петицією. Знав, що вони вийдуть з одного із ерозійних узвозів. Десь по цей бік мосту. Такою була домовленість. Зараз немає змоги зупинити їх. А Бог-Імператор досі має ознаки Черва.

Лето відчув фрименів, перш ніж хтось із його супроводу побачив або почув їх.

— Слухай! — гукнув він.

Монео напружився в повній готовності.

Лето перекотив своє тіло на повозі, вигнувся дугою перед бульбашковим покривалом і глянув уперед.

Монео добре таке знав. Чуття Бога-Імператора, набагато гостріші, ніж у будь-кого з оточення, виявили попереду якесь збурення. Фримени почали наближатися до дороги. Монео дозволив собі відступити на крок, підійшовши до самої межі своєї обов'язкової позиції. Тоді й сам це почув.

То був звук, з яким осипався гравій.

З'явилися перші фримени. Вони виходили з узвозів обабіч дороги не далі ніж за сто метрів перед Королівським кортежем.

Дункан Айдаго рвонув уперед і пригальмував поруч із Монео.

— Це фримени? — спитав Айдаго.

— Так, — сказав Монео, не зводячи очей з Бога-Імператора, що знову опустил громаддя свого тіла на повіз.

Музейні фримени зібралися на дорозі й скинули верхній одяг, відкривши червоно-пурпурне вбрання під ним. Монео

зітхнув. Фримени вдяглися як прочани: якийсь чорний одяг під барвистими накидками. Ті, що стояли попереду, вимахували сувоями паперу, тоді як уся група з піснями й танцями наближалася до Королівського кортежу.

— Петиція, Владико! — кричали проводирі. — Вислухай нашу петицію!

— Дункане! — гукнув Лето. — Прибери їх!

Рибомовки за покликом свого Владики рушили вперед крізь ряди дворян. Айдаго махнув їм, скеровуючи в бік натовпу, що наближався. Вартівниці утворили фалангу, Айдаго став на її вістрі.

Лето ривком згорнув бульбашкове покривало свого повозу, збільшив швидкість і заревів ще гучніше:

— Геть із дороги! Геть із дороги!

Музейні фримени, побачивши вартівниць, що бігли попереду, і розігнаний повіз, на крик Лето заврушилися, наче бажаючи відкрити прохід посередині дороги. Монео був змушений бігти, щоб устигнути за повозом. Він на мить глянув на придворних, що підбігали ззаду, а потім побачив першу неочікувану зміну фрименської програми.

Весь як один співучий натовп скинув прочанські накидки, відкривши чорні однострої, такі самі, як на Айдаго.

«Що вони роблять?» — здивувався Монео.

Не встигши й подумати, Монео побачив, як риси найближчих облич знуцально тануть, як у лицеплясів, і кожне перетворюється на подобу Дункана Айдаго.

— Лицепляси! — скрикнув хтось.

Лето теж був спантеличений сум'яттям подій, тупотом численних ніг, що бігли дорогою, гариканням наказів, за якими Рибомовки формували фалангу. Він додав швидкості повозу, зменшивши відстань між собою та вартівницями, а тоді почав бити в сигнальний дзвін і гудіти різким клаксоном повозу. Нерозбірливий шум накрив усю сцену, дезорієнтуючи навіть деяких Рибомовок, привчених до нього.

Прохачі миттю поскидали з себе прочанські накидки й розпочали трансформаційний маневр, їхні обличчя замерехтіли, набираючи рис Дункана Айдаго. Лето почув крик: «Лицепляси!» Визначив його джерело: чоловік однієї з Рибомовок, клерк Королівської Бухгалтерії.

Першою реакцією Лето були веселощі.

Вартівниці й лицепляси зіткнулися. На зміну прохацьким співам прийшли крик і вереск. Лето розпізнав тлейлаксанські військові команди. Щільний вузол Рибомовок сформувався довкола вбраної в чорне постаті Дункана. Вартівниці дотримувалися часто повторюваних наказів Лето захищати свого командира-гхолу.

«Але як вони відрізняють його від інших?»

Лето майже зупинив свій повіз. Ліворуч він бачив Рибомовок, що вимахували своїми гумовими палицями. На лезах клинків виблискувало сонце. Тоді пролунало дзижчання лазерострілів — звук, який бабця Лето визначила колись як «найстрашніший у нашому Всесвіті». В авангарді здійснювся вибух ще численніших криків і вересків.

Лето зреагував при першому ж звуці лазеростріла. Спрямував Королівський Повіз із дороги праворуч, перейшов з коліс на силові підвіски й погнав повіз як бойовий таран на щільну групу лицеплясів, що намагалися вступити в бій з його боку. Звернувши крутою дугою, знову вдарив у них з іншого боку, відчув руйнівне зіткнення тіл із пласталлю, побачив червоний потік крові, а тоді з'їхав із дороги вниз в ерозійний узвіз. Коричневі зубчаті схили узвозу промайнули повз нього. Піднявся вперед і вгору, перемахнув каньйон річки, діставшись оглядового майданчика на високому кам'яному поясі біля Королівської Дороги. Там він зупинився і розвернувся, недосяжний для ручних лазерострілів.

Що за несподіванка!

Хрипкий сміх тремтливими конвульсіями струснув його великим тілом. Веселощі поступово відступали.

Зі свого місця Лето міг бачити міст і арену битви. Розкидані безладно тіла покривали всю землю й довколишні узвози. Він розпізнав шати придворних, однострої Рибомовок, скривавлену чорноту маскарадного одягу лицеплясів. Уцілілі придворні скупчилися позаду, а Рибомовки тим часом ганяли серед полеглих і перевіряли, чи нападники справді мертві, швидко вдаряючи ножем у кожне тіло.

Лето пробіг поглядом поле битви, шукаючи чорного однострою свого Дункана. Серед тих, що трималися на ногах, не було такого. Жодного! Лето придушив вибух розчарування, тоді побачив з-поміж придворних тісну групу Рибомовок і... і оголену постать.

Оголену!

Це був Дункан! *Оголений! Звичайно!* Дункан Айдаго без однострою не був лицеплясом.

Ним знову струснув сміх. Несподіванки з усіх боків. Яким шоком це мало стати для нападників. Вони, очевидно, не були готові до такої відповіді.

Лето спустив повіз на дорогу, висунув колеса й покотив униз, до мосту. Перетнув міст із почуттям *déjà vu*, усвідомлюючи незліченні мости зі своїх спогадів, переправи, здійснювані задля оглядання наслідків битв. Коли з'їхав із мосту, Айдаго вирвався з кільця вартівниць і побіг до нього, омиваючи тіла й перестрибуючи через них. Лето зупинив повіз і глянув на оголеного бігуна. Дункан був наче грецький воїн-посланець, що мчить до свого командира, аби сповістити про розв'язку бою. Ця конденсована історія приголомшила пам'яті Лето.

Айдаго, ковзнувши, пригальмував біля повозу. Лето розгорнув бульбашкове покривало.

— Кляті лицепляси, геть усі! — видихнув Айдаго.

Не намагаючись приховати свої веселощі, Лето спитав:

— Чия була ідея скинути однострій?

— Моя! Але вони не дозволили мені битися!

Прибіг Монео з групою вартівниць. Одна з Рибомовок кинула Айдаго синього плаща, гукнувши:

— Намагаємося зняти цілий однострій з якогось тіла.

— Я свій розірвав, — пояснив Айдаго.

— Хтось із лицеплясів утік? — спитав Монео.

— Жодний, — відповів Айдаго. — Визнаю, що ваші жінки — добрі воячки, але чому вони не дозволили мені...

— Бо вони мають наказ захищати тебе, — відповів Лето. — Завжди захищають найцінніше...

— Четверо з них загинуло, витягаючи мене звідти, — сказав Айдаго.

— Ми втратили всього понад тридцять осіб, Владико, — промовив Монео. — Підрахунок ще триває.

— Скільки лицеплясів? — спитав Лето.

— Схоже, що рівно п'ятдесят, Владико, — відповів Монео. Говорив тихо, зі здивованим виразом обличчя.

Лето захихотів.

— Чому ти смієшся? — різко спитав Айдаго. — Понад тридцять наших людей...

— Але ж якими нездарами виявилися тлейлаксу, — сказав Лето. — Хіба ти не розумієш, що всього п'ятсот літ тому вони були куди ефективнішими, куди небезпечнішими. Уявити лишень, щоб вони зважилися на такий дурний маскарад! І не передбачили твоєї блискучої відповіді!

— Вони мали лазеростріли, — сказав Айдаго.

Лето обернув свої об'ємисті передні сегменти і вказав на дірку, випалену в його балдахіні майже біля повозу, посередині. Оплавлені зірчасті промені оббігали дірку.

— Влучили в кілька місць унизу, — промовив Лето. — На щастя, не пошкодили жодної підвіски чи колеса.

Айдаго вдивлявся в дірку балдахіна, зауваживши, що вона була на рівні тіла Лето.

— Поцілили в тебе? — спитав він.

— О так, — відповів Лето.

— Ти поранений?

— Я невразливий до лазеростріла, — збрехав Лето. — При нагоді покажу.

— Що ж, але я вразливий, — сказав Айдаго. — І твої вартівниці. Ми всі мусимо мати щитовий пояс.

— Щити заборонені у всій Імперії, — відповів Лето. — Володіння щитом — це серйозний злочин.

— Питання щита, — ризикнув Монео.

Айдаго подумав, що Монео просить пояснити принцип дії щита, й сказав:

— Пояси розвивають силове поле, що відбиває кожен об'єкт, який намагається ввійти з небезпечною швидкістю. Вони мають одну серйозну ваду. Якщо протягти силове поле пучком лазеростріла, вибух від цього може змагатися з дуже великою термоядерною бомбою. Жертва нападу й нападник гинуть одночасно.

Монео лише глянув на Айдаго, а той кивнув.

— Розумію, чому вони заборонені, — сказав Айдаго. — Як я здогадуюсь, Велика Конвенція проти атомної зброї досі чинна й добре працює?

— Працює ще краще, відколи ми обшукали всі атомні сховища Родин і перенесли знайдене в безпечне місце, — промовив Лето. — Але тут ми не маємо часу для обговорення цих питань.

— Одну річ мусимо обговорити, — заперечив Айдаго. — Пересування пішки відкритою місцевістю надто небезпечно. Ми мали б...

— Це традиція, і ми її продовжуватимемо, — сказав Лето.

Монео схилився до самого вуха Айдаго.

— Ви дратуєте Владика Лето, — шепнув він.

— Але...

— Ви ніколи не думали про те, наскільки легше контролювати людей, що пересуваються *пішки*? — спитав Монео.

Айдаго різко обернувся і з раптовим розумінням глянув йому в очі.

Лето скористався з нагоди й почав роздавати накази:

— Монео, простеж, щоб не залишилося жодних слідів нападу, жодної плями крові, жодного шматка одягу.

— Так, Владико.

Айдаго обернувся на шум людей, які підступили до них, і побачив, що всі вціліли, навіть поранені в бандажах підійшли послухати.

— Ви всі, — промовив Лето, звертаючись до натовпу довкола повозу. — Ні слова про це. Нехай тлейлаксу потривожаться.

Він глянув на Айдаго.

— Дункане, як ці лицепляси дісталися території, куди лише мої музейні фримени мають вільний доступ?

Айдаго мимоволі глянув на Монео.

— Це моя провина, Владико, — сказав Монео. — Це я влаштував так, щоб фримени представили тут свою петицію. Я навіть заспокоїв щодо цього Дункана.

— Пам'ятаю, що ти згадував про петицію, — мовив Лето.

— Я думав, що це стане для вас розвагою, Владико.

— Петиції мене не розважають, а дратують. А особливо дратують петиції від людей, єдиним призначенням яких у моїй схемі дій є збереження древніх форм.

— Владико, ви стільки разів згадували про нудьгу цих паломництв до...

— Я тут не для того, щоб згладжувати нудьгу інших!

— Владико?

— Музейні фримени не розуміють нічого з древніх звичаїв. Вони годяться лише для того, щоб виконувати рухи. Це, природно, викликає в них нудьгу, тож вони подають петиції, прагнучи запровадження змін. А *це* дратує мене. Я не дозволю змін. А тепер скажи, як ти довідався про петицію?

— Від самих фрименів, — відповів Монео. — Деле...

Він урвав, насупився.

— Члени делегації були тобі знайомі?

— Звичайно, Владико. Інакше б я не...

— Вони мертві, — сказав Айдаго.

Монео глянув на нього, не розуміючи.

— Людей, яких ви знали, убили, а їхнє місце зайняли мімилицепляси, — вів далі Айдаго.

— Я виявився неуважним, — промовив Лето. — Я мав навчити всіх вас розпізнавати лицеплясів. Тепер ми це виправимо, коли вони так по-дурному роззухвалилися.

— Чому вони так роззухвалилися? — спитав Айдаго.

— Можливо, хочуть відвернути нашу увагу від чогось іншого, — промовив Монео.

Лето всміхнувся до Монео. Через стрес, викликаний особистою загрозою, розум Монео запрацював як слід. Він підвів свого Владико, спілутавши мімів-лицеплясів зі знайомими фрименами. Тепер Монео відчував, що дальша його служба залежатиме від тих здібностей, за які його колись обрав Бог-Імператор.

— Зараз ми маємо час приготуватися, — сказав Лето.

— Щоб відвернути нас від чого? — запитав Айдаго.

— Від іншої змови, співучасниками якої вони є, — відповів Лето. — Думають, що я їх суворо покараю, але серцевина тлейлаксу залишиться в безпеці — завдяки тобі, Дункане.

— Тут вони не збиралися зазнати невдачі, — зауважив Айдаго.

— Однак були готовими до такої можливості, — відповів Монео.

— Вірять, що я їх не знищу, бо вони мають оригінальні клітини мого Дункана Айдаго, — сказав Лето. — Розумієш, Дункане?

— І мають слухність? — з натиском запитав Айдаго.

— Вони близькі до того, щоб помилятися, — відповів Лето. Повернувся до Монео. — Жоден слід цієї події не сміє бути помітним, коли ми ввійдемо до Онна. Свіжі однострої, нові вартивниці на заміну вбитих і поранених... усе має бути, як було.

— Мертві є й серед ваших придворних, Владико, — сказав Монео.

— Замінити їх!

— Так, Владико, — поклонився Монео.

— І послати по новий балдахін до мого повозу!

— Як накаже мій Владика.

Лето відвів свій повіз на кілька кроків назад, обернувся і рушив у бік мосту, підкликавши Айдаго.

— Дункане, складеш мені товариство.

Айдаго спершу повільно, з великою неохотою в кожному русі, покинув Монео та решту, а тоді, прискоривши крок, наблизився до відкритого бульбашкового покривала повозу і йшов поруч із ним, пильно вдивляючись у Лето.

— Що тебе непокоїть, Дункане? — спитав Лето.

— Ти справді думаєш про мене як про *свого* Дункана?

— Звичайно, так само як і ти думаєш про мене як про *свого* Лето.

— Чому ти не *знав*, що цей напад наближається?

— Натякаєш на моє хвалене передзнання?

— Так!

— Лицепляси віддавна не привертали моєї уваги.

— Припускаю, що тепер це зміниться?

— Не надто.

— Чому ні?

— Бо Монео мав рацію. Я не дозволю відволікти мене.

— Вони справді могли тебе там убити?

— З великою ймовірністю. Знаєш, Дункане, мало хто розуміє, якою катастрофою стане мій кінець.

— Що замишляють глейлаксу?

— Пастку, я думаю. Гарненьку пастку. Вони послали мені сигнал, Дункане.

— Який сигнал?

— Що розпочалася нова ескалація безрозсудних мотивів, які керують частиною моїх підданих.

Вони пройшли міст і почати підійматися до оглядового майданчика Лето. Айдаго йшов у тривожному мовчанні.

На вершині Лето глянув понад високі скелі й побачив безплідний Сар'єр.

На місці нападу за мостом досі лунав лемент членів його супроводу, що втратили дорогих людей. Своїм гострим слухом Лето розпізнав голос Монео, який перестерігав їх, що траур мусить бути коротким. У Цитаделі їх чекають інші близькі, а гнів Бога-Імператора добре відомий.

«Коли дістанемось Онна, їхні сльози висохнуть, а до облич приклеяться усмішки, — подумав Лето. — Гадають, що мені на них байдуже! Але яке це насправді має значення? Для осіб із недовгим віком і недовгими задумами це лише побіжна прикрість».

Вид на пустелю заспокоїв його. З цієї точки не міг бачити каньйону річки, якщо тільки не обернутися в протилежний бік, до Фестивального Міста. Дункан біля повозу зберігав милосердне мовчання. Дивлячись трохи ліворуч, Лето побачив край Забороненого Лісу. На тлі цього зеленого краєвиду його пам'ять раптом стиснула Сар'єр до маленького залишкового клаптика всепланетної пустелі, колись такої могутньої, що боялися її всі. Навіть дикі фримени, які нею мандрували.

«Це все річка, — подумав Лето. — Обернувшись, побачу свій витвір».

Рукотворна западина, якою протікала річка Айдаго, була лише продовженням Ущелини, яку колись Пол Муад'Діб пробив у високій Оборонній Стіні, роблячи прохід для своїх легіонів верхи на червах. Там, де текла тепер вода, Муад'Діб вів своїх фрименів з куряви коріюлісової бурі до історії... *і до цього*.

Лето почув знайоме ступання Монео, звуки кроків, якими мажордом долав шлях до оглядового майданчика. Монео підійшов до Айдаго й на мить зупинився, щоб перевести подих.

— Коли ми зможемо рушати? — спитав Айдаго.

Монео махнув йому, наказуючи мовчати, і звернувся до Лето.

— Владико, ми дістали звістку з Онна. Бене Гессерит вислали повідомлення, що тлейлаксу нападуть, перш ніж ви дістанетеся мосту.

Айдаго пирхнув.

— Вони дещо спізналися, ні?

— Це не їхня провина, — сказав Монео. — Капітанка Варти Рибомовок їм не повірила.

Інші члени супроводу Лето почали тонким потічком спускатися до оглядового майданчика. Дехто з них ще мав одурманений вигляд, досі перебуваючи в шоці. Рибомовки жваво метушилися серед них, наказуючи прибрати веселішого виразу обличчя.

— Заберіть Варту з посольства Бене Гессерит, — наказав Лето. — Пошліть їм звістку. Скажіть, що їхня аудієнція так і залишається останньою, але їм не слід цього боятися. Скажіть їм, що останні будуть першими. Вони зрозуміють натяк.

— А що з тлейлаксу? — спитав Айдаго.

Лето зосередився на Монео.

— Так, тлейлаксу. Вишлемо їм сигнал.

— Так, Владико?

— За моїм наказом і не раніше маєте почати публічне шмагання посла Тлейлакса і його вигнання.

— Владико!

— Ти невдоволений?

— Якщо ми маємо тримати це в таємниці, — Монео озирнувся через плече, — як ви поясните шмагання?

— Ми його не пояснюватимемо.

— Не наведемо жодної причини?

— Жодної.

— Але ж, Владико, поголос і розповіді, які...

— Я реаую, Монео! Нехай відчують мою приховану частину, ту, що діє без мого відома, бо там немає нічого необхідного, щоб відати.

— Це викличе паніку, Владико.

Айдаго не стримав вибуху хрипкого сміху. Він ступив крок, ставши між Монео та повозом.

— Він чинить ласку цьому послові! Були правителі, які спалили б цього дурня на повільному вогні.

Монео намагався поговорити з Лето через плече Айдаго.

— Але ж, Владико, ця акція підтвердить тлейлаксу, що на вас вчинено напад.

— Вони вже це знають, — сказав Лето. — Але не зізнаються.

— А якщо ніхто з нападників не повернеться... — промовив Айдаго.

— Розумієш, Монео? — спитав Лето. — Коли ми вмаршируємо до Онна без жодного ушкодження, тлейлаксу повірять, що зазнали цілковитої поразки.

Монео озирнувся на Рибомовок і придворних, які зачаровано слухали цю розмову. Мало хто з них був колись свідком такого прямого та значущого обміну думками між Богом-Імператором та його найближчими помічниками.

— Коли мій Владика дасть сигнал до покарання посла? — спитав Монео.

— Під час аудієнції.

Лето почув, як надлітають 'топтери, побачив сонячний блиск на їхніх крилах і роторах, тоді, придивившись уважніше, розгледів новий балдахін для свого повозу, підвішений під одним із 'топтерів.

— Пошкоджений балдахін повернути до Цитаделі й полагодити, — наказав Лето, все ще вдивляючись у 'топтери. — Якщо виникнуть питання, скажіть майстрам, що це звичайний ремонт — піщаний вітер подряпав ще один балдахін.

Монео зітхнув.

— Так, Владико. Зробимо, як накажете.

— Нумо, Монео, підбадьорись, — сказав Лето. — Далі йди поруч зі мною.

Тоді Лето звернувся до Айдаго:

— Візьми з собою кількох вартівниць і розвідай, що там попереду.

— Думаєш, буде ще один напад? — спитав Айдаго.

— Ні, але так вартівниці будуть чимось зайняті. І вдягни свіжий однострій. Не хочу, щоб ти носив щось, занечищене брудними тлейлаксу.

Айдаго слухняно відійшов.

Лето дав Монео знак підійти ближче. Коли Монео схилився до повозу, обличчям менш ніж за метр від Лето, Бог-Імператор стишив голос і сказав:

— Це спеціальний урок для тебе, Монео.

— Владико, знаю, що я мав би запідозрити лице...

— Не про лицеплясів мова! Це урок для твоєї доньки!

— Сіони? Що вона може...

— Скажи їй таке: певним чином вона як та сила всередині мене, що діє без мого відома. Завдяки їй я пам'ятаю, як це — бути людиною... і кохати.

Монео дивився на Лето, нічого не розуміючи.

— Просто передай їй послання, — промовив Лето. — Ти не мушиш його розуміти. Просто скажи їй мої слова.

Монео відступив.

— Як накаже мій Владика.

Лето згорнув бульбашковий балдахін, склавши покривало так, щоб командам 'топтерів легше було його поміняти.

Монео обернувся й глянув на людей, що чекали на пласкому оглядовому майданчику. Зауважив річ, на яку раніше не звернув уваги, вона стала помітною після сутички, бо не всі встигли привести себе до ладу. Деякі придворні мали вбудовані хитрі прилади, що допомагали їм краще чути. Вони підслуховували. А такі пристрої могли походити лише з Ікса.

«*Попереджу Дункана і Варту*», — подумав Монео.

Чомусь він вирішив, що це відкриття ознаменувало їхній провал. Як вони можуть заборонити ці речі, якщо більшість дворян і Рибомовок знає чи здогадується, що Бог-Імператор купує в іксіан заборонені машини?

Я починаю ненавидіти воду. Шкіра з піщаної форелі, що була рушієм моєї метаморфози, привчила мене до чутливості черва. Монео та багато вартівниць знають про мою відразу. Лише Монео здогадується, що правда — це важлива віха на шляху перетворення. Відчуваю в цьому свій кінець, не надто швидкий за мірками Монео, але достатньо близький за моїми. За часів Дюни піщана форель зграями тяглася до води, і це було проблемою на ранньому етапі нашого симбіозу. Напруження сили волі контролювало тоді цю потребу, доки не настав період рівноваги. Тепер я мушу уникати води, бо немає іншої форелі, крім напівсонних створінь, що стали моєю шкірою. Без форелі, яка знову перетворить цю планету на пустелю, Шай-Хулуд не з'явиться, піщаний черв не розвинеться, доки землю не буде випалено. Я їхня єдина надія.

Викрадені журнали

Було вже пополудні, коли Королівський Супровід спустився останнім схилом до околиць Фестивального Міста. На вулицях юрмився, вітаючи їх, натовп, стримуваний щільними рядами Рибомовок у зелених Атрідівських одностроях, зі схрещеними й зімкнутими між собою гумовими палицями.

Коли Королівський кортеж наблизився, натовп вибухнув шаленим криком. Тоді вартівниці-Рибомовки почали скандувати: — Сіайнок! Сіайнок! Сіайнок!

Скандоване слово, посилене луною від високих будинків, викликало подив у юрби, не втаємниченої в його значення. Хвиля тиші прокотилася заповненими площами, а вартівниці тим часом скандували. Люди з благоговінням дивилися на озброєних палицями жінок — охоронниць Королівської ходи,

жінок, що ритмічно декламували, втупивши погляд в обличчя свого Владика, який проминав їх.

Айдаго, маршируючи з вартівницями-Рибомовками за Королівським Повозом, уперше почув це скандування. Волоски на карку стали йому дибки.

Монео крокував біля повозу, не глядячи ні ліворуч, ні праворуч. Колись він питав Лето, що означає це слово.

— Я навчаю Рибомовок лише цього ритуалу, — сказав Лето. Вони були тоді в аудієнційному покої Бога-Імператора під центральною площею Онна, Монео втомився після довгого дня: він керував напливом вищих урядовців, що велелюдно приїхали до міста на Десятилітній Фестиваль.

— А що спільного має з ним декламація того слова, Владико?

— Ритуал зветься Сіайнок — Свято Лето. Це поклоніння моїй особі в моїй присутності.

— Древній ритуал, Владико?

— Він був у фрименів ще до того, як вони стали фрименами. Але ключі до таємниць Фестивалу померли разом зі старими фрименами. Тепер лише я їх пам'ятаю. Я відтворюю Фестиваль на власну подобу й задля власної мети.

— То музейні фримени не мають цього ритуалу?

— І ніколи не мали. Він мій і лише мій. Я маю на нього вічне право, бо я сам є цим ритуалом.

— Це дивне слово, Владико. Я ніколи його не чув.

— Воно має багато значень, Монео. Якщо я їх розкрию, чи втримаєш у таємниці?

— Як накаже мій Владика!

— Ніколи не ділися цим з іншими і не розповідай Рибомовкам.

— Клянуся, Владико.

— Дуже добре. Сіайнок означає віддавання почесей тому, хто говорить щиро. Означає пам'ять про слова, промовлені щиро.

— Але ж, Владико, хіба щирість не означає, що промовець *вірить*... вірує у те, що сам каже?

— Так, але Сіайнок означає також світло, яке виявляє дійсність. Ти постійно проливаєш світло на те, що бачиш.

— Дійсність... це дуже двозначне слово, Владико.

— Справді! Але Сіайнок означає також ферментацію, бо дійсність — чи переконання, що ти знаєш дійсність, а це те саме, — завжди збуджує фермент у Всесвіті.

— І це все в одному слові, Владико?

— І ще більше! Також Сіайнок означає заклик до молитви *та* ім'я Ангела-Записувача, Сіхайї, що допитує померлих.

— Велика вага одного слова, Владико.

— Слова можуть нести будь-яку вагу, яку ми забажаємо. Усе, що потрібно, — це згода і традиція, на підмурках яких можна зводити споруду.

— Чому я не можу розмовляти про це з Рибомовками, Владико?

— Бо це слово, закріплене за ними. Їм не подобається, що я ділюся цим із чоловіком.

Монео згадав цю розмову, вступаючи поруч із Королівським Повозом до Фестивального Міста, і його губи стислися в тонку лінію. Після того пояснення він часто чув, як Рибомовки вітали цим окликом Бога-Імператора, і навіть сам додав ще одне значення цього дивного слова.

«Воно означає таємницю і височінь. Воно означає могутність. Це молитва дозволу діяти во ім'я Бога».

— Сіайнок! Сіайнок! Сіайнок!

У вухах Монео це слово мало неприємний привук.

Вони вже далеко заглибилися в місто, майже діставшись центральної площі. Пополуднєве сонце кидало проміння на Королівську Дорогу позаду процесії, осяваючи шлях. Зблискувало діамантами на барвистих шатах городян. Світило на піднятті вгору обличчя Рибомовок, що вишикувалися вздовж дороги.

Крокуючи поруч із повозом разом із вартівницями, Айдаго придушив почуття тривоги, яке спершу викликало в нього скандування. Спитав про це одну з Рибомовок.

— Це слово не для чоловіків, — відповіла вона. — Та інколи Владика поділяє Сіайнок з якимось Дунканом.

Якимось Дунканом! Він питав про це Лето раніше й був не задоволений таємничими ухиляннями.

— Невдовзі про це довідаєшся.

Айдаго відсунув декламацію на задній план, озираючись довкола з цікавістю туриста. Готуючись до виконання обов'язків Командира Варти, він вивчав історію міста Онна, виявивши, що поділяє іронічне задоволення Лето з того, що поблизу міста протікає ріка Айдаго.

Вони перебували тоді в одній із великих відкритих кімнат Цитаделі, просторому приміщенні, повному ранкового світла й заставленому широкими столами, на яких архівістки-Рибомовки розклали карти Сар'єру та Онна. Лето в'їхав повозом на пандус, що дало йому змогу розглядати карти зверху. Айдаго стояв навпроти захищеного картами столу, вивчаючи план Фестивального Міста.

— Особливе планування як для міста, — задумливо сказав Айдаго.

— Воно має єдину головну мету — публічне споглядання Бога-Імператора.

Айдаго подивився на сегментоване тіло на повозі, перевів погляд на обличчя під каптуром оболонки. Питав себе, чи зуміє колись без примусу глянути на цю химерну постать.

— Але ж це лише раз на десятиліття, — промовив Айдаго.

— Так, під час Великого Причастя.

— А між святами його просто закривають?

— Там розташовані посольства, контори торгових компаній, школи Рибомовок, служби обслуги й утримання порядку, музеї та бібліотеки.

— А яку площу вони займають? — Айдаго постукав по карті кісточками пальців. — Не більше десятої частини міста?

— Ще менше.

Айдаго задумливо оглянув карту.

— Є ще якісь цілі цього проєкту, мілорде?

— Усі вони підпорядковані потребі публічного споглядання моєї персони.

— Тут мусять бути клерки, урядовці, навіть звичайні робітники. Де вони мешкають?

— Здебільшого в передмістях.

Айдаго вказав на карту.

— Це житлові поверхи?

— Зверни увагу на балкони, Дункане.

— Усі виходять на площу. — Він схилився, придивляючись до карти. — Ця площа два кілометри діаметром!

— Зауваж, як ці балкони розміщено поступово, аж до кільця веж. Еліта живе у вежах.

— І всі вони можуть дивитися згори, як ти стоїш на площі?

— Тобі це не подобається?

— Немає навіть енергетичного бар'єра, щоб охороняти тебе!

— Яка ж я приадна мішень!

— Про що ти?

— В основу проєкту Онна закладено чудовий міф. Я його підтримую і поширюю. Він розповідає, що жив колись народ, правитель якого мусив раз на рік прогулюватися між людьми в цілковитій темряві, без зброї та обладунку. Міфічний правитель одягав люмінесцентний костюм і йшов собі крізь нічну темряву та натовп своїх підданих. А ці піддані для такої нагоди вдягалися в чорне й нікого не перевіряли на наявність зброї.

— А що це має спільного з Онном... і тобою?

— Ну, очевидно, якщо правитель лишався живим під час прогулянки, то він був добрим правителем.

— Ти ні в кого не шукаєш зброї?

— Не відкрито.

— Думаєш, що люди бачать тебе в цьому міфі. — Це не було питанням.

— Багато хто.

Айдаго вдивлявся в обличчя Лето, глибоко сховане в сірій оболонці. Сині на синьому очі дивилися на нього без жодного виразу.

«*Меланжеві очі*», — подумав Айдаго. Проте Лето казав, що він більше не споживає прянощів. Його тіло саме виробляло прянощі, залежність від яких він мав.

— Тобі не подобається моя свята непристойність, мій силоміць нав'язаний мир, — промовив Лето.

— Мені не подобається, як ти граєшся в бога!

— Але ж Бог може керувати Імперією, як диригент керує виконанням симфонії. Мої спектаклі обмежені лише тим, що я не можу покинути Арракіс. Мушу диригувати симфонією звідси.

Айдаго труснув головою і ще раз глянув на план міста.

— Що це за будівлі позаду веж?

— Менші помешкання для наших гостей.

— Їм не видно площі.

— Але вони її бачать. Іксіанські пристрої проєктують моє зображення в їхні кімнати.

— А внутрішнє кільце виходить просто на тебе. Як ти потрапляєш на площу?

— Презентаційний поміст здійсмається в центрі, щоб показати мене народові.

— Тебе вітають оваціями? — Айдаго глянув просто в очі Лето.

— Їм це дозволено.

— Ви, Атріди, завжди вважали себе часткою історії.

— Як проникливо ти розумієш значення овацій.

Айдаго повернувся до карти міста.

— Є тут школи Рибомовок?

— Так, у тебе під лівою рукою. Це академія, куди Сіону послали на науку. Тоді їй було десять років.

— Сіона... Я мушу більше довідатися про неї, — задумливо сказав Айдаго.

— Запевняю, що ніхто не стане на заваді твоєму бажанню.

Крокуючи в Королівському паломництві, Айдаго вирвався із задуми, усвідомивши, що скандування Рибомовок затихає. Королівський Повіз перед ним почав спуск до покоїв під площею, з'їжджаючи довгим пандусом. Айдаго, усе ще в сонячному світлі, глянув угору, на блискучі шпилі веж — до такої дійсності карти його не підготували. Люди юрмилися на балконах великого багаторівневого кільця довкола площі. Мовчазні люди, що дивилися вниз, на процесію.

«Привілейовані не влаштовують овацій», — подумав Айдаго. Мовчання людей на балконах наповнило його недобрими передчуттями.

Він увійшов до тунельного пандуса, виступ якого закритий від нього площею. Коли Айдаго опускався в глибину, скандування Рибомовок зникало. Звук маршових кроків довкола нього дивно посилювався.

Цікавість заступила місце тривожного передчуття. Айдаго озирнувся довкола. Тунель — гігантська труба з пласкою долівкою — був штучно освітленим і широким, дуже широким. Айдаго оцінив, що сімдесят осіб можуть марширувати пліч-о-пліч, спускаючись у надра площі. Тут не було вітальних натовпів, лише широко розставлений ряд Рибомовок. Вони не скандували, вдовольняючись спогляданням ходи свого Бога.

Згадка про карти підказала Айдаго схему цього величезного комплексу під площею, закритого міста в місті, обширу, де лише Бог-Імператор, придворні та Рибомовки могли ходити без супроводу. Але карти нічого не повідомляли про масивні колони, про відчуття гігантського стереженого простору, про моторошну тишу, яку переривало лише тупання ніг і скрипіння повозу Лето.

Зненацька Айдаго глянув на Рибомовок, вишикуваних уздовж дороги, і усвідомив, що їхні вуста рухаються в унісон, беззвучно промовляючи слово. Він розпізнав це слово.

«Сіайнок».

— Знову Фестиваль, так швидко? — спитав Владика Лето.

— Минуло десять літ, — відповів мажордом.

Чи не здається вам із цієї розмови, що у Владики Лето відсутнє відчуття часу?

Усна історія

Під час приватних аудієнцій, які передували Фестивалю, багато хто зауважив, що Владика Лето провів більше часу, ніж було відведено, з новою Амбасадоркою Ікса, молодою жінкою на ім'я Хві Норі.

Її привели вниз пізнього ранку в супроводі двох Рибомовок, усе ще повних збудження від першого дня свята. Приватна аудієнційна зала під площею була яскраво освітлена. Це давало змогу розгледіти, що розміром вона близько п'ятдесяти метрів завдовжки й близько тридцяти завширшки. Стіни прикрашено старовинними фрименськими килимами, їхні яскраві взірці вишиті самоцвітами та благородними металами, затканими коштовними волокнами прянощів. Переважала тьмяно-червона барва, яку любили колись старі фримени. Підлога зали здебільшого була прозорою, викладеною з променистих кристалів з екзотичними рибами всередині. Під підлогою протікав струмінь чистої блакитної води. Жодна волога не проникала до надійно ізольованої аудієнційної зали, а все ж вона була дратівливо близькою до Лето, що спочивав на вистеленому помості в кінці покою, навпроти дверей.

З першого погляду на Хві Норі він помітив виразну схожість Амбасадорки та її дядька Малкі, але виваженість рухів і спокій кроків не менш виразно відрізняли її від нього, хоч

вона мала таку ж смагляву шкіру, таке ж овальне обличчя з правильними рисами. Лагідні карі очі відповіли пильним поглядом на погляд Лето. Волосся Малкі було сивим, у неї ж — блискучо-каштановим.

Хві Норі випромінювала внутрішній спокій. Лето відчував, як поширюється цей спокій з її наближенням. Зупинилася за десять кроків від нього, унизу під помостом. Вона була гармонійною і врівноваженою, не мала жодної випадкової риси.

З дедалі більшим збудженням Лето усвідомив, що образ нової Амбасадорки видає сліди іксіанських маніпуляцій. Вони далеко зайшли в програмі виведення окремих типів для специфічних функцій. Функція Хві Норі була тривожно очевидною — причарувати Бога-Імператора, знайти щілину в його обладунку.

Попри це, під час зустрічі Лето виявив, що його справді тішить її товариство. Хві Норі стояла в озерці денного світла, яке потрапляло до покою через систему іксіанських призм. Світло наповнювало блискучим золотом той кінець кімнати, де лежав Лето. Воно зосереджувалося на постаті Амбасадорки, темніючи за Лето, там, де стояв невеликий ряд вартівниць-Рибомовок — дванадцять жінок, вибраних навмисне з глухонімих.

Хві Норі мала на собі просту пурпурову сукню з ембією, прикрашену лише срібною підвіскою на ланцюжку — із символом Ікса. З-під подолу сукні виступали м'які сандалі такого ж кольору.

— Ти знаєш, — спитав її Лето, — що я вбив одного з твоїх предків?

Вона лагідно всміхнулася.

— Мій дядько Малкі додав цю інформацію до мого раннього вишколу, Владико.

Коли вона заговорила, Лето зрозумів, що частково її освітою займалися Бене Гессерит. Вона мала їхню манеру контролювати реакції, відчувати підтексти в розмові. А все-таки він бачив, що бене-гессеритський шар був тонким і не проник глибоко до солодкої серцевини її натури.

— Тобі сказали, що я зачеплю цю тему, — промовив він.

— Так, Владико. Я знаю, що мій предок посмів принести сюди зброю, аби завдати вам шкоди.

— Так само, як і твій попередник. Про це теж тобі розповіли?

— Я не знала про це до мого прибуття, Владико. Вони дурні! Чому ви пощадили мого попередника?

— Тоді як не пощадив твого предка?

— Так, Владико.

— Кобат, твій попередник, був цінніший для мене як посланець.

— Отже, мені сказали правду, — промовила вона. Знову всміхнулася. — Не завжди можна бути певним, що почувеш правду від своїх співробітників і наставників.

Відповідь була такою щирою, що Лето не міг стримати хихотіння. Сміючись, він збагнув, що ця молода жінка досі володіє Розумінням Першого Пробудження, первісним розумінням, що з'являється в першому шоці усвідомлення народження. Вона була живою!

— Ти не звинувачуєш мене за те, що я вбив твого предка? — спитав він.

— Він намагався вбити вас! Мені сказали, що ви, Владико, розчавили його власним тілом.

— Це правда.

— А тоді направили зброю проти власної Святої Особи, аби показати марність цієї зброї... хоча це був найкращий лазеростріл, який лише могли зробити іксіани.

— Свідки доповіли правдиво, — сказав Лето.

І подумав: *«Це показує, як ми залежимо від свідків!»* Заради історичної точності: він знав, що повернув лазеростріл лише проти свого ребристого тулуба, не проти рук, обличчя чи плавників. Тіло предчерва мало надзвичайну здатність поглинати тепло. Внутрішня хімічна фабрика перетворювала його на кисень.

— Я ніколи не сумнівалася в цій історії, — сказала вона.

— Навіщо ж Ікс повторив цей дурний вчинок? — спитав Лето.

— Цього мені не сказали, Владико. Можливо, Кобат зробив це з власного почину.

— Я так не думаю. Мені навернулося в голову, що ваші люди прагнули смерті обраного ними вбивці.

— Смерті Кобата?

— Ні, смерті того, хто вирішив використати цю зброю.

— Хто це був, Владико? Мене про це не повідомили.

— Це неістотно. Пам'ятаєш, що я сказав тоді про дурість твого предка?

— Ви погрожували страшною карою, якщо таке насилля знову ввійде до наших думок. — Вона опустила погляд, проте Лето встиг побачити в її очах глибоку рішучість. Вона вдалася б до найкращих своїх здібностей, аби пом'якшити його гнів.

— Я пообіцяв, що ніхто з вас не уникне мого гніву, — промовив Лето.

Вона різко здійняла голову, глянула йому в обличчя.

— Так, Владико.

Зараз її поведінка свідчила, що вона боїться за себе.

— Не уникне ніхто й ніщо, навіть та нікчемна колонія, яку ви недавно заснували на... — І Лето виклав їй стандартні астрономічні координати нової колонії іксіан, таємно заснованої ними далеко за межами Імперії.

Вона не виявила здивування.

— Владико, думаю, саме через ваше попередження, що ви знаєте про це, мене й обрали Амбасадоркою.

Лето ретельніше придивився до неї. *«Що ми маємо?»* — міркував він. Її спостереження було тонким і влучним. Як він знав, іксіани вважали, що відстань і величезні кошти перельоту надійно ізолюють нову колонію. Хві Норі так не думала й сказала це. Проте вона вірила, що господарі вибрали її послом саме через це: вказівка на іксіанську обережність. Думали, що в них буде тут при дворі товариш, якого можна водночас

розглядати як друга Лето. Кивнув, коли схема сформувалася. Ще на початку свого володарювання він зізнався іксіанам, що знає точне місце таємного Іксіанського Ядра, осердя технологічної федерації, якою вони правили. Це була таємниця, яку іксіани вважали безпечною, бо платили Космічній Гільдії гігантські хабарі за її збереження. Лето обіграв їх завдяки передзнанню та дедукції і тому, що міг порадитися зі своїми пам'яттями, серед яких був не один іксіанин.

Тоді Лето перестеріг іксіан, що покарає їх, якщо вони діятимуть проти нього. Вони відповіли жахом і здивуванням, звинувативши Гільдію в зрадництві. Це розвеселило Лето, і він так розреготався, що це присоромило іксіан. Тоді сповістив їх тоном холодного звинувачення, що не потребує шпигунів, зрадників чи звичайних наставлених правлінням тенет.

«Невже вони не вірили, що він — Бог?»

Від того часу іксіани слухняно відгукувалися на його запити. Лето не зловживав цими стосунками. Його вимоги були скромними: машину для цього, пристрій для того. Він викладав свої потреби, а іксіани доставляли йому необхідні технологічні іграшки. Лише раз вони спробували провезти небезпечне знаряддя всередині машини. Він убив усю іксіанську делегацію, перш ніж вони встигли бодай витягти ту річ.

Доки Лето міркував, Хві Норі терпляче чекала. Вона жодним чином не показувала свого нетерпіння.

«Чудова», — подумав він.

Зважаючи на довгі стосунки з іксіанами, їхня нова позиція змусила життєві соки в тілі Лето потекти швидше. Зазвичай пристрасті, кризи й виклики, що спонукали його до дій, горіли слабким полум'ям. Він часто відчував, що пережив свій час. Але присутність Хві Норі казала, що він потрібний. Це йому подобалося. Лето відчував, що, можливо, іксіани навіть досягли часткового успіху зі своєю машиною для посилення лінійного передзнання навігаторів Гільдії. Невеликий *зблиск* великих подій міг уникнути його уваги. Вони насправді могли

створити таку машину? Яким би це було чудом! Він свідомо відмовився застосовувати свої сили навіть для найслабшого пошуку такої можливості.

«Я хочу відчувти здивування!»

Лето доброзичливо всміхнувся Хві.

— Як вони тебе готували, щоб мене приворожити? — спитав він.

Вона навіть не кліпнула.

— Я дістала набір усталених реакцій на окремі ситуації, — відповіла. — Я їх вивчила, але не маю наміру використовувати.

«Саме цього вони й хочуть», — подумав Лето.

— Скажи своїм господарям, — промовив він, — що ти саме та наживка, якою можна мене манити.

Вона схилила голову.

— Якщо це тішить мого Владика.

— Так, зроби це.

Тоді він дозволив собі невелике часове випробування, щоб дослідити найближче майбутнє Хві, простеживши його через нитки минулого. Майбутнє Хві постало плинним, як потік, рухи якого чутливі до різних впливів. Вона може знати Сіону лише випадково чи... Питання пропливли крізь розум Лето. Стерновий Гільдії був радником іксіан. Він, очевидно, виявив збурення, внесені Сіоною у часову тканину. Чи стерновий справді вірив, що може забезпечити захист від викриття їх Богом-Імператором?

Часове випробування зайняло кілька хвилин, але Хві не ворухнулася. Лето уважно на неї глянув. Вона здавалася безчасовою — глибоко й спокійно *позачасовою*. Ніколи раніше він не зустрівав звичайної смертної людини, спроможної чекати перед його лицем без жодного нервування.

— Де ти народилася, Хві? — спитав він.

— На самому Іксі, Владико.

— Я маю на увазі деталі: будинок, його розміщення, твоїх батьків, людей довкола тебе, друзів і родичів, твоє навчання — усе це.

— Я ніколи не знала батьків, Владико. Мені сказали, що вони померли, коли я була ще малою.

— І ти в це повірила?

— Спершу... звичайно. Пізніше я вибудовувала фантазії. Навіть уявляла собі, що Малкі — мій батько... але... — Труснула головою.

— Тобі не подобається дядько Малкі?

— Ні, не подобається. Ох, я ним захоплююсь.

— Точнісінько, як і я, — сказав Лето. — А що ж друзі та наука?

— Мої вчителі були спеціалістами, деякі навіть бене-гессеритками, привезеними, щоб навчати мене емоційного контролю та спостережень. Малкі казав, що мене готують до великих звершень.

— А друзі?

— Не думаю, що я мала колись справжніх друзів. Лише людей, які контактували зі мною для досягнення певних цілей моєї освіти.

— А ті великі звершення, до яких тебе готували, хтось колись розповідав тобі про них?

— Як казав Малкі, мене готували, щоб причарувати тебе, Владико.

— Скільки тобі років, Хві?

— Я не знаю свого точного віку. Думаю, мені десь близько двадцяти шести. Я ніколи не святкувала свого дня народження. Довідалася про нього випадково, коли одна з моїх учительок назвала його як виправдання своєї відсутності. Відтоді я ніколи більше не бачила тієї вчительки.

Лето глибоко схвилювала ця відповідь. Його спостереження дали йому певність, що не дійшло до тлейлаксанського втручання у цю іксіанську плоть. Вона не походила з аксолотлевих контейнерів тлейлаксу. То навіщо ж ця таємниця?

— А твій дядько Малкі знає твій вік?

— Можливо. Але я вже багато років його не бачила.

— І *ніхто* ніколи не казав, скільки тобі років?

— Ні.

— Як гадаєш, чому так?

— Можливо, думали, що я спитаю, якщо мені стане цікаво.

— Тобі було цікаво?

— Так.

— Чому ж вони тобі не сказали?

— Спершу я думала, що десь має бути якийсь запис. Я шукала. Нічого не було. Тоді я вирішила, що не дістану відповіді на своє питання.

— Враховуючи те, що мені розказали про тебе, Хві, ця відповідь *дуже* тішить. Я теж не знаю твого походження, зате можу кинути світло на місце народження.

Її очі напружено впилися в нього з цікавістю, яка була цілковито щирою.

— Ти народилася в тій машині, яку твої господарі намагаються створити для Гільдії, — сказав Лето. — Там тебе й зачали. Можливо, навіть, що Малкі — твій батько. Це неважливо. Що ти знаєш про цю машину, Хві?

— Я не повинна нічого про неї знати, Владико, але...

— Чергова нестриманість когось з учителів?

— Ні, мого дядька.

Лето вибухнув сміхом.

— Що за пройдисвіт! — сказав він. — Який чарівний пройдисвіт!

— Владико?

— Це його помста вашим господарям. Він був невдоволений, що його відкликали з мого двору. Тоді він сказав мені, що його заміна — усього лише дурість.

Хві стонула плечима.

— Мій дядько — складна людина.

— Слухай мене уважно, Хві. Дехто з твоїх співробітників тут, на Арракісі, може бути небезпечним для тебе. Я захищатиму тебе, як зможу. Ти мене розумієш?

— Думаю, що так, Владико. — Вона серйозно вдивлялася в нього.

— А тепер звістка для твоїх господарів. Мені ясно, що вони дослухались до стернового Гільдії *та* приєдналися до тлей-лаксу, а це ставить їх під загрозу. Скажи їм, що їхні наміри цілком прозорі для мене.

— Владико, я не знала про...

— Мені ясно, як вони тебе використовують, Хві. Тому можеш їм передати, що ти будеш постійною Амбасадоркою при моєму дворі. Я не вітатиму іншого іксіанина. А якщо твої господарі проігнорують застереження, намагаючись втрутитися у мої рішення, я їх розчавлю.

Сльози з'явилися в неї в очах і потекли по щоках, однак Лето був вдячний, що вона не дала волі жодному іншому вияву почуттів, наприклад, не впала навколішки.

— Я вже їх попереджала, — промовила вона. — Справді попереджала. Казала їм, що вони мусять підкорятися вам.

Лето бачив, що це правда.

«*Яке чарівне створіння ця Хві Норі*», — подумав він. Вона здавалася втіленням доброти. Очевидно, мала цю рису від народження, а потім її ще й розвинули вихованням. Це було заслугою іксіанських господарів Хві, що ретельно розраховували ефект, який вона мала справити на Бога-Імператора.

Крізь юрмище предківських пам'ятей Лето бачив її як ідеалізовану черницю, ласкаву та жертовну, саму щирість. Це було її найістотнішою природою, місцем, у якому вона жила. Вона виявила, що найлегше бути правдивою та відкритою, здатною сховатися в тінь, лише б не завдавати болю іншим. Він вбачав у цій рисі найглибшу зміну, якої змогли досягти Бене Гессерит. Справжня манера поведінки Хві зоставалася відкритою, вразливою і природно лагідною. Лето не відчував у ній найменшої схильності до розрахунку чи маніпуляцій. Вона здавалася чуйною і добропорядною, вміла слухати (ще одна риса Бене Гессерит). У ній не було нічого відкрито

спокусливого, але саме це й зробило її дуже спокусливою для Лето.

Якось за подібної нагоди він сказав одному з давніших Дунканів: «Мусиш зрозуміти про мене певну річ, яку дехто підозрює: інколи я не можу уникнути ілюзорного відчуття, що у моїй змінюваній формі живе доросле людське тіло з усіма необхідними функціями».

«Усіма, Владико?» — спитав Дункан.

«Усіма! Відчуваю свої зниклі частини. Відчуваю ноги та стопи, такі непримітні й такі реальні для мене. Чую, як працюють мої людські залози, частини з яких уже не існує. Відчуваю навіть геніталії, хоча знаю розумом, що вони зникли століття тому».

«Але ж, напевне, якщо знати...»

«Знання не придушувє відчуттів. Зниклі частини досі існують у моїй пам'яті та в множинній ідентичності всіх моїх предків».

І коли Лето глянув на Хві, що стояла перед його лицем, йому зовсім не допомогло знання, що він не мав черепа, а те, що колись було його мозком, стало тепер величезною мережею нервових вузлів, розкиданих по тілі предчерва. Зовсім не допомогло. Досі відчував біль *мозку* там, де той мозок був колись, досі відчував биття пульсу в *черепі*.

Просто стоячи перед його лицем, Хві прикликала його втрачену людськість. Це було для нього занадто, і він застогнав од розпачу:

— Навіщо твої господарі мучать мене?

— Владико?

— Послали тебе!

— Я б не завдала вам болю, Владико.

— Ти завдаєш мені болю самим своїм існуванням!

— Я не знала. — Сльози нестримним потоком текли з її очей. — Вони ніколи не казали мені, що роблять насправді.

Він заспокоївся і тихо сказав:

— Тепер залиш мене, Хві. Займися своїми справами, але швидко повертайся, коли я тебе покличу!

Хві повільно вийшла, та Лето бачив, що вона теж карається. Ні з чим не можна було сплутати той глибокий смуток, який вона відчувала через людськість Лето, принесену ним у жертву. Знала те, що знав і Лето: вони могли бути друзями, коханцями, могли мати найближчі стосунки, що виникають між людьми протилежної статі. Її господарі навмисне запланували, щоб вона це відчула.

«Іксіани жорстокі, — подумав він. — Знали, яким буде наш біль».

Відхід Хві розворушив пам'ять про її дядька Малкі. Той був жорстоким, проте Лето любив його компанію. Малкі мав усі чесноти працелюбності, характерні для своїх одноплемінників, і достатньо їхніх вад, щоб бути справжньою людиною. Малкі насолоджувався товариством Рибомовок Лето. «Ваші гурії», — називав він їх, і Лето не міг думати про Рибомовок, не згадавши того їхнього ярлика від Малкі.

«Чому я зараз подумав про Малкі? Не лише через Хві. Спитаю, яке завдання поставили їй господарі, коли послали до мене».

Лето мав от-от покликати її назад.

«Вона скаже, якщо я питаю».

Іксіанським послам завжди наказували визначати, чому Бог-Імператор терпить Ікс. Іксіани знали, що не можуть нічого від нього приховати. Ця дурна спроба заснувати колонію, недоступну його очам! Може, перевіряли межі його можливостей? Як підозрювали іксіани, Лето насправді не потребував їхніх витворів.

«Я ніколи не приховував свого ставлення до них. Я казав Малкі:

— Технологічні новатори? Ні! Ви злочинці від науки в моїй Імперії!»

Малкі реготав.

Роздратований Лето звинувачував:

— Навіщо намагатися приховати таємні лабораторії та фабрики за межами Імперії? Ви не можете втекти від мене.

— Так, Владико. — Регіт.

— Я знаю ваші наміри: протягти дрібку того, крихту сього назад до моїх Імперських володінь. Підважити! Викликати сумніви й питання!

— Владико, ви ж самі один із наших найкращих клієнтів!

— Я не це мав на увазі, ти ж знаєш, страшний ти чоловіче!

— Я вам подобаюсь, бо я страшний чоловік. Я розповідаю вам про те, що ми там робимо.

— Я це знаю і без твоїх розповідей!

— Але ж деякі розповіді є ймовірними, а деякі сумнівними. Я розвіую ваші сумніви.

— Я не маю сумнівів!

Це лише змусило Малкі зареготати ще сильніше.

«Я мушу далі їх терпіти», — подумав Лето. Іксіани діяли в терра інкогніта творчого винахідництва, яке Батлеріанський Джигад поставив поза межі закону. Розробляли свої пристрої на образ та подобу розуму, а саме це й стало причиною знищення та різанини Джигаду. Це вони робили на Іксі, а Лето міг лише дозволити їм продовжувати.

«Я в них купую! Я не зумів би навіть записати своїх журналів, якби не їхній диктопис, що відповідає на безмовні думки. Без Ікса я не міг би приховати свої журнали та принтери.

Проте слід нагадати їм, наскільки небезпечне те, що вони роблять!»

А ще не можна дозволити забути це Гільдії. Це простіше. Гільдіери, навіть співпрацюючи з іксіанами, не довіряли їм.

«Якщо ця нова іксіанська машина працює, Гільдія втратила монополію на космічні подорожі!»

Зі стовпотворіння пам'ятей, що я їх можу випускати з власної волі, складаються схеми. Вони наче інша мова, яку я чудово розумію. Сигнали суспільної тривоги, що вводять соціум у стан захисту чи атаки, — для мене як гучно промовлені слова. Ви, люди, реагуєте на загрози непорочності, на небезпеку для безпорадної юні. Незрозумілі звуки, видіння та запахи змушують їжитися вашу шерсть, хоч ви вже й забули, що її мали. У мить тривоги ви чіпляєтеся за рідну мову, бо всі інші впорядковані звуки здаються вам дивними. Ви прагнете прийнятого одягу, бо незвичний костюм приховує в собі загрозу. Це зворотний зв'язок системи на найпримітивнішому рівні. Ваші клітини пам'ятають.

Викрадені журнали

Аколітки Рибомовок, що служили пажами при вході до аудієнційної зали Лето, привели Дуро Нунепі, тлейлаксанського Посла. Було ще надто рано для аудієнції, і його викликали не за чергою, проте він рухався спокійно, з легкою ноткою покірної згоди.

Лето мовчки очікував, витягшись уздовж свого повозу на високій платформі в кінці кімнати. Доки він чекав наближення Нунепі, його пам'яті знайшли для нього порівняння: пливуча кобра перископа, що залишає майже невидимий слід на воді. Спогад викликав усмішку на вустах Лето. Такий цей Нунепі — гордий чоловік з кам'яним обличчям, що зіп'явся вгору ієрархічною драбиною тлейлаксанського правління. Не будучи сам лицеплясом, він сприймав лицеплясів як особистих слуг; вони були *водою*, по якій він рухався. Лише справжній знавець міг розгледіти його слід. Нунепі був причетним до не одної огидної справи, зокрема ж і до нападу на Королівській Дорозі.

Попри ранній час, чоловік мав на собі повний набір посольських регалій: широкі чорні штани, чорні сандалі з золотою облямівкою та квітчасто-червоний каптан. Під розстебнутим каптаном видно було зарослі груди й коштовну прикрасу — тлейлаксанський герб із золота й самоцвітів.

На належній відстані в десять кроків Нунепі зупинився і пильним поглядом пробіг ряд озброєних вартівниць-Рибомовок, що стояли дугою позаду Лето. Коли Нунепі перевів увагу на Імператора та ледь схилився, у його сірих очах зблиснула причаєна радість.

Тоді ввійшов Дункан Айдаго зі схованим збоку лазерострілом у кобурі та зайняв позицію біля закритого каптуром обличчя Бога-Імператора.

Поява Айдаго змусила Нунепі ще раз усе ретельно проаналізувати, і результат аналізу не сподобався Послові.

— Я вважаю змінювачів подоби особливо огидними, — сказав Лето.

— Я не змінювач подоби, Владико, — відповів Нунепі. Його голос був тихим та ввічливим, лише з легким ваганням.

— Але ти їх представляєш, і це в тобі дратує.

Нунепі очікував відвертої ворожості, але розмова не велася дипломатичною мовою. Це так його шокувало, що він вдався до сміливого натяку на те, що вважав силою Тлейлакса.

— Владико, ми, зберігаючи плоть оригінального Дункана Айдаго та забезпечуючи вам повернення гхол з його зовнішністю і характером, завжди припускали...

— Дункане! — Лето глянув на Айдаго. — Дункане, якщо я накажу, ти очолиш експедицію для знищення Тлейлакса?

— Залюбки, мілорде.

— Навіть якщо це означатиме втрату твоїх *оригінальних клітин* і всіх аксолотлевих контейнерів?

— Ці контейнери не видаються мені приємним спогадом, мілорде, а ці клітини — не я.

— Владико, чим ми образили вас? — спитав Нунепі.

Лето насупився. Чи цей несосвітений дурень справді очікував, що Бог-Імператор відкрито висловиться про недавній напад лицеплясів?

— Дійшло до мене, — промовив Лето, — що ти і твій народ сієте плітки про те, що ви називаєте моїми «огидними сексуальними звичками».

Нунепі роззявив рота. Звинувачення було зухвалою брехнею, цілковито несподіваною. Але Нунепі розумів, що коли він заперечить, то ніхто йому не повірить. Так сказав Бог-Імператор. Атака в невідомому напрямку. Нунепі почав було говорити, дивлячись на Айдаго.

— Владико, якщо ми...

— Дивись на мене! — наказав Лето.

Нунепі різко підвів очі на обличчя Лето.

— Скажу тобі один-єдиний раз, — промовив Лето. — Я взагалі не маю сексуальних звичок. Жодних.

З обличчя Нунепі стікав піт. Він дивився на Лето, не зводячи очей, як пійманий у пастку звір. Коли ж знову зміг заговорити, то був не тихий контрольований голос дипломата, а щось тремтяче й перелякане.

— Владико, я... це якась помилка...

— Мовчати, тлейлаксанський ти злодію! — ревнув Лето. Тоді додав: — Я метаморфний носій святого черва — Шай-Хулуда! Я твій Бог!

— Простіть нам, Владико, — прошепотів Нунепі.

— Простити вам? — Голос Лето наповнився солодкою розсудливістю. — Звичайно, я вам прощаю. Це функція вашого Бога. Ваш злочин прощено. Але ваша дурість вимагає кари.

— Владико, якщо я міг би...

— Мовчати! У цьому десятилітті пожалування пряноців оміне Тлейлак. Нічого не дістанете. Що стосується тебе особисто, мої Рибомовки відведуть тебе на площу.

Дві кремезні вартівниці підійшли й схопили Нунепі за передпліччя. Глянули на Лето, чекаючи інструкції.

— На площі, — сказав Лето, — з нього мають зняти вбрання. Його слід публічно відшмагати. П'ятдесят ударів.

Нунепі намагався вирватися із затиску вартівниць, а на його обличчі жах змішувався з люттю.

— Владико, нагадую вам, що я Посол Тле...

— Ти звичайний злочинець і будеш покараний відповідно.

Лето кивнув вартівницям, що потягли Нунепі.

— Хотів би я, щоб вони тебе вбили! — лютував Нунепі. — Хотів би я...

— Хто? — гукнув Лето. — Хотів би ти, щоб хто мене вбив? Хіба ти не знаєш, що мене неможливо вбити?

Вартівниці виволокли з кімнати Нунепі, який далі шаленів.

— Я невинний! Я невинний!

Крики протесту затихли.

Дункан близько схилився до Лето.

— Так, Дункане? — спитав Імператор.

— Мілорде, це перелякає всіх послів.

— Так. Я дам їм урок відповідальності.

— Мілорде?

— Належність до змови, так само, як і до армії, звільняє людей від почуття особистої відповідальності.

— Але ж це завдасть клопоту, мілорде. Краще я поставлю додаткових вартівниць.

— Жодних додаткових вартівниць!

— Але ж ти напрошуєшся...

— Я напрошуюся на частку військової нісенітници.

— Я це й...

— Дункане, я вчитель. Пам'ятай це. Повторенням я закріплюю урок.

— Який урок?

— Остаточної самовбивчої природи військової дурості.

— Мілорде, я не...

— Дункане, подумай про цього бездарного Нунепі. Він є суттю мого уроку.

— Даруй мені мою нездогадливість, мілорде, але я не розумію, до чого тут військо...

— Вояки вірять, що, ризикуючи життям, купують такою ціною право на будь-яке насильство проти тих, кого самі оберуть за ворогів. Нунепі не вважає себе відповідальним за будь-що, зроблене проти *чужих*.

Айдаго глянув на вихід, через який вартівниці вивели Нунепі.

— Він спробував і зазнав невдачі, мілорде.

— Але звільнив себе від обмежень минулого й опирався сплаті ціни.

— Для свого народу він патріот.

— А ким він бачить себе сам, Дункане? Знаряддя історії.

Айдаго стишив голос, ще більше схилився до Лето.

— Чим ви відрізняєтеся, мілорде?

Лето захихотів.

— Ах, Дункане, як же мені подобається твоя тямущість. Ти помітив, що я — найбільш чужий із чужинців. Чи не вважаєш, що я теж виявлюся невдахою?

— Це спало мені на думку.

— Навіть невдахи можуть загорнутися в горду мантію «минулого», старий друже.

— І в цьому ви з Нунепі схожі?

— Войовничі місіонерські релігії можуть поділяти ілюзію «гордого минулого», але мало хто розуміє найвищу загрозу для людства — фальшиве почуття свободи від відповідальності за власні вчинки.

— Це дивні слова, мілорде. Як зрозуміти, що вони означають?

— Вони означають те, що тобі сказано. Чи ти нездатний чути?

— Я маю вуха, мілорде!

— Невже? Я їх не бачу.

— Ось вони, мілорде! Ось і ось! — Айдаго вказав на обидва свої вуха.

— Але ж вони не чують. Значить, ти не маєш вух, їх немає ні тут, ні тут.

— Ти з мене кепкуєш, мілорде?

— Чути — це чути. Те, що існує, не може перетворитися саме на себе, бо вже існує. Бути — це бути.

— Твої дивні слова...

— Є лише словами. Я їх промовив. Вони розвіялися. Ніхто їх не чув, тож їх більше не існує. Якщо їх більше не існує, то хіба не можна змусити їх існувати знову? Може, тоді хтось їх почує.

— Навіщо береш мене на глум, мілорде?

— Не беру тебе, а лише кидаю слова. І не боюсь цим образити, бо впевнився, що ти не маєш вух.

— Я тебе не розумію, мілорде.

— Це й є початком знання — відкриття, що ми чогось не розуміємо.

Перш ніж Айдаго встиг відповісти, Лето дав знак найближчій вартівниці. Жінка змахнула рукою перед кристалічною панеллю керування, розміщеною на стіні за помостом Бога-Імператора. Посеред покою з'явилося тривимірне зображення покарання Нунепі.

Айдаго спустився вниз, на підлогу кімнати, і уважно придивився до сцени. Її трансливали з невеликого підвищення над площею, чулися вигуки натовпу, який при перших ознаках чогось незвичайного збігся подивитися.

Нунепі був прив'язаний до двох жердин триніжка, ноги широко розставлені, руки спутані разом просто над головою, майже при вершині триніжка. Зняте з тіла вбрання лежало поруч розірване. Поблизу стояла кремезна замаскована Рибомовка, тримаючи імпровізований бич з елакової мотузки, розтріпаній при кінці на дрібні дртоподібні пасма. Айдаго впізнав у замаскованій жінці *Подругу* з його першої зустрічі з Рибомовками.

На знак офіцерки Варти замаскована Рибомовка виступила вперед і хльосткою дугою метнула елакового бича на відкриту спину Нунепі.

Айдаго здригнувся. Натовп охнув.

Там, де вдарив бич, виступили пруги, але Нунепі мовчав.

Бич знову опустився. Лінія другого удару прорисувалася кров'ю.

Бич знову розсік шкіру. Крові стало більше.

Лето відчув неясний сум. «*Нейла надто ревна*, — подумав він. — *Уб'є його, а це викличе проблеми*».

— Дункане! — покликав Лето.

Айдаго відвів зачарований погляд від проєктованої сцени саме в ту мить, коли з грудей натовпу вирвався крик у відповідь на особливо кривавий удар.

— Пошли когось зупинити шмагання після двадцяти ударів, — сказав Лето. — Нехай оголосять, що Бог-Імператор великодушно зменшує кару.

Айдаго махнув однієї із вартівниць, вона кивнула й вибігла з покою.

— Йди сюди, Дункане, — промовив Лето.

Айдаго, досі ображений тим, що йому здалося глузуванням, підійшов до Лето.

— Усе, що я роблю, — сказав Лето, — це повчальний урок.

Айдаго твердо присилував себе не озиратися на сцену шмагання Нунепі. Чи це не зойк караного пролунав? Крики натовпу пронизали Дункана наскрізь. Він глянув Лето в очі.

— Ти маєш питання, — промовив Лето.

— Багато питань, мілорде.

— Скажи їх.

— Який урок у покаранні цього дурня? Що ми відповімо, коли нас питають?

— Ми відповімо, що ніхто не може хулити Бога-Імператора.

— *Кривавий* урок, мілорде.

— Не такий кривавий, як інші мої уроки.

Айдаго похитав головою з виразним збентеженням.

— Нічого доброго з цього не буде!

— Саме так!

Сафарі предківськими пам'яттями навчають мене багатьох речей. Схеми, ах, ці схеми. Ліберальне лицемірство, яке найбільше мене непокоїть. Я не вірю крайнощам. Пошкреби консерватора — і знайдеш того, для кого минуле понад усяке майбутнє. Пошкреби ліберала — і знайдеш прихованого аристократа. Це правда! Ліберальне правління завжди перетворюється на аристократичне. Бюрократія виявляє справжні заміри людей, які творять такі уряди. З самого початку **маленькі люди**, що утворювали уряди, які обіцяли вирівняти соціальний тягар, раптом опиняються в руках бюрократичної аристократії. Звичайно, всі бюрократії використовують цю схему, але гіпокритством є й те, що знаходимо навіть під комуністичними гаслами. Ах, якщо схеми чогось мене навчають, то це того, що вони повторюються. Мої утиски загалом не гірші за інші, а я принаймні даю новий урок.

Викрадені журнали

Аудієнційний день закінчувався. Коли Лето зустрівся з делегацією Бене Гессерит, уже посутеніло. Монео підготував Превелебних Матерів до можливого запізнення, для заспокоєння повторюючи їм запевнення Бога-Імператора.

Звітуючи своєму Імператору, Монео сказав:

— Вони розраховують на щедру винагороду.

— Побачимо, — промовив Лето. — Побачимо. А зараз скажи, чого хотів від тебе Дункан, коли ти ввійшов сюди.

— Хотів довідатися, чи ви раніше карали когось шмаганням.

— І що ти відповів?

— Що немає запису про це, а я ніколи раніше не був свідком такої кари.

— А він що сказав?

— Це не по-атрідівськи.
 — Він не вважає мене божевільним?
 — Такого він не сказав.
 — У вашій зустрічі було ще щось. Що ще непокоїть нашого нового Дункана?

— Він бачив Амбасадорку Ікса, Владико. Хві Норі здалася йому привабливою. Питав про...

— Слід цьому запобігти, Монео! Сподіваюся, ти розірвеш будь-які контакти між Дунканом і Хві.

— Як накаже Владика.

— Наказую! А зараз іди та підготуй усе до нашої зустрічі з бене-гессеритками. Я прийму їх у Фальшивій Січі.

— Владико, як розуміти вибір такого місця зустрічі?

— Як мою примху. Коли вийдеш, скажи Дунканові, що він може забрати вартівниць і прочесати місто, чи немає де клопотів.

Чекаючи делегацію Бене Гессерит у Фальшивій Січі, Лето подумки переглянув цю розмову, і вона його трохи розвеселила. Міг уявити собі реакцію Фестивального Міста на прихід занепокоєного Дункана Айдаго й очолюваного ним загону Рибомовок.

«Як швидко затихають жаби, коли з'являється хижак».

Зараз, перебуваючи у Фальшивій Січі, Лето був задоволений вибором. Фальшива Січ, споруда вільної форми з неправильними куполами на краю Онна, мала майже кілометр у діаметрі. Тут була перша оселя музейних фрименів, а тепер розташована їхня школа, коридори й кімнати якої патрулювали пильні Рибомовки.

Приймальна зала, де чекав Лето, овал із більшою віссю довжиною приблизно двісті метрів, була ілюмінована гігантськими світлокулями, що самотньо плавали в синьо-зеленому просторі на висоті тридцяти метрів над підлогою. Світло приглушило тьмяно-коричневу та рудувату барви імітованих каменів, з яких було зведено всю будівлю. Лето чекав на низькому виступі в кінці покою, дивлячись назовні крізь напівкругле вікно, довше за його тіло. Отвір на висоті чотирьох поверхів над землею

обрамляв краєвид, що містив залишки древньої Оборонної Стіни. Їх зберегли заради печер по скельному боці, де колись Атрідівські загони були перебиті напасниками-Харконненами. Морозне світло Першого місяця покрило сріблом краї скель. На схилах скель пунктиром спалахували вогники, відкрите полум'я там, де колись жоден фримен не посмів би виявити своєї присутності. Вогники підморгували Лето, коли перед ними проходили люди, — це музейні фримени користалися правом займати святі округи.

«Музейні фримени! — подумав Лето.

Люди вузького мислення, з обмеженим світоглядом.

Але чому я протестую? Вони такі, якими я їх створив».

Тоді Лето почув делегацію Бене Гессерит. Вони наспівували, наближаючись, — тяжкий спів, повний протяжних голосних звуків.

Монео випередив бене-гессериток, зайшовши з нарядом вартівниць. Вони вишикувалися на виступі Лето. Монео став унизу, під самим обличчям Бога-Імператора, глянув на нього, тоді обернувся до відкритої зали.

Жінки ввійшли подвійним рядом, їх було десять, на чолі з двома Превелебними Матерями в традиційних чорних сукнях.

— Ліворуч Антеак, праворуч Люзієл, — підказав Монео.

Ці імена нагадали Лето давніші відомості про Превелебних Матерів, принесені Монео. То були слова, сповнені упередження та недовіри. Монео не любив *відьом*.

— Обидві вони Правдомовиці, — сказав Монео. — Антеак значно старша за Люзієл, але саме останню вважають найкращою Правдомовицею, яку тільки мали Бене Гессерит. На чолі Антеак можете помітити шрам, його походження ми не змогли встановити. Люзієл рудоволоса й видається напрочуд молодю як для своєї слави.

Дивлячись, як Превелебні Матері наближаються зі своїм супроводом, Лето відчув раптовий наплив спогадів. Жінки насунули каптури, що закривали їхнє обличчя. Послушниці

та аколітки йшли позаду на шанобливій відстані... це все було звичним. Деякі схеми не змінюються. Ці жінки могли ввійти до справжньої січі зі справжніми фрименами, щоб віддати їм честь.

«Їхні голови знають те, що заперечують їхні тіла», — подумав він.

Завдяки проникливому зору Лето розгледів у їхніх очах догідливу обережність, але вони міряли кроками довгий покій як люди, певні своєї релігійної сили.

Лето із задоволенням подумав, що Бене Гессерит мають лише ті сили, які він дозволяє. Причини такої поблажливості були йому зрозумілі. З усього населення його Імперії Превелебні Матері найбільше нагадували його самого. Хоча їхні пам'яті обмежувалися пам'ятями родичок та побічних жінок, усе-таки в кожній з них існувало щось на кшталт об'єднаного натовпу.

Превелебні Матері зупинилися на належній відстані в десять кроків від виступу Лето. Супровід розступився, зайнявши місця обабіч своїх очільниць.

Для розваги Лето вітав такі делегації голосом своєї бабки Джессіки. Бене-гессеритки стали вже очікувати цього, і він їх не розчаровував.

— Вітаю, сестри, — сказав він. Голос був м'яким контральто, з виразно жіночною та контрольованою інтонацією Джессіки й глузливими нотками — голос, який записано та докладно вивчено в Капітулі Сестринства.

Промовляючи це, Лето відчув загрозу. Превелебні Матері завжди були невдоволені таким привітанням, але зараз їхня реакція мала нові відтінки. Монео теж це відчув. Підняв палець — і вартівниці ближче підступили до Лето.

Антеак озвалася першою.

— Владико, ми бачили те ранкове видовище на площі. Чого ви можете досягти таким гротеском?

«Значить, такого тону ми хочемо задати», — подумав він.

Заговоривши власним голосом, сказав:

— Тимчасово ви здобули мою ласку. Я маю це змінити?

— Владико, — промовила Антеак, — ми шоковані, що ви таким чином покарали Посла. Не розуміємо, чого ви доби- ваєтеся?

— Нічого не добиваюся. Мене принизили.

Люзіел вступила в розмову.

— Це може лише посилити думки про гноблення.

— Я питаю себе, чому так мало хто вважає гнобителями Бене Гессерит? — відповів питанням Лето.

Антеак заговорила до своєї компаньйонки.

— Якщо Бог-Імператор зволить поінформувати нас, то він це зробить. Перейдімо до мети нашого посольства.

Лето посміхнувся.

— Ви обидві можете підійти ближче. Залиште свій супровід і наблизьтесь.

Монео відступив на три кроки праворуч, а Превелебні Матері своїм характерним тихим ковзанням підійшли на відстань трьох кроків від виступу.

«Вони наче не мають стоп!» — нарікав колись Монео.

Згадуючи це, Лето помітив, як ретельно Монео стежить за двома жінками. Вони становили загрозу, але Монео не посмів заборонити їм наблизитися. Як наказав Бог-Імператор, так і буде.

Лето звернув увагу на послушниць, що чекали там, де спершу зупинилася делегація Бене Гессерит. Аколітки мали на собі чорні сукні без каптурів. Він побачив у них маленькі натяки на заборонені ритуали: амулети, всілякі дрібнички, кольоровий ріжок хустинки, складеної так, щоб можна було на мить показати більше кольору. Лето знав, що Превелебні Матері дозволяють це, бо не можуть виділяти стільки прянощів, як раніше.

«*Ритуальні сурогати*».

Упродовж останніх десяти років відбулися значущі зміни. У мисленні Сестринства з'явилася нова для них категорія ощадливості.

«Виходять назовні, — сказав сам собі Лето. — Старі-пра-старі містерії досі тут».

Древні взірці лежали приспаними в спогадах Бене Гессерит усі ці тисячоліття.

«А тепер вони з'являються. Мушу перестерегти Рибомовок».

Він повернувся до Превелебних Матерів.

— Ви маєте прохання чи питання?

— Як це — бути вами? — спитала Люзієл.

Лето кліпнув. Цікава атака. Вони не пробували цього понад покоління. Зрештою... чому ні?

— Інколи мої сни блокуються і переносять мене до дивних місць, — промовив він. — Якщо мої космічні спогади є мережею, про що ви, звісно, знаєте, то подумайте про розміри *моєї* мережі та куди можуть вести такі спогади й сни.

— Ви говорите, що ми знаємо, — сказала Антеак. — Чому ж тоді нам не об'єднати врешті-решт сили? У нас більше схожого, ніж відмінного.

— Радше я об'єднаюся з тими здегенерованими Великими Домами, що оплакують втрачені ними багатства прянощів!

Антеак не ворухнулася, зате Люзієл вказала Лето пальцем.

— Ми пропонуємо об'єднання!

— А я наполягаю на конфлікті?

Тут Антеак здригнулася.

— Кажуть, що існує принцип конфлікту, який був закладений у первісній клітині й ніколи не слабшав.

— Деякі речі несумісні, — погодився Лето.

— То як наше Сестринство зберігає свою єдність? — запитала Люзієл.

Лето заговорив жорсткішим голосом.

— Як ви добре знаєте, таємниця єдності полягає в придушенні незгідних.

— Співпраця може мати величезну цінність, — сказала Антеак.

— Для вас, а не для мене.

Антеак зітхнула.

— Тоді, Владико, розповісте нам про фізичні зміни у вашій особі?

— Хтось, окрім вас, мусить знати це й реєструвати такі речі, — приєдналася Люзієл.

— На випадок, якщо зі мною станеться щось страшне? — спитав Лето.

— Владико! — запротестувала Антеак. — Ми не...

— Розтинаєте мене словами, хоча й воліли б гостріші інструменти, — промовив Лето. — Лицемірство мене ображає.

— Ми протестуємо, Владико, — сказала Антеак.

— Це так. Я вас чую.

Люзієл підкралася на кілька міліметрів ближче до виступу, гостро зиркнувши на Монео, той натомість глянув на Лето. Вираз обличчя Монео вимагав дій, проте Лето його проігнорував. Зараз його цікавили наміри Люзієл. Почуття загрози концентрувалося на рудоволосій.

«Хто вона? — міркував Лето. — Могла б вона, врешті-решт, бути лицепляскою?»

Ні. Немає жодних застережних знаків. Ні. Люзієл мала натреновано розслаблений вираз обличчя, не було найменшого здригання м'язів, на якому Бог-Імператор міг би випробувати силу свого спостереження.

— Ви не розповісте нам про свої фізичні зміни, Владико? — спитала Антеак.

«Диверсія!» — подумав Лето.

— Мій мозок став величезним, — сказав він. — Більша частина людського черепа розсмокталася. Немає жодних серйозних обмежень для розростання кори мозку та нервової системи, що її обслуговує.

Монео кинув здивований погляд на Лето. Чому Бог-Імператор видає таку життєво важливу інформацію? Ці дві торгуватимуть нею.

Але обидві жінки були помітно вражені цим одкровенням і вагалися, чи вдатися до раніше виробленого плану, хай яким він був.

— Ваш мозок має центр? — спитала Люзієл.

— Я його центр, — відповів Лето.

— А розміщення? — спитала Антеак. Невизначним жестом вказала на нього. Люзієл ще на кілька міліметрів ковзнула до виступу.

— У чому для вас цінність такої інформації? — спитав Лето.

Обидві жінки не показали жодної зміни виразу, що вже само по собі достатньо їх видало. На вустах Лето майнула легка посмішка.

— *Сук* піймав вас у полон, — сказав він. — Навіть Бене Гессерит заразилися ментальністю ринку.

— Ми не заслужили цього звинувачення, — промовила Антеак.

— Навпаки, заслужили. Базарна ментальність домінує в моїй Імперії. Вимоги наших часів лише вигострили й зміцнили способи використання ринку. Ми всі стали купцями.

— Навіть ви, Владико? — спитала Люзієл.

— Провокуєш мене на гнів, — відповів він. — Ти в цьому спеціалістка, чи не так?

— Владико? — Голос Люзієл був спокійним, але надто контрольованим.

— Спеціалістам не можна довіряти, — промовив Лето. — Спеціалісти — майстри виняткових справ, експерти у вузьких сферах.

— Ми сподіваємося стати архітекторами кращого майбутнього, — сказала Антеак.

— Кращого за що? — спитав Лето.

Люзієл ще на часточку кроку непомітно наблизилася до Лето.

— Ми сподіваємося встановити наші стандарти згідно з вашим присудом, Владико, — промовила Антеак.

— Але тоді б ви стали архітекторками. Чи спорудили б вищі стіни? Ніколи не забувайте, Сестри, що я вас знаю. Ви чудові постачальниці пов'язок на очі.

— Життя не стоїть на місці, Владико, — сказала Антеак.

— Справді? І Всесвіт теж.

Люзієл знову ледь наблизилася, ігноруючи зосереджений погляд Монео.

Лето відчув якийсь запах і заледве не розсміявся.

«Есенція прянощів!»

Вони принесли есенцію прянощів. Звичайно, знали старі історії про піщаних червів і есенцію прянощів. Її ховала Люзієл. Вважала есенцію специфічною отрутою, що мала подіяти на піщаних червів. Це очевидно. У цьому записи Бене Гессерит і Усна історія сходилися. Есенція руйнувала черва, прискорюючи його розпад і (можливе) виникнення внаслідок цього піщаної форелі, що творитиме нових піщаних червів, і знову по колу...

— Є ще одна зміна, про яку вам слід знати, — сказав Лето. — Я ще не став піщаним червом, не повністю. Думайте про мене як про щось ближче до колонії організмів зі сенсорними змінами.

Ліва рука Люзієл майже непомітно пересунулася до складки її сукні. Монео помітив це й глянув на Лето, чекаючи розпоряджень, однак Лето лише відповів поглядом на схований під каптуром зблиск очей Люзієл.

— Була колись манія пахощів, — промовив Лето.

Рука Люзієл завагалася.

— Парфуми й есенції, — продовжив він. — Пам'ятаю їх усі, включно з культом відсутності запаху. Люди збризкували спреями свої пахви та промежину, маскуючи природні запахи. Ви знали це? Звичайно, знали!

Антеак спрямувала погляд на Люзієл.

Жодна з них не сміла заговорити.

— Люди інстинктивно знали, що феромони їх зраджують, — сказав Лето.

Жінки стояли нерухомо. Вони його почули. Превелебні Матері, як ніхто інший, були підготовлені до розуміння його прихованого послання.

— Ви хотіли б видобути з мене багатство моїх пам'ятей, — промовив Лето зі звинуваченням у голосі.

— Ми заздрісні, Владико, — зізналася Люзієл.

— Ви неправильно зрозуміли історію есенції прянощів, — сказав Лето. — Піщані форелі відчувають її лише як воду.

— Це було випробування, Владико, — промовила Антеак. — Усього лише.

— Ви хотіли випробувати мене?

— Винувать у цьому нашу цікавість, Владико, — сказала Антеак.

— Я теж цікавий. Покладіть свою есенцію на виступі поруч із Монео. Я забираю її.

Повільно, врівноваженістю рухів показуючи відсутність ворожих намірів, Люзієл потяглася під сукню і вийняла флакончик, наповнений синьою променистою речовиною. Делікатно поклала його на виступ. Жодним знаком не показала бажання утнути щось відчайдушне.

— Дійсно Правдомовиця, — промовив Лето.

Вона віддячила йому легенькою гримаскою, що могла бути посмішкою, а тоді відступила в бік Антеак.

— Звідки у вас ця есенція? — спитав Лето.

— Ми купили її у контрабандистів, — відповіла Антеак.

— Контрабандистів немає вже майже двадцять п'ять століть.

— Хто дарма не витрачає, тому завжди вистачає, — сказала Антеак.

— Розумію. А зараз ви повинні наново оцінити свою думку про власну терплячість, правда?

— Ми спостерігали за еволюцією вашого тіла, Владико, — промовила Антеак. — Ми думали...

Вона дозволила собі злегка знизати плечима. Саме настільки, щоб цей жест годився для Сестри, а разом з тим не зостався непоміченим. У відповідь Лето надув губи.

— Я не можу знизати плечима, — сказав він.

— Ви нас покараєте? — спитала Люзієл.

— За те, що ви мене потішили?

Люзієл глянула на флакончик.

— Я обіцяв винагородити вас, — промовив Лето. — Зроблю це.

— Ми воліли б охороняти вас нашою єдністю, Владико, — сказала Антеак.

— Не шукай надмірної винагороди, — відповів він.

Антеак кивнула.

— Ви ведете справи з іксіанами, Владико. Ми маємо підстави вважати, що вони можуть зважитися на авантюру проти вас.

— Я боюся їх не більше, ніж вас.

— Ви, мабуть, чули, що роблять іксіани, — втрутилася Люзієл.

— Час від часу Монео приносить мені копії листування між особами та групами в моїй Імперії. Я чув багато історій.

— Йдеться про нову Гидь, Владико! — сказала Антеак.

— Думаєте, що іксіани зуміють створити штучний інтелект? — спитав він. — З такою свідомістю, як ваша?

— Ми боїмося цього, Владико, — промовила Антеак.

— Хочете змусити мене вірити, що дух Батлеріанського Джигаду вцілів у Сестринстві?

— Ми не довіряємо невідомому, що може постати із вигадливої технології, — відповіла Антеак.

Люзієл схилилася в його бік.

— Іксіани вихваляються, що їхня машина долатиме час так само, як це робите ви, Владико.

— А Гільдія запевняє, що довкола іксіан панує часохаос, — глузував Лето. — Чи ж ми маємо боятися всякого творіння?

Антеак випросталася, напружилася.

— Я відвертий з вами обома, — сказав Лето. — Я визнаю ваші здібності. Невже ви не визнаєте моїх?

Люзієл коротко кивнула йому.

— Тлейлакс та Ікс укладають союз із Гільдією та добиваються нашої співпраці.

— А ви дуже боїтеся Ікса?

— Ми боїмося всього, чого не контролюємо, — відповіла Антеак.

— І ви не контролюєте мене.

— Без вас люди потребували б нас! — сказала Антеак.

— Нарешті правда! — промовив Лето. — Приходьте до мене як до свого оракула й просите, щоб я розвіяв ваші побоювання.

Голос Антеак був крижано-контрольованим.

— Ікс створить машинний мозок?

— Мозок? Звичайно, ні!

Люзіел наче розслабилася, проте Антеак зоставалася непо-рушною. Оракул її не вдовольнив.

«Чого дурість повторюється з такою монотонною точніс-тю?» — питав себе Лето. Його пам'яті пропонували незліченні сцени, схожі на цю, — печери, жерці та жриці в полоні священ-ного екстазу, урочисті голоси віщунів, які доносять небезпеч-ні пророцтва крізь дим святих наркотиків.

Глянув вниз, на переливчастий флакончик на виступі біля Монео. Якою була вартість цієї речі? Величезною. Це *есенція*. Концентрат концентрованого багатства.

— Ви вже заплатили за оракул, — сказав він. — Мене тішить, що можу віддячити вам повною рівновартістю вашої плати.

Як напружилися жінки!

— Слухайте мене! — промовив він. — Те, чого ви боїтеся, не є тим, чого ви боїтеся.

Лето це сподобалося. Достатньо урочисто для будь-якого оракула. Антеак та Люзіел дивилися на нього, як сумлінні супліканти. Аколітка позаду них кашлянула.

«Цю пізніше визначать і винесуть догану», — подумав Лето.

Тепер Антеак мала достатньо часу, щоб розжувати слова Лето. Вона сказала:

— Затемнена правда не є правдою.

— Але ж я скерував вашу увагу в правильному напрямку, — відповів Лето.

— Ви кажете, що нам не слід боятися машини? — спитала Люзіел.

— У вас є сила розуму, — сказав він. — Чого ж приходите до мене як прохачки?

— Зате в нас немає *ваших* здібностей, — відповіла Антеак.

— Тож ви нарікаєте, що не відчуваєте павутиння хвиль часу. Не відчуваєте мого континууму. І боїтеся простої машини!

— Тобто ви не відповісте нам, — зауважила Антеак.

— Не робіть помилки, думаючи, наче мені невідомі шляхи вашого Сестринства, — сказав він. — Ви живі. Ваші чуття чудово налаштовані. Я не припиняю цього, то й ви так не робіть.

— Але ж іксіани граються з автоматизацією! — запротестувала Антеак.

— Розрізнені елементи, скінченні фрагменти, поєднані одні з одними, — погодився він. — Коли раз запустити, то що їх зупинить?

Люзіел більше не претендувала на бене-гессеритський самоконтроль — чудова ілюстрація того, що вона розпізнала сили Лето. Її голос збився майже на писк.

— Знаєте, чим вихваляються іксіани? Що їхня машина передбачає *ваші* дії!

— Чому мені цього боятися? Що більше вони до мене наближаються, то більше потребуватимуть стати моїми співниками. Вони не можуть здолати мене, але я можу здолати їх.

Антеак хотіла було озватися, але зупинилася, коли Люзіел торкнулася її руки.

— Ви справді уклали союз із Іксом? — спитала Люзіел. — Ми чули, що ви надто довго розмовляли з їхньою новою Амбасадоркою, цією Хві Норі.

— Я не маю союзників, — сказав він. — Лише слуг, учнів і ворогів.

— І не боїтесь іксіанської машини? — наполягала Антеак.

— Невже автомат є синонімом свідомого розуму? — спитав він.

Коли Антеак випірнула зі своїх пам'ятей, її очі розширилися і затуманилися. Лето відчув, що його схвилювала думка про те, з чим вона зіткнулася у внутрішньому натовпі.

«*Частина цих пам'ятей у нас спільна*», — подумав він.

Тут Лето відчув спокусливу привабливість думки про єдність із Превелебними Матерями. Це давало б таку підтримку, було б таким знайомим... і згубним. Антеак ще раз спробувала його принадити.

Вона сказала:

— Машина не може передбачити кожену проблему, важливу для людей. Існує різниця між серією бітів і неперервним континуумом. Ми маємо одне, машини обмежені іншим.

— Ти все ще володієш силою розуму, — промовив він.

— Поділись! — сказала Люзієл.

Це було відданим Антеак наказом і з гострою різкістю показало, хто насправді домінує в парі — молодша над старшою.

«*Прекрасно*», — подумав Лето.

— Розум пристосовується, — промовила Антеак.

«*І в словах парсимонічна¹*», — подумки виснував Імператор, приховуючи свою веселість.

— Розум творить, — сказав Лето. — Це означає, що ви мусите мати справу з реакціями, яких раніше навіть не уявляли. Мусите постати перед лицем *нового*.

— Такого, як можливість іксіанської машини, — промовила Антеак. Це не було питанням.

— Хіба ж не цікаво, — спитав Лето, — що недостатньо бути чудовою Превелебною Матір'ю?

Загострені чуття підказали йому, що обома жінками раптово оволодів страх. Дійсно Правдомовиці!

¹ Парсимонія (від *лат.* parsimonia) — ощадність, економія, принцип, згідно з яким з альтернативних гіпотез, що узгоджуються з фактами, слід вибрати найпростішу.

— Ви маєте слухність, коли боїтеся мене, — сказав він і, піднісши голос, із натиском спитав: — Звідки ви знаєте, що ще живете?

Як це часто траплялося з Монео, вони відчули, що брак правильної відповіді може мати згубні наслідки. Лето зачарувало те, що обидві жінки глянули на Монео, перш ніж дати відповідь.

— Я дзеркало самій собі, — відповіла Люзієл традиційною бене-гессеритською фразою, яка Лето здалася агресивною.

— Я не потребую наготованих знарядь, щоб упоратися з людськими проблемами, — сказала Антеак. — Це питання для студента-початківця!

— Ха-ха! — засміявся Лето. — Ти хотіла б покинути Бене Гессерит і приєднатися до мене?

Він побачив, що вона обміркувала й відкинула його пропозицію, але не приховувала, як її це розвеселило.

Лето глянув на здивовану Люзієл.

— Коли щось неможливо зміряти твоєю міркою, то ти маєш справу з розумом, а не з автоматом. — І подумав: *«Ця Люзієл ніколи більше не доминуватиме над старою Антеак»*.

Тепер Люзієл розгнівалася і не переймалася тим, щоб це приховати. Вона сказала:

— Є такий поголос про іксіан, наче вони постачають вам машини, які імітують людське мислення. Якщо ваша думка про них настільки низька, то чому...

— Її не слід випускати з Капітули без вартівниці, — промовив Лето, звертаючись до Антеак. — Невже вона боїтеся спитати у власних пам'ятей?

Люзієл зблідла, але промовчала.

Лето холодно вивчав її.

— Як, на твою думку, довгі несвідомі стосунки наших предків із машинами чогось нас навчили?

Люзієл тільки кинула на нього сердитий погляд. Не була ще готовою ризикнути життям, зважившись на відкритий опір Богу-Імператору.

— Можеш принаймні сказати, що нам відома привабливість машин? — спитав Лето.

Люзієл кивнула.

— Добре налагоджена машина може бути надійнішою, ніж людський слуга, — промовив Лето. — Можемо довіряти машинам, бо вони не здатні до емоційних збурень.

Люзієл нарешті була здатна говорити.

— Чи це означає, що ви маєте намір скасувати батлеріанську заборону огидних машин?

— Клянуся, — відповів Лето, вдавшись до голосу крижаної зневаги, — коли ще раз скажеш таку дурість, накажу тебе прилюдно стратити. Я *не* твій оракул!

Люзієл розкрила було рота й закрила, так нічого й не сказавши.

Антеак торкнулася передпліччя своєї компаньйонки, що змусило Люзієл здригнутися. Антеак говорила спокійно, демонструючи чудове володіння Голосом.

— Наш Бог-Імператор ніколи не кине відкритого виклику заборонам Батлеріанського Джигаду.

Лето всміхнувся їй, виразивши так делікатну похвалу. Як приємно бачити професіоналізм у його найкращому вияві.

— Це має бути очевидним для кожного свідомого розуму, — сказав він. — Існують межі мого вибору, сфери, в які я ніколи не втручаюсь.

Він бачив, що обидві жінки поглинуті обміркуванням його мультилінійних слів, зважуванням можливих значень і намірів. Чи Бог-Імператор не збиває їх з пантелику, зосереджуючи увагу на іксіанах, тоді як сам маневрує деінде? Чи сповіщає Бене Гессерит, що настав час вибрати сторону, протилежну іксіанам? Чи, можливо, його слова не мають інших значень, крім тих, що лежать на поверхні? Хай які в нього мотиви, вони не можуть бути проігноровані. Він, без сумніву, є найхитромудрішою істотою, яку будь-коли створив Усесвіт.

Лето прибрав похмурого виразу й глянув на Люзієл, знаючи, що це лише посилить їхнє збентеження.

— Звертаю твою увагу, Марку Клер Люзієл, на урок, що стосується давніх надмашинних суспільств, який ти, схоже, *не* вивчила. Самі пристрої виробляють у тих, хто до них вдається, рефлекс використовувати одне одного так, як використовують машини.

Він перевів увагу на Монео.

— Монео?

— Я бачу його, Владико.

Монео витяг шию, глянувши над делегацією Бене Гессерит. У протилежні двері увійшов Дункан Айдаго й закрокував відкритою підлогою покою до Лето. Монео не розслабився, не зменшив ні чуйності, ні недовіри до Бене Гессерит, але розпізнав природу лекції Лето. *«Він випробовує, завжди випробовує»*.

Антеак кашлянула.

— Владико, а що з нашою винагородою?

— Ви відважні, — промовив Лето. — Тому, без сумніву, вас і вибрано для цього посольства. Дуже добре, на наступне десятиліття я підтримуватиму ваше пожалування прянощів на теперішньому рівні. Крім того, проігнорую те, що ви намагалися зробити з есенцією прянощів. Хіба я не щедрий і не великодушний?

— Найщедріший із щедрих, Владико, — сказала Антеак, а в її голосі не було й сліду гіркоти.

Дункан Айдаго проминув жінок, зупинився біля Монео й глянув на Лето.

— Владико, сталися...

Урвав і глянув на двох Превелебних Матерів.

— Кажі відверто! — звелів Лето.

— Так, мілорде, — підкорився він, хоч і неохоче. — Ми зазнали атаки на південно-східній околиці міста. Я вважаю, що це спроба розпорозити нашу увагу, бо зараз з'явилися

повідомлення про акти насилля в місті та Забороненому Лісі — багато дрібних рейдерських груп.

— Полюють на моїх вовків, — сказав Лето. — У лісі і в місті полюють на моїх вовків.

Брови Айдаго звелися, чоло здивовано зморщилося.

— Вовки в місті, мілорде?

— Хижаки, — промовив Лето. — Вовки — для мене нема особливої різниці.

Монео зітхнув.

Лето всміхнувся йому, думаючи, як це прекрасно — бачити мить усвідомлення, мить, коли з очей спадає завіса, а розум відкривається.

— Я привів сюди значні сили вартівниць для охорони, — сказав Айдаго. — Вони розставлені по...

— Я знав, що ти це зробиш, — перебив його Лето. — Тепер уважно слухай, а я розкажу тобі, куди послати інші твої сили.

Тоді як Превелебні Матері благоговійно спостерігали, Лето виклав Айдаго точні місця засідок, з подробицями описавши силу кожної і навіть додавши певну інформацію про персональний склад, час, необхідну зброю, детальну розстановку в кожному місці. Містка пам'ять Дункана реєструвала кожну інструкцію. Він був надто поглинутий цим викладом, щоб спитати, аж доки Лето не замовк, але тоді на його обличчі з'явився вираз здивованого страху.

Для Лето це було однаково що заглянути до найважливішої частки свідомості Айдаго й прочитати його думки. *«Я був довіреним солдатом першого Владики Лето, — міркував Айдаго. — Той Лето, дід цього, порятував мене й забрав до своєї господи як сина. Але навіть якщо той Лето веде якимсь існування всередині цього... це не він».*

— Мілорде, навіщо тобі я? — спитав Айдаго.

— Ти сильний і вірний.

Айдаго труснув головою.

— Але...

— Ти підкоряєшся, — промовив Лето й зауважив, як увібрали ці слова Превелебні Матері. *«Правду, лише правду, бо вони Правдомовиці»*.

— Бо я маю борг перед Атрідами, — сказав Айдаго.

— Це те, на що ми покладаємо довіру, — погодився Лето. — І, Дункане?

— Мілорде? — Голос Айдаго підказав, що він знайшов ґрунт, на якому міг стояти.

— Залиш бодай одного вцілілого на кожному місці сутички, — сказав Лето. — Інакше наші зусилля пропадуть намарно.

Айдаго знову кивнув і вийшов, крокуючи через залу так, як і прийшов сюди. А Лето подумав, що потрібне вкрай чутливе око, аби розгледіти, що виходить інший Айдаго. Геть не такий, як увійшов.

— Це через шмагання того Посла, — сказала Антеак.

— Звісно, — погодився Лето. — Докладно поінформуй про це свою Настоятельку, незрівнянну Превелебну Матір Сьяксу. Скажи їй, що миліше мені товариство хижаків, аніж жертв.

Глянув на Монео, що максимально зосередився.

— Монео, у моєму лісі не стало вовків. Їх слід замінити людськими вовками. Простеж за цим.

Стан пророчого трансу не схожий на жоден інший візіонерський досвід. Це не відступ від стихійного виставляння чуттів напоказ (як у багатьох інших трансних станах), а занурення у множинність нових рухів. Предмети рухаються. Це найвищий прагматизм у множині Нескінченностей, вимогливе розуміння, у кінці якого сягаєш стану неперервного усвідомлення, що Всесвіт рухається сам по собі, що змінюється і він, і його закони, що через цей рух ніщо не лишається сталим чи абсолютним, що механістичні пояснення будь-чого можуть діяти лише в цілковито закритих системах, а коли стіни падають, разом із ними руйнуються і розсіпаються давні пояснення, розвіяні новими рухами. Те, що ти бачиш у цьому трансі, протверджує, а часто — руйнує. Маєш докласти найвищих зусиль, щоб зберегти цілісність, але все одно виходиш із цього стану глибоко зміненим.

Викрадені журнали

Тієї ночі після аудієнційного дня, коли інші спали, воювали, бачили сни й помирали, Лето спочивав в аудієнційному покої на самоті, лише з кількома вірними вартівницями-Рибомовками при входах.

Він не спав. Його мозок вирував, збурений неминучістю та розчаруванням.

«Хві! Хві!»

Тепер він знав, чому до нього послали Хві Норі. Як добре він знав!

«Мою найпотаємнішу таємницю розкрито».

Вони розкрили його таємницю. Хві є доказом цього.

Дунав безнадійну думу. Чи можна цю жахливу метаморфозу повернути назад? Чи може він повернутися до людського стану?

«Це неможливо».

Навіть якби це було можливим, процес зайняв би стільки ж часу, скільки знадобилося, щоб досягти нинішнього стану. Що зостанеться від Хві за понад три тисячі років? Сухий пил і кості в крипті.

«Я міг би вивести схожу на неї й підготувати для себе... але це була б не моя ніжна Хві».

А що станеться із Золотим Шляхом, коли він дозволить собі зосередитися на самолюбних цілях?

«До біса Золотий Шлях! Хіба ж ті божевільні дурні думали колись про мене? Та де там!»

Але це неправда. Хві думала про нього. Поділяла його кару.

Це були думки шаленця, він намагався їх відігнати, а чуття тим часом сповіщали про тихі рухи вартівниць і протікання води під його покоем.

«А чого я очікував, зробивши вибір?»

Як його внутрішній натовп реготав із цього питання! Хіба ж він не мав завдання, яке слід виконати? Хіба ж це не було квінтесенцією умови, що тримала цей натовп під контролем?

— Маєш завдання, яке слід виконати, — казали вони. —

Маєш одну-єдину мету.

«Єдина мета є ознакою фанатика, а я не фанатик!»

— Мусиш бути цинічним і жорстоким. Не можеш зламати довіри.

«Чому ні?»

— Хто склав присягу? Ти сам. Ти вибрав цей шлях.

«Сподівання!»

— Сподівання, створені історією для одного покоління, часто розбиваються в наступному поколінні. Хто знає це краще за тебе?

«Так... розбиті сподівання можуть відчужити всю популяцію. Я сам є цілою популяцією!»

— Пам'ятай про свою присягу!

«Справді. Я нищівна сила, звільнювана впродовж століть. Обмежую сподівання... зокрема й власні. Гальмую маятник».

— А тоді відпускаєш його. Ніколи цього не забувай.

«Я змучений. Ох, який я змучений. Якби ж я міг заснути... справді заснути».

— А ще сповнений жалощів до себе.

«Чому ні? Хто я такий? Найсамотніший із самотніх, змушений дивитися на те, що могло бути. Щодня дивлюся на це... і зараз теж. Хві!»

— Твій перший несамолюбний вибір зараз сповнює тебе самолюбством.

«Мене оточує небезпека. Мушу носити своє самолюбство як обладунок».

— Існує небезпека для кожного, хто торкається тебе. Хіба ж це не твоя справжня природа?

«Небезпека навіть для Хві. Любої, найдорожчої, любої Хві».

— Ти звів високі стіни лише для того, щоб сісти серед них і жалити себе?

«Стіни зведено, бо в моїй Імперії вивільнилися великі сили».

— Це ти їх вивільнив. Підеш тепер на компроміс із ними?

«Це зробила Хві. Ніколи досі такі мої почуття не були настільки могутніми. Кляті іксіани!»

— Як цікаво, що вони змушені були атакувати тебе плоттю, а не машиною.

«Бо вони розкрили мою таємницю».

— Ти знаєш протитруту.

Від цієї думки велике тіло Лето здригнулося по всій довжині. Він добре знав протитруту, яка раніше завжди діяла: загубитися в минулому. Навіть Сестри Бене Гессерит не могли влаштувати собі такого сафарі, подорожуючи в глибину, уздовж осей пам'яті назад, повертаючись аж до меж клітинної

свідомості чи зупиняючись по дорозі, щоб утішитися витонченими чуттєвими насолодами. Якось після смерті надзвичайно досконалого Дункана він відвідав видатні музичні концерти, збережені в пам'яті. Моцарт швидко його втомив. *Претензійний! Але Бах... о, Бах.*

Лето пам'ятав свою тодішню радість.

«Я сів біля органа й дозволив музиці мене затопити».

Лише три епізоди з усієї пам'яті могли дорівнятися Бахові. Навіть Лікалло не був кращим, так само гарним, але не кращим.

Жінки-інтелектуалки були б правильним вибором для цієї ночі? Бабка Джессіка належала до найкращих. Але досвід підказував, що хтось настільки близький, як Джессіка, не врятує його від теперішньої напруги. Пошуки мусили сягнути значно глибше.

Він уявив опис такого сафарі якомусь благоговійному гостю, цілковито уявному гостю, бо ніхто не смів питати про *святу* справу.

— Я відступаю всередину крізь летючі зграї предків, полюючи вздовж приток, кидаючись у закутки й щілини. Ти не розпізнаєш багатьох їхніх імен. Хто й коли чув про Норму Ченву? А я жив її життям!

— Жив її життям? — спитав уявний гість.

— Звичайно. Інакше нащо тримати довкола себе предків? Думаєш, це чоловік спроектував перші космічні кораблі Гільдії? Ваші історичні книжки запевнили тебе, що це Аврелій Венпорт? Вони брешуть. Це була його коханка Норма. Подарувала йому проєкт і п'ятьох дітей. Він вважав, що його его не прийме меншого. Врешті-решт, усвідомлення, що він насправді не відповідає власному образу, його знищило.

— Ти жив і його життям?

— Аякже. Я пройшов шляхами далеких мандрівок фрименів. Лінією свого батька та інших повернувся до Дому Атрея.

— Яка блискуча лінія!

— Із чималою кількістю дурнів.

«Мені потрібно розважитися», — подумав він.

Чи годиться на такий випадок тур сексуальними розвагами й походеньками?

— Ти й гадки не маєш, які внутрішні органи мені доступні! Я винятковий підглядач — учасник(и) і спостерігач(і). Невосвіченість і непорозуміння в сексуальній сфері викликали силу-силенну лих. Якими страшенно обмеженими ми були, якими убогими!

Проте Лето знав, що не може зробити такий вибір, не цієї ночі, не тоді, коли Хві в його місті.

Може, вибрати перегляд військових діянь?

— Котрий з Наполеонів був найбільшим боягузом? — спитав він уявного гостя. — Я не розкрию цього, але знаю. О так, знаю.

«Куди я можу піти? Усе минуле відкрите мені, куди я можу піти?»

Борделі, жорстокості, тирані, акробати, нудисти, хірурги, чоловіки-проститутки, музиканти, маги, знахарі, жерці, ремісники, жриці...

— Чи ти усвідомлюєш, — питав він свого уявного гостя, — що хула¹ зберігає найдавнішу мову жестів, якою володіли колись тільки чоловіки? Ти ніколи не чув про хулу. Звичайно. Хто ж тепер її танцює? Хоча танцівники зберегли багато речей. Значення загубилися, але я їх знаю.

Одної ночі я був низкою халіфів, що несли іслам на схід і захід — у довгій подорожі крізь віки. Не вганятиму тебе в нудьгу подробицями. А зараз іди собі, гостю!

«Як це спокусливо, — подумав він, — цей поклик сирен, що манить жити лише в минулому.

І яким даремним стало це минуле через проклятих іксіан. Яке нудне минуле, коли Хві тут. Вона прийшла б до мене, якби я покликав. Але я не можу її покликати... не зараз... не цієї ночі».

Минуле далі спокушало.

¹ Хула — гавайський танець, супроводжуваний співом.

«Я міг би влаштувати паломництво у своє минуле. Це не мусить бути сафарі. Я можу піти сам. Паломництво очищає. Сафарі робить мене туристом. Це інша річ. Я міг би піти на-одиноці у свій внутрішній світ.

І ніколи не повернутися».

Лето відчув неунікність того, що цей стан сновидінь урешті його піймає.

«Я творю особливий стан сновидінь у всій Імперії. У цьому сні постають нові міфи, нові напрямки, нові рухи. Нові... нові... нові... Ці речі виринають із моїх сновидінь, із моїх міфів. Хто більш вразливий до них, ніж я? Мисливець потрапляє у власні сіті».

Тоді Лето збагнув, що він опинився в становищі, для якого не існувало протиотрути — минулого, сучасного чи майбутнього. Його велике тіло здригалося і тремтіло в мороку аудієнційного покою.

Біля входу одна Рибомовка-вартівниця прошепотіла іншій:

— Бог стурбований?

А товаришка відповіла:

— Гріхи цього світу стурбують будь-кого.

Лето чув їх і мовчки плакав.

Коли я вирішив повести людей Золотим Шляхом, то пообіцяв їм урок, який вони затямлять до самих кісток. Я знаю глибинну схему, яку люди заперечують на словах, навіть якщо подумки її поділяють. Кажуть, що прагнуть безпеки й спокою — стану, який називають миром, та, незважаючи на сказане, сіють зерна заворушень і насилля. А знайшовши спокійну безпеку, корчаться в ній. «Як це нудно», — вирішують вони. Гляньте на них зараз. Гляньте, що вони роблять у ту мить, коли я записую ці слова. Ха! Я даю їм тривалі еони вимушеного спокою, що тягнеться, хоч і з зусиллями, попри всі їхні старання втекти в хаос. Повірте мені, що пам'ять про мир Лето зостанеться з ними назавжди. Пізніше вони шукатимуть спокійної безпеки лише з найвищою обережністю і після серйозної підготовки.

Викрадені журнали

На світанку всупереч власній волі Дункан опинився поруч із Сіоною в Імперському орнітоптері, що мав перенести їх до «безпечного місця». Мчав на схід до золотої дуги сонячного світла, яка здіймалася над пейзажем — зеленими плантаціями, розрізаними на прямокутники.

Топтер був чималим, достатньо великим, щоб помістити маленький загін Рибомовок і двох їхніх *гостей*. Вела машину капітанка загону, мускулиста жінка з обличчям, що, на думку Айдаго, ніколи не знало усмішки. Вона представилася як Інмейр. Сиділа на кріслі пілота перед Айдаго, обабіч неї розмістилися дві м'язисті вартівниці-Рибомовки. П'ять інших вартівниць сиділи позаду Айдаго та Сіони.

— Бог звелів мені забрати тебе з міста, — сказала Інмейр, підійшовши до його командного поста під центральною

площею. — Задля твоєї безпеки. Завтра вранці ми повернемося на Сіайнок.

Айдаго, змучений тривожною ніччю, зрозумів, що марно сперечатися з наказами «самого Бога». Інмейр, судячи з її вигляду, було цілком під силу заволокти його куди слід, схопивши лиш одною дебелою рукою. Вивела його з командного поста в холодну ніч — на небесному покривалі зблискували зорі, наче гострі уламки розбитих діамантів. Лише коли вони дісталися 'топтера та коли Дункан розпізнав Сіону, він почав обдумувати мету цієї поїздки.

Уночі Айдаго усвідомив, що не все насильство в Онні було справою рук організованих бунтівників. Коли він запитав про Сіону, Монео вислав звістку, що «моя донька безпечно усунута від цього всього», додавши при кінці: «Віддаю її під вашу опіку».

У 'топтері Сіона не відповідала на питання Айдаго. Навіть зараз сиділа поруч у похмурому мовчанні. Нагадувала Дунканові його самого в ті перші гіркі дні, коли він присягнувся мститися Харконненам. Він міркував про її гіркоту. Що нею керує?

Не розуміючи чому, Айдаго виявив, що порівнює Сіону з Хві Норі. Нелегко було зустрітися з Хві, але йому це вдалося попри наполегливі вимоги Рибомовок, щоб він зайнявся обов'язками деінде.

Лагідна — це слово найкраще описувало Хві. Серцевиною її натури, характером дій була незмінна лагідність, що, на свій лад, таїла в собі величезну силу. Він вважав це напрочуд привабливим.

«Мушу побачити її знову».

Однак поки йому доводилося змагатися з похмурим мовчанням Сіони, що сиділа поруч. Що ж... на мовчання можна відповісти мовчанням.

Айдаго зиркнув на пейзаж, над яким вони пролітали. Тут і там виднілися скупчення вогників сіл, що згасали, коли

здіймалося сонце. Пустеля Сар'єр лежала далеко позаду, а ця земля, здається, ніколи не була випаленою.

«Деякі речі не дуже змінюються, — подумав він. — Їх лише забирають з одного місця і переносять на інше».

Цей пейзаж нагадав йому буйні сади Каладана, і він міркував, що сталося з зеленою планетою, де Атріди жили стільки поколінь, перш ніж прибути на Дюну. Розпізнавав вузькі дороги й торгові гостинці, якими час від часу проїжджали вози, що їх тягли шестиногі тварини. Як він здогадувався, то були торси. Монео казав, що торси, пристосовані до потреб подібних ландшафтів, є головними робочими тваринами не лише тут, а й у всій Імперії.

«Популяцію, що пересувається пішки, легше контролювати».

Слова Монео звучали в пам'яті Айдаго, коли він дивився вниз. Перед 'топтером з'явилися пасовиська, полого котилися зелені узгір'я, порізані чорними кам'яними стінами на неправильні ділянки. Айдаго розпізнав овець та кілька різновидів великої худоби. 'Топтер пролетів над вузькою долиною, досі зануреною в морок, де ледь виднівся в глибині струмок. Окремі вогники та блакитна цівка диму свідчили, що долина заселена людьми.

Сіона раптом стрепенулася і поплескала по плечі льотчицю, показавши попереду праворуч.

— Це не Гойгоа там?

— Так, — відповіла Інмейр, не обертаючись, її голос був придушеним і схвильованим через якісь почуття, нерозпізнані Айдаго.

— Хіба це небезпечне місце?

— Безпечно.

Сіона глянула на Айдаго.

— Накажи їй забрати нас до Гойгоа.

Айдаго, сам не знаючи чому, скорився і сказав:

— Забери нас туди.

Тут Інмейр обернулася, а на її обличчі, яке Дункан уночі вважав квадратним блоком без тіні емоцій, з'явилися виразні

докази якогось глибокого почуття. Губи похмуро стислися. Куточок правого ока нервово засіпався.

— Не Гойгоа, Командире, — сказала Інмейр. — Є кращі...

— Бог-Імператор наказав тобі забрати нас до якогось визначеного місця? — запитала Сіона.

Інмейр гнівною міною відреагувала на це втручання, проте дивилася не на Сіону.

— Ні, але Він...

— То відвези нас до Гойгоа, — промовив Айдаго.

Інмейр різко перевела увагу на керування 'топтером. Айдаго кинуло на Сіону, коли машина круто перехилилася і полетіла до круглої улоговини, притуленої між зеленими узгір'ями.

Айдаго зазирнув Інмейр через плече, щоб роздивитися місце призначення. У самісінькому центрі улоговини лежало село, збудоване з тих самих чорних каменів, що й стіни довкола нього. На частині схилів над селищем Айдаго бачив сади, тераси городів, що здіймалися сходами до малої сідловини, над якою у перших висхідних струменях ранкового повітря ширяли яструби.

Глянувши на Сіону, Айдаго спитав:

— Що таке Гойгоа?

— Побачиш.

Інмейр плавним ковзанням опустила 'топтер, і вони м'яко приземлилися на рівному, зарослому травою полі при краю селища. Одна з Рибомовок відкрила двері з боку села. У ніздрі Айдаго відразу ж ударила густа суміш ароматів скошеної трави, посліду тварин, їдкого диму кухонних вогнищ. Він вислизнув з 'топтера й глянув на сільську вулицю. З'явилися люди, які вийшли з будинків подивитися на гостей. Айдаго побачив, як літня жінка в довгій зеленій одежі схилилася і щось прошепотіла дитині. Та відразу ж обернулася і побігла вулицею геть.

— Тобі подобається це місце? — спитала Сіона, зістрибнувши біля нього.

— Вигляд має приємний.

Коли льотчиця та інші Рибомовки приєдналися до них, вибравшись на траву, Сіона глянула на Інмейр.

— Коли ми повертаємося до Онна?

— Ти не повертаєшся, — відповіла Інмейр. — Мені наказано забрати тебе до Цитаделі. Командир повертається.

— Розумію, — кивнула Сіона. — Коли ми вирушаємо?

— Завтра на світанку. Довідаюсь у сільського голови про квартири. — Інмейр покрокувала до села.

— Гойгоа, — сказав Айдаго. — Дивна назва. Цікаво, що тут було за часів Дюни?

— Так сталося, що я це знаю, — відповіла Сіона. — На старих картах воно значиться як Шулох, тобто *«місце примар»*. Усна історія каже, що тут коїлися великі злочини, аж доки всіх мешканців не перебили.

— Джакуруту, — прошепотів Айдаго, згадавши старі легенди про крадіїв води. Озирнувся, шукаючи слідів дюн і хребтів, але не було нічого такого. Побачив лише двох літніх чоловіків, які зі спокійними обличчями йшли до них разом з Інмейр. Чоловіки мали на собі вицвілі сині штани та поношені сорочки. Ішли босоніж.

— Ти знаєш це місце? — спитала Сіона.

— Лише як назву з легенди.

— Дехто каже, що тут є привиди, — промовила вона, — але я в це не вірю.

Інмейр зупинилася перед Айдаго й кивнула двом босим чоловікам, щоб почекали позаду.

— Квартири вбогі, але прийнятні, — сказала вона, — хіба що ви захочете зупинитися в одній із приватних резиденцій.

Промовляючи це, вона обернулася і глянула на Сіону.

— Вирішимо пізніше, — відповіла Сіона. Узяла Айдаго за руку. — Ми з Командиром хочемо погуляти по Гойгоа й помилуватися краєвидами.

Інмейр ворухнула губами, наче хотіла щось сказати, але промовчала.

Айдаго дозволив Сіоні провести його повз двох чоловіків, що приглядалися до них.

— Я пошлю з вами двох вартівниць, — гукнула Інмейр.

Сіона зупинилася й озирнулася.

— Хіба ж у Гойгоа небезпечно?

— Тут дуже спокійно, — сказав один із чоловіків.

— У такому разі нам не потрібні вартівниці, — промовила Сіона. — Нехай охороняють 'топтер.

І далі повела Айдаго до села.

— Гаразд, — сказав Айдаго, вириваючи свою руку із Сіоніної. — Що це за місце?

— Вельми ймовірно, що воно здасться тобі напрочуд заповідним, — відповіла Сіона. — Геть не схоже на старий Шулох. Дуже мирне.

— Ти щось надумала, — промовив Айдаго, ідучи поруч із нею. — Що саме?

— Я чула, що гхоли ставлять купу запитань, — сказала Сіона. — Я теж маю питання.

— О?

— Яким він був за твоїх часів, людина Лето?

— Котрий із них?

— Так, я й забула, що їх було двоє — дід і наш Лето. Я про нашого Лето, звичайно.

— Він був ще дитиною — це все, що я знаю.

— Усна історія каже, що одна з його перших наречених родом із цього села.

— Наречених? Я думав...

— Він тоді ще мав подобу чоловіка. Уже після смерті сестри, але ще до того, як почав перетворюватися на хробака. Усна історія каже, що наречені Лето зникали в лабіринті Імперської Цитаделі й ніхто вже їх не бачив, окрім облич і голосів, трансльованих по голо. Останні тисячоліття в нього не було нареченої.

Вони дісталися невеликої площі в центрі села, квадрата зі стороною приблизно п'ятдесят метрів. У центрі майданчика

був басейн із чистою водою, оточений низькими стінами. Сіона підійшла до стіни басейну й сіла на кам'яній лаві. Лягнула по ній, запрошуючи Айдаго приєднатися. Він спершу окинув поглядом село, помітив, як люди стежать за ним з-за віконних завісок, як діти вказують пальцями й перешіптуються. Обернувся і став, дивлячись згори вниз на Сіону.

— Що це за місце?

— Я ж тобі сказала. Розкажи, яким був Муад'Діб?

— Він був найкращим другом, якого тільки може мати чоловік.

— Значить, Усна історія правдива, але називає халіфат його спадкоємців «Деспосіні», а це погано звучить.

«Вона мене заманює», — подумав Айдаго.

Дозволив собі легку усмішку, міркуючи про мотиви Сіони. Скидалося, що та чекає на якусь важливу подію, була стривоженою... навіть наляканою... але водночас відчувалося піднесення. Усе це вкупі. Те, що вона казала, нагадувало коротку розмову, аби згаяти час, доки... доки що?

Його задуму перебило легке тупотіння ніг, наче хтось підбігав. Айдаго озирнувся і побачив дитину, хлопчика років восьми, що мчав до нього з бічної вулиці. Босі ноги малого здіймали на бігу невеликі гейзери куряви, а десть на вулиці пролунав жіночий крик — розпачливий зойк. Хлопчик зупинився кроків за десять від них і втупився в Айдаго жадібним поглядом, напруга якого занепокоїла Дункана. Дитина здавалася чимось знайомою: міцна хлоп'яча статура, темне хвилясте волосся, риси обличчя ще не зовсім сформовані, але було зрозуміло, яким чоловіком він виросте — високі вилиці, рівна лінія брів. Мав на собі вицвілий синій комбінезон, видно, часто праний, але колись то був одяг із чудової тканини. Здається, це бавовна пунджі, зіткана рубчиками так, що навіть не торочилася на краях.

— Ти не мій батько, — сказав хлопчик. Крутнувся, помчав назад вулицею, зник за рогом.

Айдаго обернувся і похмуро глянув на Сіону, боячись спитати: *«Це дитина мого попередника?»* Знав відповідь, не питаючи: знайомі риси, у яких чітко проявився генотип. *«Я сам у дитинстві»*. Усвідомлення цього дало йому почуття порожнечі, роздратування. *«Яка моя відповідальність?»*

Сіона закрила обличчя долонями, згорбилася. Усе сталося не так, як вона собі уявляла. Відчувала, що прагнення помсти її підвело. Айдаго не був лише *гголою*, чимось чужим і не вартим роздумів. Коли її притисло до нього в 'топтері, вона побачила на його обличчі виразні емоції. І ця дитина...

— Що сталося з моїм попередником? — спитав Айдаго. Голос у нього був сухим, з відтінком звинувачення.

Вона опустила руки. Його обличчя викривив придушений гнів.

— Ми не знаємо напевно, — сказала вона, — але одного дня він увійшов до Цитаделі і з неї не вийшов.

— Це його дитина?

Вона кивнула.

— Ти певна, що не вбила мого попередника?

— Я... — Сіона махнула головою, шокована сумнівами, можливістю звинувачення.

— Цей хлопчик, ми тут через нього?

Вона ковтнула слину.

— Так.

— І що, по-твоєму, я маю з ним зробити?

Вона знизала плечима, відчуваючись забрудненою та винуватою через власні дії.

— А що з його матір'ю? — спитав Айдаго.

— Вона й інші живуть на тій вулиці. — Сіона кивнула туди, де пішов хлопець.

— Інші?

— Є ще старший син... дочка. Чи ти... тобто я могла б влаштувати...

— Ні! Хлопець має рацію. Я не його батько.

— Мені прикро, — прошепотіла Сіона. — Я не мала цього робити.

— Чому *він* вибрав це місце?

— Батько... твій...

— Мій *попередник*!

— Бо тут був дім Ірті, а вона не хотіла виїжджати. Так кажуть люди.

— Ірті... мати?

— Дружина, за старим ритуалом, з Усної історії.

Айдаго оглянув кам'яні фасади будинків довкола площі, зашторені вікна, вузькі двері.

— То він тут жив?

— Коли мав змогу.

— Як він помер, Сіоно?

— Я справді не знаю... але Хробак убив інших. Це нам відомо достеменно!

— Звідки ти це знаєш? — Він втупив пильний погляд їй в обличчя. Вона змушена була відвести очі.

— Я не сумніваюся в історіях моїх предків, — сказала Сіона. — Вони розповіли небагато — клапті, уривки, тут примітка, там переказ якихось чуток, але я їм вірю! Мій батько теж вірить!

— Монео нічого про це не говорив.

— Про нас, Атрідів, одне можна сказати напевно, — промовила вона. — Ми вірні, і це факт. Дотримуємо слова.

Айдаго розкрив було рота, однак промовчав. «*Звичайно! Сіона теж Атрідка!*» Ця думка вразила його. Він це знав, але не усвідомлював. Сіона була своєрідною бунтівницею. Бунтівницею, що діє фактично з санкції Лето. Межі цього дозволу неясні, та Айдаго відчував їх.

— Ти не можеш завдати їй шкоди, — сказав Лето. — Вона має пройти випробування.

Айдаго відвернувся від Сіони.

— Ти нічого не знаєш напевно, — промовив він. — Клапті й уривки, чулки!

Сіона не відповіла.

— Він Атрід! — вигукнув Айдаго.

— Він Хробак, — сказала Сіона, а їд у її голосі так і лилася.

— Твоя клята Усна історія не що інше, як купа давніх пліток! — звинуватив її Айдаго. — Лише дурень повірив би їй.

— Ти досі йому довіряєш, — сказала вона. — Це зміниться.

— Ти ніколи з ним не розмовляла!

— Розмовляла. Як була дитиною.

— Ти й досі дитина. Він — це всі Атріди, які були, усі вони. Це жахливо, але я знав цих людей. Вони були моїми друзями.

Сіона лише труснула головою.

Айдаго знову відвернувся. Відчував, що його затопили емоції. Наче втратив душевну опору. Усупереч власній волі перейшов площу, закрокував вулицею, у якій зник хлопець. Сіона побігла за ним, наздогнала й пішла поруч, намагаючись підлаштуватися під його кроки, але він не зважав на неї.

Вулиця була вузькою, оточеною одноповерховими кам'яними будинками, двері заглиблені в арках, усі зачинені. Коли він проходив, віконні завіси ворушилися.

На першому перехресті Айдаго зупинився і глянув праворуч, куди пішов хлопець. Дві сиві жінки в довгих чорних спідницях і темно-зелених блузках стояли за кілька кроків і перешіптувалися, схиливши голови одна до одної. Побачивши Айдаго, замовкли і вдивлялися в нього з неприхованою цікавістю. Він відповів на їхні погляди, тоді подивився на бічну вулицю. Вона була порожньою.

Айдаго повернувся до жінок, швидко оминув їх. Вони ще ближче присунулися одна до одної та обернулися, дивлячись на нього. Лише раз зиркнули на Сіону, тоді знову впилися поглядом в Айдаго. Сіона тихо підійшла до нього з дивним виразом обличчя.

«Смуток? — питав він себе. — Жаль? Цікавість?»

Тяжко сказати. Його більше бентежили двері та вікна, повз які проходив.

— Ти була колись раніше в Гойгоа? — спитав Айдаго.

— Ні. — Сіона говорила приглушеним голосом, наче боялася чогось.

«*Чому я йду цією вулицею?* — питав себе Айдаго. Навіть ставлячи це питання, знав уже відповідь. — *Ця жінка, ця Ірті. Яка жінка могла привести мене до Гойгоа?*»

Ріжок завіси праворуч від нього піднявся, й Айдаго побачив обличчя — то був хлопець із площі. Завіса опустилася, тоді відсунулася вбік, показавши жінку, яка там стояла. Айдаго зупинився на півкроці й утупився їй в лице, неспроможний промовити й слова. То було жіноче обличчя, відоме лише його найпотаємнішим мріям, — ніжний овал із зіркими темними очима, пишні чуттєві губи...

— Джессіка, — прошепотів він.

— Що ти кажеш? — спитала Сіона.

Айдаго не міг відповісти. То було обличчя Джессіки, воскреслої з минулого, куди, як він думав, вона відійшла назавжди. Генетична витівка: мати Муад'Діба, воскресена в новому тілі.

Жінка затягла заслону, залишивши в пам'яті Айдаго згадку про її риси, післяобраз, — і він знав, що ніколи його не забуде. Вона була старшою за ту Джессіку, що ділила з ним небезпеки на Дюні, — вікові зморшки в куточках губ і очей, тіло трохи повніше...

«*Більш материнська,* — мовив сам до себе Айдаго. Тоді: — *Чи я казав їй колись... кого вона мені нагадувала?*»

Сіона потягла його за рукав.

— Хочеш увійти, щоб з нею познайомитися?

— Ні. Це було помилкою.

Айдаго обернувся було піти туди, звідки вони прийшли, аж тут двері дому Ірті різко розчинилися. Вийшов молодий чоловік. Зачинив за собою двері, повернувся обличчям до Айдаго. Айдаго визначив, що юнакові років шістнадцять. Годі було заперечити його походження: *каракулеве* волосся, суворі риси.

— Ти той новий, — сказав юнак. Його голос уже став чоловічим.

— Так. — Айдаго виявив, що йому тяжко говорити.

— Навіщо ти прийшов? — спитав юнак.

— Я не планував, — відповів Айдаго. Ці слова далися йому легше, їх викликала нехоть до Сіони.

Юнак глянув на Сіону.

— Ми дістали звістку, що мій батько мертвий.

Сіона кивнула.

Юнак знову перевів увагу на Айдаго.

— Прошу, іди й не повертайся. Ти завдаєш болю моїй матері.

— Звичайно, — сказав Айдаго. — Передай леді Ірті вибачення за моє вторгнення. Мене привезли сюди всупереч моїй волі.

— Хто тебе привіз?

— Рибомовки, — відповів Айдаго.

Юнак коротким рухом кивнув головою. Ще раз глянув на Сіону.

— Я завжди думав, що ви, Рибомовки, навчилися бути добрішими зі своїми.

Тоді обернувся і зайшов у дім, зачинивши за собою двері.

Айдаго пішов назад дорогою, якою вони прийшли, тягнучи Сіону за руку. Вона спотикнулася, потім пристосувалася до його кроків і вивільнилася із затиску.

— Він подумав, що я Рибомовка, — промовила Сіона.

— Звичайно. Ти така, як вони. — Він глянув на неї. — Чого не сказала мені, що Ірті була Рибомовкою?

— Я не думала, що це важливо.

— Ох.

— Так вони й зустрілися.

Вони дісталися до перехрестя з вулицею, що вела до площі. Айдаго повернув у протилежному від площі напрямку, енергійно покрокував до краю села, туди, де воно зливалось з садами й городами. Дункан був настільки шокований, що нічого

не чув і не бачив. Його свідомість сахалася від надміру інформації, яку не могла засвоїти.

Низька стіна перегородила йому дорогу. Він переліз через неї, почув, як за ним поспішає Сіона. Деревя довкола них були обсипані цвітом — білі квітки з оранжевою серцевиною, у яких трудилися темно-коричневі комахи. Повітря було сповнене джижчанням комах і запахом квітів. Це нагадало Айдаго квіткові джунгли на Каладані.

Зупинився, діставшись вершини пагорба, де міг обернутися і глянути вниз, на чепурний прямокутник Гойгоа. Дахи були плоскими й чорними.

Сіона сіла на густу траву й обхопила руками коліна.

— Це не те, що ти задумала, так? — спитав Айдаго.

Вона похитала головою, він зрозумів, що дівчина от-от заплаче.

— Чому ти так його ненавидиш? — спитав Дункан.

— Ми позбавлені власного життя!

Айдаго глянув униз, на сільце.

— Багато таких сіл?

— Уся Хробача Імперія!

— А що в цьому поганого?

— Нічого, коли це те, чого хочеш.

— Кажеш, це все, що він дозволяє?

— Так, кілька ярмаркових міст... Онн. Мені казали, що навіть планетарні столиці — це лише великі села.

— І ще раз спитаю: а що в цьому поганого?

— Це в'язниця!

— То їдь із неї!

— Куди? Як? Думаєш, ми можемо просто сісти на корабель Гільдії та вирушити деінде, куди захочемо? — Вона вказала вниз на Гойгоа — на околиці виднівся 'топтер, біля якого на траві сиділи Рибомовки. — Наші наглядочки не дозволять нам від'їхати!

— Самі ж вони від'їжджають, — сказав Айдаго. — Вирушають, куди хочуть.

— Куди їх пошле Хробак!

Вона притисла обличчя до колін і промовила приглушеним голосом:

— Як це було за давніх днів?

— Інакше, часто дуже небезпечно. — Він озирнувся довкола, оббіг поглядом стіни, що оточували пасовиська, сади й городи. — Тут, на Дюні, не існувало жодних уявних ліній, які вказували б на межі земельних володінь. Це все було Герцогством Атрідів.

— Крім фрименів.

— Так. Але вони знали, часткою чого є — території по цей бік укріплень... або по той бік, де пательня біліє, коли її просто поставити на пісок.

— Вони могли йти, куди захочуть!

— До певних меж.

— Дехто з нас сумує за пустелею.

— Ви маєте Сар'єр.

Вона підняла голову, глянула на нього.

— Це такий клаптик!

— П'ятнадцять сотень кілометрів на п'ятсот — це не клаптик. Сіона підвелася.

— Ти питав Хробака, чому він так нас обмежує?

— Мир Лето, Золотий Шлях, що має гарантувати нам виживання. Так він *каже*.

— Знаєш, що він казав моєму батькові? Я шпигувала за ними, як була дитиною. Я його чула.

— І що він казав?

— Казав, що убезпечує нас від більшості криз, аби обмежити наші формувальні сили. Казав: «Люди мусять перетерпіти недугу, але я сам тепер недуга. Боги можуть стати недугами». Він так і сказав, Дункане. Хробак — це хвороба!

Айдаго не сумнівався в точності фрази, проте ці слова його не розворушили. Натомість подумав про Корріно, якого йому веліли вбити. *Недуга*. Корріно, потомок Родина, що колись

правила Імперією, виявився м'якотілим огрядним чоловіком середнього віку, який прагнув влади та влаштовував змови заради прянощів. Айдаго наказав Рибомовці його вбити. Це викликало в Монео купу розпитувань.

— Чому ви не вбили його самі?

— Я хотів подивитися, якими себе покажуть Рибомовки.

— І якими вони, на вашу думку, себе показали?

— Ефективними.

Проте смерть Корріно викликала в Айдаго почуття нереальності. Товстий малий чоловічок, що лежав у калюжі власної крові, нічим не примітна тінь серед нічних тіней пласкам'яної вулиці. Це було нереальним. Айдаго пам'ятав слова Муад'Діба: *«Розум нав'язує ті рамки, які називає “дійсністю”. Ці арбітральні рамки мають тенденцію ставати цілковито незалежними від того, про що звітують наші чуття»*. Яка ж дійсність рухала Владикою Лето?

Айдаго глянув на Сіону, що стояла на тлі саду та зелених пагорбів Гойгоа.

— Ходімо спустимося до села та знайдемо наші квартири. Я хотів би побути сам.

— Рибомовки помістять нас в одній квартирі.

— З ними?

— Ні, нас двох. Причина доволі проста. Хробак хоче спарувати мене з великим Дунканом Айдаго.

— Я сам вибираю собі партнерок, — буркнув Айдаго.

— Певна, що одна з наших Рибомовок не тямилася б від щастя, — сказала Сіона. Відвернулася від нього й рушила вниз схилом пагорба.

Айдаго якусь мить стежив за нею. Гнучке молоде тіло погойдувалося, наче гілки садових дерев на вітрі.

— Я йому не жеребець, — пробурмотів Айдаго. — Він мусить це зрозуміти.

З кожним днем ви стаєте дедалі більш нереальними, чужими й дальніми від того, яким я сам є цього нового дня. Я — це єдина дійсність, а оскільки ви від мене відрізняєтеся, то втрачаєте дійсність. Що цікавіший я, то менш цікаві ті, хто мені поклоняється. Релігія придушує цікавість. Те, що я роблю, віднімається від моїх поклонників. Тож у кінці я не робитиму нічого, віддавши це все переляканим людям, які того дня виявлять, що вони мусять самі працювати для себе.

Викрадені журнали

Був то звук, несхожий на жоден інший, звук напруженого в чеканні натовпу. Уздовж довгого тунелю він долинув до низу, до місця, де Айдаго марширував перед Королівським Повозом — нервово перешіптування, збільшене до єдиного гучного шепоту, човгання однієї гігантської стопи, шелестіння однієї величезної одежини. І солодкий запах поту, змішаний з молочним подихом сексуального збудження.

Інмейр та решта Рибомовок з ескорту привезли сюди Айдаго в першу годину після світанку, висадивши на центральній площі Онна, де все ще лежали холодні зелені тіні. Знялися вгору, щойно передавши його іншим Рибомовкам. Інмейр не приховувала невдоволення від того, що мусила доставити Сіону до Цитаделі й через це пропустила ритуал Сіайнок.

Новий ескорт, що аж вібував од стримуваних емоцій, повів його до ділянки, розташованої глибоко під центральною площею, не позначеної на жодній з міських карт, які вивчав Айдаго. То був лабіринт — спершу в один бік, тоді в інший, крізь переходи достатньо широкі й високі, щоб помістився

Королівський Повіз. Айдаго втратив орієнтацію і поринув в обдумування минулої ночі.

Квартири для нічлігу в Гойгоа, хоч спартанські й малі, були зручними — по два тапчани в кімнаті, кожна кімната — наче коробка з побіленими стінами, одне вікно, одні двері. Кімнати тяглися вздовж коридору будинку, що значився як «Гостьовий дім» Гойгоа.

Як виявилось, Сіона мала рацію. Айдаго поселили в одну кімнату з нею, не спитавши згоди, а Інмейр поводитися так, наче це було звичайною справою.

Коли двері за ними зачинилися, Сіона сказала:

— Якщо торкнешся мене, я спробую тебе вбити.

Це було промовлено з такою сухою щирістю, що Айдаго ледь не розреготався.

— Я волю відособленість, — відповів він. — Вважай, що ти сама.

Спав із легкою настороженістю, згадуючи небезпечні ночі на Атрідівській службі, готовність до битви. У кімнаті рідко коли було насправді темно: крізь зашторене вікно просочувалося місячне світло й навіть зоряне сяйво відбивалося від крейдяно-білих стін. Виявив, що його нерви подразнює Сіона, її запах, рухи, дихання. Кілька разів він прокидався і, цілковито пробуджений, прислухався. Двічі був певний, що Сіона теж прислухається.

Ранок і політ до Онна принесли полегшення. Вони порушили свій піст, випивши холодного фруктового соку. Айдаго був радий вийти в передсвітанкову темряву, швидко крокувати до 'топтера. Він не звертався безпосередньо до Сіони, йому були неприємні цікаві погляди Рибомовок.

Сіона озвалася до нього лише раз, вихилившись із 'топтера, коли він вийшов з машини на центральну площу.

— Мені не було б за образу мати тебе другом, — сказала вона.

Кумедна пропозиція дружби. Він злегка збентежився.

— Так... добре, звичайно.

Новий супровід повів його далі, нарешті до входу в лабіринт. Там його чекав Лето на Королівському Повозі. Місце зустрічі було широким майданчиком, звідки праворуч від Айдаго тягся довжелезний тунель. Стіни — темно-коричневі, із золотими смугами, що виблискували в жовтому сяйві світлокуль. Ескорт зайняв позицію за повозом, рухаючись обдумано та залишивши Айдаго перед обличчям Лето.

— Дункане, підеш переді мною, коли ми рушимо на Сіайнок, — сказав Лето.

Айдаго дивився в темно-сині криниці очей Бога-Імператора, розгніваний загадковістю й таємничістю, виразно помітною атмосферою прихованого збудження в цьому місці. Відчував, що все, сказане йому про Сіайнок, лише поглиблювало цю таємничість.

— Я справді Командир твоєї Варти, мілорде? — спитав Айдаго з образою в голосі.

— Справді! І зараз я винагороджую тебе знаком честі. Небагато дорослих чоловіків будь-коли долучалися до Сіайноку.

— Що відбувалося в місті минулої ночі?

— Криваві заворушення в деяких місцях. Але сьогодні вранці вже досить спокійно.

— Жертви?

— Не варто згадувати.

Айдаго кивнув. Пророчі сили Лето перестерегли Бога-Імператора від будь-якої небезпеки його *Дункану*. Отож — втеча у сільську безпеку Гойгоа.

— Ти був у Гойгоа, — сказав Лето. — Не виникло спокуси zostатися?

— Ні!

— Не гнівайся на мене, — промовив Лето. — Я тебе до Гойгоа не посилав.

Айдаго зітхнув.

— Яка небезпека змусила тебе відіслати мене?

— Вона загрожувала не тобі, — відповів Лето. — Але ти збуджуєш моїх вартівниць, спонукаючи їх надміру демонструвати свої вміння. Події минулої ночі цього не вимагали.

— О? — Ці слова вразили Айдаго. Він ніколи не думав про себе як про натхненника особливого героїзму, якщо сам цього не наказував. Один *піднімає* загін. Вожді, такі як перший Лето, дід цього, надихали самою своєю присутністю.

— Ти для мене вкрай цінний, Дункане, — сказав Лето.

— Так... добре, але я все-таки тобі не жеребець!

— Звичайно, твої бажання буде враховано. Ми обговоримо їх іншим разом.

Айдаго зиркнув на ескорт Рибомовок — усі повитріщалися і прислухаються.

— Завжди доходить до насилля, коли ти приїжджаєш в Онн? — спитав Айдаго.

— Циклічно. Зараз невдоволених придушено. Якийсь час буде спокійно.

Айдаго глянув на незбагненне обличчя Лето.

— Що сталося з моїм попередником?

— Рибомовки тобі не сказали?

— Кажуть, що він загинув, захищаючи свого Бога.

— А ти чув і протилежний поголос.

— Що сталося?

— Він помер, бо був надто близько до мене. Я не відіслав його вчасно до безпечного місця.

— Як Гойгоа.

— Я волів би, щоб він спокійно жив там до кінця своїх днів, але ти добре знаєш, Дункане, що не прагнеш спокою.

Айдаго намагався проковтнути дивний клубок у горлянці.

— Я все ще хочу знати подробиці його смерті. У нього сім'я...

— Ти знатимеш подробиці, і не бійся за його сім'ю. Вони мої підопічні. Я триматиму їх у безпеці, на відстані. Ти знаєш, що я мішень численних нападів. Це одна з моїх функцій. На нещастя, ті, кого я люблю і ким захоплююся, мусять страждати через це.

Айдаго стис губи, невдоволений почутим.

— Заспокойся, Дункане, — сказав Лето. — Твій попередник помер, бо був надто близько до мене.

Ескорт Рибомовок неспокійно заворушився. Айдаго глянув на них, тоді праворуч, на тунель.

— Так, пора, — промовив Лето. — Не можемо змушувати жінок чекати. Иди переді мною, Дункане, а я відповім на твої питання про Сіайнок.

Айдаго підкорився, бо не міг вигадати нічого іншого. Обернувся на п'ятах і закрокував на чолі процесії. Почув за собою скрипіння повозу та легке ступання ніг позаду.

Тут повіз замовк так зненацька, що це привернуло увагу Айдаго. Причину зрозумів одразу ж.

— Ти перейшов на силові підвіски, — сказав він і знову повернувся вперед.

— Я прибрав колеса, бо довкола мене тіснитимуться жінки, — пояснив Лето. — Не можна віддавити їм ніг.

— Що таке Сіайнок? Що це таке насправді? — спитав Айдаго.

— Я ж тобі казав. Це Велике Причастя.

— Я чую запах прянощів?

— У тебе чутливі ніздрі. В облатках є дрібка меланжу.

Айдаго труснув головою.

Намагаючись зрозуміти цю подію, Дункан уже розпитував Лето за першої ж нагоди після їхнього прибуття до Онна:

— Що це за свято Сіайнок?

— Ми ділимося облатками, більш нічого. Навіть я беру участь.

— Це як ритуал оранжистських католиків?

— О ні! Це не моя плоть. Це тільки поділ. Нагадує їм, що вони лише жінки, як ти лише чоловік, але я — *усе*. Вони діляться з *усім*.

Айдаго це не сподобалося.

— *Лише* чоловік?

— Знаєш, кого вони висміюють на святі, Дункане?

— Кого?

— Чоловіків, які їх образили. Прислухайся до них, коли вони тихо перемовляються між собою.

Айдаго витлумачив це як пересторогу: *«Не образжай Рибомовок. Накликаючи на себе їхній гнів, наражаєшся на смертельну небезпеку!»*

Зараз, маршируючи перед Лето, Айдаго відчував, що він наче й правильно почув ці слова, але вони нічого йому не пояснили. Він заговорив через плече:

— Я не розумію Причастя.

— Ми єднаємося в ритуалі. Ти це побачиш. Ти це почувеш. Мої Рибомовки — це сховище особливої мудрості, неперервної спадкової лінії, до якої входять лише вони. Зараз ти станеш співучасником, а вони полюблять тебе за це. Слухай їх уважно. Вони відкриті до ідеї споріднення. Їхня взаємна прихильність не знає жодних застережень.

«Більше слів, — подумав Айдаго. — Більше таємничості».

Він відчував поступове розширення тунелю: стеля здіймалася вгору. Стало більше світлокул, налаштованих на темно-оранжевий колір. Попереду, на відстані близько трьохсот метрів, Дункан побачив високу арку отвору. Звідти просочувалось яскраве червоне світло, у ньому він розгледів блискучі обличчя, що легко погойдувалися з боку в бік. Тіла Рибомовок під обличчями разом мали вигляд темної стіни. У повітрі висів сильний дух поту, викликаного хвилюванням.

Наблизившись до завмерлих у чеканні жінок, Айдаго побачив прохід між ними та рампу, нахилену до низького виступу-помосту праворуч. Над жінками вигиналася велика аркоподібна стеля, гігантський простір було ілюміновано світлокулями, налаштованими на яскраво-червоний колір.

— Вийди на рампу праворуч, — сказав Лето. — Зупинися відразу за центром помосту й повернись обличчям до жінок.

Айдаго здійняв праву руку на знак розуміння. Він вступив у відкритий простір, а розміри цього приміщення наповнили

його благоговінням. Піднявшись на рампу, налаштував треновані очі на оцінку розмірів і визначив, що зала — це квадрат із заокругленими краями, сторони якого не менше одинадцяти сотень метрів завдовжки. Зала була вщерть заповнена жінками. Айдаго згадав, що це лише вибрані представниці широко розкиданих полків Рибомовок — по три жінки від кожної планети. Зараз вони стояли настільки тісно, що Айдаго сумнівався, чи зуміє котрась упасти. Залишилася тільки смуга близько п'ятдесяти метрів завширшки, що тяглася вздовж помосту. Тут Айдаго зупинився й оглянув сцену. Знизу на нього дивились обличчя, обличчя, обличчя.

Лето зупинив повіз одразу ж за Айдаго та здійняв свою срібношкіру руку.

Негаймо ж велику залу наповнили ревіння і крик: «Сіайнок! Сіайнок!»

Рев оглушив Айдаго. *«Напевно, цей звук чути в цілому місці, — подумав він. — Хіба що ми надто глибоко під землею».*

— Мої наречені, — промовив Лето. — Вітаю вас на Сіайноку.

Айдаго глянув угору на Лето, побачив блискучі темні очі, променистий вираз. Імператор казав: «Ця клята святість!» Але грівся в її теплі.

«Монео бачив колись ці збори?» — промайнуло в Айдаго. Це була дивна думка. Проте Дункан знав, звідки вона взялася. Мусив існувати якийсь інший смертний чоловік, з яким можна було б це обговорити. Рибомовки супроводу сказали, що Монео вислано «в державних справах», подробиць яких вони не знали. Почувши це, Айдаго здогадався, що йому відкрився черговий елемент правління Лето. Нитки влади тяглися просто від Лето до населення, але ці нитки рідко перетиналися. Це вимагало багатьох речей, зокрема довірених слуг, які візьмуть на себе відповідальність за виконання наказів, не ставлячи при цьому питань.

— Мало хто бачить, як Бог-Імператор чинить болісні речі, — сказала Сіона. — Чи так було за Атрідів, яких ти знав?

Доки ці думки пробігали у свідомості Айдаго, він дивився вниз, на з'юрмлених Рибомовок. Поклоніння в їхніх очах! Благоговіння! Як Лето зробив це? Навіщо?

— Мої кохані, — сказав Лето. Його голос залунав над зверненими вгору обличчями, сягаючи найдальших закутків за допомогою витончених іксіанських підсилювачів, схованих у Королівському Повозі.

Картина розігрітих і спітнілих жіночих обличчя наповнила пам'ять Айдаго пересторогою Лето. *«Накликаючи на себе їхній гнів, наражаєшся на смертельну небезпеку!»*

Тут легко було повірити цій пересторозі. Одне слово Лето — і ці жінки розірвали б винуватця на шматки. Вони б не питали. Вони б діяли. Айдаго наново почав відчувати високу вартість цих жінок як армії. Особиста небезпека їх не зупинить. Вони служили Богу!

Королівський Повіз легко заскрипів. Це Лето аркою вигнув угору передні сегменти, піднявши голову.

— Ви хоронительки віри! — промовив Лето.

Вони одноголосно відповіли:

— Владико, ми скоряємось!

— У мені ви живете без кінця! — сказав Лето.

— Ми — Нескінченність! — гукнули вони.

— Я люблю вас, як нікого іншого! — промовив Лето.

— Любов! — закричали вони.

Айдаго здригнувся.

— Даю вам мого улюбленого Дункана! — сказав Лето.

— Любов! — закричали вони.

Айдаго відчув, як усе його тіло тремтить. Розумів, що може впасти через це поклоніння. Хотів утекти, хотів залишитися і прийняти це. У цьому приміщенні була могуть. Могуть!

Тихішим голосом Лето сказав:

— Змініть Варту.

Жінки схилили голову єдиним рухом, без вагання. Праворуч від Айдаго з'явився ряд жінок у білих сукнях. Вимарширували

на відкритий простір під помостом, і Айдаго помітив, що деякі з них несли немовлят і малих дітей, не старших за рік-два.

Зі стислого пояснення, вислуханого раніше, Айдаго розпізнав цих жінок як тих, що покидають військову службу в лавах Рибомовок. Деякі з них стануть священницями, деякі присвятять увесь свій час материнству... але жодна насправді не перестане служити Лето.

Дивлячись згори на дітей, Айдаго думав, яке враження мусить справити глибоко прихована пам'ять про ці події на хлопчиків. Вони нестимуть цю таємницю впродовж усього життя, загублену у свідомості пам'ять, але завжди присутню, затінену реакцію на цю мить.

Останні новоприбулі зупинилися під Лето й глянули вгору, на нього. Інші жінки з зали здійняли обличчя і втупилися в Лето.

Айдаго зиркнув ліворуч і праворуч. Біловбрані жінки заповнили простір під помостом щонайменше на п'ятсот метрів у кожен бік. Деякі з них підняли дітей, простягнувши їх до Лето. Благоговіння та покірність були чимось абсолютним. Айдаго відчував, що якби Лето наказав, то ці жінки розбили б на смерть своїх дітей об поміст. Зробили б усе!

Лето зграбним хвилястим рухом опустив передні сегменти на повіз. Доброзичливо глянув униз, а його голос залунав як м'які пестоці:

— Даю вам нагороду, яку ви заслужили своєю вірністю і службою. Просіть — і буде вам дано.

Уся зала завібрувала від відповіді:

— Буде дано!

— Що моє, те ваше, — сказав Лето.

— Що моє, те ваше, — закричали жінки.

— А зараз розділіть зі мною, — промовив Лето, — безмовну молитву за мою поміч у всіх справах, яких людство може ніколи не закінчити.

Усі голови схилились, як одна. Біловбрані жінки сильніше притулили своїх дітей, дивлячись на них згори вниз. Айдаго

відчув мовчазну єдність, силу, що хотіла ввійти в нього й підпорядкувати його собі. Він широко розкрив рота й глибоко вдихнув, змагаючись із чимось, що відчувалося як фізичне вторгнення. Його розум гарячково шукав чогось, за що можна зачепитися, що могло б його захистити.

Ці жінки були армією, про силу та єдність якої Айдаго досі навіть не здогадувався. Він знав, що не розуміє цієї сили. Міг лише спостерігати за нею, розпізнати її існування.

Саме це створив Лето.

Айдаго згадав слова, сказані Лето на зустрічі в Цитаделі: «Вірність у чоловічій армії пов'язана радше з самою армією, ніж із цивілізацією, що її виховала. Вірність у жіночій армії пов'язана з проводирем».

Айдаго дивився вниз, на очевидні докази творіння Лето, вбачаючи проникливу точність цих слів, боячись цієї точності.

«Він пропонує мені співучасть у цьому», — подумав Айдаго.

Зараз та його відповідь Лето приголомшувала своєю дитячістю.

— Не бачу в цьому розумного сенсу, — сказав він тоді.

— Більшість людей не є витворами розуму.

— Жодна армія, чоловіча чи жіноча, не гарантує миру! Твоя Імперія не є мирною! Ти лише...

— Мої Рибомовки представили тобі нашу історію?

— Так, але я ходив по твоєму місті й бачив твоїх людей. Твої люди агресивні!

— Бачиш, Дункане? Мир заохочує до агресії.

— А ти кажеш, що твій Золотий Шлях...

— По суті, це не мир. Це спокій, родючий ґрунт для створення жорстких класів і багатьох інших форм агресії.

— Ти говориш загадками!

— Я висловлююся з огляду на нагромаджені спостереження, які кажуть мені, що мирна постава — це постава переможених. Це постава жертв. Жертви провокують агресію.

— Твій клятий вимушений спокій! Що в ньому доброго?
 — Якщо ворога немає, його слід винайти. Військові сили, позбавлені зовнішнього ворога, завжди обертаються проти власного народу.

— Яку гру ти ведеш?

— Модифікую людське прагнення війни.

— Люди не хочуть війни!

— Вони хочуть хаосу. Війна — найдоступніша форма хаосу.

— Я в це не вірю! Ти ведеш власну небезпечну гру.

— Дуже небезпечну. Я звертаюся до давніх джерел людської поведінки, щоб перенаправити їх. Небезпека в тому, що я міг би придушити сили людського виживання. Але запевняю тебе, що мій Золотий Шлях продовжується.

— Ти не придушив антагонізму!

— Я розпорошую енергію в одному місці та скеровую її в інше. Як не можеш чогось контролювати, осідлай його!

— Що стримає твою жіночу армію від перевороту?

— Я їхній лідер.

Дивлячись на з'юрмлених жінок у великій залі, Айдаго не міг заперечити, що Лето й справді є центром лідерства. Знав також, що частина цього поклоніння спрямована на нього самого. Прихована в цьому спокуса паралізувала його — усе, чого б він захотів від них... усе! Латентна сила в цій великій залі була вибуховою. Усвідомлення цього змусило Дункана глибше обдумати слова Лето.

Лето казав щось про вибух насилля. Дивлячись на жінок у їхній безмовній молитві, Айдаго згадував ці слова: «Чоловіки схильні до поділу на класи. Творять розшаровані суспільства. Розшароване суспільство найсильніше провокує насилля. Таке суспільство не розпадається, а вибухає».

— А жінки ніколи так не роблять?

— Ніколи, хіба що вони цілковито підпорядковуються чоловікам або ж закриті в чоловічій рольовій моделі.

— Статі не можуть аж настільки відрізнятись!

— Але відрізняються. Жінки творять спільноту, що базується лише на їхній статі, спільноту, ширшу за класи й касти. Тому я дозволяю моїм жінкам тримати віжки.

Айдаго довелося визнати, що ці жінки-молільниці тримали віжки.

«Яку частку цієї сили він передав би в мої руки?»

Спокуса була величезною! Айдаго помітив, що він тремтить через неї. Мороз пішов йому поза шкірою, коли він збагнув, що ця спокуса — свідомий намір Лето!

Внизу у великій залі жінки закінчили молитву та здійняли очі на Лето. Айдаго зрозумів, що ніколи раніше він не бачив такого захвату на людських обличчях, ні в сексуальному екстазі, ні в славетній переможній битві — ніде він не бачив нічого, що наближалось б до цього ревного поклоніння.

— Сьогодні поруч зі мною стоїть Дункан Айдаго, — промовив Лето. — Дункан тут, щоб проголосити свою вірність і щоб усі могли це почути. Дункане?

Айдаго відчув, як фізичний холод прошиває йому нутроці. Лето поставив перед ним простий вибір: *«Проголоси свою вірність Богу-Імператору або помри!»*

«Якщо засміюся, завагаюся чи в будь-який інший спосіб опиратимусь, жінки власноручно вб'ють мене».

Айдаго заповонив глибокий гнів. Ковтнув слину, прокашлявся, тоді сказав:

— Нехай ніхто не ставить під сумнів моєї вірності. Я вірний Атрідам.

Почув, як його голос долинає ззовні, з кімнати, посилений іксіанськими пристроями.

Ефект цих слів застав Айдаго зненацька.

— Причащаємось! — кричали жінки. — Причащаємось! Причащаємось!

— Ми причащаємось, — сказав Лето.

Молоді учениці-Рибомовки, яких можна було розпізнати за коротким зеленим убранням, з усіх боків роєм вбігли до

зали, вихорцями-вузликами рухів пробираючись крізь стрій захоплених жінок. Кожна учениця несла тацю, з верхом повну тонких коричневих облаток. Дівчата з тацями оббігали на-товп, а до них тяглися хвилі рук, з подякою забираючи, наче вигинаючись у танці. Кожна рука взяла облатку й здійняла її вгору. Коли дівчина з тацею дісталася помосту й підняла свою ношу до Айдаго, Лето сказав:

— Візьми дві й поклади одну в мою руку.

Айдаго став навколішки й узяв дві облатки. Вони здавалися ламкими та крихкими. Він підвівся і делікатно подав одну Лето.

Гучним стенторівським голосом Лето спитав:

— Чи вибрано нову Варту?

— Так, Владико! — закричали жінки.

— Ви зберігаєте вірність мені?

— Так, Владико!

— Ви йдете Золотим Шляхом?

— Так, Владико!

Вібрація жіночих вигуків проймала Айдаго, вражаючи його.

— Ми причащаємось? — спитав Лето.

— Так, Владико!

Доки жінки відповідали, Лето вклав свою облатку до рота. Кожна мати під помостом відкусила від облатки, а решту віддала дитині. З'юрмлені Рибомовки за біловбраними жінками опустили руки й з'їли свої облатки.

— Дункане, з'їж свою облатку, — сказав Лето.

Айдаго вклав облатку до рота. У його тілі гхоли не вироблено рефлексу на прянощі, однак пам'ять заговорила до чуттів. Облатка мала ледь гіркуватий смак з легким відтінком меланжу. Смак оживив старі спогади, що прокотилися крізь свідомість Айдаго, — трапези в січах, бенкети в Палаці Атрідів... всюдисущий присмак прянощів за давніх часів.

Ковтаючи облатку, Айдаго з дедалі більшою силою усвідомив, що всі в залі завмерли, стримали подих, а посеред цієї

тиші щось гучно *клацнуло* на повозі Лето. Айдаго обернувся і побачив джерело цього звуку. Лето відкрив переділку в платформі свого повозу і вийняв звідти кришталеву скриньку. Скринька випромінювала синьо-сіре внутрішнє світло. Лето поклав її на платформу повозу, зняв блискучу покритку й дістав крис-ніж. Айдаго відразу розпізнав клинок — руків'я, саджене зеленими самоцвітами, з гравіюванням яструба при кінці.

«Крис-ніж Пола Муад'Діба!»

Вигляд цього клинка глибоко зворушив Айдаго. Дивився так, ніби міг побачити в ньому справжнього власника.

Лето здійняв клинок і високо його підняв, показавши елегантний вигин і молочну переливчастість.

— Талісман нашого життя, — сказав Лето.

Жінки зберігали мовчання, зосереджену увагу.

— Ніж Муад'Діба, — вів далі Лето. — Зуб Шай-Хулуда. Чи Шай-Хулуд прийде знову?

Відповіддю був приглушений гомін, що, завдяки контрасту з попереднім криком, здавався глибоким і могутнім.

— Так, Владико.

Айдаго знову повернув погляд на захоплені обличчя Рибомовок.

— Хто є Шай-Хулудом? — спитав Лето.

І знову глибокий гомін.

— Ти, Владико.

Айдаго подумки кивнув. Ось незаперечний доказ того, що Лето черпав із величезного резервуара силу, якої досі ніколи не вивільняли таким чином. Він сказав це, але слова були безмістовним шумом порівняно з тим, що можна було побачити й почути в цій великій залі. А все-таки слова Лето повернулися до Айдаго, немов чекаючи миті, щоб набути справжнього значення. Дункан згадав, як вони вдвох перебували в крипті, вогкому й тінистому місці, яке здавалося Лето привабливим, а Айдаго огидним — курява століть і сморід давнього розкладу.

— Я творю це людське суспільство, формуючи його понад три тисячоліття, відкриваючи двері з періоду незрілості для всього виду, — промовив Лето.

— Ніщо зі сказаного тобою не пояснює жіночої армії! — за-протестував Айдаго.

— Згвалтування чуже жінкам, Дункане. Ти просив назвати поведінкову різницю між статями? Ось тобі приклад.

— Перестань змінювати тему!

— Я її не міняю. Згвалтування завжди було винагородою в чоловічих збройних завоюваннях. Доки чоловіків приваблює згвалтування, вони не позбудуться своїх хлоп'яцьких фантазій.

Айдаго згадав спалах гніву, що охопив його при цьому випаді.

— Мої *гурії* приручають чоловіків, — сказав Лето. — Це одомашнення, те, чого жінки з потреби вчилися століттями.

Айдаго мовчки вдивлявся в закаптуроване обличчя Лето.

— Приручити, — вів далі Лето. — Пристосувати до якоїсь упорядкованої моделі виживання. Жінки навчилися цього з рук чоловіків, тепер чоловіки вчать цього з рук жінок.

— Але ти казав...

— Мої *гурії* часто спершу підкоряються якійсь формі згвалтування, щоб перетворити його на глибоку сполучну взаємну залежність.

— Прокляття! Ти...

— Сполучну, Дункане! Сполучну.

— Я не почуваюся сполученим з...

— Освіта вимагає часу. Ти — давня норма, якою можна виміряти нову.

Слова Лето на мить позбавили Айдаго всіх емоцій, крім глибокого почуття втрати.

— Мої *гурії* навчають зрілості, — сказав Лето. — Вони знають, що мусять наглядати за дозріванням чоловіків. Таким чином здобувають власну зрілість. Урешті-решт, *гурії* стають

дружинами й матерями, а ми відсуваємо геть потяг до насилля, притаманний підлітковим маніям.

— Мушу побачити, аби повірити в це!

— Побачиш під час Великого Причастя.

Стоячи поруч із Лето в залі Сіайноку, Айдаго зізнався собі, що бачив якусь величезну силу, яка *могла* створити різновид людського Всесвіту, обрисованого словами Лето.

Лето сховав крис-ножа до скриньки, повернув її до переділки в платформі Королівського Повозу. Жінки дивилися безмовно, затихли навіть малі діти, підкорені силою, яку можна було відчутти в цій великій залі.

Айдаго дивився на дітей, з пояснень Лето знаючи, що всі вони будуть винагороджені владними постами — чоловіки чи жінки, кожне здобуде нішу сили. Хлопчики все життя підпорядковуватимуться жінкам, що (за словами Лето) дасть їм можливість «легшого переходу від хлоп'яцтва до батьківства».

Рибомовки та їхні потомки жили життям, «одержимим певним піднесенням, недоступним більшості інших».

«Що чекає на дітей Ірті? — міркував Айдаго. — Чи мій попередник стояв тут і дивився, як його біловбрана дружина виконує ритуал Лето?»

«Що пропонує мені тут Лето?»

Завдяки цій жіночій армії честолюбний командир міг би перейняти імперію Лето. Чи може він? Ні... не за життя Лето. Лето казав, що жінки не є мілітарно агресивними «за природою».

Він казав: «Я не виховую в них цього. Вони знають циклічну схему Королівських Свят-Фестивалів кожні десять літ, зміну Варти, благословення нового покоління, тиху думку про загиблих сестер і коханих, що відійшли назавжди. Сіайнок крокує за Сіайноком у розміреному передбачуваному темпі. Сама зміна стає незмінною».

Айдаго відвів погляд від жінок у білому та їхніх дітей. Глянув крізь масу безмовних облич, кажучи собі, що це лише

невелике ядро тієї величезної жіночої сили, що розкинула свою сіть у всій Імперії. Він міг повірити словам Лето:

— Влада не слабне. З кожним десятиліттям стає сильнішою. «З якою метою?» — питав себе Айдаго.

Він глянув на Лето, що здійняв руки над залою, благословляючи своїх *гурій*.

— Зараз ми пройдемо між вами, — сказав Лето.

Жінки під помостом утворили прохід, подавшись назад. Прохід ставав дедалі глибшим, наче *тріщина*, що розриває землю після могутнього природного катаклізму.

— Дункане, іди переді мною, — промовив Лето.

В Айдаго пересохло в горлі. Він сперся долонею на край помосту, зістрибнув на відкритий простір, ввійшов у *тріщину*, бо знав, що лише так може закінчити це випробування.

Кинувши швидкий погляд назад, побачив повіз Лето, що велично плив на силових підвісках.

Айдаго обернувся і прискорив кроки.

Жінки звузили прохід крізь їхній стрій. Це було зроблено в дивному мовчанні, із зосередженням уваги — спершу на Айдаго, а потім на цьому масивному тілі предчерва, що їхало за Айдаго на іксіанському повозі.

Коли Айдаго стоїчно марширував першим, жінки звідусіль простягали руки, щоб торкнутися його, Лето чи просто Королівського Повозу. Айдаго відчув стримувану пристрасність у їхньому дотику, і його охопив найглибший з пережитих страхів.

Проблема лідерства неунікна: хто гратиме роль Бога?

Муад'Діб, з Усної історії

Хві Норі йшла слідом за юною провідницею-Рибомовкою по широкій рампі, що спіралями опускалася вглиб Онна. Виклик Владики Лето надійшов пізно ввечері третього дня Свята, перервавши ланцюг подій, які ослабили її здатність утримувати емоційну рівновагу.

Її перший помічник Отві Йак не був приємним чоловіком — істота з волоссям пісочного кольору, вузьким обличчям та очима, які ніколи ні на чому не утримували погляд і *ніколи* не дивилися відкрито на того, до кого він звертався. Йак вручив їй аркуш мемопаперу з нотатками, описаними як «підсумок недавніх звітів про спалахи насильства у Фестивальному Місті».

Стоячи близько до стола, за яким вона сиділа, він глянув вниз, кудись ліворуч, і сказав:

— Рибомовки вирізують лицеплясів у всьому місті.

Не схоже, щоб його це якось особливо зворушило.

— Чому? — запитала вона.

— Кажуть, що Бене Тлейлакс скоїли замах на життя Бога-Імператора.

Її прошило дрижання страху. Вона відкинулася на спинку крісла й озирнулася довкола, обдивившись посольський кабінет — кімнату з простим напівкруглим письмовим столом, що під своєю блискучою полірованою поверхнею приховував панелі керування численними іксіанськими пристроями.

Кімната була темною і солідною — показним приміщенням з коричневими дерев'яними панелями, які захищали інструменти від шпигунства. Вікон не було.

Намагаючись приховати неспокій, Хві глянула на Йака:

— І Владика Лето...

— Схоже, що замах на його життя не мав жодних наслідків.

Але це може пояснити те шмагання.

— То ви вважаєте, що така спроба була?

— Так.

Цієї миті увійшла Рибомовка від Владики Лето, не чекаючи, щоб про неї доповіли з приймальні посольства. Слідом за нею йшла стара відьма — бене-гессеритка, особа, яку вона представила як Превелебну Матір Антеак. Антеак уважно придивилася до Йака, а Рибомовка, молоденька жінка з гладеньким, майже дитячим обличчям, передала тим часом своє послання:

— Він звелів нагадати вам: «Швидко повертайся, коли я тебе покличу!» Він вас кличе.

Коли Рибомовка почала говорити, Йак заметушився. Стріляв очима по всій кімнаті, наче шукаючи щось, чого там не було. Хві затрималася, лише щоб накинути поверх сукні темно-синій легкий плащ, наказуючи при цьому Йакові залишатися в кабінеті, доки вона не повернеться.

Вони вийшли з Посольства на оранжеве вечірнє світло вулиці, де було на подив порожньо й безлюдно. Антеак глянула на Рибомовку й просто сказала:

— Так.

Після цього Антеак покинула їх, а Рибомовка повела Хві порожніми вулицями до високого будинку без вікон, у глибини якого й спускалася та спіральна рампа.

Серед крутих поворотів рампи голова Хві пішла обертом. У центральній шахті плавали маленькі яскраво-білі світлокулі, осяваючи пурпурово-зелену лозу із листям завбільшки як слонове вухо. Лозу підтримували блискучі золоті дроті.

М'яка чорна поверхня рампи поглинала звуки їхніх кроків, тож Норі напрочуд сильно чула слабке шелестіння від її плаща.

— Куди ви мене ведете? — спитала Хві.

— До Владики Лето.

— Я знаю, але де він?

— У приватній кімнаті.

— Це страшенно далеко.

— Так, Владика часто віддає перевагу глибинам.

— Мені паморочиться в голові від цих поворотів.

— Не дивіться на лозу. Це допоможе.

— Що це за рослина?

— Тан'йонська лоза, цілковито позбавлена запаху.

— Я ніколи про таку не чула. Звідки вона?

— Це знає лише Владика Лето.

Вони йшли мовчки. Хві намагалася зрозуміти власні почуття. Бог-Імператор наповнив її сумом. Вона відчувала в ньому чоловіка, яким він міг стати. Чому такий чоловік вибрав для себе це життя? Хтось це знає? Монео знає?

Можливо, Дункан Айдаго знає.

Її думки зосередилися на Айдаго — такому фізично привабливому чоловікові. Такому яскравому! Вона відчувала, що її до нього тягне. Якби тільки Лето мав тіло й зовнішність Айдаго. Хоча Монео... але це інша річ. Вона озирнулася назад, на супровідницю-Рибомовку.

— Можете розповісти про Монео? — спитала Хві.

Рибомовка озирнулася через плече, з дивним виразом у блідо-синіх очах — виявом якоїсь химерної форми благоговіння.

— Щось не так? — спитала Хві.

Рибомовка знову перевела погляд на спіраль рампи.

— Владика казав, що ви спитаєте про Монео, — промовила вона.

— То розкажіть мені про нього.

— Що сказати? Він найближчий повірник Владики.

— Ближчий, ніж Дункан Айдаго?

— О так. Монео — Атрід.

— Монео приходив до мене вчора, — пояснила Хві. — Сказав, що я повинна дещо знати про Бога-Імператора. Попередив, що Бог-Імператор спроможний зробити *все*, абсолютно все, якщо вважатиме це повчальним.

— У це багато хто вірить, — зауважила Рибомовка.

— А ви не вірите?

Не встигла Хві запитати, як рампа повернула востаннє і виїшла до малого передпокою з аркоподібним входом на відстані всього кількох кроків від них.

— Владика Лето прийме вас негайно, — сказала Рибомовка. Відвернулася в бік рампи, нічого не відповівши про свою віру.

Хві перейшла крізь арку й опинилася в кімнаті з низькою стелею. Вона була значно меншою, ніж аудієнційний покій. Повітря тут стояло колюче й сухе. Блідо-жовте світло струменіло з прихованих джерел у верхніх кутках. Вона дала очам звикнути до слабкого освітлення, тоді помітила килими та м'які подушки, розкидані довкола невисокого насипу з... Коли насип ворухнувся, Хві затулила рот долонею, зрозумівши, що це Владика Лето на своєму повозі, але повіз схований у заглибленні. Вона відразу збагнула, чому ця кімната саме така. Так він справляв менше враження на людей, не пригнічував їх своєю фізичною висотою. Але з довжиною і неунікною масою тіла годі було щось зробити, окрім як приховати в тіні, зосередивши більшу частину світла на його обличчі та руках.

— Підійди й сядь, — сказав Лето. Говорив тихим голосом, як під час дружньої розмови.

Хві підійшла до червоної подушки всього за кілька метрів від обличчя Лето й сіла на ній.

Лето стежив за її рухами з помітним задоволенням. Вона мала на собі темно-золоту сукню, а волосся заплела в коси, що зробило її обличчя свіжим і невинним.

— Я передала ваше послання на Ікс, — заговорила Хві. — І сказала, що ви хотіли б знати мій вік.

— Можливо, дадуть відповідь, — промовив він. — Їхня відповідь може навіть бути правдивою.

— Я хотіла б знати, коли народилася та інші обставини, — зізналася вона, — але не знаю, чому це цікавить вас.

— Мене цікавить усе в тобі.

— Їм не сподобається, що ви зробили мене постійною Амбасадоркою.

— Твої господарі — це курйозна суміш пунктуальності та легковажності, — сказав він. — Я не радію дурням.

— Ви вважаєте мене дурною, Владико?

— Малкі не був дурнем, то й ти теж, моя любя.

— Я роками нічого не чула про мого дядька. Часом питаю себе, чи він ще живий.

— Можливо, невдовзі ми це знатимемо. Малкі розповідав тобі колись про мою практику *Таквійя*?

Вона трохи подумала й сказала:

— У древніх фрименів вона звалася *Кетман*?

— Так. Це практика приховування ідентичності, коли її виявлення може бути шкідливим.

— Тепер я згадала. Він казав мені, що ви писали під псевдонімом історії, декілька з яких доволі відомі.

— Саме тому ми й розмовляли про *Таквійя*.

— Чому ви розповідаєте мені про це, Владико?

— Щоб уникнути інших тем. Знаєш, що я написав книги Ноя Ковчегописця?

Вона не змогла стримати легенького сміху.

— Як це кумедно, Владико. Мені було наказано прочитати книгу про його *життя*.

— Її теж написав я. Які таємниці наказано тобі видобути з мене?

Вона й не клігнула при цій стратегічній зміні теми.

— Їх цікавить внутрішнє функціонування релігії Владики Лето.

— Досі?

— Вони хотіли б знати, як ви відібрали релігійний контроль у Бене Гессерит.

— Без сумніву, вони теж хотіли б повторити мій спектакль?

— Я впевнена, що в них є такі думки, Владико.

— Хві, з тебе жахливий представник іксіан.

— Я ваша служниця, Владико.

— А тебе саму ніщо не цікавить?

— Боюся, що моя цікавість може вам завадити, — сказала вона.

Він якусь мить дивився на неї, а тоді промовив:

— Я розумію. Так, ти маєш рацію. Ми повинні поки що уникати інтимних розмов. Ти хотіла б поговорити зі мною про Сестринство?

— Авжеж, це було б добре. Ви знаєте, що сьогодні я зустрілася з однією з делегації Бене Гессерит?

— Це, мабуть, Антеак.

— Вона здалася мені грізною, — сказала Хві.

— Тобі нічого лякатися Антеак. Вона пішла до вашого Посольства з мого наказу. Ти усвідомлювала, що була атакована лицеплясами?

Хві задихнулася, а тоді застигла від холоду, що наповнив їй груди.

— Отві Йак? — спитала вона.

— Ти здогадувалася?

— Він просто мені не сподобався, і казали... — Знизала плечима, і цієї миті їй затопило розуміння. — Що з ним сталося?

— Зі справжнім? Він мертвий. Це звичайна практика лицеплясів за таких обставин. Мої Рибомовки мають недвозначний наказ не залишити живим жодного лицепляса у вашому Посольстві.

Хві мовчала, але по її щоках текли сльози. *«Це пояснює порожні вулиці, загадкове “Так” Антеак. Це багато чого пояснює».*

— Я забезпечу тебе Рибомовками, доки ти не призначиш інших, — сказав Лето. — Мої Рибомовки добре тебе стерегтимуть.

Хві змахнула сльози з обличчя. Інквізитори Ікса люто відреагують на такі дії тлейлаксу. Чи повірять на Іксі її звіту? Усіх у її Посольстві замінено лицеплясами! Цьому тяжко повірити.

— Усіх? — спитала вона.

— Лицепляси не мали причини залишити живими когось із ваших людей. Ти була б наступною.

Вона здригнулася.

— Запізнилися, — продовжив він, — бо знали, що мусять скопіювати тебе напрочуд точно, аби обманути мої чуття. Не знали моїх здібностей.

— То Антеак...

— Ми — Сестринство і я — спроможні виявити лицеплясів. Антеак... що ж, вона дуже добре робить свою справу.

— Ніхто не вірить тлейлаксу, — сказала вона. — Чому їх уже давно не приборали?

— Спеціалісти мають як своє використання, так і обмеження. Ти мене дивуєш, Хві! Я й не здогадувався, що ти маєш такі кровожерні нахили.

— Тлейлаксу... надто жорстокі, щоб бути людьми. Вони не люди!

— Запевняю тебе, що люди можуть бути так само жорстокими. Я й сам при нагоді буваю жорстоким.

— Я знаю, Владико.

— Коли мене провокують, — промовив він. — Але єдиними людьми, ліквідацію яких я обдумував, є Бене Гессерит.

Вона була надто вражена, щоб спромогтися щось сказати.

— Сестринство настільки близьке до того, чим повинне бути, а водночас настільки далеке.

Вона змогла заговорити.

— Але Усна історія розповідає...

— Релігія Превелєбних Матерів, так. Якось вони спроектували конкретну релігію для визначених суспільств. Назвали це *інженерією*. Як воно тобі?

— Бездушно.

— Справді. І результати такі ж помилкові. Навіть після всіх грандіозних спроб запровадження екуменізму в усій Імперії зоставалися незліченні боги, дрібніші божества й потенційні пророки.

— Ви змінили це, Владико.

— Певним чином. Але боги тяжко помирають, Хві. Мій монотеїзм домінує, та первісний пантеон залишається. Він у різних маскуваннях перейшов у тінь.

— Владико, я відчуваю у ваших словах...

— Такий самий холодний розрахунок, як у Сестринства?

Вона кивнула.

— Це фримени обожествили мого батька, великого Муад'-Діба. Хоча він геть не прагнув, щоб його називали великим.

— Але чи фримени...

— Мали рацію? Моя найдорожча Хві, вони були дуже чутливими до використання влади й дуже хотіли зберегти свою позицію.

— Мені здається це... тривожним, Владико.

— Я бачу. Тобі не подобається думка, наче бути богом так просто, що на це спроможний будь-хто.

— Це звучить надто несерйозно, Владико. — Її голос був віддаленим, вона немов хотіла щось перевірити.

— Запевняю тебе: *будь-хто не* може зробити цього.

— Але ви хочете сказати, що успадкували свою божественність від...

— Ніколи не натякай на це Рибомовкам, — застеріг він. — На ересь вони реагують насиллям.

У неї пересохло в горлі.

— Я кажу це лише для того, щоб тебе захистити, — промовив він.

Її голос був тихим:

— Дякую вам, Владико.

— Моя божественність почалася, коли я сказав фрименам, що більше не віддаватиму племенам воду мертвих. Ти знаєш про воду мертвих?

— За часів Дюни воду добували з тіл мертвих, — відповіла вона.

— Ах, ти читала Ноя Ковчегописця.

Вона спромоглася на слабку усмішку.

— Я сказав фрименам, що воду буде віддано Найвищому Божеству, яке застається безіменним. Завдяки моїй великодушності фрименам було дозволено далі розпоряджатися цією водою.

— За тих часів вода мусила бути дуже цінною.

— Ще б пак! А я, як представник цього безіменного божества, майже триста років контролював дорогоцінну воду.

Вона прикусила нижню губу.

— Це все ще звучить як розрахунок?

Вона кивнула.

— Так і було. Коли настав час освятити воду моєї сестри, я показав чудо. З урни Гані заговорили голоси всіх Атрідів. Так фримени виявили, що я — їхнє Найвище Божество.

Хві заговорила з острахом, це одкровення наповнило її голос здивуванням і непевністю.

— Владико, ви кажете мені, що насправді не є богом?

— Я кажу тобі, що не граюся в піжмурки зі смертю.

Вона кілька хвилин дивилася на нього й лише тоді відповіла. Відповідь переконала Лето, що Хві зрозуміла глибше значення його слів. Ця реакція тільки посилила її прихильність до нього.

— Ваша смерть буде не схожою на інші, — промовила вона.

— Дорогоцінна Хві, — пробурмотів він.

— Я питаю себе, чи не боїтеся ви присуду справжнього Найвищого Божества, — сказала вона.

— Ти мене засуджуєш, Хві?

— Ні, однак я боюся за вас.

— Подумай про ціну, яку я плачу, — сказав він. — Кожна постала з мене частина нестиме частку моєї свідомості, замкнену всередині неї, німу та безпомічну.

Вона притисла обидві долоні до губ і глянула на нього.

— Це той жах, якому не зміг протистояти мій батько і який він намагався відвернути: нескінченний поділ сліпої ідентичності.

Вона опустила руки та прошепотіла:

— Ви збережете свідомість?

— У певному сенсі... проте німу. Перлинка моєї свідомості супроводжуватиме кожного піщаного черва й кожну піщану форель, але знатиме, що неспроможна зрушити просту клітину, свідому в нескінченному сні.

Вона здригнулася.

Лето стежив за тим, як Хві намагається збагнути таке існування. Чи може уявити остаточний *гамір*, коли розділені часточки його свідомості змагатимуться за дедалі слабкіший контроль над іксіанською машиною, що записує його журнали? Чи відчула катастрофічну тишу, яка настане після цього жахливого роздроблення?

— Владико, вони використали б це знання проти вас, якби я їм розкрила.

— Розкажеш?

— Звісно ні! — Вона повільно похитала головою. Чому він прийняв цю жахливу трансформацію? Невже не було жодного порятунку?

Сказала:

— Ця машина, що записує ваші думки, чи не можна налаштувати її...

— На мільйони мене? На мільярди? Ще більше? Дорога Хві, жодна з цих мислячих перлинок не буде справжнім мною.

Її очі зайшли сльозами. Вона кліпнула й глибоко вдихнула. У тому, як вона впустила заспокійливий потік, Лето розпізнав тренування Бене Гессерит.

— Владико, ви мене дуже перелякали.

— І ти не розумієш, навіщо я це зробив?

— А я можу це зрозуміти?

— О так. Багато хто може це зрозуміти. Інша річ, що люди робитимуть із цим розумінням.

— Ви навчите мене, що я маю робити?

— Ти вже знаєш.

Вона сприйняла це мовчки, тоді сказала:

— Це має щось спільне з вашою релігією. Я відчуваю.

Лето всміхнувся.

— Я можу пробачити твоїм іксіанським господарям майже все за їхній дорогоцінний дарунок — тебе. Проси і дасться тобі.

Вона схилилася до нього, гойднувшись уперед на подушці.

— Розкажіть про внутрішнє функціонування вашої релігії.

— Невдовзі ти знатимеш про мене все необхідне, Хві. Обіцяю. Просто пам'ятай, що поклоніння сонцю в наших примітивних предків не надто збочувало зі шляху.

— Поклоніння... сонцю? — Вона відхилилася назад.

— Сонце, що править усіма рухами, але якого не можна торкнутися, — це сонце є смертю.

— Вашою... смертю?

— Будь-яка релігія обертається, наче планета довкола Сонця, енергію якого вона мусить використовувати, бо від цього залежить її існування.

Її голос був ледь гучнішим за шепіт.

— Що ви бачите у *своєму* сонці, Владико?

— Всесвіт з багатьма вікнами, у які я можу зазирнути. Що поміститься у віконній шибці, те я й можу побачити.

— Майбутнє?

— Всесвіт понадчасовий у своїй основі, тому містить усі часи й усі майбуття.

— То це правда, — сказала вона. — Ви побачили річ, яку це, — вона жестом вказала на довге ребристе тіло, — відвернуло.

— Чи зможеш повірити, що це може бути, на свій вбогий лад, святим? — спитав він.

Вона лише кивнула головою.

— Якщо ти розділиш зі мною це все, — промовив він, — то попереджаю: це буде жахливий тягар.

— Чи зробить це вашу ношу легшою, Владико?

— Не легшою, але мені буде легше її прийняти.

— Тоді я розділю тягар. Кажіть, Владико.

— Ще ні, Хві. Мусиш іще потерпіти.

Вона проковтнула своє розчарування і зітхнула.

— От тільки мій Дункан Айдаго стає дедалі нетерплячішим, — сказав Лето. — Я мушу щось із ним зробити.

Вона озирнулася, але мала кімната зоставалася порожньою.

— Ви хочете, щоб я вас залишила?

— Я хочу, щоб ти ніколи мене не залишала.

Вона дивилася на нього, помічаючи зосереджену увагу, голодну порожнечу в його виразі, яка наповнила її сумом.

— Владико, чому ви розповідаєте *мені* свої таємниці?

— Щоб не просити тебе стати нареченою бога.

Її очі вражено розширилися.

— Не відповідай, — сказав він.

Насилу рухаючи головою, вона пробігла поглядом уздовж тінистої довжини його тіла.

— Не шукай тих моїх частин, яких більше не існує, — промовив він. — Деякі форми фізичної інтимності мені вже недоступні.

Вона знову перевела увагу на його закаптуроване обличчя, відмітивши рожеву шкіру щік, сильне відчуття людяності цих рис, обрамлених чужим тілом.

— Якщо тобі потрібні діти, — сказав він, — прошу тільки одного: дозволь мені вибрати їм батька. Але я ще нічого в тебе не просив.

Її голос був тихим.

— Владико, я не знаю, що...

— Невдовзі я повернуся до Цитаделі, — сказав він. — Ти прийдеш до мене туди, і ми поговоримо. Я розкажу тобі про те, що намагаюся відвернути.

— Я налякана, Владико, більше налякана, ніж могла б увянути.

— Не бійся мене. Я завжди буду ніжним з моєю ніжною Хві. А стосовно інших небезпек — мої Рибомовки захистять тебе власними тілами. Вони нікому не дозволять тебе скривдити!

Хві звелася на ноги й стояла, тремтячи.

Лето побачив, як глибоко вразили її слова, і це завдало йому болю. Очі Хві блищали від сліз. Вона міцно стиснула долоні, намагаючись стримати дрижання. Він знав, що вона з доброї волі прийде до нього в Цитадель. Хай чого б він у неї попрохав, вона відповість словами його Рибомовок:

— Так, Владико.

І тут Лето зрозумів: якби вона могла помінятися з ним місцями, узяти на себе його тягар, то принесла б себе в жертву. Те, що вона не могла цього зробити, посилювало її біль. Вона була розумом, що спирався на глибоку чутливість, без жодної гедоністичної слабості Малкі. Лякала своєю досконалістю. Усе в ній підтверджувало його усвідомлення, що вона була *саме* такою жінкою, яку б він, якби доріс до нормальної мужності, хотів би (*Ні! Потребував!*) собі за дружину.

А іксіани це знали.

— Зараз залиш мене, — прошепотів він.

Я водночас і батько, і мати своєму народові. Я пізнав екстаз народження й екстаз смерті, я знаю всі схеми, які ви мусите скласти. Хіба ж не мандрував я, одурманений, у світі форм? Так! Я бачив вас, обрисованих світлом. Цей світ, про який ви кажете, що бачите й чуєте його, цей світ є моїм сном. Мої енергії концентруються на ньому, і я є в кожному царстві та кожним царством. Отак ви народжуєтесь.

Викрадені журнали

— Рибомовки казали, що ти подався до Цитаделі відразу після Сіайноку, — промовив Лето.

Він звинувачувально дивився на Айдаго, що стояв поблизу місця, де лише годину тому сиділа Хві. Минуло так мало часу, а Лето відчував столітню порожнечу.

— Мені потрібний був час для роздумів, — сказав Айдаго. Він зазирнув до темного заглиблення, в якому ховався повіз Лето.

— І ти розмовляв із Сіоною?

— Так. — Айдаго підвів погляд на обличчя Лето.

— Але ти питав про Монео, — сказав Лето.

— Тобі звітують про кожен мій рух? — поцікавився Айдаго.

— Не *про кожен*.

— Інколи люди мусять бути на самоті.

— Звичайно. Але не докоряй Рибомовкам за те, що вони турбуються про тебе.

— Сіона каже, що має пройти випробування!

— Тому ти й розпитував про Монео?

— Що це за випробування?

— Монео знає. Здогадуюся, що ти саме тому й хотів його побачити.

- Ти ні про що не здогадуєшся! Ти *знаєш*.
 - Сіайнок роздратував тебе, Дункане. Мені шкода.
 - Ти уявляєш, як це — бути мною... тут?
 - Доля гхоли нелегка, — промовив Лето. — Деякі життя складніші за інші.
 - Мені не потрібна дитяча філософія!
 - А що тобі потрібно, Дункане?
 - Кілька пояснень.
 - Наприклад?
 - Я не розумію *нікого* з людей довкола тебе! Монео як про найзвичайнішу річ розповідає мені, що Сіона — співучасниця бунту проти тебе. Його рідна донька!
 - Свого часу Монео теж був бунтівником.
 - Ти розумієш, про що я? Його ти теж випробував?
 - Так.
 - А мене випробуєш?
 - Я вже тебе випробовую.
- Айдаго гнівню глянув на нього.
- Я не розумію твого правління, твоєї Імперії — нічогісінько. Що більше довідуюся, то сильніше усвідомлюю, наскільки я не розумію, що тут відбувається.
 - Яке щастя, що ти відкрив шлях до мудрості, — сказав Лето.
 - Що? — Від подиву голос Айдаго здійнявся так, що перетворився на рев, наче на полі битви, і цей рев наповнив усю кімнату.
- Лето всміхнувся.
- Дункане, хіба ж я не казав тобі, що відчуття, наче ти щось знаєш, — це найдосконаліший бар'єр, який унеможливило науку?
 - То скажи мені, що відбувається?
 - Мій друг Дункан Айдаго здобуває нову навичку. Він вчиться завжди дивитися за межі того, що, на його думку, уже знає.
 - Гаразд, гаразд. — Айдаго повільно похитав головою. — То що ж приховується *за межами* дозволу взяти участь у Сіайноку?

— Я прив'язую Рибомовок до Командира моєї Варти.

— А тоді я мушу від них відбиватися! Ескорт, що забрав мене до Цитаделі, конче хотів зупинитися і влаштувати оргію. А ті, що забрали мене назад, коли ти...

— Вони знають, з якою приємністю я дивлюся на дітей Дункана Айдаго.

— Хай тобі біс! Я не жеребець!

— Нема потреби кричати, Дункане.

Айдаго кілька разів глибоко вдихнув, а тоді сказав:

— Коли я кажу їм «ні», спершу реагують так, наче я їх побив, а тоді поводяться зі мною, як із якимось клятим, — він труснув головою, — святим абощо.

— Вони не виконують твоїх наказів?

— Виконують без вагань... якщо тільки це не суперечить твоїм наказам. Я не хотів повертатися сюди.

— Проте вони тебе привезли.

— Ти з біса добре знаєш, що вони не виявлять непослуху *тобі!*

— Я радий, що ти приїхав, Дункане.

— Аякже, я й бачу!

— Рибомовки знають, який ти особливий, як я тебе люблю і чим тобі зобов'язаний. Між нами обома ніколи не йдеться про послух і непослух.

— А про що?

— Про вірність.

Айдаго замислено замовк.

— Ти відчув силу Сіайноку? — спитав Лето.

— Мумбо-юмбо.

— То чому ж тебе це непокоїть?

— Твої Рибомовки — не армія, це поліцейські сили.

— Запевняю своїм іменем, що це не так. Поліція неодмінно є корумпованою.

— Ти спокушав мене владою, — звинуватив його Айдаго.

— Це випробування, Дункане.

— Ти сумніваєшся в мені?

— Я не маю найменших сумнівів у твоїй вірності Атрідам.

— То навіщо ж ця розмова про корупцію та випробування?

— Це ти звинуватив мене в тому, що я маю поліцейські сили. Поліція завжди стежить за тим, щоб злочинці процвітали. Поліцейський мусить бути вкрай тупим, аби не збагнути, що влада — це найуспішніше доступне місце для злочинної діяльності.

Айдаго облизнув губи й глянув на Лето з очевидним здивуванням.

— Але ж моральне виховання... маю на увазі закон... в'язниці для...

— Що доброго в законах і в'язницях, якщо порушення закону не є гріхом?

Айдаго ледь схилив убік голову.

— Ти намагаєшся сказати мені, що твоя клята релігія...

— Покарання за гріхи може бути доволі екстравагантним.

Айдаго показав великим пальцем за плече, назовні, за двері.

— Уся ця розмова про смертну кару, це шмагання і...

— Як можу, я намагаюся відмовитися від казуїстичних законів і в'язниць.

— Ти мусиш мати *якісь* в'язниці!

— Мушу? В'язниці потрібні лише для того, щоб створювати ілюзію ефективності судів та поліції. Вони — щось на зразок страхового поліса на робоче місце.

Айдаго легко повернувся і тицьнув пальцем у двері, крізь які він увійшов до малої кімнати.

— Ти маєш цілі планети, які нічим не відрізняються від в'язниць!

— Мені здається, що ти так можеш подумати про будь-яке місце. Залежно від того, як далеко сягають твої ілюзії.

— Ілюзії! — Айдаго опустил руку і стояв приголомшений.

— Так. Ти говориш про в'язниці, поліцію та законність, а це досконалі ілюзії, за якими може діяти успішна влада

структура, тим часом уважно стежачи, щоб самій бути понад власним законом.

— Ти вважаєш, що зі злочинами можна впоратися завдяки...

— Не зі злочинами, Дункане, а з гріхами.

— Думаєш, що твоя релігія може...

— Ти помітив, що є головними гріхами?

— Що?

— Спроба корумпувати члена мого уряду й корумпованість члена мого уряду.

— А що таке корупція?

— У своїй суті, це непомічання і невшановування святості Бога Лето.

— Твоїї?

— Моєї.

— Але ж спочатку ти казав мені, що...

— Думаєш, я не вірю у власну божественність? Стережись, Дункане!

Айдаго опанував гнів і заговорив спокійно.

— Ти казав, що одним із моїх завдань буде збереження таємниці, що ти...

— Ти не знаєш моєї таємниці!

— Що ти тиран? Це не...

— Боги мають більше влади, ніж тирані, Дункане.

— Мені не подобається те, що я чую.

— Коли це Атріди вимагали, щоб тобі *подобалася* твоя робота?

— Ти просив мене, щоб я керував Рибомовками, які є водночас суддями, присяжними й катами, — перебив його Айдаго.

— І що?

Айдаго промовчав.

Лето дивився крізь холодну відстань між ними, таку коротку, а в той же час таку велику.

«*Це наче намагатися втримати рибу на вудці, — подумав Лето. — Мушиш звязати на кожне слабке місце в змаганні.*»

Проблема з Айдаго полягала в тому, що підтягти його до сітки завжди означало наблизити його кінець. Лето відчув смуток.

— Я не буду тобі поклонятися, — сказав Айдаго.

— Рибомовки знають, що ти маєш особливий дозвіл, — відповів Лето.

— Як Монео та Сіона?

— Геть інакше.

— Себто бунтівники — це особливий випадок.

Лето всміхнувся.

— Усі мої найдовіреніші адміністратори свого часу були бунтівниками.

— Я не...

— Ти був блискучим бунтівником! Допоміг Атрідам вирвати Імперію з рук правлячого монарха.

Погляд Айдаго затуманився.

— Таке я зробив. — Махнув головою так різко, наче хотів струснути щось із волосся. — І глянь, що ти зробив із цією Імперією!

— Я створив у ній взірець, взірець взірців.

— Ти так кажеш.

— Інформація застигає у взірцях, Дункане. Можемо використати один взірець, щоб знайти ключ до іншого. Розпливчасті взірці найтяжче розпізнати й збагнути.

— Знову мумбо-юмбо.

— Ти раніше вже припустився такої помилки.

— Чому ти дозволяєш тлейлаксу повертати мене до життя, знову й знову, гхолу за гголою? Де в цьому *взірець*?

— Через риси, якими ти щедро наділений. Дозволь моєму батькові сказати це.

Губи Айдаго стислися в похмуру лінію.

Лето заговорив голосом Муад'Діба, а його закаптуроване обличчя навіть прибрало подобу батьківських рис.

— Ти був моїм найдовіренішим другом, Дункане, кращим навіть за Гурні Галлека. Але я — це минуле.

Айдаго із зусиллям ковтнув.

— Ті речі, які ти робиш!

— Нищать Атрідівські зерна?

— Прокляття, однак це так!

Лето повернувся до свого звичного тону.

— Але я все ще Атрід.

— Справді?

— Ким іще я можу бути?

— Хотів би я знати!

— Думаєш, що я показую трюки зі словами й голосами?

— А що ж ти насправді робиш, бодай тобі чорт?

— Я зберігаю життя, готуючи сцену до наступного циклу.

— Ти зберігаєш його, вбиваючи?

— Смерть часто діє на користь життя.

— Це не по-атрідівськи!

— Але так воно є. Ми часто помічали цінність смерті. Хоча іксіани ніколи не бачили цієї цінності.

— Що спільного в іксіан з...

— Усе. Вони створили б машину для приховування інших своїх махінацій.

Айдаго запитав задумливим тоном:

— Тому тут була Амбасадорка Ікса?

— Ти бачив Хві Норі, — констатував Лето.

Айдаго вказав угору.

— Вона йшла звідси, коли я прибув.

— Ти розмовляв із нею?

— Я спитав її, що вона тут робить. Відповіла, що вибирає сторону.

Лето вибухнув реготом.

— Ох, моя мила, — промовив він. — Яка ж вона хороша. Сказала тобі, що вибрала?

— Сказала, що тепер служить Богу-Імператору. Я, звісно, їй не повірив.

— Але мусиш повірити.

- Чому?
- Ах, так, я забув, що колись ти засумнівався навіть у моїй бабці, леді Джессіці.
- Я мав на це поважні причини!
- А тепер ти сумніваєшся в Сіоні?
- Починаю сумніватися у всіх!
- А кажеш, що не знаєш своєї цінності для мене, — звинуватив його Лето.
- А що з Сіоною? — запитав Айдаго. — Вона каже, що ти хочеш нас... так би мовити, прокляття...
- На що ти завжди можеш покладатися в Сіоні, то це на її творчі здібності. Вона здатна творити нове й прекрасне. Завжди можна довіряти справжнім творчим натурам.
- Навіть іксіанам з їхніми махінаціями?
- Це не творчість. Творчість завжди виявляється відкрито. Приховування свідчить про наявність іншої зовнішньої сили.
- Отже, ти не довіряєш цій Хві Норі, але...
- Я їй довіряю, і саме з тих причин, які щойно тобі назвав. Айдаго насупився, тоді розслабився і зітхнув.
- Краще мені познайомитися з нею ближче. Якщо вона така, як ти...
- Ні! Ти триматимешся подалі від Хві Норі. Я маю щодо неї особливий задум.

Я виокремив у собі досвід міста й ретельно його вивчив. Ідея міста мене зачаровує. Формування біологічної спільноти без супровідного соціального складника веде до хаосу. Цілі світи стали простими біологічними системами без взаємопов'язаної соціальної структури, і це завжди призводило до руйни. За умов перенаселення це стає драматично повчальним. Гетто є згубним. Психічний стрес, пов'язаний із перенаселенням, створює вибуховий тиск. Місто є спробою опанувати ці сили. Варто дослідити соціальні форми, за допомогою яких міста виявляють таку спробу. Пам'ятайте, що зазвичай існує певна протисила, неприхильна до формування будь-якого суспільного ладу. Це змагання за існування, що ведеться штучно створеною сутністю. Деспотизм і рабство нависають із протилежних боків. Трапляються численні кривди, а це викликає потребу в законах. Закон розвиває власну владну структуру, творячи ще більше ушкоджень та нові несправедливості. Таку травму можна зцілити співпрацею, а не протистоянням. Заклик до співпраці дає змогу ідентифікувати цілителя.

Викрадені журнали

Монео ввійшов до малого покою Лето з помітним збудженням. Насправді це місце зустрічі подобалося йому найбільше. Повіз Бога-Імператора лежав у заглибленні, з якого Черву складніше було вчинити смертоносний напад, а на додачу Лето дозволяв своєму мажордомові з'їжджати іксіанським ліфтом, а не кружляти вздовж нескінченної рампи. Але Монео відчував, що звістка, яку він приніс цього ранку, гарантує пробудження *Черва, Що Є Богом*.

«Як її подати?»

Минула лише година від світанку четвертого Фестивального Дня, і цей факт утішав Монео тільки тому, що наближався кінець його гризот.

Коли Монео ввійшов до малого покою, Лето ворухнувся. За сигналом Бога-Імператора з'явилося світло й зосередилося на його обличчі.

— Доброго ранку, Монео, — сказав він. — Моя вартівниця повідомила, що ти наполягаєш на негайній зустрічі. Чому?

Як знав Монео з власного досвіду, небезпека полягала в спокусі відкрити надто багато надто швидко.

— Я поспілкувався з Превелебною Матір'ю Антеак, — сказав він. — Хоча вона добре це приховує, я певен, що Антеак ментатка.

— Бене Гессерит зобов'язані час від часу мені не підкорятися. Ця форма непослуху мене розважає.

— Отже, ви їх не покараєте?

— Монео, врешті-решт, я — єдиний батько свого народу. Батько мусить бути великодушним так само, як і суворим.

«Він у добромум гуморі», — подумав Монео. У нього вирвалося легке зітхання, на що Лето відреагував усмішкою.

— Антеак заперечувала, коли я повідомив, що ви наказали амністувати кількох наших ув'язнених лицеплясів.

— Я маю для них завдання під час Фестивалу, — сказав Лето.

— Владико?

— Я скажу пізніше. Перейдімо до новин, які змусили тебе ввірватися до мене в такий час.

— Я... аххх... — Монео прикусив нижню губу. — Тлейлаксу виявилися достатньо балакучими, намагаючись здобути мою прихильність.

— Звичайно. І що ж вони розповіли?

— Вони... аххх, надали іксіанам необхідні консультації та спорядження, щоб створити... уххх, по суті кажучи, не гхолу й навіть не клона. Можливо, нам слід використати тлейлак-

санський термін: *клітинну реконструкцію*. Цей... аххх, *експеримент* було здійснено всередині якогось захисного пристрою. Гільдієри запевнили їх, що ваші сили неспроможні проникнути туди.

— І результат? — Лето відчув, що ставить це питання в холодній порожнечі.

— Вони не впевнені. Глейлаксу не дозволили бути свідками. Однак вони помітили, що Малкі ввійшов до цього... гм, приміщення, а пізніше вийшов звідти з немовлям.

— Так! Я знав!

— Ви знали? — здивувався Монео.

— Здогадався завдяки логіці. І це сталося приблизно двадцять шість років тому?

— Саме так, Владико.

— Вони ідентифікували немовля як Хві Норі?

— Вони не впевнені, Владико, але... — Монео знизав плечима.

— Звичайно. І який ти з цього зробиш висновок, Монео?

— Що в нову іксіанську Амбасадорку закладено глибоку мету.

— Безперечно, так. Монео, чи не здалося тобі вкрай дивним, наскільки Хві, ніжна Хві, є дзеркальним відображенням грізного Малкі? Вона — його протилежність у всьому, зокрема й статі.

— Я про це не думав, Владико.

— А я подумав.

— Я негайно ж вишлю її на Ікс, — сказав Монео.

— Ти нічого такого не зробиш!

— Але ж, Владико, якщо вони...

— Монео, я помітив, що ти рідко повертаєшся спиною до небезпеки. Інші часто так роблять, але ти — ні. То чому ж ти втягуєш мене в таку очевидну дурість?

Монео ковтнув слину.

— Добре. Мені подобається, коли ти визнаєш помилковість своєї поведінки, — промовив Лето.

— Дякую, Владико.

— Також мені подобається, коли ти щиро висловлюєш вдячність, як оце зараз. А тепер скажи, Антеак була поруч, коли ти почув ці одкровення?

— Як ви наказали, Владико.

— Чудово. Це додасть трохи руху. А зараз залиш мене й іди до леді Хві. Скажи, що я хочу негайно її бачити. Це її занепокоїть. Вона думає, що ми не зустрінемося, аж доки я не викличу її до Цитаделі. Я хочу, щоб ти розвіяв її побоювання.

— Яким чином, Владико?

Лето сумно відповів:

— Монео, чому ти просиш у мене поради в справі, у якій ти фахівець? Заспокой її і приведи сюди, запевнивши в моїх добрих намірах.

— Так, Владико. — Монео вклонився і ступив крок назад.

— Хвилинку, Монео!

Монео застиг, не відриваючи погляду від обличчя Лето.

— Ти здивований, Монео, — сказав Лето. — Інколи ти не знаєш, що про мене думати. Чи я всевладний усевідець? Ти приносиш мені ці крихти й міркуєш: *«Чи він уже це знає? Якщо так, то навіщо я про це розповідаю?»* Але я віддав наказ сповіщати мене про таке, Монео. Хіба ж твій послух не є водночас повчанням?

Монео зібрався було знизати плечима, але натомість глибше задумався. Його губи затремтіли.

— Час може бути також місцем, Монео, — сказав Лето. — Усе залежить від того, де ти стоїш, на що дивишся, що чуєш. Міру цього можемо знайти у своїй свідомості.

Після довгого мовчання Монео ризикнув озватися:

— Це все, Владико?

— Ні, це *не* все. Сьогодні Сіона отримає пакет, який їй доставить кур'єр Гільдії. Ніщо не може завадити доставці їй цього пакета. Ти зрозумів?

— Що... що в цьому пакеті, Владико?

— Деякі переклади й тексти. Я хотів би, щоб вона їх побачила. Ти жодним чином не втручатимешся. У пакеті немає меланжу.

— Як... звідки ви знали, чого я боявся в цьому...

— Бо ти боїшся прянощів. Вони могли б подовжити твоє життя, але ти їх уникаєш.

— Я знаю *інші* їхні наслідки, Владико.

— Щедра природа вирішила, що меланж відкриє в декого з нас несподівані глибини психіки, а ти цього боїшся?

— Я *Атрід*, Владико!

— Ах, так, а для Атрідів меланж може завдяки особливому процесу внутрішнього одкровення розгорнути таємницю Часу.

— Мені достатньо пам'ятати, як ви мене випробували, Владико.

— Хіба ж ти не відчуваєш необхідності бачити Золотий Шлях?

— Це не те, чого я боюся, Владико.

— Ти боїшся іншого подиву, через який я й зробив *свій* вибір.

— Досить мені глянути на вас, Владико, і я згадую цей страх.

Ми, Атріди... — урвав із пересохлим ротом.

— Ти не хочеш пам'ятей предків і всіх інших, що рояться в мені!

— Інколи... інколи, Владико, я думаю, що прянощі — це прокляття Атрідів!

— Ти хотів би, щоб мене ніколи не існувало?

Монео промовчав.

— Але меланж має свою цінність, Монео. Навігатори Гільдії його потребують. Без нього Бене Гессерит перетворилися б на безпорадну групу плаксивих жінок!

— Ми мусимо жити з ним або без нього, Владико. Це я знаю.

— Дуже влучно, Монео. Але ти волієш жити без нього.

— Хіба я не маю такого вибору, Владико?

— Наразі маєш.

— Владико, що ви...

— У загальному галаху є двадцять вісім різних слів для меланжу. Вони описують його за навмисністю вжитку, роз-

рідженням, віком, залежно від того, чи здобуто його чесною купівлею, крадіжкою або завоюванням, чи був це дар, залишений у спадок чоловікові або жінці, і ще багато інших способів найменування. Що ти про це думаєш, Монео?

— Владико, ми маємо багато можливостей вибору.

— Тільки якщо йдеться про прянощі?

Монео задумливо насупив брови й відповів:

— Ні.

— Ти так рідко кажеш «ні» у моїй присутності, — зауважив Лето. — Я люблю дивитись, як твої губи вимовляють це слово.

Губи Монео здригнулися в силуваній усмішці.

Лето жваво промовив:

— Гарзд! Тепер рушай до леді Хві. Я дам тобі на прощання пораду, яка може допомогти.

Монео з особливою пильністю глянув в обличчя Лето.

— Знання про наркотики походить переважно від чоловіків, бо вони більше схильні до ризику — як вияву чоловічої агресії. Ти читав свою Оранжистську Католицьку Біблію, тож знаєш історію Єви з яблуком. От цікавий факт про цю історію: Єва не була першою людиною, що зірвала та скуштувала яблуко. Першим був Адам, і таким чином він навчився, як перекласти провину на Єву. Моя історія розповідає тобі дещо про те, як наші суспільства приходять до структурної необхідності творення підгруп.

Монео злегка схилив голову набік.

— Владико, а як це мені допоможе?

— Це допоможе тобі з леді Хві!

Зведена воєдино множинність Усесвіту привертає мою найглибшу увагу. Це рік найвищої краси.

Викрадені журнали

Лето почув Монео в передпокої за мить до того, як Хві увійшла до малої аудієнційної кімнати. Мала на собі широкі блідо-зелені шаровари, туго обв'язані на щиколотках темно-зеленими стрічками, що пасували до її сандалів. З-під чорного плаща виднілася вільна блуза такої ж темно-зеленої барви.

Вона зі спокійним виглядом підійшла до Лето й сіла без запрошення, вибравши золоту подушку замість червоної, яку займала раніше. Монео знадобилося менше години, щоб доставити її сюди. Лето своїм гострим слухом почув, як Монео метушиться в передпокої, тож послав сигнал зачинити аркоподібні двері.

— Щось стурбувало Монео, — промовила Хві. — Він дуже старався не показати мені цього, але що більше мене заспокоював, то сильніше тривожив.

— Він не налякав тебе?

— О ні. Хоча сказав щось дуже цікаве. За його словами, я мушу завжди пам'ятати, що Бог Лето для кожного з нас є іншою особою.

— Що в цьому цікавого? — спитав Лето.

— Цікавим було питання, якому ці слова передували. Він сказав, що часто міркує, яку роль ми відіграємо у творенні цієї різниці.

— Це цікаво.

— Гадаю, це влучна думка, — промовила Хві. — Навіщо ви мене покликали?

— Якось твої господарі з Ікса...

— Вони більше мені не господарі, Владико.

— Вибач. Надалі я називатиму їх іксіанами.

Вона поважно кивнула головою і підказала:

— Якось...

— Іксіани міркували про створення зброї на кшталт мисливця-шукача — самохідної смерті з машинним розумом. Вона мала бути запроєктована як самовдосконалюваний об'єкт, що шукав би життя і зводив його до неорганічної матерії.

— Я про таке не чула, Владико.

— Я знаю. Іксіани не усвідомлюють, що виробники машин завжди ризикують самі перетворитися на машини. Це крайня стерильність. Машини постійно програють... із часом. А коли ці машини програють, не зостанеться нічого, жодного життя взагалі.

— Інколи я думаю, що вони божевільні, — сказала вона.

— Антеак теж так вважає. Це наша безпосередня проблема. Тепер іксіани зайнялися новою справою, яку приховують.

— Навіть від вас?

— Навіть від мене. Я висилаю Превелебну Матір Антеак, щоб вона вивчила це питання для мене. Щоб їй допомогти, я хочу, аби ти розповіла все, що зможеш, про місце, де провела дитинство. Не оминай жодної подробиці, хай навіть дрібної. Антеак допоможе тобі згадати. Нам потрібен кожен звук, кожен запах, постаті та імена відвідувачів, кольори, ба навіть мурашки по шкірі. Найдрібніша деталь може виявитися необхідною.

— Ви думаєте, що це і є те приховане місце?

— Я це знаю.

— І думаєте, що там вони виготовляють цю зброю?..

— Ні, але це стане для нас претекстом, аби вивчити місце твого народження.

Вона розтулила вуста, повільно, поступово всміхнулася, а тоді сказала:

— Мій Владика хитрий. Я негайно ж поговорю з Превелебною Матір'ю.

Хві почала підводитися, але він зупинив її жестом.

— Не можемо показувати, що поспішаємо, — сказав їй.

Вона знову опустила на подушку.

— За спостереженнями Монео, усі ми різні, — промовив Лето. — Творіння не закінчується. Твій бог досі тебе творить.

— Що знайде Антеак? Ви знаєте, чи не так?

— Скажімо, я в цьому сильно переконаний. А поки — ти не згадала теми, яку я порушив раніше. Ти не маєш питань?

— Ви дасте мені відповідь, коли я її потребуватиму. — Це було твердження, повне такої довіри, що Лето не зміг видобути голосу. Міг лише дивитися на неї, розуміючи, яким надзвичайним є це звершення іксіан, ця *людина*. Хві зберігала найвищу вірність наказам обраної нею моралі. Вона була милою, теплою, щирою і мала дар глибокого співчуття, що змушував її поділяти всі страждання тих, з ким себе ототожнювала. Він міг уявити собі збентеженість бене-гессеритських учительок, коли ті зіткнулися з цією непохитною серцевинною щирістю. Їхня роль, очевидно, звелася до того, аби тут додати трохи науки, там трохи вміння, а все це разом ще зміцнило ту силу, що не дозволила їй стати бене-гессериткою. Як це, мабуть, їх гризло!

— Владико, — сказала вона, — я хотіла б дізнатися причини, що змусили вас вибрати таке життя.

— Насамперед ти маєш зрозуміти, як це — бачити наше майбутнє.

— З вашою допомогою я спробую.

— Ніщо ніколи не є відокремленим від свого джерела, — промовив він. — Бачення майбутнього — це видіння *континууму*, неперервності, у якій усі речі прибирають обрисів, схожих на бульбашки, що формуються у водоспаді. Ти їх бачиш, а тоді вони щезають у потоці. Якщо *потік* закінчується, то цих

бульбашок наче ніколи й не було. Цей потік — мій Золотий Шлях, і я бачив його кінець.

— Ваш вибір, — вона жестом вказала на його тіло, — змінив це?

— Змінює постійно. Зміну спричиняє не тільки спосіб мого життя, а й спосіб моєї смерті.

— Ви знаєте, як помрете?

— Не *як*. Знаю лише Золотий Шлях, на якому це станеться.

— Владико, я...

— Знаю, це складно зрозуміти. Я помру чотирма смертями: смертю тіла, смертю душі, смертю міфу й смертю розуму. І всі ці смерті містять зерно воскресіння.

— Ви повернетесь з...

— Повернеться зерно.

— Коли вас не стане, що буде вашою релігією?

— Усі релігії — це єдина спільнота. У межах Золотого Шляху спектр зостанеться нерозривним. От тільки люди спершу бачать одну частину, а тоді іншу. Ілюзії можуть бути названі збоями чуттів.

— Люди далі вам поклонятимуться, — сказала вона.

— Так.

— Але коли *вічність* закінчиться, настане гнів, — промовила вона. — Буде заперечення. Дехто казатиме, що ви були звичайним тираном.

— Ілюзія, — погодився він.

Клубок у горлі якусь мить не давав їй говорити, тоді вона сказала:

— Як ваше життя і ваша смерть змінюють цю... — Вона труснула головою.

— Життя триватиме.

— Я в це вірю, Владико, але як?

— Кожен новий цикл є реакцією на попередній. Якщо ти задумаєшся над обрисом моєї Імперії, то знатимеш обрис наступного циклу.

Вона відвела від нього погляд.

— Усе, що я довідалася про вашу Родину, сказало мені, що ви зробили це, — вона жестом, не дивлячись, вказала в його напрямку, — лише з несамолюбних мотивів. Хоча я не думаю, що справді знаю *обрис* вашої Імперії.

— Золотий Мир Лето?

— Миру менше, аніж дехто хотів би нас у цьому запевнити, — сказала вона, дивлячись на нього.

«*Її щирість!* — подумав Лето. — *Ніщо їй не зупинить*».

— Це час утроби, — сказав він. — Час, коли ми розширюємося разом із розширенням окремої клітини.

— Але чогось не вистачає, — промовила вона.

«*Вона як Дункани, — подумав він. — Чогось не вистачає, і вони негайно ж це відчують*».

— Плоть росте, а психіка ні, — сказав він.

— Психіка?

— Рефлексивна свідомість, що каже нам, наскільки живими ми можемо стати. Ти добре це знаєш, Хві. Це чуття каже тобі, як залишатися вірною собі.

— Вашої релігії недостатньо, — промовила вона.

— Жодної релігії недостатньо. Це питання вибору, єдиного самотнього вибору. Тепер ти розумієш, чому твоя дружба і твоє товариство так багато для мене значать?

Вона моргнула, проганяючи сльозу, тоді сказала:

— Чому люди цього не бачать?

— Бо їм цього не дозволяють умови.

— Умови, які диктуєте ви?

— Саме так. Озирніся, оглянь мою Імперію. Бачиш обрис?

Вона заплющила очі, подумала.

— Хтось хоче щодня сидіти над річкою та вудити рибу? — спитав він. — Чудово. Маєш таке життя. Хочеш плавати на човнику морем, від острова до острова, відвідуючи чужинців? Прекрасно! Що ще можна робити?

— Подорожувати космосом? — спитала Хві, а в голосі залунав виклик. Вона розплющила очі.

— Ти помітила, що я і Гільдія не дозволяємо цього.

— *Ви* не дозволяєте.

— Це правда. Якщо Гільдія виявить непослух, то не отримає прянощів.

— А прикріплення людей до планет утримує їх від нерозумних пустощів.

— Воно спричиняє дещо важливіше. Наповнює їх прагненням подорожувати. Створює *потребу* вирушати в далекі мандри та бачити дивні речі. Урешті подорож починає означати свободу.

— Але прянощі вичерпуються, — сказала вона.

— А свобода стає з кожним днем ціннішою.

— Це може призвести лише до розпачу та насилля, — промовила Хві.

— Серед моїх предків був мудрий чоловік — насправді це я, розумієш? Розумієш, що в моєму минулому немає чужих?

Вона з благоговінням кивнула.

— Цей мудрий чоловік зауважив, що багатство є зняряддям свободи. Але погоня за багатством є дорогою до рабства.

— Гільдія та Сестринство поневолюють самі себе!

— Так само, як іксіани, тлейлаксу та багато інших. Ох, час від часу вони винишпорюють трохи прихованого меланжу, і це приковує їхню увагу. Дуже цікава гра, хіба ні?

— Але коли настане насилля...

— Виникнуть голод і тяжкі думки.

— На Арракісі теж?

— Тут, там, усюди. Люди дивитимуться на мою тиранію як на *старі добрі часи*. Я стану дзеркалом їхнього майбутнього.

— Але ж це буде жахливо! — запротестувала Хві.

«Вона не могла відреагувати інакше», — подумав він. Тоді сказав:

— Оскільки земля не зможе прогодувати людей, ті, що виживуть, збиратимуться у дедалі менших притулках. Жахливий процес відбору повториться в багатьох світах — вибух природного приросту й вичерпування харчів.

— Але чи Гільдія не зможе...

— Без кількості меланжу, достатньої, щоб обслуговувати доступні транспортники, Гільдія буде переважно безпорадною.

— Багаті не врятуються?

— Деякі.

— Тож насправді ви нічого не змінили. Ми так і будемо змагатися і помирати.

— Аж доки піщаний черв знову не запанує на Арракісі. До того часу ми всі пройдемо випробування глибоким досвідом, поділенийим на всіх. Довідаємося: те, що може статися на одній планеті, може статися на кожній.

— Стільки болю і смертей, — прошепотіла вона.

— Ти не розумієш значення смерті? — спитав він. — Мусиш зрозуміти. Увесь вид мусить зрозуміти. Усе живе мусить зрозуміти.

— Допоможіть мені, Владико, — шепнула вона.

— Це найглибший досвід для кожного створіння, — промовив він. — Маленька смерть — це ризиковані речі, що відображають її: небезпечні для життя хвороби, ушкодження та нещасні випадки... пологи для жінок... а колись ще й битви для чоловіків.

— Але ваші Рибомовки...

— Вони вчать виживання.

Її очі з розумінням розширилися.

— Ті, що вижили. Звичайно!

— Який же ти скарб, — сказав він. — Яка рідкість і який скарб. Благословляю іксіан!

— І проклинаєте?

— І це теж.

— Я не думала, що зумію колись зрозуміти значення ваших Рибомовок, — зізналася вона.

— Цього навіть Монео не розуміє, — промовив він. — І я вже втратив надію з Дунканами.

— Треба цінувати життя, щоб хотіти його зберегти, — сказала вона.

— І ті, що вижили, найлегше й найгостріше сприймають красу життя. Жінки знають це краще, ніж чоловіки, бо народження є віддзеркаленням смерті.

— Мій дядько Малкі казав, що ви маєте поважні причини, аби забороняти чоловікам битви та випадкове насилля. Який же гіркий урок!

— Без легко доступного насилля чоловіки мають небагато способів перевірити, як вони зустрінуть цей останній досвід, — промовив він. — Чогось бракує. Психіка не росте. Що люди кажуть про мир Лето?

— Що через вас ми викачуємося у безглуздому декадансі, як свині у власному бруді.

— Завжди вбачай істину в народній мудрості, — сказав він. — Декаданс.

— Більшість чоловіків не має принципів, — зауважила вона. — Жінки-іксіанки постійно на це нарікають.

— Коли мені потрібно розпізнати бунтівників, я шукаю чоловіків із принципами, — промовив він.

Вона мовчки глянула на нього, а він подумав, що ця проста реакція дуже багато сказала про її розум.

— Як думаєш, де я знаходжу своїх найкращих адміністраторів? — спитав він.

Вона не стримала легкого зітхання.

— Принципи, — сказав Лето, — це те, за що ти змагаєшся. Більшість чоловіків проживає своє життя без жодних викликів, окрім останньої миті. У них дуже мало неприязних арен, на яких вони могли б пройти випробування.

— У них є ви, — промовила вона.

— Але я надто могутній, — відповів він. — Я еквівалент самогубства. Хто шукає смерті?

— Божевільні... чи доведені до розпачу. Бунтівники?

— Я їхній еквівалент війни, — відповів Лето. — Найвищий хижак. Я зчеплена сила, яка розбиває їх на друзки.

— Я ніколи не думала про себе як про бунтівницю, — сказала вона.

— Ти — дещо значно краще.

— І ви знайдете якийсь використання для мене?

— Авжеж.

— Не як адміністратора, — промовила вона.

— Я вже маю добрих адміністраторів — непідкупних, мудрих, з філософським мисленням, що відкрито зізнаються у своїх помилках і швидко знаходять рішення.

— Вони були бунтівниками?

— Більшість із них.

— Як ви їх обирали?

— Я можу сказати, що вони самі себе обирали.

— Вживаючи?

— І це теж. Але є дещо більше. Різниця між добрим і поганим адміністратором полягає у часі, що дорівнює приблизно п'ятому ударам серця. Добрий адміністратор здатен на миттєві рішення.

— Прийнятні рішення?

— Зазвичай вони спрацьовують, тоді як поганий адміністратор вагається, тягне час, просить про комітети, дослідження та звіти. Врешті-решт, діє так, що це створює серйозні проблеми.

— Але хіба вони інколи не потребують більше інформації, щоб зробити...

— Поганий адміністратор більше заклопотаний звітами, ніж рішеннями. Хоче закарбованого запису, який може показати на виправдання своїх помилок.

— А добрі адміністратори?

— О, їм достатньо словесних наказів. Вони ніколи не вибіхуються, якщо їхні словесні накази спричиняють проблеми, і оточують себе людьми, спроможними мудро діяти на підставі словесних наказів. Часто найважливішою інформацією

є те, що щось пішло не так. Погані адміністратори приховують свої помилки, аж доки не стає надто пізно, аби їх виправити.

Лето стежив за тим, як вона розмірковує про людей, що служили йому, особливо про Монео.

— Люди рішення, — сказала вона.

— Одним із того, що найтяжче знайти тиранові, — промовив він, — є люди, які справді ухвалюють рішення.

— А ваше особисте знання про минуле не дає вам певної...

— Дає мені певну розвагу. Більша частина бюрократії до мене шукала й просувала людей, які уникали ухвалення рішень.

— Розумію. Як би ви, Владико, використали мене?

— Вийдеш за мене?

Її губ торкнулася легка усмішка.

— Жінки теж можуть ухвалювати рішення. Я вийду за тебе.

— То йди та проінструктуй Превелебну Матір. Упевнись, що вона знає, чого ми шукаємо.

— Мого початку, — сказала Хві. — А моє призначення ми з тобою вже знаємо.

— І це призначення невіддільне від початку, — промовив він.

Вона підвелась і сказала:

— Владико, чи не міг ти помилитися із Золотим Шляхом? Чи існує можливість провалу...

— Будь-хто може провалитися, — відповів він, — але від-важні добрі друзі допоможуть.

Групи зазвичай облаштовують оточення для власного виживання. Коли вони відхиляються від цього, можна говорити про групову недугу. Існує багато характерних симптомів. Я придивляюся до поділу їжі. Це форма комунікації, неунікна ознака взаємодопомоги, що містить також смертний символ залежності. Цікаво також, що сьогодні зазвичай чоловіки займаються землевпорядкуванням. Вони є **чоловіками-мужами**. Колись це було тільки жіночим обов'язком.

Викрадені журнали

«Мусите вибачити недосконалість цього звіту, — написала Превелебна Мати Антеак. — Зважайте на поспіх. Завтра я відлітаю на Ікс із завданням, яке більш докладно описала раніше. Годі заперечити інтенсивний і щирий інтерес Бога-Імператора до Ікса, але тут я мушу описати дивний візит, який мені тількино склала Амбасадорка іксіан Хві Норі».

Антеак відкинулася назад на незручному стільці, найкращому, який вона знайшла в цьому спартанському житлі. Сиділа сама в маленькій спальні, клітці всередині клітки, яку Владика Лето не схотів змінити навіть після того, як Бене Гессерит перестерегли його перед зрадою тлейлаксу.

На колінах Антеак лежав маленький чорнильно-чорний квадратик близько десяти міліметрів завдовжки й не більше трьох міліметрів завтовшки. На цьому квадраті вона писала блискучою голкою слово за словом, і всі вони поглиналися ним. Закінчене повідомлення відобразиться у нервових зорових рецепторах аколітки-вісниці. Там воно й зберігатиметься, доки не настане змога відтворити його в Капітулі.

Хві Норі поставила перед дилемою!

Антеак знала звіти бене-гессеритських учительок, посланих на Ікс наставляти Хві. Але ці звіти замовчували більше, ніж розповідали. Вони порушили серйозніші питання.

«Які пригоди пережила ти, дитино?»

«Якими були випробування твоєї юності?»

Антеак шморгнула носом і глянула вниз, на чорний квадратик, що чекав її слів. Такі думки нагадали їй фрименські вірування, що край, де ти народився, робить тебе тим, ким ти є.

— Чи на твоїй планеті є дивні тварини? — спитали б фримени.

Хві прибула з чималим супроводом Рибомовок — більше сотні мускулистих жінок, кожна з яких озброєна до зубів. Антеак рідко доводилося бачити таку виставку зброї: лазерострілів, довгих ножів, срібних клинків, оглушувальних гранат...

Була середина ранку. Хві ввійшла, а Рибомовки розташувалися в бене-гессеритських покоях, усіх, крім її внутрішньої спартанської кімнати.

Антеак оббігла поглядом свою квартиру. Владика Лето дещо сказав їй, помістивши сюди.

«Цим можеш виміряти свою вартість для Бога-Імператора!»

Однак... зараз він посилає Превелебну Матір на Ікс, а мета цієї подорожі вказує на багато речей про Владика Лето. Можливо, часи зміняться і будуть нові почесті та більше меланжу для Сестринства.

«Усе залежить від того, як добре я впораюся.»

Хві ввійшла до цієї кімнати сама й скромно сіла на тапчані — її голова опинилася нижче, ніж голова Превелебної Матері. Приємний знак — і не випадковий. Рибомовки, очевидно, могли помістити їх двох будь-де і встановити між ними будь-які стосунки з наказу Хві. Приголомшливі перші слова Хві не залишили в цьому сумнівів.

— Передусім ви мусите знати, що я виходжу заміж за Владика Лето.

Знадобився глибокий самоконтроль, щоб не вирячити очі. Антеак була Правдомовицею, це впевнило її в щирості слів Хві, та годі було повністю сприйняти таку дивовижу.

— Владика Лето наказує вам нічого про це не казати, — дала Хві.

«*Яка дилема!* — подумала Антеак. — *Можу я принаймні доповісти про це Сестрам Капітули?»*

— Належної миті довідаються всі, — промовила Хві. — Але зараз це не на часі. Я кажу вам це, щоб виявити рівень довіри Владики Лето.

— Його довіри вам?

— Нам обом.

Це викликало в Антеак заледве стриманий дроз емоцій. Яка сила приховується в цій довірі!

— Ви знаєте, чому Ікс обрали вас Амбасадоркою? — спитала Антеак.

— Так. Вони хотіли, щоб я його причарувала.

— І, схоже, вам це вдалося. Чи це означає, що іксіани вірять у розповіді тлейлаксу про огидні звички Владики Лето?

— У це не вірять навіть тлейлаксу.

— Наскільки я розумію, ви підтверджуєте брехливість цих історій?

Хві заговорила таким рівним тоном, що навіть Антеак з її уміннями Правдомовиці та ментатки складно було відшукати й розшифрувати прихований сенс слів.

— Ви з ним розмовляли й бачили його. Самі дайте відповідь на своє питання.

Антеак придумала невеликий спалах роздратування. Попри свою молодість, ця Хві не була аколіткою... і вона ніколи не буде доброю бене-гессериткою. Як прикро!

— Ви сповістили про це своєму уряду на Іксі? — спитала Антеак.

— Ні.

— Чому?

— Невдовзі вони довідаються. Передчасне відкриття могло б зашкодити Владиці Лето.

«Вона правдомовна», — нагадала собі Антеак.

— Хіба ваша вірність не належить насамперед Іксу? — спитала Антеак.

— Моя вірність належить насамперед істині. — Тут вона всміхнулася. — Іксіани вигадали краще, ніж самі сподівалися.

— Ікс вважає вас загрозою для Бога-Імператора?

— Я думаю, що найважливіший їхній клопіт — знання. Перед виїздом я обговорила це з Ампре.

— З керівником Іксіанського бюро позаконфедераційних справ? Із цим Ампре?

— Так. Ампре переконаний, що Владика Лето дозволяє напади на себе, але тільки до певних меж.

— Ампре сказав це?

— Ампре не вірить, що від Владики Лето можна приховати майбутнє.

— Але моя місія на Ікс підказує, що... — Антеак урвала, труснула головою, тоді продовжила: — Чому Ікс забезпечує Владиду машинами та зброєю?

— Ампре вважає, що Ікс не має вибору. Нездоланна сила нищить людей, які становлять надто велику загрозу.

— А якщо Ікс відмовить, то перетне межі, визначені Владикою Лето. Середини нема. Ви думали про наслідки шлюбу для Владики Лето?

— Ви маєте на увазі, що цей акт викличе сумніви в його божественності?

— Дехто повірить тлейлаксанським розповідям.

Хві лише всміхнулася.

«*Прокляття!* — подумала Антеак. — *Як ми втратили цю дівчину?*»

— Він змінює рисунок своєї релігії, — звинувачувальним тоном сказала Антеак. — Про це, очевидно, і йдеться.

— Не припускайте помилки, судячи інших по собі, — зауважила Хві. Коли ж Антеак зібралася на сили, щоб її осмикнути, додала: — Але я прийшла не сперечатися з вами про Владикау.

— Ні. Звичайно, ні.

— Владика Лето наказав мені, — промовила Хві, — докладно розповісти про мої спогади щодо місця, де я народилась і виросла.

Думаючи над словами Хві, Антеак вдивлялася в таємничий чорний квадрат у себе на колінах. Хві почала викладати подробиці, як наказав їй Владика (а тепер наречений). Подробиці, які видалися б нудними, якби не ментатські здібності Антеак поглинати дані.

Антеак труснула головою, міркуючи, що вона мусить сповістити Сестрам у Капітулі. Вони мали б уже вивчати значущість її попереднього послання. Машина, здатна приховати себе та свій вміст від проникливого передзнання навіть Бога-Імператора? Чи це можливо? А може, це інший різновид випробування, випробування Бене Гессерит на щирість із їхнім Владикою Лето? Але зараз! Якби він *не* знав походження цієї загадкової Хві Норі...

Цей новий поворот подій посилив ментатське узагальнення Антеак, яке пояснювало, чому її обрали для місії на Іксі. Бог-Імператор не довіряє цього знання Рибомовкам. Не хоче, щоб Рибомовки здогадувалися про слабкість їхнього Владики!

Чи це було таким очевидним, як здавалося? Кола всередині кіл — така манера Владики Лето.

Антеак знову хитнула головою. Схилилась і продовжила писати послання Капітулі, оминувши звістку, що Бог-Імператор обрав наречену.

Незабаром вони й так довідаються. Тим часом Антеак сама обміркує наслідки.

Якщо знаєте всіх своїх предків, то ви є наочним свідком подій, які створили міфи та релігії нашого минулого. Розпізнавши це, можете думати про мене як про творця міфів.

Викрадені журнали

Перший вибух пролунав тоді, коли темрява сповила місто Онн. Його жертвами стали кілька авантюрних гуляк, що прямували до іксіанського Посольства на вечірку. Там, як було обіцяно, лицепляси мали зіграти античну драму про короля, що вбив своїх дітей. Після кривавих подій перших чотирьох Фестивальних Днів гулякам знадобилася неабияка відвага, щоб вийти за межі відносної безпеки своїх домівок. Розповіді про смерті та поранення невинних сторонніх осіб кружляли містом — і от знову. Нове паливо до вогню тих, хто закликав до обережності.

Ніхто з жертв чи тих, хто вижив, не оцінив би зауваження Лето, що запас невинних сторонніх осіб доволі незначний.

Гострі чуття Лето виявили вибух і локалізували його. З миттєвою люттю, про яку пізніше пошкодував, Лето гукнув Рибомовок і наказав їм «стерти з лиця землі лицеплясів», навіть тих, кого раніше помилував.

Під час таких самих негайних роздумів це почуття люті зачарувало самого Лето. Минуло стільки часу, відколи він почував бодай найпоміркованіший гнів. Роздратування, невдоволення — такими досі були його межі. А тут на звістку про загрозу для Хві Норі — лють!

Поміркувавши, він вирішив змінити початковий наказ, але перші Рибомовки вже встигли покинути Владикку й дали волю його найагресивнішим поривам.

— Бог розлючений! — кричали деякі з них.

Друга ударна хвиля застала Рибомовок, що виходили на площу. Це обмежило поширення зміненого наказу Лето й викликало ще більше насилля. Третій вибух, з епіцентром поблизу першого, змусив Лето діяти. Він кинув свій повіз як берсеркерський джаггернаут з відпочинкової кімнати до іксіанського ліфта й піднявся на поверхню.

Лето з'явився на краю центральної площі й побачив там хаос, осяяний тисячами світлокул. Рибомовки відпустили їх, і вони вільно плавали. Центр площі було розтрощено, цілою залишилася лише пласталева основа під бруківкою. Довкола валялися розбиті шматки кам'яної кладки впереміш із мертвими та пораненими.

Біля іксіанського Посольства, на протилежному кінці площі, шаленіла битва.

— Де мій Дункан? — гаркнув Лето.

Башарка варти промчала площею, наблизилася до нього й, відсапуючись, сповістила:

— Ми забрали його до Цитаделі, Владико!

— Що там відбувається? — запитав Лето, вказуючи на битву перед іксіанським Посольством.

— Бунтівники і тлейлаксу атакують іксіанське Посольство, Владико. У них вибухівка.

Вона не встигла договорити, як гримнув черговий вибух перед знищеним фасадом Посольства. Лето побачив, як обертаються в повітрі тіла, вигинаючись назовні та падаючи по периметру яскравого блиску, що залишав оранжевий слід, усіяний чорними плямами.

Не думаючи про наслідки, Лето перевів свій повіз на силові підвіски й гарматним ядром послав його через площу — наче розігнаного бегемота, що тяг у своєму кільватері світлокулі. На краю битви він дугою оминув своїх захисників і вдарив у фланг нападників, лише тоді помітивши лазеростріли, що посилали на нього яскраві блакитні спалахи. Відчував,

як його повіз шквалом налітає на плоть, розкидаючи довкола тіла.

Повіз випустив його просто перед Посольством, він викотився на тверду поверхню, вдаряючись об уламки. Відчув лоскіт променів лазеростріла на ребристому тілі, тоді приплив внутрішнього тепла, слідом за цим — кисневу відрижку з хвоста. Інстинкт сховав його обличчя глибоко в оболонці, схрестив руки в захисній заглибині переднього сегмента. Тіло черва перейняло контроль, вигинаючись і вимахуючи, котячись, наче шалене колесо, б'ючись на всі боки.

Кров залила вулицю. Кров — водний бар'єр для його тіла, але ж смерть вивільняє воду. Звиваючись, його тіло послизнулося і в'їхало в неї, вода обпекла його, проникаючи крізь форелеву шкіру й випускаючи синюватий дим з кожного кільця, з яким стикалася. Це наповнило його водною мукою і викликало у великому тілі ще сильніший потяг до молотіння та насилля.

При перших ударах Лето розкидані по периметру Рибомовки відступили назад. Пильна башарка побачила, яка можливість відкрилася перед ними. Гукнула, заглушуючи галас битви: — Убивай уцілілих!

Ряди вартівниць кинулися вперед.

Кілька хвилин тривала кривава гра Рибомовок, рубання клинків у немилосердному сяйві світлокуль, танець дуг лазерострілів та навіть удари рук і пальців ніг по вразливому тілі. Рибомовки не залишили уцілілих.

Лето перекотився через закривавлену кашу перед Посольством, через хвилі водної муки, насилу спроможний думати. Повітря довкола нього було насичене киснем, що допомогло його людським чуттям. Підкликав свій повіз, і той підплив до нього, небезпечно перехиляючись на пошкоджених підвісках. Поволі виповз на перехняблений повіз і віддав ментальний наказ повернутися до його приміщення під площею.

Уже давно він приготував собі противодну кімнату, де хвилі перегрітого сухого повітря могли очистити його й відновити.

Пісок теж би з цим упорався, але в межах Онна бракувало місця для необхідного піщаного простору, де він міг би зігрітися та обшкрепти свою поверхню до нормального стану.

У ліфті він подумав про Хві й послав звістку, щоб її негайно до нього привели.

«Якщо вона вижила».

Він не мав зараз часу на пророчі пошуки, міг лише сподіватися на краще, доки його тіло — і предчерва, і людське — прагнуло очисного жару.

Ввійшовши до очисної кімнати, подумав, що слід підтвердити змінений наказ: «Залишити живими кількох лицеплясів!» Але досі ошалілі Рибомовки розсіялися по всьому місту, а він не мав сили виконувати пророчий пошук, щоб розіслати вісниць у належні місця.

Коли він виходив із очисної кімнати, капітанка Варти принесла послання, що Хві Норі дістала легке поранення, але перебуває в безпеці й буде доставлена до нього, тільки-но місцева командирка вирішить, що це розсудливо.

Лето відразу підвищив капітанку Варти до підбашарки. Вона мала тяжку поставу на зразок Нейли, але не з таким квадратним обличчям, з рисами округлішими та ближчими до давніших норм. Дрижала, зігріта прихильністю свого Владика, а коли він наказав їй повернутись і «повторно впевнитися», що Хві не зазнала серйозніших поранень, крутнулася і вибігла від нього.

«Я навіть не спитав її імені», — подумав Лето, викотившись на новий повіз у заглибленні малої аудієнційної кімнати. Мусив поміркувати кілька хвилин, щоб згадати ім'я нової підбашарки, — К'єюємо. Підвищення ще слід затвердити. Занотував собі в думках, щоби зробити це особисто. Рибомовки, геть усі, негайно мусили довідатись, як високо він цінує Хві Норі, хоч після цієї ночі навряд чи залишилися великі сумніви.

Тоді виконав пророче сканування і послав вісниць до розлючених Рибомовок. Шкоду вже заподіяно — весь Онн у трупах.

Частина з них лицепляси, а частина — лише підозрювані в належності до лицеплясів.

«*І багато хто бачив, як я вбивав*», — подумав він.

Чекаючи прибуття Хві, Лето обміркував те, що відбулося. Це не було типовою атакою глейлаксу, зате попередній напад дорогою до Онна нагадував новий взірєць. Усе вказувало на єдиний замір зі смертельною метою.

«*Я міг там померти*», — подумав він.

Починало прояснятися, чому він не передбачив цієї атаки, але була й глибша причина. Лето міг розгледіти цю причину, що поставала в його свідомості як підсумок усіх підказок. Хто з людей найкраще знав Бога-Імператора? Хто з людей мав таємне місце для змови?

«*Малкі!*»

Лето покликав вартівницю і наказав спитати, чи Превелебна Мати Антеак уже покинула Арракіс. За кілька хвилин вартівниця повернулася зі звітом.

— Антеак досі у своїй квартирі. Командирка Варти Рибомовок каже, що нападу на них не було.

— Пошли звістку до Антеак, — сказав Лето. — Спитай, чи зараз вона розуміє, чому я розмістив їхню делегацію в приміщенні подалі від мене? Потім скажи їй, що під час відвідин Ікса вона мусить розшукати Малкі. Нехай доповість про місце його перебування нашому локальному гарнізону на Іксі.

— Малкі? Колишній іксіанський Посол?

— Саме так. Він не може zostаватися живим і на свободі. Поінформуєш нашу командирку гарнізону на Іксі, що вона має встановити тісні контакти з Антеак, надавши всю необхідну допомогу. Малкі повинні привезти сюди або стратити, залежно від того, що визнає за необхідне наша командирка.

Вартівниця-вісниця кивнула, а на її лиці пробігли тіні: вона стояла у світлі довкола обличчя Лето. Не попросила повторити

наказ. Кожну з його близьких вартівниць було натреновано як людину-записник. Вони могли точно повторити слова Лето з його інтонацією та ніколи не забували почутого.

Коли вартівниця зникла, Лето послав приватний сигнал запиту й через кілька секунд отримав відповідь від Нейли. Іксіанський пристрій у його повозі відтворив нерозпізнавану версію її голосу, рівну металічну декламацію, призначену лише для його вух.

Так, Сіона була в Цитаделі. Ні, Сіона не контактувала зі своїми бунтівними товаришами. *«Ні, вона ще не знає, що я за нею стежу»*. Напад на Посольство? Скоєний розкольницькою групою під назвою «Елемент контакту з тлейлаксу».

Лето дозволив собі внутрішнє зітхання. Бунтівники завжди вибирають своїм групам такі претензійні назви.

— Хтось уцілів? — спитав він.

— Про вцілілих невідомо.

Лето здалося цікавим, що хоча металічний голос не мав жодних емоційних тонів, усе-таки його пам'ять їх додавала.

— Установиш контакт із Сіоною, — звелів він. — Зізнайся, що ти Рибомовка. Скажи, що не розкрила цього раніше, бо знала, що вона тобі не повірить, а ще тому, що боялася розкритись, оскільки ти єдина Рибомовка, вірна Сіоні. Підтвердь свою клятву. Скажи, що присягаєш *на всі свої святощі* підкорятися їй у всьому. Що вона накаже, те й зробиш. Як ти добре знаєш, усе це правда.

— Так, Владико.

Пам'ять додала інтонацію фанатичної відданості у відповіді Нейли. Вона буде слухняною.

— Якщо це можливо, забезпеч Сіоні та Дункану змогу побути сам на сам.

— Так, Владико.

«Хай близькість розвивається природно», — подумав він.

Лето розірвав зв'язок із Нейлою, якусь мить міркував, а тоді викликав командирку своїх сил на центральній площі.

Башарка відразу ж прибула, її темний мундир був поплямлений і запилений, на черевиках усе ще залишалися сліди крові. Це була висока тонкокіста жінка з прокладеними віком зморшками на обличчі, які надавали їй орлиним рисам величозного вигляду. Лето згадав її військове ім'я — Іїлію, що старою фрименською мовою означало «Надійна». Але він назвав її материнським іменем Нийше — «Донька Ше», — і це надало їй зустрічі інтимності.

— Відпочинь на подушці, Нийше, — сказав він. — Ти тяжко напрацювалася.

— Дякую, Владико.

Вона опустила на червону подушку, на якій сиділа Хві. Лето помітив утомлені зморшки довкола вуст Нийше, але її очі залишалися пильними. Вона вдивлялася в нього, прагнучи почути, що він скаже.

— Ситуація в моєму місті знову спокійна. — Лето сформулював фразу не зовсім як питання, чекаючи уточнення Нийше.

— Спокійна, але не добра, Владико.

Він глянув на кров на її черевиках.

— Що з вулицею перед іксіанським Посольством?

— Очищена, Владико. Її вже приводять до ладу.

— А центральна площа?

— Зранку матиме звичний вигляд.

Її очі неперушно втупилися в його лице. Вони обоє знали, що ще не дісталися суті зустрічі. Однак Лето розпізнав одну річ, приховану у виразі обличчя Нийше.

Гордість за свого Владика!

Це вперше вона побачила, як убиває Бог-Імператор. Засіяно зерно лячної залежності. *Якщо загрозуватиме катастрофа, мій Владика прийде на допомогу.* Такий вигляд це мало в її очах. Вона вже не діятиме цілком незалежно, черпаючи силу в Бога-Імператора та цілковито відповідаючи за її використання. В обличчі Нийше з'явилася якась одержимість. Страхітлива машина смерті чекала на зльоті, готова до виклику.

Лето не подобалося те, що він бачив, але шкоди вже завдано. Усі виправні засоби вимагатимуть повільного й тонкого натиску.

— Звідки нападники здобули лазеростріли? — спитав він.

— З наших же складів, Владико. Варту Арсеналу вже замінено.

Замінено. Це був доволі тонкий евфемізм. Рибомовок, які припустилися помилки, ізолювали й тримали в резерві, доки в Лето не виникала проблема, що вимагала Командосів Смерті. Вони, звичайно, охоче померли б, вірячи, що так спокутають свою провину. Сама лише чутка про вислання таких берсеркерів здатна була втихомирити бунт.

— Арсенал зламали за допомогою вибухівки?

— *Хитроців* і вибухівки. Варта Арсеналу виявилася недбалою.

— Джерело вибухівки?

Нийше низала плечима. У цьому жесті виявилася її втома.

Лето міг лише погодитися. Він знав, що може відшукати й розпізнати ці джерела, але користі з цього мало. Винахідливі люди завжди знайдуть складники для кустарної вибухівки — повсякденні речі, такі як цукор чи білила, звичайнісіньке мастило чи невинне добриво, пластик і розчинник, а також витяжка з бруду під купою гною. Список був майже нескінченним і зростав разом із людським досвідом та знанням. Навіть таке суспільство, яке створив він, суспільство, де намагалися обмежити домішку технології та нових ідей, не мало реальної надії цілковито усунути небезпечну дрібну зброю. Сама думка контролювати такі речі була химерою, небезпечним міфом, що лише збивав з пантелику. Ключове рішення — обмежити *прагнення* до насилля. У цьому аспекті минула ніч була катастрофою.

«*Стільки нової несправедливості*», — подумав він.

Наче прочитавши його думки, Нийше зітхнула.

«*Звичайно, Рибомовок з дитинства навчають уникати несправедливості там, де це можливо*».

— Мусимо подбати про віціліле населення, — сказав він. — Простеж, щоб їхні потреби вдовольнили. Вони повинні усвідомити, що винуватити слід тлейлаксу.

Нийше кивнула. Вона не дослужилася б до башарки, якби не навчилася муштри. Уже повірила. Лише почувши, як Лето це каже, повірила в провину тлейлаксу. Знала, чому не *всіх* тлейлаксу вбито.

«*Не можна усувати всіх цапів-відбувайлів*».

— Ще ми мусимо відвернути увагу, — промовив Лето. — На щастя, маємо під рукою один такий спосіб. Я пошлю тобі звістку після наради з леді Хві Норі.

— Іксіанською Амбасадоркою, Владико? Вона не вплетана у...

— Вона цілковито невинна, — сказав Лето.

Він бачив, як віра усталюється в рисах Нийше, мов наготована пластикова основа, що сковує її щелепу й робить очі скляними. *Навіть Нийше*. Він знав причини, бо сам їх створив, проте інколи відчував певний страх перед своїм творінням.

— Чую, що леді Хві підходить до мого передпокою, — промовив він. — Поклич її сюди, коли виходитимеш. І, Нийше...

Вона вже підвелася, але мовчки стояла, чекаючи.

— Цієї ночі я підвищив К'єюємо до підбашарки, — сказав Лето. — Простеж, чи це зроблено офіційно. Щодо тебе, то я задоволений. Проси й отримаєш.

Він побачив, як ця фраза приємною хвилею пройшла крізь Нийше, але вона негайно ж опанувала себе, ще раз довівши свою цінність.

— Я випробую К'єюємо, Владико, — сказала Нийше. — Якщо вона впорається, я хотіла б узяти відпустку. Я вже багато років не бачила своїх рідних на Салусі Секундус.

— Коли тільки забажаєш, — пообіцяв він.

І подумав: «*Салуса Секундус! Звичайно!*»

Ця коротка фраза про її походження підказала Лето, кого вона йому нагадує. «*Харк аль-Аду. В її жилах тече кров Корріно. Ми ближчі родичі, ніж я думав*».

— Мій Владика щедрий, — промовила вона.

Тоді вона його залишила, з новою пружністю в ході. Він почув її голос у передпокої:

— Леді Хві, наш Владика негайно з вами зустрінеться.

Хві ввійшла, освітлена ззаду й на мить обрамлена аркою, ступала непевними кроками, доки її очі не звикли до внутрішньої кімнати. Наче метелик до полум'я, наблизилася до яскравого світла довкола обличчя Лето, пробігла поглядом уздовж затіненого тіла, шукаючи ознак поранення. Він знав, що вони не були помітними, але досі відчував біль та внутрішнє дрижання.

Його очі розпізнали легке накульгування. Довга нефритово-зелена сукня закривала рану на правій нозі Хві. Вона зупинилася на краю похилості, де містився повіз, дивлячись просто в очі Лето.

— Мені сказали, що тебе поранено, Хві. Боляче?

— Поріз на нозі під коліном, Владико. Шматок стіни після вибуху. Твої Рибомовки змастили його мазтю, що втамувала біль. Владико, я боялася за тебе.

— А я боявся за тебе, ніжна Хві.

— Лише перший вибух був небезпечним, Владико. Потім мене забрали до кімнати глибоко під Посольством.

«То вона не бачила мого спектаклю, — подумав він. — Можу за це подякувати».

— Я покликав тебе, щоб попросити пробачення, — сказав він.

Вона опустила на золоту подушку.

— За що ти просиш пробачення, Владико? Це ж не через тебе...

— Мене випробовували, Хві.

— Тебе?

— Дехто хоче дізнатися про глибину моєї турботи за безпеку Хві Норі.

Вона вказала вгору.

— Це... було через мене?

— Через нас.

— Ох. Але хто...

— Ти погодилася побратися зі мною, Хві, а я... — Коли вона почала говорити, він підняв руку, щоб її зупинити. — Антеак зізналася, що ти їй сказала, але це стало відомим не від неї.

— То хто ж...

— Неважливо *хто*. Важливо, щоб ти поміркувала. Я мушу дати тобі можливість змінити рішення.

Вона опустила погляд.

«Які лагідні її риси», — подумав він.

Лише в мріях можливо було створити повністю *людське* життя з Хві. У його спогадах містилося чимало прикладів, опираючись на які можна було нафантазувати про подружнє життя. Збирав в уяві нюанси — дрібні деталі спільного досвіду, дотиків, поцілунків, усіх солодких обмінів, а з них поставала якась болісна краса. Терзав його біль, далеко глибший, ніж фізична згадка про напад під Посольством.

Хві здійняла підборіддя і глянула йому в очі. Він бачив там співчутливе бажання допомогти.

— А як інакше я маю служити тобі, Владико?

Лето згадав, що вона належить до приматів, а він уже не зовсім. Різниця поглиблювалася з кожною хвилиною.

Його біль не вщухав.

Хві була неунікною дійсністю, чимось настільки основоположним, що жодне слово не могло це повністю виразити. Біль, що його терзав, майже перейшов межі витривалості.

— Я кохаю тебе, Хві. Кохаю, як тільки може чоловік кохати жінку... але це неможливо. Цього ніколи не буде.

Сльози текли їй з очей.

— Я маю поїхати? Маю повернутися на Ікс?

— Вони б лише мучили тебе, намагаючись довідатися, чому не вдався їхній план.

«Вона бачила мій біль», — подумав він. — *Знає всю марноту й розчарування. Що вона зробить? Не брехатиме. Не скаже,*

що відповідь на моє кохання, як жінка чоловікові. Розпізнає марноту. І знає свої почуття до мене — співчуття, благоговіння, допитливість, що відкидає страх».

— Тоді я зостанусь, — сказала вона. — Черпатимемо зі спільного буття стільки радості, скільки зуміємо. Якщо це означає, що маємо побратися, хай так і буде.

— Тоді я мушу ділитися з тобою знанням, яким не ділився ні з ким іншим, — відповів він. — Це дасть тобі владу наді мною, а вона...

— Не роби цього, Владико! Що, коли хтось змусить мене до...

— Ти вже ніколи не покинеш мого дому. Моє житло тут, Цитадель, безпечні місця Сар'єру стануть твоєю домівкою.

— Як ти захочеш.

«Яка лагідна й відверта її тиха згода», — подумав він.

Болісне пульсування в ньому мусило заспокоїтися. Воно саме собою становило загрозу для нього й для Золотого Шляху.

«Ці хитромудрі іксіани!»

Малкі знав, як усі всемогутні мусили змагатися з постійною піснею сирен — прагненням самовдоволення.

«Постійне усвідомлення влади в найменшій твоїй примсі».

Хві прийняла його мовчання за невпевненість.

— То ми одружуємося, Владико?

— Так.

— Чи слід зробити щось із тлейлаксанськими плітками, які...

— Нічого.

Вона дивилася на нього, згадуючи давнішу розмову. *«Зерна розпаду засіяно».*

— Боюся, Владико, чи не ослаблю тебе, — сказала вона.

— Тому мусиш знайти спосіб, як зробити мене сильнішим.

— Станеш сильнішим, якщо ми зменшимо віру в Бога Лето?

Він почув у її голосі нотку Малкі, розмірене виважування, яке робило його таким відвратно чарівним. *«Ми ніколи не позбудемося до кінця вчителів нашого дитинства».*

— Твоє питання вимагає відповіді, — сказав він. — Багато хто поклонятиметься згідно з моїм задумом. Інші повірять брехні.

— Владико... ти попросив би *мене* брехати про тебе?

— Звичайно, ні. Однак я проситиму тебе зберігати мовчання, коли тобі, можливо, захочеться заговорити.

— Але якщо вони ганьбитимуть...

— Ти не протестуватимеш.

Сльози знову попливли по її щоках. Лето кортіло торкнутися їх, та це була вода... болісна вода.

— Так мусить бути, — промовив він.

— Ти поясниш це мені, Владико?

— Коли мене не стане, вони мусять назвати мене *Шайтаном*, Імператором Геєни. Колесо має обертатися, обертатися й обертатися вздовж Золотого Шляху.

— Владико, чи цей гнів не міг би обернутися лише проти мене? Я не...

— Ні! Іксіани зробили тебе значно досконалішою, ніж планували. Я справді кохаю тебе. Нічим цьому не зараджу.

— Я не хочу завдавати тобі болю! — вирвалося в неї.

— Що зроблено, те зроблено. Не оплакуй цього.

— Допоможеш мені зрозуміти?

— Ненависть, що розквітне, коли мене не стане, теж зникне в неминучому минулому. Мине багато часу. Тоді, одного далекого дня, знайдуть мої журнали.

— Журнали? — Була вражена тим, що здавалося зміною теми.

— Хроніки мого часу. Мої аргументи, моя апологія. Існують копії, уцілюють розпорошені фрагменти, деякі перекручені, але оригінальні журнали чекатимуть, чекатимуть і чекатимуть. Я добре їх сховав.

— І коли їх буде знайдено?

— Люди довідаються, що я був чимось дуже відмінним від того, на що вони сподівалися.

Її голос здригнувся.

— Я вже знаю, про що вони довідаються.

— Так, моя найдорожча Хві, думаю, що знаєш.

— Ти не диявол і не бог, а щось таке, чого не бачили раніше й ніколи більше не побачать, бо твоя присутність усуває необхідність.

Вона змахнула сльози зі щік.

— Хві, ти розумієш, яка ти небезпечна?

На її обличчі з'явилася тривога, плечі напружилися.

— Ти чиниш як свята, — сказав він. — Ти розумієш, якою болісною може бути зустріч зі святим у неналежному місці в неналежний час?

Вона хитнула головою.

— Люди мусять бути готовими до святих, — промовив Лето. — Інакше вони просто стають послідовниками, прохачами, жебраками й безсилим нахлібниками, приреченими назавжди зоставатися в тіні святого. Це нищить людей, бо плекає лише слабість.

Подумавши мить, вона кивнула, а тоді спитала:

— Будуть святі, коли тебе не стане?

— Це мета мого Золотого Шляху.

— Донька Монео, Сіона, чи вона...

— Вона поки лише бунтівниця. Щодо святості, дозволюмо їй вирішувати. Можливо, вона зробить тільки те, для чого її народжено.

— Що це, Владико?

— Перестань називати мене *Владикою*, — сказав він. — Будемо Червом і його дружиною. Якщо хочеш, називай мене Лето. *Владика* ріже вухо.

— Так, Вл... Лето. Але що...

— Сіона народжена, щоб правити. У такому народженні є небезпека. Правлячи, здобуваєш знання про владу. Це може призвести до поривчастої безвідповідальності, до болісних ексцесів, це може призвести до страхітливої руйнації — до дикого гедонізму.

— Сіона буде...

— Усе, що ми знаємо про Сіону, — це те, що вона може присвятити себе певній дії, взірцеві, що наповнює її чуття. Вона з потреби аристократка, але аристократія дивиться головним чином у минуле. Це провал. Не бачиш надто багато на будь-якому шляху, хіба що ти Янус і можеш дивитись одночасно назад і вперед.

— Янус? О так, бог із двома протилежними обличчями. — Вона облизнула губи. — Ти Янус, Лето?

— Я Янус, збільшений у мільярди разів. Також я дещо менше. Наприклад, я був тим, що найдужче захоплювало моїх адміністраторів, — я ухвалював рішення, і всі вони спрацьовували.

— Але якщо ти зазнаєш невдачі...

— Вони обернуться проти мене, так.

— Чи Сіона заступить тебе, якщо...

— Ах, яке ж величезне якщо! Ти бачиш, що Сіона загрожує мені особисто. Але вона не загрожує Золотому Шляху. А ще той факт, що Рибомовки мають певну *відданість* Дункану.

— Сіона... така юна.

— А я її улюблений *позер*, шарлатан, влада якого базується на фальшивих претензіях і який ніколи не зважає на потреби свого народу.

— Чи не могла б я з нею поговорити й...

— Ні! Ніколи не намагайся відмовити Сіону від чогось. Пообіцяй мені, Хві.

— Якщо ти просиш, то звичайно, але я...

— Усі боги мають таку проблему, Хві. Заради глибших потреб я часто мушу ігнорувати безпосередні. Відсутність звертання до безпосередніх потреб ображає молодих.

— Ти міг би промовити їй до розуму...

— Ніколи не намагайся промовити до розуму людей, переконаних у власній правоті!

— Але якщо ти знаєш, що вони помиляються...

— Ти мені віриш?

— Так.

— А якби хтось спробував тебе переконати, що я найбільше зло всіх часів...

— Я б дуже розлютилася. Я б... — Вона урвала.

— Розум цінний, — сказав він, — лише тоді, коли діє на безсловесному фізичному тлі Всесвіту.

Вона задумливо звела брови. Відчуття того, як наростає її розуміння, зачарувало Лето.

— Аххх, — видихнула вона.

— Жодне кероване розумом створіння ніколи не буде в змозі заперечити досвід Лето, — промовив він. — Я бачу, як зароджується твоє розуміння. Початки! Це те, до чого зводиться життя!

Вона кивнула.

«Жодних суперечок, — подумав Лето. — Побачивши слід, вона йде за ним, щоб довідатися, куди він веде».

— Поки існує життя, кожен кінець є початком, — сказав він. — І я врятував би людство навіть від нього самого.

Вона знову кивнула. Сліди далі вели вперед.

— Тому жодна смерть заради увіковічення людства не може бути цілковитим провалом, — промовив він. — Саме тому народження так нас зворушує. Саме тому найтрагічнішою смертю є смерть у юності.

— Ікс досі загрожує твоєму Золотому Шляху? Я завжди знала, що вони таємно замишляють щось лихе.

«Таємно замишляють. Хві не чує внутрішнього послання, закладеного в її голосі. Не має потреби чути».

Дивився на неї, милуючись чудом, яким була Хві. Вона обдарована формою чесності, яку дехто назвав би наївною, однак Лето вважав її просто несвідомою. Чесність не була її серцевиною. Була нею самою.

— Завтра я організую виступ на центральній площі, — сказав Лето. — Це буде виступ уцілілих лицеплясів. Потім оголосимо про наші заручини.

Нехай не буде сумніву, що я — зібрання наших предків, арена, на якій вони здобувають мої моменти. Вони мої клітини, а я — їхнє тіло. Це фавраші, про яку я кажу, душа, збірна підсвідомість, джерело архетипів, сховище їхніх травм і радощів. Я — вибір їхнього усвідомлення. Моя самхаді — їхня самхаді. Їхні досвіди є моїми! Їхня очищена мудрість — це мій спадок. Ці мільярди є мною.

Викрадені журнали

Ранковий виступ лицеплясів зайняв майже дві години, а тоді пролунало оголошення, що хвилями шоку прокотилося Фестивальним Містом.

— Минули століття, відколи він брав собі наречену!

— Більше тисячі років, моя люба!

Парад Рибомовок був коротким. Вони гучно його вітали, але непокоїлися.

«Ви мої єдині наречені», — казав він. Хіба ж не таким було значення Сіайноку?

Лето вважав, що лицепляси добре виступили, попри їхній очевидний переляк. У надрах фрименського музею знайшли костюми — чорні накидки з каптурами та білими мотуззяними поясами, на спинах прикрашені зеленими яструбами з розпростертими від плеча до плеча крилами, — однострій Муад'Дібових мандрівних священників. Лицепляси вдягли цей одяг, прибрали відповідних темних і пошрамованих облич та виконали танець, що розповідав, як легіони Муад'Діба поширили *свою* релігію у всій Імперії.

Хві, одягнена в срібну сукню із зеленим нефритовим намистом, упродовж усього ритуалу сиділа поруч із Лето на

Королівському Повозі. Одної миті схилилася до самого його обличчя і спитала:

— А це не пародія?

— Для мене — можливо.

— Лицепляси знають?

— Здогадуються.

— Тож вони не такі перелякані, якими здаються.

— О так, перелякані. Просто вони відважніші, ніж більшість людей від них сподівається.

— Відвага може бути такою дурною, — прошепотіла вона.

— І навпаки.

Вона обдарувала його оцінювальним поглядом, а тоді знову зосередилася на спектаклі. Майже двісті лицеплясів вийшли з різні неушкодженими. Усіх їх залучили до танцю. Вигадливі переплітання та пози чарували око. Можна було дивитися на них і на якийсь час забути криваві події, що відбулися вчора.

Лето згадував це, лежачи на самоті в малій приймальні незадовго до полудня, коли прибув Монео. Монео посадив Превелебну Матір Антеак на борт ліхтера Гільдії, порадився з командуванням Рибомовок про сутички минулої ночі, швидко злітав до Цитаделі та назад, аби впевнитися, що Сіона під наглядом і не була втягнута в напад на Посольство. Повернувшись до Онна відразу ж після заручин, не попереджений про них заздалегідь.

Монео розлютився. Лето ніколи ще не бачив його таким сердитим. Увірвався до кімнати й зупинився всього за два метри від обличчя Лето.

— Тепер усі повірять брехням тлейлаксу! — сказав він.

Лето відповів менторським тоном:

— Яка вона вперта, ця жадоба того, щоб наші боги були доконалими. Греки відзначилися куди більшою розсудливістю в таких справах.

— Де вона? — зажадав Монео. — Де ця...

— Хві відпочиває. Ніч була тяжкою, а ранок довгим. Я хочу, щоб вона добре відпочила, перш ніж ми цього вечора повернемося до Цитаделі.

— Як вона це зробила? — з натиском спитав Монео.

— Далєбі, Монео! Невже ти втратив усяке почуття обережності?

— Я непокоюся за вас! Ви хоч здогадуєтесь, про що розповідають у місті?

— Я цілком усвідомлюю всі байки.

— Що ви робите?

— Знаєш, Монео, я думаю, що лише древні пантеїсти мали належне уявлення про божества: слабкості смертних у личині безсмертних.

Монео здійняв руки до небес:

— Я бачив їхні міні! — Опустив руки. — За два тижні це розійдеться по всій Імперії.

— Напевно, це потриває трохи довше.

— Якщо ваші вороги потребували єдиної речі, щоб об'єднатися...

— Каляння бога — це древня людська традиція, Монео. Чого я мав би стати винятком?

Монео намагався щось сказати, але не міг видобути й слова. Протупав уздовж краю заглибини, у якій стояв повіз Лето, протупав назад, повернувся на попередню позицію, вдивляючись Лето в обличчя.

— Якщо я маю вам допомогти, то потребую пояснень, — сказав Монео. — Чому ви це робите?

— Емоції.

Губи Монео беззвучно промовили це слово.

— Прокотилися наді мною, коли я вже думав, що вони відійшли назавжди, — промовив Лето. — Які солодкі ці останні кілька ковтків людяності.

— З Хві? Але ж ви, безперечно, не можете...

— Спогадів про емоції ніколи не достатньо, Монео.

— То ви кажете мені, що дозволили собі на...

— Дозволив? Звичайно, ні! Але тринога, на якій гойдається Вічність, складається з тіла, думок та емоцій. Я відчував, що звівся лише до тіла й думок.

— Вона вдалася до якихось чарів, — звинувачувальним тоном сказав Монео.

— Звичайно, що вдалася. І як я їй за це вдячний. Монео, якщо ми, подібно до декого, відкидаємо потребу думок, то втрачаємо сили рефлексії; не можемо визначити, про що сповіщають наші чуття. Якщо відкидаємо тіло, то лишаємо без коліс повіз, яким їдемо. Але якщо ми відкидаємо емоції, то втрачаємо контакт із внутрішнім світом. Саме за емоціями я сумував найбільше.

— Я наполягаю, Владико, щоб ви...

— Ти мене розсердив, Монео. Це емоція.

Лето бачив, як роздратований гнів Монео холоне, гаситься, наче гаряче залізо, занурене в крижану воду. Але все ще було трохи пари.

— Я не за себе турбуюся, Владико. Мої побоювання стосуються насамперед вас, і ви це знаєте.

Лето м'яко відповів:

— Це твоя *емоція*, Монео, і вона мені дорога.

Монео глибоко, з дрижанням вдихнув. Ніколи раніше він не бачив Бога-Імператора в настрої, що відображав би його емоції. Лето водночас був і задоволеним, і примиреним, якщо тільки Монео правильно його читав. Цілковитої певності не було.

— Це те, що робить життя солодким для живих, — промовив Лето. — Те, що робить його теплим і повним краси. І це те, що я зберіг би, навіть якщо мені в цьому відмовлено.

— То ця Хві Норі...

— Вона виразно нагадала мені Батлеріанський Джигад. Вона — антитеза всього механічного й нелюдського. Як дивно, Монео, що саме іксіани зуміли створити особу, яка так чудово втілює найдороччі мені риси.

— Я не розумію ваших відсилань до Батлеріанського Джигаду, Владико. Мислячим машинам немає місця в...

— Мішенню Джигаду були не лише машини, а й машинний підхід, — сказав Лето. — Люди встановили ці машини, щоб вони узурпували наше почуття краси, нашу необхідну самість, на підставі якої ми робимо живі судження. Звичайно, машини було знищено.

— Владико, мені однаково не подобається те, що ви вітаєте цю...

— Монео! Хві заспокоює мене самою присутністю. Уперше за століття я не самотній, хіба що вона далеко від мене. Коли б я не мав іншого доказу емоцій, цього б вистачило.

Монео промовчав, виразно зворушений словами про самотність, які вирвалися в Лето. Монео, безперечно, міг зрозуміти брак інтимного любовного спілкування. Його обличчя виразно видало це.

Уперше за довгий час Лето помітив, як Монео постарів.

«Як знаєцька це з ними трапляється», — подумав Лето.

Це змусило його зрозуміти, наскільки він турбується за Монео.

«Я не повинен дозволяти собі прив'язаність, але нічим цьому не зараджу... особливо тепер, коли Хві тут».

— З вас сміятимуться і вигадуватимуть непристойні жарти, — сказав Монео.

— Це добре.

— Що в цьому доброго?

— Це щось нове. Нашим завданням завжди було привести нове до стану рівноваги й разом з тим змінити поведінку без придушення виживання.

— Навіть якщо так, як ви зможете це вітати?

— Непристойні жарти? — спитав Лето. — Що є протилежністю непристойності?

Очі Монео розширилися від раптового усвідомлення. Він бачив дію багатьох полюсів — речі пізнаються завдяки їхнім протилежностям.

«Річ вирізняється на тлі, що її визначає, — подумав Лето. — Безперечно, Монео це побачить».

— Це теж небезпечно, — сказав Монео.

«Остаточний вердикт консерватизму!»

Монео не був переконаний. Він глибоко й болісно зітхнув.

«Мушу пам'ятати, що не слід розвіювати їхні сумніви, — подумав Лето. — Це те, чим я підвів Рибомовок на центральній площі. Іксіани ставлять на пошарпаний кінець людських сумнівів. Хві — доказ цього».

З передпокою долинули неспокійні звуки. Лето запечатав вхід від раптового вторгнення.

— Прийшов мій Дункан, — сказав він.

— Мабуть, почув про ваші шлюбні плани.

— Мабуть.

Лето стежив, як Монео змагається з сумнівами, його думки були цілковито прозорими. Цієї миті Монео так точно пасував до свого людського становища, що Лето захотілося його пригорнути.

«Має повний спектр: від сумнівів до довіри, від любові до ненависті... усе! Усі ці дорогі риси, що плодоносять у теплі емоцій, у готовності віддатися Життю».

— Чому Хві погодилася на це? — спитав Монео.

Лето посміхнувся.

«Монео не може сумніватися в мені; мусить сумніватися в інших».

— Визнаю, що це неконвенційний зв'язок. Вона належить до приматів, а я вже не цілком примат.

Монео знову вступив у змагання з речами, які міг лише відчувати, але не висловлювати.

Стежачи за Монео, Лето відчув приплив спостережливої свідомості, процес мислення, що траплявся так рідко, але коли вже траплявся, то з таким яскравим розширенням, що Лето не ворухнувся, аби не викликати збурення потоку.

«Примати мислять і, мислячи, виживають. Під їхнім мисленням приховується річ, що дісталася їм разом із клітинами.

Це течія людської турботи за весь вид. Інколи вона приховується, ізолюється, ховається за товстими бар'єрами, але я свідомо зробив Монео чутливим на цю дію його найглибшого "я". Він іде за мною, бо вірить, що я прокладаю найкращий шлях для людського виживання. Знає, що існує клітинна свідомість. Саме це я знаходжу, коли сканую Золотий Шлях. Це людяність, і ми обоє погоджуємось: це мусить тривати!»

— Де, коли і як відбудеться шлюб? — спитав Монео.

«А не чому?» — зауважив Лето. Монео більше не намагався збагнути чому. Повернувся на безпечніший ґрунт. Він мажордом, управитель домівки Бога-Імператора, Прем'єр-міністр.

«Має імена, дієслова та модифікатори, за допомогою яких може виступати. Слова працюватимуть для нього у звичний спосіб. Монео може ніколи не побачити бодай краєм ока трансцендентального потенціалу своїх слів, але добре розуміє їхній повсякденний буденний вжиток».

— То що? — наполягав Монео.

Лето глипнув на нього, думаючи: *«Я ж, навпаки, вважаю, що слова найкорисніші, коли вони відкривають мені проблиск привабливих і невідомих речей. Але використання слів так мало зрозуміле цивілізації, яка досі твердо вірить у механічний Усесвіт абсолютних причин і наслідків — очевидно, спрощений до однієї причини-кореня та одного наслідку-зернини».*

— Як ці тлейлаксансько-іксіанські помилки чіпляються до людських справ, наче молюски до каміння, — сказав Лето.

— Владико, мене глибоко непокоїть, коли ви не звертаєте на мене уваги.

— Але я звертаю увагу, Монео.

— Не на мене.

— Навіть на тебе.

— Ваша увага розсіюється і блукає, Владико. Ви не мусите це від мене приховувати. Я б швидше зрадив себе, ніж вас.

— Кажеш, що я думаю про гречану вовну?

— Про що думаєте, Владико? — Монео ніколи раніше не перепитував про значення цього вислову, але зараз...

Лето пояснив, що це означає «бачити сни наяву». А сам подумав: «*Яка древність!*» У його пам'яті заторохтіли кросна й човники. «*Хутро тварин для людського одягу... від мисливця до пастуха... довгі кроки драбиною свідомості... а тепер мусять зробити черговий довгий крок, навіть довший від тих древніх*».

— Ви дозволяєте собі марні думки, — звинуватив його Монео.

— Я маю час на марні думки. Це одна з найцікавіших рис мого існування як об'єднаної множинності.

— Але ж, Владико, є справи, що вимагають нашого...

— Ти б здивувався, дізнавшись, що походить із марних думок, Монео. Я ніколи не боявся провести цілий день за справами, якими людина не переймалася б і одної хвилини. Чому ні? При моїй очікуваній тривалості життя в чотири тисячі років, що для мене один день? Скільки часу налічує одне людське життя? Мільйон хвилин? Я вже прожив майже стільки ж днів.

Монео стояв, застигши в мовчанні, принижений цим порівнянням. Відчував, що його власне життя зведене до кліпання ока Лето. Джерело альянсу не зосталося для нього незрозумілим.

«*Слова... слова... слова*», — подумав Монео.

— Слова часто виявляються непридатними у справах почуттів, — сказав Лето.

Монео стримав подих до мінімального рівня.

«*Владика може читати думки!*»

— Упродовж нашої історії, — промовив Лето, — найпотужнішим використанням слів було заокруглення якоїсь трансцендентної події, щоб надати їй місце в прийнятних хроніках, таким чином *пояснюючи* її. Щоб відтоді ми могли вживати ці слова та сказати: «Саме це вона означає».

Монео відчув, що його приголомшують ці слова, жахають невимовні речі, які могли б змусити його думати.

— Отак події губляться в історії, — підсумував Лето.

Після довгої тиші Монео ризикнув спитати.

— Ви не відповіли на моє питання, Владико. Що зі шлюбом?
«Який він утомлений, — подумав Лето. — Як цілковито переможений».

Лето жваво заговорив:

— Я ще ніколи так не потребував твоєї доброї служби. Шлюб має бути влаштований з найбільшою старанністю. Мусить відбутися з досконалістю, на яку спроможний лише ти.

— Де, Владико?

«У його голосі з'явилася іскра життя».

— У селі Табур у Сар'єрі.

— Коли?

— Залишаю за тобою вибір дати. Оголосиш її, коли все буде залагоджено.

— А щодо самої церемонії?

— Я її проведу.

— Вам потрібні помічники, Владико? Якісь артефакти?

— Пастки ритуалу?

— Я можу не знати всіх особливих речей...

— Нам небагато потрібно для нашої малої шаради.

— Владико! Я вас благаю! Прошу...

— Станеш поруч із нареченою та видаси її заміж, — сказав Лето. — Ми використаємо давній фрименський ритуал.

— Тоді нам потрібні водяні кільця, — промовив Монео.

— Так! Я використаю водяні кільця Гані.

— А хто буде присутнім, Владико?

— Лише вартівниці-Рибомовки й аристократія.

Монео глянув Лето в обличчя.

— Що... що мій Владика розуміє під аристократією?

— Ти, твоя сім'я, люди з родинного кола, придворні Цитаделі.

— Моя сім'я... — Монео ковтнув слину. — Сіона теж?

— Якщо вона виживе у випробуванні.

— Але...

— Хіба вона не сім'я?

— Звичайно, Владико. Вона Атрідка й...

— Тож, безперечно, і Сіона теж!

Монео вийняв з кишені маленький мнемописець, тьмяно-чорний іксіанський артефакт, що підпадав під заборону Батлеріанського Джигаду. Легка усмішка торкнулася вуст Лето. Монео знав свої обов'язки й зараз виконував їх.

Гамір, здійснений Дунканом Айдаго за дверима, ставав дедалі гучнішим, але Монео ігнорував звуки.

«Монео знає ціну своїх привілеїв, — подумав Лето. — Це інший вид шлюбу — шлюб привілеїв та обов'язків. Це пояснення аристократа і його виправдання».

Монео закінчив робити нотатки.

— Кілька деталей, Владико, — сказав він. — Буде якийсь спеціальне вбрання для Хві?

— Дистикост і накидка фрименської нареченої, справжні.

— Коштовності чи інші дрібнички?

Погляд Лето зачепився за пальці Монео, що пробігали по маленькому записнику. Лето це здалося ознакою провалу.

«Лідерські риси, відвага, відчуття мудрості та порядку — цього Монео має вдосталь. Вони оточують його, як святий ореол, але приховують від усіх очей, крім моїх, гнилизну, що їсть його зсередини. Це неunikне. Якби мене не стало, усі б це побачили».

— Владико? — наполіг Монео. — Ви думаєте про гречану вовну?

«Аххх! Йому сподобалися ці слова!»

— Це все, — сказав Лето. — Лише накидка, дистикост і водянні кільця.

Монео схилився і відвернувся.

«Зараз він дивиться в майбутнє, — подумав Лето. — Але навіть ця новина мине. Він знову обернеться в минуле. А я колись покладав на нього такі великі надії. Що ж... можливо, Сіона».

«Не створюйте героїв», — казав мій батько.

Голос Ганіми, з Усної історії

Уже після того, як Дункан Айдаго перетнув малий покій, коли його гучну вимогу аудієнції було задоволено, Лето розгледів важливу трансформацію, що відбулася з гголою. Це повторювалося стільки разів, що Лето вивчив подібні ситуації вздовж і впоперек. Дункан навіть не привітався з Монео, який саме покидав кімнату. Усе пасувало до взірця. Яким нудним став цей взірець!

Лето мав назву для цієї трансформації Дунканів. Він називав це «синдромом відколи».

Гхол часто мучили підозри про *таємні речі*, що неодмінно мали статися впродовж століть забуття, які минули, *відколи* вони востаннє були при тямі. Що робили люди весь цей час? Чому вони потребують мене, релікта з минулого? Жодне его не могло остаточно перебороти такі сумніви — надто ж у підозрливих людей.

Один із гхол звинуватив Лето: «Ти заклав у моє тіло речі, про які я нічого не знаю. Ці речі в моєму тілі сповіщають тебе про все, що я роблю! Ти постійно шпигуєш за мною!»

Інший звинуватив його у володінні «маніпулятивною машиною, яка змушує нас хотіти робити те, чого ми не бажаємо».

Якщо вже «синдром відколи» розпочався, його годі було цілковито викорінити. Його можна було виявити, навіть повернути в іншому напрямку, але приспане насіння могло прорости за найменшої провокації.

Айдаго зупинився на тому ж місці, де стояв Монео. У його очах, позиції рамен виднілася тінь якоїсь підозри. Лето дозволив ситуації повільно закипати, довівши її до найвищої точки. Айдаго глянув на нього, тоді відвів очі, зиркаючи по кімнаті. Лето розпізнав цю манеру дивитися.

«Дункани ніколи не забувають!»

Вивчаючи кімнату за допомогою способів огляду, яких його століття назад навчили леді Джессіка та ментат Зуфір Хават, Айдаго до запаморочення відчув зсув дійсності. Здавалося, що кімната його відкидає, це відчувалося в кожній речі — м'які подушки, великі й круглі, забарвлені в золоте, зелене й таке червоне, що майже переходило в пурпурове; фрименські килими, усі музейні, звалені штабелем, один поверх іншого, у товстий шар довкола заглибини Лето; імітація сонячного проміння з іксіанських світлокуль, це світло обрамляло обличчя Імператора сухим теплом, роблячи довоколишні тіні глибшими й більш таємничими; запах чаю з прянощами десь поблизу; і цей густий аромат меланжу, що струменів від тіла черва.

Айдаго вважав, що з ним надто багато всього сталося, відколи тлейлаксу покинули його на ласку Люлі та Подруги в тій безликій кімнаті, радше схожій на в'язничну камеру.

«Надто багато... надто багато...»

Чи я справді тут? — питав він себе. — Це я? Що це за думки в моїй голові?»

Він вдивлявся в спокійне тіло Лето, тінисту величезну масу, що тихо лежала на повозі в заглибленні. Сам спокій цієї тілесної маси натякав на таємничі сили, страшні сили, що могли бути вивільнені в такий спосіб, який ніхто неспроможний передбачити.

Айдаго чув історії про битву перед іксіанським Посольством, але Рибомовки настільки були вражені *чудотворним пришестям*, що аура цього видовища затьмарила всі фізичні деталі.

— Він літав над ними й страшною різнею карав грішників.

— Як він це зробив? — питав Айдаго.

— Він був *розлюченим* Богом, — відповіла його інформаторка.

«*Розлюченим*, — подумав Айдаго. — *Це через загрозу для Хві?*» Яких лише історій він наслухався! Жодній годі було дати віру. Хві виходить заміж за цю огидну тушу... Це неможливо! Не любя Хві, не Хві з її ніжною делікатністю. «*Він грає в якусь страшну гру, випробовуючи нас... випробовуючи нас...*» За цих часів не стало справжньої честі, немає миру, окрім як поблизу Хві. Усе інше — божевілля.

Коли він знову перевів погляд на обличчя Лето — це Атрідівське обличчя, що мовчки чекало, — відчуття зсуву простору в Айдаго зросло. Він задумався, чи невелике наростання розумового зусилля в якийсь дивний новий спосіб не зламало б гхолівський бар'єр, дозволивши йому згадати досвіди інших гхол Айдаго.

«*Що вони думали, ввійшовши до цієї кімнати? Відчували цей зсув, це відкидання?*

Просто невелике додаткове зусилля».

Відчував, як йому голова йде обертом, і питав себе, чи не зомліє.

— Щось не так, Дункане? — Це був найрозсудливіший і найбільш заспокійливий тон Лето.

— Це несправжнє, — сказав Айдаго. — Це все не моє.

Лето вирішив удати, що не зрозумів його.

— Але ж моя вартівниця доповіла, що ти прибув із власної волі, що ти прилетів із Цитаделі й зажадав негайної аудієнції.

— Маю на увазі *тут і зараз!* Цей час!

— Однак я тебе потребую.

— Навіщо?

— Озирнися довкола, Дункане. Способів, як ти можеш мені допомогти, так багато, що ти випробуєш їх усі.

— Але ж твої жінки не дозволяють мені брати участі в битві. Щоразу, коли я прагну туди...

— Ти сумніваєшся, що цінніший мені живим, ніж мертвим? — Лето видобув із себе звук, схожий на клацання. — Застосуй розум, Дункане! Саме це я в тобі й ціную.

— А ще мою сперму. Її ти цінуєш.

— Твоя сперма — твоя власність, примісти її куди хочеш.

— Я не залишу після себе вдову та сиріт...

— Дункане! Я сказав, що вибір за тобою.

Айдаго ковтнув слину, тоді промовив:

— Ти скоїв злочин проти нас, Лето, проти всіх нас — гхол, яких ти воскрешав, не спитавши, чи ми цього хочемо.

Це був новий поворот у дунканомисленні. Лето з відновленим інтересом глянув на Айдаго.

— Який злочин?

— Ох, я чув, як з тебе потоком лилися глибокі думки, — звинуватив його Айдаго. Указав великим пальцем за плече, на вхід до кімнати. — Ти знав, що тебе чути в передпокої?

— Коли я хочу, щоб мене чули, так. — *«Та лише мої журнали чують усе!»* — Я хотів би, однак, знати, у чому мій злочин.

— Є час, Лето, час, коли ти живеш. Час, коли ти повинен жити. Він може мати магію, той час, доки ти живеш. Ти знаєш, що ніколи більше не побачиш такого часу.

Лето кліпнув, зворушений стражданням Дункана. Ці слова були промовистими.

Айдаго підняв обидві руки, долонями вгору, до висоти грудей — наче жebraк. Просить чогось, хоча знає, що не може цього отримати.

— Тоді... одного дня прокидаєшся і пам'ятаєш, як ти помирав... аксолотлевий контейнер і огидність тлейлаксу, які тебе розбудили... і очікується, що все має початися наново. Але не починається. Ніколи не починається, Лето. Ось злочин!

— Я зруйнував магію?

— Так!

Айдаго опустив руки й стис їх у кулаки. Відчував, що самотньо стоїть на шляху річки-млинівки, яка затопить його, варто тільки трохи розслабитися.

«А як же мій час? — подумав Лето. — Він теж ніколи не повториться. Але Дункан не зрозумів би різниці».

— Що привело тебе сюди з Цитаделі? — спитав Лето.

Айдаго глибоко вдихнув, тоді заговорив.

— Це правда? Ти одружуєшся?

— Правда.

— З цією Хві Норі, іксіанською Амбасадоркою?

— Так.

Айдаго швидким поглядом пробіг уздовж непорушного тіла Лето.

«Вони завжди шукають геніталії, — подумав Лето. — Можливо, я мав би щось там доробити, якусь помітну випуклість, яка б їх шокувала». Він придушив смішок, що ледь не вирвався йому з горлянки. «Чергова емоція посилилась. Спасибі, Хві. Дякую вам, іксіани».

Айдаго труснув головою.

— Але ти...

— У подружжі важить не лише секс, — промовив Лето. — Чи ми матимемо дітей плоті? Ні. Але наслідки цього зв'язку будуть глибокими.

— Я чув твою розмову з Монео, — сказав Айдаго. — Думав, що це якийсь жарт, не інакше...

— Стережись, Дункане!

— Ти кохаєш її?

— Глибше, ніж будь-який чоловік кохав колись жінку.

— Гаразд, а що вона? Чи вона...

— Відчуває... непереборне співчуття, потребу ділитися зі мною, давати мені все, що може дати. Така її природа.

Айдаго придушив почуття огиди.

— Монео має рацію. Люди повірять тлейлаксанським історіям.

— Це один із глибоких наслідків.

— Ти досі хочеш, щоб я... спарувався з Сіоною!

— Ти знаєш мої бажання. Залишаю вибір тобі.

— Що це за жінка, Нейла?

— Ти зустрівся з Нейлою! Добре.

— Вони з Сіоною поводяться як сестри. Така здоровенна колода! До чого воно йде, Лето?

— А куди б ти хотів, щоб воно йшло? І яке це має значення?

— Я ніколи не зустрівав іще такої тварюки! Нагадує мені Звіра Раббана. Годі здогадатися, що це жінка, якби не...

— Ви зустрічалися раніше, — сказав Лето. — Ти знав її як Подругу.

Умить запанувала тиша. Айдаго мовчки вдивлявся в Бога-Імператора, наче створіння, що закопується в землю, почувши яструба.

— Отже, ти їй довіряєш, — промовив він нарешті.

— Довіра? Що таке довіра?

«Мить настала», — подумав Лето. Він бачив, як думки Айдаго формуються, збираючись до купи.

— Довіра завжди йде в парі з присягою вірності, — сказав Айдаго.

— Як, наприклад, довіра між нами, між мною і тобою? — спитав Лето.

Гірка посмішка торкнулася губ Айдаго.

— То от що ти робиш із Хві? Подружжя, присяга....

— Ми з Хві вже довіряємо одне одному.

— Ти довіряєш мені, Лето?

— Якщо я не зможу довіряти Дункану Айдаго, то не зможу довіряти нікому.

— А якщо я не можу тобі довіряти?

— Тоді мені тебе шкода.

Айдаго сприйняв це майже як фізичний удар. Його очі розширилися в безсловесному питанні. Він *хотів* довіряти. *Хотів* магії, яка ніколи більше не повернеться.

Думки Айдаго раптом звернули в інший бік.

— Нас чують у передпокої? — спитав він.

— Ні. — *«Але мої журнали чують!»*

— Монео був розлучений. Усі це бачили. Але вийшов звідси як слухняне ягнятко.

— Монео аристократ. Він одружений з обов'язками, з відповідальністю. Коли нагадати йому про це, його гнів розвіюється.

— То ось як ти його контролюєш, — зауважив Айдаго.

— Він сам себе контролює, — відповів Лето, згадавши, як Монео підняв погляд від записника, не для певності, а щоб прикликати своє почуття обов'язку.

— Ні, — заперечив Айдаго. — Не він себе контролює. Ти це робиш.

— Монео *сам* закрився в минулому. Я цього не робив.

— Але він аристократ... Атрід.

Лето згадав постаріле обличчя Монео, думаючи при цьому, наскільки неunikне те, що аристократ відмовляється виконати свій останній обов'язок — відступити вбік і зникнути в історії. Його доводиться відсувати геть. І він відступив би. Жоден аристократ ніколи не міг протистояти вимозі змін.

— А ти аристократ, Лето? — не спускав тону Айдаго.

Лето всміхнувся.

— У мені помирає найвищий ступінь аристократизму. — І подумав: *«Привілеї стають тихою. Пиха сприяє несправедливості. Зерно руїни проростає та розквітає»*.

— Мабуть, я не прийду на твоє весілля, — сказав Айдаго. — Я ніколи не вважав себе аристократом.

— Але ти ним був. Ти *був* аристократом меча.

— Пол був кращим, — заперечив Айдаго.

Лето заговорив голосом Муад'Діба:

— Бо це ти мене вчив!

Тоді повернувся до нормального тону:

— Неназваний і безмовний обов'язок аристократа — навчати, інколи навіть на страшних прикладах.

І подумав: *«Гордість за народження переходить у слабкість і проблемність схрещування. Відкривається дорога до гордості за багатство й досягнення. З відходом *ancien régime*, старого режиму, приходять нувориши, захоплюючи владу, як це зробили Харконнени».*

Цикл повторювався з такою постійністю, що Лето відчув: хтось іще мав побачити, як слід вбудувати його в давно забуті схеми виживання, які вид переростав, але ніколи не втрачав.

«Та ні, ми все ще носимо в собі детрит, який я мушу викоренити».

— Є якийсь кордон? — спитав Айдаго. — Є якийсь кордон, щоб я міг його переступити й ніколи не бути часткою цього?

— Якщо має існувати якийсь кордон, ти мушиш допомогти мені його створити, — відповів Лето. — Зараз немає місця, куди ти пішов би так, щоб інші не могли піти за тобою слідом і знайти тебе.

— Отже, ти не дозволиш мені піти?

— Іди, якщо хочеш. Інші «ти» пробували. Я кажу тобі, що немає кордону, нема де сховатися. Правда те, що зараз, як це було давним-давно, людство наче одноклітинна істота, з'єднана воєдино небезпечним клеєм.

— Жодних нових планет? Жодних дивних...

— Ах, ми розростаємося, але не ділимося.

— Бо це *ти* тримаєш нас разом! — звинуватив його Айдаго.

— Не знаю, чи зрозумієш ти мене, Дункане, але якщо існує кордон, будь-який кордон, то те, що лишається позаду, не може бути важливішим за те, що очікує попереду.

— Ти — це минуле!

— Ні, це Монео — минуле. Він швидко зводить традиційні аристократичні бар'єри проти всіх кордонів. Ти мушиш зрозуміти силу цих бар'єрів. Вони не лише оточують планети й країни, вони обмежують ідеї. Вони придушують зміни.

— *Ти* придушуєш зміни!

«Він не збочить із дороги, — подумав Лето. — Ще одна спроба».

— Найпевнішою ознакою аристократизму є пошук бар'єрів проти зміни, завіс із заліза, сталі, каміння чи будь-якої речовини, що виключали б нове, відмінне.

— Я знаю, що десь має бути кордон, — сказав Айдаго. — Ти його приховуєш.

— Я не приховую жодних кордонів. Я прагну кордонів! Я прагну несподіванок!

«Вони підходять аж сюди, — подумав Лето. — А тоді відмовляються ввійти».

Як і очікувалося, думки Айдаго зненацька змінили курс.

— Правда, що на твоїх заручинах виступали лицепляси?

Лето відчув приплив гніву, а тоді радість від того, що він міг зазнати такого глибокого почуття. Хотів викричати все Дунканові... але це нічого б не вирішило.

— Виступали лицепляси, — сказав він.

— Чому?

— Я хочу, щоб усі були співучасниками мого щастя.

Айдаго вдивлявся в нього з таким виглядом, наче щойно знайшов огидну комаху в напої. Рівним голосом промовив:

— Це найцинічніше, що я будь-коли чув від Атрідів.

— Але це сказав Атрід.

— Ти навмисне намагаєшся відволікти мене! Ти уникаєш моїх питань.

«Ще раз у бій», — подумав Лето й сказав:

— Лицепляси Бене Тлейлакс — це колоніальні організми. Індивідуально вони мули, безплідні гібриди. Такий вибір вони зробили самі.

Лето чекав, думаючи: *«Я мушу бути терплячим. Вони повинні дійти цього самі. Якщо я скажу, вони не повірять. Думай, Дункане! Думай!»*

Після довгої мовчанки Айдаго промовив:

— Я склав тобі клятву. Для мене це важливо. Досі важливо. Не знаю, що ти робиш і навіщо. Можу тільки сказати — мені не подобається те, що відбувається. Ось! Я це сказав.

— Тому ти повернувся з Цитаделі?

— Так!

— А зараз знову вирушиш у Цитадель?

— Є там якийсь інший *кордон*?

— *Дуже* добре, Дункане! Твій гнів знає, навіть якщо розум — ні. Хві цього вечора відлітає до Цитаделі. Я приєднаюся до неї завтра.

— Я хотів би ближче з нею познайомитися, — сказав Айдаго.

— Ти її уникатимеш, — промовив Лето. — Це наказ. Хві не для тебе.

— Я завжди знав, що відьми існують, — зауважив Айдаго. — Твоя бабка була одною з них.

Він повернувся на підборах і, не просячи дозволу, вийшов так само, як зайшов.

«*Який же він малий хлопчик, — подумав Лето, дивлячись у нерухомо застиглу спину Айдаго. — Найстарша людина нашого світу та наймолодша — в одній плоті*».

Пророка не відволікають ілюзії про минуле, сучасне чи майбутнє. Це стабільність мови визначає такі лінійні розрізнення. Пророки тримають ключ до замка мови. Механічний образ зостається для них лише образом. Усесвіт не є механічним. Лінійний перебіг подій — це бачення спостерігача. Причина і наслідок? Це не все. Пророк промовляє фатальні слова. Ти помічаєш проблиск речі, «якій судилося бути». Але пророча мить вивільняє дещо із нескінченною повагою та силою. Усесвіт підлягає духовній зміні. Таким чином, мудрий пророк приховує дійсність за блискучими етикетками. Тож невтаємничені вірять, що пророча мова є неоднозначною. Слухач не вірить пророчому посланню. Інстинкт підказує тобі, що промовляння вголос зменшує силу таких слів. Найкращі пророки ведуть вас до завіси й дозволяють заглянути туди самим.

Викрадені журнали

Лето звернувся до Монео найхолоднішим голосом, який будь-коли застосовував.

— Цей Дункан мені не кориться.

Ішов третій день від повернення Лето з Десятилітнього Фестивалю в Онні. Вони перебували в просторій кімнаті з золотого каменю на вершині південної вежі Цитаделі. Відкритий портал поруч із Імператором виходив на суворий полудень Сар'єру. Крізь портал із глибоким гудінням віяв вітер. Ніс із собою куряву й пісок, що змушувало Монео мружитися. Лето, здавалося, це не дратувало. Він дивився на Сар'єр, де повітря коливалося від теплових рухів. Перекочування далеких дюн робило краєвид мінливим, що було помітно тільки його очам.

Монео стояв, оповитий кислими запахами власного страху, знаючи, що вітер передає закладене в цих запахах послання чуттям Лето. Організація весілля, роздратування серед Рибомовок — усе разом було парадоксом. Це нагадало Монео слова, сказані Богом-Імператором у перші дні їхнього спілкування.

«Парадокс — це вказівка, яка наштовхує тебе шукати далі. Якщо парадокс тебе непокоїть, то це свідчить про твоє глибоке прагнення абсолютів. Релятивіст сприймає парадокс лише як цікавинку, можливо, забавку чи навіть, страшно уявити, шанс для освіти».

— Ти не відповідаєш, — сказав Лето. Відірвався від пильних оглядин Сар'єру й сконцентрувався на Монео.

Монео міг лише знизати плечима. *«Наскільки близько Черв?»* — міркував він. Монео зауважив, що повернення до Цитаделі з Онна інколи будило Черва. Жодні ознаки цієї страхітливої зміни в Богові-Імператорі ще не проявилися, але Монео її відчував. Чи може Черв прийти без попередження?

— Прискор підготовку до весілля, — сказав Лето. — Влаштуй його якомога швидше.

— До того, як ви випробуєте Сіону?

Лето якусь мить помовчав, тоді промовив:

— Ні. Що ти зробиш із Дунканом?

— Що б ви хотіли, аби я зробив, Владико?

— Я сказав йому, щоб він не бачився з Норі, щоб уникав її.

Я сказав йому, що це наказ.

— Вона співчуває йому, Владико. Нічого більше.

— Чому б вона мала йому співчувати?

— Він гхола. У нього немає жодного зв'язку з нашим часом, немає коренів.

— Він має такі ж глибокі корені, як я!

— Але він цього не знає, Владико.

— Ти сперечаєшся зі мною, Монео?

Монео відступив на пів кроку, знаючи, що все одно лишається в небезпечній зоні.

— О ні, Владико. Але я завжди намагаюся правдиво сказати вам про те, що, на мою думку, відбувається.

— Я скажу *тобі*, що відбувається. Він за нею упадає.

— Але ж це вона ініціює їхні зустрічі, Владико.

— То ти про це знав!

— Я не знав, що ви категорично заборонили їм зустрічатися, Владико.

Лето промовив задумливим голосом:

— Він спритний із жінками, Монео, напрочуд спритний. Дивиться їм у душі й наказує робити те, чого сам хоче. Дункани завжди були такими.

— Я не знав, що ви заборонили їм зустрічатися, Владико! — Голос Монео став майже скрипучим.

— Він небезпечніший, ніж усі інші, — промовив Лето. — Це провина наших часів.

— Владико, тлейлаксу не мають для нього наступника, готового для передачі.

— А цього ми потребуємо?

— Ви самі це сказали, Владико. Це парадокс, якого я не розумію, але ви це сказали.

— Скільки б довелося чекати заміни?

— Щонайменше рік, Владико. Запитати про конкретну дату?

— Зроби це завтра.

— Він може почути, Владико. Попередній почув.

— Я не хочу, щоб відбулося так, як тоді, Монео!

— Я знаю, Владико.

— І я не смію заговорити про це з Хві, — сказав Лето. — Дункан не для неї. Але я не можу скривдити її!

Останні слова були майже риданням.

Монео стояв у благоговійній тиші.

— Ти цього не бачиш? — запитав Лето. — Монео, допоможи мені.

— Я бачу, що з Норі все інакше, — сказав Монео. — Але я не знаю, що робити.

— Що інакше? — Голос Лето став різким і пройняв Монео наскрізь.

— Маю на увазі ваше ставлення до неї, Владико. Воно відрізняється від усього, що я будь-коли у вас бачив.

Монео помітив перші ознаки — посіпування рук Бога-Імператора, появу блиску в очах. *«Боги! Черв наближається!»* Монео почувався цілком беззахисним. Найлегший рух великого тіла розбив би його об стіну. *«Я мушу звернутися до людини в ньому».*

— Владико, — сказав Монео, — я читав звіти й чув ваші слова про подружжя з сестрою Ганімою.

— Якби ж тільки вона була зараз зі мною, — промовив Лето.

— Вона ніколи не була вам жінкою, Владико.

— На що ти натякаєш? — запитав Лето.

Посіпування рук стало спазматичною вібрацією.

— Вона була... маю на увазі, Владико, вона була жінкою Харк аль-Ади.

— Звичайно, була! Усі ви, Атріди, — їхні нащадки!

— Чи є щось, чого ви мені не сказали, Владико? Чи це можливо... тобто, щоб Хві Норі була вам жінкою?

Руки Лето трусилися так сильно, що Монео міркував, як же їхній власник цього не помічає. Блиск великих синіх очей поглибився.

Монео відступив ще на крок до дверей на сходи, які вели з цього згубного місця.

— Не питай мене про можливості, — промовив Лето, а його голос був огидно далеким, зникав десь у верствах минулого.

— Більше ніколи, Владико, — сказав Монео. Вклонився і відступив настільки, що зостався лише крок до дверей. — Я поговорю з Норі, Владико... і з Дунканом.

— Зроби все, що можеш. — Голос Лето був далеко, у тих внутрішніх покоях, куди міг увійти тільки він.

Монео тихо вийшов за двері. Зачинив їх за собою і сперся спиною, тремтячи. *«Ох, це було близько, як ніколи».*

А парадокс залишався. Куди вела ця вказівка? Що означали дивні й болісні рішення Бога-Імператора? Що привело *Черва, Який Є Богом*?

З орлиного гнізда Лето долинуло гупання, тяжкі удари об камінь. Монео не наважився відчинити двері, щоб перевірити. Відштовхнувся від поверхні, що дрижала від цього жакливого гупання, і спустився сходами, обережно рухаючись і стримуючи дихання, аж доки не дістався їхнього підніжжя, де стояла вартівниця-Рибомовка.

— Він занепокоєний? — спитала вона, дивлячись на сходи. Монео кивнув. Вони обоє виразно чули гупання.

— Що його непокоїть? — вела далі вартівниця.

— Він Бог, а ми смертні, — відповів Монео. Ця відповідь досі вдовольняла Рибомовок, але тепер діяли нові сили.

Вона прямо глянула на нього, і Монео побачив тренувану вбивцю в її м'яких рисах. Це була досить молода жінка з золотисто-каштановим волоссям та обличчям, найвиразнішими на якому зазвичай здавалися кирпатенький ніс і повні губи, але зараз її погляд був твердим і вимогливим. Лише дурень повернувся б спиною до цих очей.

— Це не я його стривожив, — сказав Монео.

— Звичайно, ні, — погодилася вона. Її погляд трохи пом'якшав. — Але я хотіла б знати, *хто* це зробив.

— Думаю, йому не терпиться побратися, — сказав Монео. — Це й усе.

— Тоді прискорте цей день! — промовила вона.

— Саме цим і займаюся, — запевнив Монео. Відвернувся і поспішив широким кроком до своєї частини Цитаделі. Боги! Рибомовки ставали такими ж небезпечними, як і Бог-Імператор.

«*Цей дурень Дункан! Наражає нас усіх на небезпеку. І Хві Норі! Що робити з нею?*»

Схема монархії та подібних систем містить у собі значуще послання для всіх політичних форм. Мої пам'яті запевняють, що правління всякого роду може скористатися цим посланням. Уряди можуть бути корисними для тих, ким вони правлять, лише доти, доки їхні неодмінні тенденції переходу до тиранії залишаються обмеженими. Окрім своїх зоряних якостей, монархії мають ще кілька гарних рис. Вони можуть зменшити розмір і паразитичний характер урядової бюрократії. Коли це потрібно, ухвалюють швидкі рішення. Відповідають древній людській потребі в батьківській (племінно-феодальній) ієрархії, у якій кожен знає своє місце. Варто знати своє місце, навіть якщо воно тимчасове. Дратує, якщо тебе тримають на місці всупереч твоїй волі. Тому я навчаю, що таке тиранія, найкращим можливим способом — на прикладі. Навіть якщо ви читатимете ці слова після найдовших минулих еонів, моя тиранія не буде забута. Це запевняє мій Золотий Шлях. Маючи моє послання, я сподіваюся, що ви будете напрочуд обережними стосовно влади, яку делегуєте будь-якому уряду.

Викрадені журнали

Лето з терплячою ретельністю готувався до зустрічі сам на сам із Сіоною. Вони мали побачитися вперше з того часу, як її відправили до школи Рибомовок у Фестивальному Місті. Лето сказав Монео, що стрінеться з нею в Малій Цитаделі, висотній вежі, збудованій у центральному Сар'єрі. Вибрав її, щоб забезпечити огляд старого, нового й місць посередині. Доріг до Малої Цитаделі не було. Гості прилітали туди 'топтерами. Лето потрапляв у те місце наче завдяки чарам.

На початку свого панування Лето власноруч за допомогою іксіанських машин прокопав таємний тунель під Сар'єром до

вежі. Усю роботу виконав сам. За тих часів кілька диких піщаних хробаків ще мандрували пустелею. Він облицював тунель масивними плитами з розплавленого кременю, а в зовнішніх стінах розмістив численні бульбашки води, щоб відігнати хробаків. Тунель був розрахований на його максимальний зріст і розміри Королівського Повозу, які тоді він бачив лише у видіннях. Рано-вранці, ще до світанку того дня, коли він мав зустрітися з Сіоною, Лето спустився до крипти й наказав своїм вартівницям, щоб ніхто його не турбував. З'їхав на своєму повозі одним із темних спусків крипти, звідти потрапив у таємний портал і менше ніж за годину з'явився біля Малої Цитаделі.

Одною з його насолод було виходити самому на пісок. Без повозу. Пересуватися лише за допомогою свого тіла предчерва. Пісок дарував розкішні відчуття. Тепло його переходу крізь дюни при першому денному світлі знімало пару, а пара змушувала продовжувати рух. Лето зупинився тільки тоді, коли побачив відносно суху заглибину приблизно за п'ять кілометрів від вежі. Він ліг у її центрі, хоч довкола була неприємна волога від роси, а тіло простяглося вздовж довгого затінку вежі, що височіла на схід від нього, за дюнами.

З відстані трикілометрова вежа нагадувала немислиму голку, що проколює небо. Лише натхненна суміш наказів Лето й фантазії іксіан змогла реалізувати таку конструкцію. Вежа в сто п'ятдесят метрів діаметром стояла на фундаменті, що заглиблювався в пісок на стільки ж кілометрів, на скільки вежа здіймалася над ним. Магія пласталі та надлегких сплавів робила будівлю стійкою при найсильніших вітрах і невразливою до абразивної дії піску.

Лето так тішився цим місцем, що обмежив візити сюди, склавши довгий список особистих правил, які мали бути виконані. Правила додано до «Великої Необхідності».

На ті кілька хвилин, що він лежав тут, міг скинути тягар Золотого Шляху. Монео, добрий і надійний Монео, просте-

жить, щоб Сіона прибула відразу ж після сутінків. Лето мав цілий день на відпочинок і міркування, на розваги та вдавання, наче він ні про що не турбується, на шалене поглинання сирої поживи з землі, якому він не міг віддатися ні в Онні, ні в Цитаделі. Там він мусив обмежуватися скрадливим закопуванням у вузькі коридори, де лише пророча обережність утримувала його від зіткнення з водяними западинами. Натомість тут він міг мчати по піску й крізь пісок, житись і збільшувати сили.

Пісок тріщав під ним, коли він качався і вигинав тіло, дістаючи суто тваринне задоволення. Відчував, як відновлюється його хробаче «я», електризованими поколюваннями посиляючи крізь тіло сигнали здоров'я.

Сонце стояло високо над горизонтом, рисуєючи золоту лінію по схилу вежі. Повітря дихало гіркою курявою і запахом рослин-колючок, що вбирали ранкову росу. Спершу обережно, тоді сміливіше він почав описувати кола довкруг вежі, думаючи при цьому про Сіону.

Не можна далі зволікати. Сіону слід випробувати. Монео знав це так само добре, як і Лето.

Саме цього ранку Монео сказав:

— Владико, у ній приховується страшний потяг до насилля.

— У неї початки адреналінової залежності, — відповів Лето. — Влаштуймо їй зав'язку. Час холодної індички¹.

— Холодної кого, Владико?

— Це такий давній вислів. Означає, що її слід забрати до цілковито іншого доквілля. Вона мусить пройти крізь неунікний шок.

— Ох... Я розумію.

Як відчув Лето, цього разу Монео справді *зрозумів*, бо колись сам пережив час холодної індички.

¹ Сленговий вислів, що означає повністю і відразу позбавити наркотику залежну людину.

— Молодь загалом неспроможна ухвалювати важкі рішення, крім випадків, коли вони пов'язані з безпосереднім насиллям і, як наслідок, різким припливом адреналіну, — пояснив Лето.

Монео мовчки розмірковував, тоді сказав:

— Це велика небезпека.

— Це і є те насилля, яке ти вбачаєш у Сіоні. Його можуть набратися і літні люди, але молодь занурюється в нього з головою.

Кружляючи довкола вежі під дедалі палючішим денним світлом, насолоджуючись відчуттям піску, що висихав на сонці, Лето думав про цю розмову. Уповільнив рух по піску. Вітер з-позаду нього приносив до людських ніздрів випущений кисень і запах паленого кременю. Він глибоко втягнув повітря, здійснюючи свою величезну свідомість на новий рівень.

Цей підготовчий день мав численні цілі. Він думав про майбутню зустріч, як древній тореадор про першу перевірку рогатого противника. Сіона мала свої «роги», хоч Монео неодмінно впевниться, щоб вона не принесла із собою фізичної зброї. Лето мусив бути певним, що він знає всі сильні й слабкі риси Сіони. Він повинен зробити її піддатливою, наскільки це можливо. Її слід підготувати до випробування, ослабивши психічні мускули вміло всадженими піками.

Невдовзі після полудня, коли його хробаче «я» наситилося, Лето повернувся до вежі, знову виповз на повіз і піднявся на силових підвісках на саму її вершину, до порталу, що відкривався лише за його наказом. Решту дня лежав в орлиному гнізді, роздумуючи й замишляючи.

Тріпотіння крил орнітоптера, що зашелестіли в повітрі відразу ж після сутінків, сигналізувало про прибуття Монео.

«Вірний Монео».

На наказ Лето з його гнізда висунувся виступ для посадки. Топтер ковзнув на нього, склавши крила. Обережно сів. Лето дивився крізь загуслу темряву. З'явилася Сіона й кинулася в його бік, боячись необгородженої висоти. Мала на собі білу

накидку поверх чорного однострою без знаків розрізнення. Намить зупинилася й озирнулася, заходячи до вежі, а тоді перевела увагу на масивне тіло Лето, що чекав на повозі майже в центрі кімнати. Топтер здійнявся і відлетів у темряву. Лето залишив виступ висуненим, а портал відкритим.

— По той бік вежі є балкон, — сказав він. — Ходімо туди?

— Навіщо?

У голосі Сіони чулася сама лише підозра.

— Мені казали, що там приємна прохолода, — відповів Лето. — Справді, підставивши обличчя бризові, я відчуваю на щоках холодок.

Цікавість змусила її наблизитися до нього.

Лето закрит за нею портал.

— Нічний краєвид з балкона чудовий.

— Чому ми тут?

— Бо тут ніхто не зможе нас підслухати.

Лето повернув повіз і тихо пересунув його на балкон. Слабеньке приховане освітлення в кімнаті показало їй його рух. Він почув, як вона йде слідом.

Балкон напівкільцем оточував південно-східну арку вежі, на висоті грудей його з кінця в кінець оббігала мереживна балюстрада. Сіона підійшла до балюстради й перевела погляд на відкритий простір.

Лето відчув вразливість її чекання. Слід було сказати щось таке, що могла почути лише вона. Хай що б це було, вона має слухати й відповідати, керуючись власними глибинними мотивами. Лето глянув їй над головою, у бік кромки Сар'єру, де рукотворна межова стіна стала низькою рівною лінією, ледь помітною при світлі Першого місяця, що здіймався над обрієм. Його посилений зір розгледів далекий рух валки з Онна, темний блиск світелок на возах, що їх тягли тварини, долаючи високу дорогу до села Табур.

Він міг викликати в пам'яті образ села, що вгніздилося серед рослин на вологому обширі вздовж внутрішнього підніжжя

стіни. Музейні фримени вирощували там фінікові пальми, високі трави, навіть сади, плоди з яких вимінювали. Не те що за давніх часів, коли будь-яке заселене місце, навіть крихітна котловина з кількома низенькими рослинами, що живилися з єдиної цистерни й вітрової пастки, могло здаватися благодатним супроти відкритих пісків. Село Табур було багатководним раєм порівняно з Січчю Табр. Усі мешканці сучасного села знали, що відразу ж за межевою стіною Сар'єру довгою рівною лінією тече на південь річка Айдаго, яка зараз виблискує сріблом у місячному сяйві. Музейні фримени не могли вибратися зсередини на прямовисну стіну, але знали, що вода там є. Земля теж це знала. Якщо мешканець села Табур прикладав вухо до ґрунту, земля промовляла звуком далекої бистрини.

Лето подумав, що вздовж межевої стіни літатимуть нічні птахи, створіння, які на іншій планеті жили б у сонячному світлі. Дюна наклала на них свої еволюційні чари, і вони досі жили на ласці Сар'єру. Лето бачив, як птахи вирисовують тьмяні тіні на воді, а коли занурюються у воду, з'являються брижі, які річка несе геть.

Навіть із цієї відстані Лето відчував потугу далекої води, щось могутнє з його минулого, що віддалялося від нього, ніби течія, яка пливла на південь, до країни ферм і лісів. Вода шукала собі дорогу крізь округлі пагорби, уздовж кордонів пишного рослинного життя, що замінило собою всю пустелю Дюни, крім цього останнього клаптика, цього Сар'єру, цієї святині давнини.

Лето згадав гуркіт і поштовхи іксіанських машин, які прокладали водне річище через ландшафт. Здавалося, що це було зовсім недавно, понад три тисячі з хвостиком літ тому.

Сіона ворухнулася й озирнулася на нього, проте Лето мовчав, його увага зосереджувалася поза нею. Над горизонтом світило блідо-бурштинове сяйво, віддзеркалення міста на далеких хмарах. З його напрямку й відстані Лето розпізнав, що

це місто Волпорт, перенесене в тепліший клімат, далеко на південь від колишнього свого суворого розміщення під холодним сонцем півночі з його низьким косим промінням. Блиск міста був наче вікно до його минулого. Він відчув, як пучок цього світла вдаряє в груди, продираючись крізь товсту лускувату оболонку, що замінила людську шкіру.

«*Я вразливий*», — подумав Лето.

Та все-таки знав, що він господар цього місця. А планета — його господар.

«*Я її частка*».

Він поглинав її необроблений ґрунт, відкидаючи тільки воду. Його людський рот і легені зменшили свої дихальні функції, яких вистачало лише на те, щоб утримати при житті рештки людського організму... і розмовляти.

Лето озвався до Сіони, яка стояла до нього спиною:

— Я люблю говорити. Боюся дня, коли вже буду неспроможним розмовляти.

Вона дещо недовіжливо обернулась і глянула на нього в місячному світлі. У виразі обличчя читалася неприхована огида.

— Згоден, що багатьом людям я здаюся потворним чудовиськом, — сказав він.

— Чому я тут?

«*Просто з мосту!*» Відразу перейшла до справи. Лето подумав, що така риса була притаманна більшості Атрідів. Саме її він сподівався зберегти в їхньому потомстві. Вона свідчила про сильне внутрішнє почуття самотності.

— Я мушу довідатися, що зробив з тобою Час, — промовив він.

— Навіщо вам це?

«*У її голосі є трохи страху*, — подумав він. — *Гадає, що я допитуватиму її про той невеликий бунт та імена її вицілілих товаришів*».

Доки він мовчав, вона сказала:

— Хочете мене вбити, як убили моїх друзів?

«Отже, вона чула про сутичку біля Посольства. І вважає, що я знаю все про її минулу бунтівничу діяльність. Її навчив цього Монео, бодай його! Що ж... я міг би зробити так само на його місці».

— Ви справді Бог? — запитала вона. — Не розумію, чому мій батько в це вірить.

«Вона сумнівається, — подумав він. — Я маю простір для маневру».

— Визначення змінні, — сказав Лето. — Для Монео я Бог... і це правда.

— Колись ви були людиною.

Його почали тішити її інтелектуальні здібності. Мала ту мисливську цікавість, що була характерною ознакою Атрідів.

— Ти цікавишся мною, — промовив він. — Я такий самий. Я цікавлюся тобою.

— Чому ви вважаєте, що я цікавлюсь?

— Коли ти була дитиною, то дуже пильно за мною стежила. Цієї ночі я бачу те саме у твоїх очах.

— Так, я міркую, як це — бути вами.

Якусь мить він вивчав її. Місячне світло рисувало тіні під очима, приховуючи їх. Він міг уявити, що її очі були цілковито синіми, як його власні, із синявою залежності від прянощів. Завдяки цій уяві Сіона раптом нагадала йому давно померлу Ганіму. Ця схожість була в обрисі її обличчя, у посадці очей. Ледь не сказав цього Сіоні, та передумав.

— Ви їсте людську їжу? — спитала Сіона.

— Довгий час після накладання форелевої шкіри я відчував порожнечу в шлунку, — сказав він. — Час від часу намагався їсти. Мій шлунок найчастіше відкидав їжу. Форелеві війки поширилися майже по всьому людському тілі. Їжа стала обтяжливою. Тепер я споживаю лише сухі субстанції, інколи вони містять дрібку прянощів.

— Ви... їсте меланж?

— Інколи.

— Але ви вже не відчуваєте людського голоду?

— Цього я не казав.

Вона глянула на нього, чекаючи.

Лето захоплювався її манерою ставити безмовні питання. Мала блискучий розум і багато навчилася за своє коротке життя.

— Шлунковий голод був чорним відчуттям, болем, який я не міг утамувати, — промовив він. — Тоді я бігав, бігав, як шаленець, крізь дюни.

— Ви... бігали?

— За тих часів мої ноги були непропорційно довгими порівняно з тілом. Я міг цілком вільно рухатися. Але голодний біль мене ніколи не покидав. Думаю, що це голод за втраченою людяністю.

Бачив у ній зародження мимовільної симпатії, допитливості.

— Ви все ще відчуваєте цей... біль?

— Лише як легку печію. Це один із виявів остаточної метаморфози. За кількасот років я повернуся під пісок.

Він бачив, як вона стисла опущені руки в кулаки.

— Навіщо? — запитала Сіона. — Навіщо ви це робите?

— Ця зміна не така вже й погана. Сьогодні, наприклад, було досить приємно. Я почувався цілком задоволеним.

— Є зміни, яких ми не бачимо, — сказала вона. — Знаю, що мусять бути. — Розтисла руки.

— Мої зір і слух стали напрочуд гострими, але я втратив чуття дотику. Крім обличчя, не відчуваю речей, як колись. Сумую за цим.

Він знову зауважив мимовільне співчуття, прагнення до емпатичного розуміння. Вона хотіла *знати!*

— Коли живеш так довго, — промовила Сіона, — як відчувається плин часу? Чи з бігом літ він не прискорюється?

— Це дивна річ, Сіоно. Інколи мій час мчить, інколи повзе.

Поступово в розмові Лето пригашував замасковане освітлення свого гнізда, присуваючи повіз ближче до Сіони. Тоді

вимкнув його повністю. Зостався тільки місяць. Передня частина повозу виступала на балкон, а обличчя Лето було всього за два метри від Сіони.

— Батько розповідав мені, — промовила вона, — що ви старші, то повільніший ваш час. Це ви йому сказали?

«Перевіряє мою правдивість, — подумав він. — Отже, вона не правдомовиця».

— Усе відносно, але порівняно з людським відчуттям часу це правда.

— Чому?

— Це пов'язано з тим, чим я стану. При кінці час для мене зупиниться і застигне, наче перлина, заморожена в кризі. Мої нові тіла розпорощаться, кожне з прихованою в них перлинкою.

Вона обернулася і відвела очі, вдивляючись у пустелю. Далі говорила, не глядячи на нього.

— Розмовляючи так з вами в темряві, я майже забуваю, хто ви.

— Саме тому я й вибрав цю годину для нашої зустрічі.

— А місце?

— Це останнє місце, де я можу почуватися як удома.

Сіона відвернулася від балюстради, сперлася на неї, знову глянула на нього.

— Я хотіла б вас побачити.

Він увімкнув усе освітлення гнізда, включно з різкими білими кулями вздовж покрівлі з зовнішнього краю балкона. Коли світло засяяло, прозора перегородка іксіанської роботи висунулася зі стінних ніш і запечатала балкон за Сіоною. Вона відчула цей рух позаду себе, і він застав її зненацька. Однак кивнула, наче на знак розуміння. Подумала, що це захист від нападу. Насправді ні. Перегородка лише стримувала вологих нічних комах.

Сіона вдивлялася в Лето, пробігаючи поглядом по його тілу, затримуючись на цурпалках, що були колись його ногами, вивчаючи руки та долоні, а потім обличчя.

— Ваша офіційна історія розповідає, що всі Атріди походять від вас і вашої сестри Ганіми, — сказала вона. — Усна історія з цим не погоджується.

— Усна історія правдива. Вашим предком був Харк аль-Ада. Гані та я лише називалися подружжям, це мало на меті консолідувати владу.

— Як ваш шлюб з цією іксіанкою?

— Це інше.

— У вас будуть діти?

— Я ніколи не міг мати дітей. Вибрав метаморфозу ще до того, як це стало можливим.

— Ви були дитиною, а тоді, — вона вказала, — це?

— І жодного проміжного періоду.

— Як дитина знала, що вибирати?

— Я був одним із найстарших дітей, яких будь-коли бачив світ. Другою такою дитиною була Гані.

— Ця історія про ваші предківські пам'яті!

— Правдива. Ми всі тут. Невже Усна історія не погоджується?

Вона різко крутнулася, повернувшись до нього напруженою спиною. Лето ще раз виявив, як його чарує цей *людський* жест: відкидання, поєднане з вразливістю. За мить вона повернулася і зосередилася на рисах його обличчя, схованого в складках каптура.

— У вас зовнішність Атрідів, — сказала Сіона.

— Я здобув її так само чесно, як і ти.

— Ви такі старі... чому ваше обличчя не поморщене?

— Жодна моя людська частка не старіє нормальним чином.

— І це тому ви зробили таке з собою?

— Щоб тішитися довгим життям? Ні.

— Не знаю, як хтось міг зробити такий вибір, — пробурмотіла вона. Тоді голосніше: — Ніколи не знати кохання...

— Клеїш дурня! — відповів він. — Маєш на увазі не кохання, а секс.

Вона знизала плечима.

— Думаєш, найстрашнішою була відмова від сексу? Ні, найбільшою втратою стало дещо інше.

— Що? — неохоче спитала вона, видаючи цим, як глибоко він її вразив.

— Я не можу ходити між своїми послідовниками так, щоб це зосталося для них непоміченим. Я вже не один із вас. Любов? Багато людей любить мене, але мої обриси тримають нас нарізно. Ми розділені, Сіоно, розділені прірвою, через яку жодна людина не посміє перекинути міст.

— Навіть ваша іксіанка?

— Так, вона б це зробила, якби могла, але не може. Вона не Атрідка.

— Ви хочете сказати, що я... могла б? — Приклала палець до грудей.

— Якби довкола було достатньо піщаних форелей. На жаль, усі вони стали обляміркою мого тіла. Але якби я помер...

У відповідь вона з тупим жахом захитала головою.

— Усна історія докладно це описує, — сказав він. — А ми не сміємо забувати, що ти віриш Усній історії.

Вона далі хитала головою.

— У цьому немає жодної таємниці, — промовив він. — Перші моменти трансформації критичні. Твоя свідомість мусить одночасно спрямуватися всередину й назовні, поєднавшись із Нескінченністю. Я можу забезпечити тебе достатньою кількістю меланжу, аби досягти цього. Приймаючи цю частку прянощів, зможеш пережити перші жакливі хвилини... і всі інші.

Вона нестримно задрижала, не відводячи погляду від його очей.

— Ти знаєш, що я кажу правду, так?

Вона кивнула й, не перестаючи дрижати, глибоко вдихнула, тоді спитала:

— Навіщо ви це зробили?

— Альтернатива була б іще страшнішою.

— Яка альтернатива?

— З часом зможеш дізнатися. Монео зміг.

— Ваш клятий Золотий Шлях!

— Аж ніяк не клятий. Цілком святий.

— Думаєте, я дурна й не зможу...

— Думаю, тобі бракує досвіду. Зате ти маєш величезні можливості, про потенціал яких навіть не здогадаєшся.

Вона тричі глибоко вдихнула, опанувала себе, а потім спитала:

— Якщо ви не можете мати близькості з іксіанкою, то що...

— Дитино, чому ти вперто не хочеш зрозуміти? Річ не в сексі. До Хві я не мав *пари*. Не було інших таких, як я. У всій космічній порожнечі я був сам-один.

— Вона як... ви?

— Так було задумано. Так її зробили іксіани.

— Зробили її...

— Не будь геть дурною! — відрізав він. — Вона за своєю суттю пастка для бога. Навіть жертва не може її відкинути.

— Чому ви кажете це мені? — прошепотіла Сіона.

— Ти вкрала дві копії моїх журналів, — відповів він. — Ти прочитала переклад Гільдії і вже знаєш, як можна мене піймати.

— Ви знали?

З її пози він бачив, як до неї повертається відвага, почуття власної сили.

— Ну звичайно, — відповіла сама на своє запитання.

— Це *була* моя таємниця, — промовив він. — Не можеш уявити, скільки разів я любив близьку людину й бачив, як ця людина вислизає від мене... як зараз вислизає твій батько.

— Ви любите... його?

— І я любив твою матір. Інколи вони відходять швидко, інколи повільно й болісно. Щоразу це розбиває мене на друзки. Можу вдавати бездушного, можу ухвалювати необхідні рішення, навіть смертельні, але не можу уникнути страждання.

Довгий-довгий час — викрадені журнали правдиво про це розповідають — це була єдина емоція, яку я знав.

Він бачив вологу в її очах, але лінія щелепи свідчила про рішучу лють.

— Ніщо з цього не дає вам права на правління.

Лето стримав усмішку. Нарешті вони дійшли до коренів Сіониного бунту.

«Яким правом? Де законність мого правління? Чи, накидаючи їм своє правління силою зброї в руках Рибомовок, я справедливий стосовно еволюційної тяги людства? Я знаю всю цю революційну пісню, пастку з балаканини й гучних фраз».

— Ти ніяк не побачиш власної збунтованої руки в силі, якою я володію, — сказав він.

Її юність не могла оминати цього моменту.

— Я ніколи не обирала вас правителем.

— Але ти мене зміцнюєш.

— Як?

— Протиставляючись мені. Я відточив свої кігті на таких, як ти.

Вона мимоволі кинула погляд на його руки.

— Словесний зворот, — сказав він.

— Нарешті я вас дістала, — промовила вона, почувши в його голосі та інтонації різкий гнів.

— Ти мене не дістала. Ми родичі й можемо відверто, по-родинному, розмовляти. Насправді я маю куди більше підстав боятися тебе, ніж ти мене.

Це змусило її розгубитися, але тільки на мить. Він бачив, як віра напружила її плечі, а потім з'явилися сумніви. Вона опустила підборіддя і знизу вгору зиркнула на нього.

— Чого в мені може боятися великий Бог Лето?

— Твого сліпого насилля.

— Хочете сказати, що ви фізично вразливі?

— Я більше тебе не попереджатиму, Сіоно. Існують межі словесних ігор, в які я гратиму. Ти й іксіани знаєте, що саме ті,

кого я люблю, фізично вразливі. Невдовзі про це знатиме більша частина Імперії. Це така інформація, яка швидко розповсюджується.

— І всі питатимуть про законність вашого правління!

У її голосі звучала радість, що збудило в Лето раптовий гнів. Тяжко було стримати це почуття. Таких людських емоцій він не терпів. *Зловтішання!* Минув певний час, перш ніж він зважився відповісти. Вирішив розтягти її оборону у вразливій точці, яку вже розгледів.

— Я правлю на підставі права самотності, Сіоно. Моя самотність — це частково свобода, частково рабство. Вона підказує, що я не можу бути куплений жодною людською групою. Моє рабство у вас каже, що я мушу служити вам усім найкраще, як зумію.

— Проте іксіани вас піймали!

— Ні. Дали мені дар, який мене посилить.

— Він вас ослабить!

— І це теж, — визнав він. — Але могутніші сили все ще мені підкоряються.

— Ох, так, — кивнула вона. — *Я це* розумію.

— Ти цього не розумієш.

— Я певна, що в такому разі ви мені поясните, — піддражнила Сіона.

Він заговорив так тихо, що вона мусила схилитися до нього, аби почути:

— Ніде інде не існує того, хто міг би закликати мене до чогонебудь — до поділу влади, до компромісу, навіть до найлегшого початку іншого правління. Я такий єдиний.

— І навіть ця іксіанка не може...

— Вона настільки схожа на мене, що не ослабила б мене в такий спосіб.

— Але коли на іксіанське Посольство напали...

— Я все ще можу роздратуватися через дурість, — сказав він.

Вона спідлоба похмуро глянула на нього.

Лето подумав, що при такому освітленні це гарний жест, цілком ненавмисний. Знав, що змусив її замислитися. Був певен — раніше вона ніколи не міркувала про те, що права можуть бути наслідком унікальності.

Він відповів на її мовчазну похмурість:

— Ніколи досі не було такого правління, як моє. Ніколи у всій нашій історії. Я відповідаю лише перед самим собою, вимагаючи повної плати за те, чим я пожертвував.

— Пожертвував! — глузливо сказала вона, але він почув у її голосі сумніви. — Кожен деспот каже щось схоже. Ви відповідаєте лише перед самим собою!

— Наслідком цього є те, що обсяг моєї відповідальності охоплює кожну живу істоту. Я стеріг вас протягом усіх цих часів.

— Яких часів?

— Часів, які могли бути і яких уже не буде.

Він розгледів у ній нерішучість. Вона не вірила своїм *інстинктам*, своєму нетренованому пророчому хисту. Може, час від часу вона робила стрибки передбачень, як сталося, коли забрала його журнали, але мотивація губилася в одкровеннях, що йшли слідом.

— Мій батько каже, що ви можете бути дуже хитромудрим у словах, — промовила вона.

— І йому слід це знати. Але існує знання, яке можна здобути лише через співучасть у ньому. Не можна навчитися цього, просто стоячи осторонь, дивлячись і розмовляючи.

— Саме це він і мав на увазі, — сказала вона.

— Ти маєш цілковиту рацію, — погодився він. — Це нелогічно. Однак це світло, око, яке може бачити, але не бачить себе самого.

— Я втомилася від розмови, — промовила вона.

— Я теж. — І подумав: *«Я достатньо побачив, достатньо зробив. Вона навстіж відкрита своїм сумнівам. Які вони вразливі у своєму невіданні!»*

— Ви ні в чому мене не переконали, — заявила вона.

— Це не було метою нашої зустрічі.

— Що ж було метою?

— Перевірка, чи ти готова до випробування.

— Випробування... — Вона трохи схилила голову набік і зиркнула на нього.

— Не грай переді мною святу простоту, — промовив він. — Монео тобі розповів. А я кажу, що ти готова!

Вона спробувала ковтнути слину, тоді сказала:

— Що це за...

— Я послав по Монео, щоб він повернув тебе до Цитаделі, — перебив він. — Коли зустрінемося знову, довідаємося, з якого тіста ти насправді зліплена.

Знаєте міф про Велике сховище прянощів? Так, я теж знаю цю легенду. Одного дня мажордом переказав її мені, щоб розважити. Ця легенда розповідає, що існує сховище меланжу, гігантське сховище, як висока гора завбільшки. Воно міститься в глибині якоїсь далекої планети. Ця планета — не Арракіс. Не Дюна. Прянощі сховано там давним-давно, навіть до Першої Імперії та Космічної Гільдії. Легенда розповідає, що туди вирушив Муад'Діб, що він поселився біля сховища й досі живе завдяки йому, чекаючи. Мажордом не зрозумів, чому ця легенда так мене схвилювала.

Викрадені журнали

Айдаго тремтів від злості, простуючи сірими пласкам'яними коридорами до свого помешкання в Цитаделі. Коли минав черговий пост охорони, вартівниця зірвалася, віддаючи честь. Він не відповів. Айдаго знав, що сіє серед них неспокій. Без сумнівів, усі розуміли настрій Командира. Але він не вповільнював рішучих кроків. Тяжке гупання чобіт луною відбивалося від стін.

Він досі відчував смак полуденної трапези — дивно знайому Атрідівську їжу, суміш зерен і трав, запечену довкола приправленого шматка псевдом'яса. Зазвичай їли таке паличками, запиваючи чистим *цидритовим* соком. Монео застав його за столом у гарнізонній їдальні: Айдаго сидів у кутку й вивчав розклад регіональних операцій, що лежав між тарілками.

Без запрошення Монео сів навпроти Дункана й відсунув розклад операцій.

— Маю послання від Бога-Імператора, — сказав він.

Суворо контрольована інтонація підказала Айдаго, що це не випадкова зустріч. Інші теж це відчули. Сторожка тиша зависла над жінками за сусідніми столами, розійшлася кімнатою.

Айдаго відклав палички.

— Слухаю.

— Ось що сказав Бог-Імператор, — промовив Монео. — «На моє нещастя, Дункан Айдаго закохався у Хві Норі. Цю помилку слід виправити».

Від гніву вуста Айдаго стислися в тонку лінію, але він мовчав.

— Ця дурість загрожує нам усім, — вів далі Монео. — Норі наречена Богу-Імператору.

Айдаго намагався стримати злість, але вона вилилася в словах:

— Він не може з нею одружитися!

— Чому ні?

— У яку гру він грає, Монео?

— Я вісник з єдиною звісткою і нічого поза тим, — відповів Монео.

Голос Айдаго став низьким і грізним:

— Але він тобі звіряється.

— Бог-Імператор співчуває вам, — збрехав Монео.

— Співчуває! — Айдаго вигукнув це слово, а в кімнаті знову запала тиша, ще глибша, ніж досі.

— Норі — жінка надзвичайно приваблива, — сказав Монео. — Але вона не для вас.

— Так мовив Бог-Імператор, — глузливо відповів Айдаго, — і оскарження не буде.

— Бачу, ви зрозуміли послання, — промовив Монео.

Айдаго різко підвівся з-за столу.

— Куди ви йдете? — запитав Монео.

— Збираюся з ним поговорити!

— Це певне самогубство, — сказав Монео.

Айдаго блиснув на нього очима, зненацька усвідомивши, як напружено слухають жінки за столами довкола них. На його

обличчі з'явився вираз, який Муад'Діб негайно б розпізнав. «*Пописується перед диявольським райком!*» — так називав це Муад'Діб.

— Знаєш, що колись казали справжні герцоги Атріди? — спитав Айдаго. У його голосі чулися кпини.

— Це має значення?

— Казали, що твоя свобода розвіюється, якщо ти споглядаєш абсолютного владаря.

Напружившись від страху, Монео схилився до Айдаго. Губи мажордома насилу рухалися. Його голос був ледь гучнішим від шепоту.

— Не кажи такого.

— Бо одна з цих жінок доповість?

Монео недовіжливо труснув головою.

— Ти ще необачніший за інших.

— Справді?

— Прошу! Така поведінка вкрай небезпечна.

Айдаго почув нервовий гамір, що поширився кімнатою.

— Він може хіба що вбити нас.

Монео промовив придушеним шепотом:

— Ти дурень! Черв може переважити в ньому за найменшої провокації!

— Черв, кажеш? — занадто гучно спитав Айдаго.

— Мусиш йому повірити, — сказав Монео.

Айдаго обернувся ліворуч і праворуч.

— Так, думаю, вони це чули.

— Він — це мільярди й мільярди людей, поєднаних в одному тілі, — промовив Монео.

— Так мені говорили.

— Він Бог, а ми смертні, — сказав Монео.

— Як це бог може чинити зло? — спитав Айдаго.

Монео схопився на ноги, відштовхнув крісло.

— Я вмиваю руки!

Обернувся і вийшов з кімнати.

Айдаго озирнувся довкола й зауважив, що обличчя всіх вартівниць звернені до нього.

— Монео не виносить присуду, а я — так!

Здивовано помітив серед жінок кілька кривих посмішок. Усі повернулися до трапези.

Ідучи коридором Цитаделі, Айдаго подумки відтворював розмову, шукаючи чогось незвичного в поведінці Монео. Можна було розпізнати та навіть зрозуміти жах, але його почуття здавалося чимось більшим, ніж страх смерті... куди більшим.

«*Черв може переважити в ньому*».

Айдаго відчував: слова, що мимоволі вирвалися у Монео, видали його. Що це могло означати?

«*Необачніший за інших*».

Айдаго дратувало, що його порівнювали з ним самим незнайомим. Наскільки обачними були *інші*?

Підійшовши до дверей, Айдаго торкнувся рукою пальцевого замка й завагався. Почувався, як цькований звір, що відступає до своєї нори. Вартівниці з їдальні, безперечно, викладуть усю розмову Лето. Що зробить Бог-Імператор? Рука Айдаго просунулася по замку. Увійшов до передпокою свого приміщення і зачинив двері, дивлячись на них.

«*Пошле по мене своїх Рибомовок?*»

Айдаго роззирнувся, оглянув передпокій. Там стояли звичайні вішаки для одягу, полички для взуття, дзеркало на повний зріст, шафа зі зброєю. Подивився на зачинені дверцята шафи. Жодна зброя за ними не становила реальної загрози для Бога-Імператора. Там не було лазеростріла... хоча, згідно зі всіма звітами, навіть лазеростріл був неефективним проти *Черва*.

«*Він знає, що я повстану проти нього*».

Айдаго зітхнув і глянув у бік аркоподібного входу, що вів до вітальні. Монео замінив м'які меблі тяжчими й грубішими, помітно, що їх видобуто зі скринь Фрименського Музею.

Фрименського Музею!

Айдаго сплюнув і ввійшов до кімнати. Ступивши два кроки, вражено зупинився. М'яке світло з північних вікон осяяло Хві Норі, яка сиділа на низькому підвісному дивані. Одягнена в блискучу синю сукню, що облягала її фігуру. Дивилася знизу вгору, як він входить.

— Дяка богам, вони тебе не скривдили, — сказала Хві.

Айдаго озирнувся на передпокій, на зам'ок, що реагував на відбиток пальця. Тоді задумано глянув на Хві. Ніхто, крім кількох вартівниць, не мав можливості відчинити ці двері.

Його збентеженість змусила її всміхнутися.

— Ми, іксіани, зробили ці замки, — сказала вона.

Він відчув, що його охоплює страх перед нею.

— Що ти тут робиш?

— Нам слід поговорити.

— Про що?

— Дункане... — Вона похитала головою. — Про нас.

— Тебе попередили, — промовив він.

— Мені наказали відштовхнути тебе.

— Тебе послав Монео!

— Дві вартівниці, що чули тебе в їдальні, — це вони мене привели. Думають, що тобі загрожує страшна небезпека.

— І тому ти тут?

Вона легко й граційно підвелася, нагадавши йому Джессіку, бабку Лето, — той сам плавний контроль м'язів, та сама найвища краса в кожному русі.

Усвідомлення раптом шокувало його:

— Ти бене-гессеритка...

— Ні! Вони були серед моїх учителів, але я не бене-гессеритка.

Підозри затуманили його розум. Які союзи, які обітниці вірності насправді діють в Імперії Лето? Що може гхола знати про такі речі?

«Що змінилося, відколи я жив...»

— Я припускаю, що ти й досі просто іксіанка, — сказав він.

— Прошу, не глузуй з мене, Дункане.

— Хто ти?

— Я наречена наречена Бога-Імператора.

— І ти йому вірно служитимеш!

— Так!

— Тоді нам нема про що розмовляти.

— Крім того, що існує між нами.

Він кашлянув.

— Що існує?

— Цей потяг. — Вона здійняла руку, коли він почав говорити. — Я хочу кинутися у твої обійми, знайти там любов і притулок, бо знаю, що вони там є. Ти теж цього хочеш.

Він і далі стояв нерухомо.

— Бог-Імператор забороняє!

— Але ж я тут. — Ступила два кроки до нього, сукня хвилями стікала з її тіла.

— Хві... — У нього пересохло в горлі. — Тобі краще піти.

— Розсудливіше, але не краще, — промовила вона.

— Якщо він довідається, що ти тут була...

— Не в моїх звичаях залишити тебе так. — Знову стримала його відповідь, піднявши руку. — Мене породжено й навчено лише з однією метою.

Її слова наповнили його крижаною обережністю.

— Якою метою?

— Спокусити Бога-Імператора. Ох, він це знає. Він нічого б у мені не змінив.

— Я теж ні.

Вона наблизилася на крок. Він почув молочне тепло її дихання.

— Мене надто добре зробили, — сказала вона. — Я запроєктована, щоб задовольняти Атрідів. Лето каже, що його Дункан — більший Атрід, ніж багато народжених із цим іменем.

— Лето?

— Як інакше я маю називати того, з ким візьму шлюб?

Із цими словами Хві схилилася в бік Айдаго. Наче під впливом магніту, що знайшов точку критичного притягання, вони

рушили одне до одного. Хві припала щокою до його туніки, обійнявши. Айдаго притис підборіддя до її волосся, запах мускусу заповлонив його чуття.

— Це божевілля, — прошепотів він.

— Так.

Він підняв її підборіддя і поцілував.

Вона щільніше притислася до нього.

Ніхто з них не сумнівався, до чого це мусить привести. Вона не опиралася, коли він підняв її та поніс до спочивальні.

Лише раз Айдаго заговорив.

— Ти не була незайманою.

— Ти теж, коханий.

— Кохана, — прошепотів він. — Кохана, кохана, кохана...

— Так... так!

У посткоїтальному вмиротворенні Хві закинула руки за голову й потяглася, обертаючись на пом'ятій постелі. Айдаго сидів спиною до неї і дивився у вікно.

— Які ще коханці в тебе були? — спитав він.

Вона напівпіднялася, спершись на лікоть.

— У мене не було інших коханців.

— Але... — Він обернувся і глянув униз, на неї.

— Коли я була підліткою, — промовила Хві, — був один юнак, що дуже мене потребував. — Вона всміхнулася. — Після всього я дуже соромилась. Якою ж довірливою я була! Думала, що підвела людей, які на мене покладалися. Але вони довідалися і були на сьомому небі. Знаєш, гадаю, що це мене випробовували.

Айдаго насупився.

— Так було й зі мною? Я тебе потребував?

— Ні, Дункане. — Її обличчя було серйозним. — Ми дарували одне одному радість, бо саме так воно є в коханні.

— Коханні! — гірко промовив він.

— Мій дядько Малкі зазвичай казав, що кохання — це погана торговельна угода, бо не дає жодних гарантій, — промовила вона.

— Твій дядько Малкі був мудрим чоловіком.

— Він був дурнем! Кохання *не потребує* гарантій.

У куточках уст Айдаго затремтіла усмішка.

Вона щиро йому всміхнулася:

— Знаєш, кохання — це тоді, коли хочеш дарувати радість і не зважаєш на наслідки.

Він кивнув.

— Я думаю лише про твою безпеку.

— Ми є тим, чим ми є, — відповіла вона.

— Що ми робитимемо?

— Плекатимемо це в пам'яті, доки житимемо.

— Це звучить... так прощально.

— Так.

— Але ж ми бачитимемося щоразу...

— Як зараз — більше ніколи.

— Хві! — Він кинувся на ліжку, припав обличчям їй до грудей.

Вона погладила його по волоссю.

Приглушеним голосом сказав:

— Що як ти завагі...

— Шшш! Якщо буде дитина, то буде дитина.

Айдаго здійняв голову й глянув на неї.

— Але ж він, напевно, довідається!

— Він однаково довідається.

— Думаєш, він справді все знає?

— Не все, але це знатиме.

— Як?

— Я йому скажу.

Айдаго відсунувся від неї і сів на ліжку. У виразі його обличчя гнів змагався зі спантеличенням.

— Я мушу, — сказала вона.

— Якщо він нападе на тебе... Хві, розповідають різні історії.

Ти можеш наразитися на жахливу небезпеку!

— Ні. Я теж маю потреби. Він це знає. Не завдасть шкоди жодному з нас.

— Але він...

— Він *мене* не знищить. Знатиме, що, скривдивши тебе, знищить мене.

— Як ти можеш одружуватися з ним?

— Любий Дункане, хіба ж ти не бачиш, що він потребує мене більше, ніж ти?

— Але ж він не може... Тобто для тебе неможливо...

— Я не матиму з Лето радості, яку ми мали з тобою. Йому це недоступно. Він зізнався мені.

— Якщо це неможливо... Якщо він тебе любить...

— Він має більші плани й більші потреби. — Вона простягла руки, стисла обидві долоні Айдаго своїми. — Я це знаю відтоді, як почала його вивчати. Потреби більші, ніж у будь-кого з нас.

— Які плани? Які потреби?

— Спитай його.

— *Ти* знаєш?

— Так.

— Ти хочеш сказати, що віриш у ці історії про...

— У ньому є чесність і доброта. Я знаю це завдяки власним реакціям на нього. Те, що вклали в мене мої іксіанські господарі, було, я думаю, реагентом. Цей реагент виявляє більше, ніж, як вони хотіли, я мала б знати.

— То ти йому віриш! — звинуватив її Айдаго. Намагався вирвати руку з її долонь.

— Якщо ти підеш до нього, Дункане, і...

— Він ніколи більше мене не побачить!

— Побачить.

Вона притисла його долоню до вуст, поцілувала пальці.

— Я заручник, — сказав він. — Через тебе боюся... вас обох...

— Я ніколи не думала, що буде легко служити Богу, — промовила вона. — Але не здогадувалася, що це виявиться так тяжко.

Пам'ять має для мене дивне значення, значення, яким, думаю, я можу поділитися з іншими. Мене постійно дивує, як люди ховаються від своїх предків, відгороджуючись товстим бар'єром міфів. Ох, я не очікую, що вони прагнутимуть страшної безпосередності кожного моменту життя, яку мушу відчувати я. Розумію, що можна не бажати занурюватися в мішанину з незначних предківських подробиць. Ви маєте підстави остерігатися, що ваші моменти життя можуть бути перехоплені іншими. А все-таки ці спогади мають своє значення. Ми несемо своїх предків у майбутнє, наче живу хвилю, — усі надії, радості та смутки, страждання й екзальтацію нашого минулого. Ніщо в цих спогадах не втратить повністю свого значення і впливу, доки десь існуватиме людство. Нас оточує сяйлива нескінченність, цей вічний Золотий Шлях, якому ми постійно можемо давати клятву простої, але натхненної вірності.

Викрадені журнали

— Монео, я покликав тебе через те, що доповіли мені вартівниці, — сказав Лето.

Вони стояли в темряві крини, де, як згадав Монео, були ухвалені деякі найбільшні рішення Бога-Імператора. Монео теж чув доповіді. Очікував виклику з полудня, коли ж після вечірньої трапези йому наказали прийти, мажордома охопив жах.

- Йдеться про... про Дункана, Владико?
- Звичайно, що йдеться про Дункана!
- Мені розповіли, Владико... його поведінка...
- Екстремальна поведінка, Монео?

Монео схилив голову.

— Якщо ви так кажете, Владико.

— Скільки часу потрібно, щоб тлейлаксу змогли забезпечити нас іншим?

— Вони кажуть, що в них виникли проблеми, Владико. Це може тривати цілих два роки.

— Знаєш, що розповіли мені вартівниці, Монео?

Монео затамував подих. Якщо Бог-Імператор довідався про ці останні... Ні! Навіть Рибомовок перелякала така зневага. Якби це був хтось інший, не Дункан, жінки самі взяли б за його знищення.

— Ну що, Монео?

— Мені розповіли, Владико, що він зібрав вартівниць і розпитував їх про походження. На яких планетах вони народилися? Якими були їхні батьки, їхнє дитинство?

— І йому не сподобалися відповіді.

— Він їх налякав, Владико. Дуже наполегливо вимагав.

— Наче повторюючи запитання, міг допитатися правди.

У Монео виникла слабка надія, що до цього й зводився неспокій його Владики.

— Чому Дункани завжди так роблять, Владико?

— Це їхній ранній вишкіл, вишкіл Атрідів.

— Але чим це відрізняється від...

— Атріди присвятили життя служінню людям, якими вони правили. Мірою свого правління вважали життя підвладних. Тому Дункани завжди хочуть знати, як живуть люди.

— Він провів ніч в одному селі, Владико. Був у деяких місечках. Бачив...

— Усе залежить від того, як витлумачити результати, Монео. Докази — ніщо без присудів.

— Я помітив, що він виносить присуди, Владико.

— Усі ми так робимо, але Дункани схильні вірити, що цей світ є заручником моєї волі. І знають, що не можна чинити зло во ім'я добра.

— Чи це те, що він казав вам...

— Це те, що я кажу, що кажуть усі Атріди в мені. Цей Усесвіт такого не дозволить. Речі, які ти намагаєшся вчинити, не вціліють, якщо ти...

— Але ж, Владико! Ви не чините нічого злого!

— Бідний Монео. Не бачиш, що я створив повіз несправедливості.

Монео не міг промовити й слова. Він зрозумів, що вдаваний перехід Бога-Імператора до лагідності лише дезорієнтував його. Однак зараз Монео відчув зміни, що відбувалися в цьому величезному тілі, за такої близькості... Монео озирнувся довкола, оглядаючи центральний покій крипти, згадуючи про численні смерті, які тут відбулися, про останки, які тут поховані.

«Настав мій час?»

Лето заговорив задумливим тоном:

— Не можна досягти успіху, беручи заручників. Це форма поневолення. Одні люди не можуть володіти іншими людьми. Цей Усесвіт такого не дозволить.

Ці слова залягали, нуртуючи, у свідомості Монео, жахливо контрастуючи з гуркотом трансформації, яку він відчував у своєму Владиці.

«Черв надходить!»

Монео знову оббiг поглядом покій крипти. Це приміщення було куди гіршим від орлиного гнізда! Святиня містилася надто далеко.

— Ну що, Монео, маєш якусь відповідь? — спитав Лето.

Монео ризикнув прошепотіти:

— Слова Владики просвітили мене.

— Просвітили? Ти непросвітлений!

Монео безнадійно сказав:

— Але я служу моєму Владиці!

— Ти твердиш, що служиш Богові?

— Так, Владико.

— Хто створив твою релігію, Монео?

— Ви, Владико.

— Це розсудлива відповідь.

— Дякую вам, Владико.

— Не дякуй! Скажи, що усталюють релігійні інституції?!

Монео відступив на чотири кроки назад.

— Стій, де стоїш! — наказав Лето.

Тремтячи всім тілом, Монео безтямно хитнув головою. Врешті-решт він зіткнувся з питанням без відповіді. Провал з відповіддю прискорить його смерть. Він чекав її, схиливши голову.

— То я скажу тобі, бідний рабе, — промовив Лето.

У Монео зажеврила іскра надії. Він підняв погляд на обличчя Бога-Імператора, зауваживши, що очі не стали скляними... і руки не тремтіли. Можливо, Черв не прийшов.

— Релігійні інституції усталюють смертоносний зв'язок між господарем і слугою, — сказав Лето. — Вони творять арену, яка приваблює гордих шукачів людської влади з усіма їхніми короткозорими упередженнями!

Монео міг лише кивнути на знак згоди. Чи руки Бога-Імператора не тремтять? Чи це жахливе обличчя не ковзнуло під складку оболонки?

— Таємне одкровення безчестя — ось про що допитуються всі Дункани, — сказав Лето. — Дункани мають надто багато співчуття до своїх товаришів і надто обмежене товариство.

Колись Монео вивчав голограми древніх піщаних хробаків Дюни, повні зубів-крис-ножів гігантські пащі, з яких палахкотить вогонь. Він завважив опухлість прихованих кілець на циліндричному тулубі Лето. Чи були вони дуже помітними? Чи відкриється новий рот під цим закаптурованим обличчям?

— Глибоко в душі Дункани знають, — промовив Лето, — що я свідомо проігнорував настанови Магомета і Мойсея. Навіть ти це знаєш, Монео!

Це було доганою. Монео почав кивати головою, тоді хитати нею з боку в бік. Міркував, чи посміти йому знову відступити.

Він з досвіду знав, що лекції, проголошені таким тенором, ніколи довго не тривали без того, щоб з'явився Черв.

— Які ж це настанови? — спитав Лето. У його голосі звучала глузлива легкість.

Монео дозволив собі ледь знизати плечима.

Раптом голос Лето наповнив покій дунким баритонем, правдивим звуком, що промовляв крізь віки:

— Ви слуги *Бога*, а не слуги слуг!

Монео заламав руки й гукнув:

— Я *служу* вам, Владико!

— Монео, Монео, — сказав Лето низьким і звучним голосом, — мільйони неправд не створять одної правди. Правду ми розпізнаємо по тому, що вона триває.

Монео міг лише стояти й беззвучно трястися.

— Я мав намір спарувати Хві з *тобою*, Монео, — промовив Лето. — Тепер уже запізно.

Ці слова на мить пронизали свідомість Монео. Відчував, що їхнє значення виходить за межі будь-якого відомого контексту. «Хві? Хто така Хві? О, так — іксіанська наречена *Бога-Імператора*. Спарувати... зі мною?»

Монео труснув головою.

Лето заговорив із нескінченним смутком:

— Ти теж відійдеш. Чи всі твої справи розвіються, як пил?

Без жодного попередження, ще до того, як пролунали ці слова, тіло Лето скорчилося в конвульсійному ривку, що викинув його з повозу. Швидкість цього стрибка, страхітлива сила пронесли його на відстані кількох сантиметрів від Монео, який закричав і кинувся навтьоки через крипту.

— Монео!

Голос Лето зупинив мажордома біля входу до ліфта.

— Випробування, Монео! Я випробую Сіону завтра!

Розуміння того, хто я, відбувається в понадчасовій свідомості, що не стимулює і не вводить в оману. Я творю поле без власного «я» чи центру, поле, де навіть смерть стає лише аналогією. Не прагну результатів. Просто дозволяю існування цього поля, що не має ні мети, ні прагнень, ні досконалості, ні навіть видіння здобутків. У межах цього поля всюдищу первинна свідомість є всім. Це світло, що пливе крізь вікна мого Всесвіту.

Викрадені журнали

Сонце сходило, кидаючи сліпучі відблиски вздовж дюн. Лето відчував пісок під собою як ніжні пестоці. Однак його людські вуха, чуючи жорсткий скрегіт важкого тіла, посилали інші сигнали. Це був сенсорний конфлікт, який він уже навчився приймати.

Він почув позаду ходу Сіони — легкі кроки, незначне осипання піску, коли вона піднімалася до його рівня на дюні.

«Що довше я тримаюсь, то вразливішим стаю», — подумав він.

Ця думка часто з'являлася, коли Лето виходив у пустелю. Глянув угору. Чисте безхмарне небо мало темно-блакитний колір, ніколи не бачений на Дюні за давніх днів.

Що це була б за пустеля без чистого неба? Шкода, що воно не може набути сріблястого відтінку Дюни.

Іксіанські погодні сателіти стежили за цим небом, хоч не завжди так досконало, як йому хотілося. Така досконалість була машинною фантазією, що завжди збивалася під людським керівництвом. Попри це, сателіти підтримували достатньо стабільний контроль, щоб подарувати йому цього

ранку пустельну непорушність. Він глибоко дихав людськими легенями й прислухався до наближення Сіони. Вона зупинилася. Знав, що милується краєвидом.

Лето відчував свою уяву як чарівника, що прикликає все, створене досі фізично. Він *відчував* сателіти. Чудові інструменти, що грали музику до танцю теплих і холодних повітряних мас, постійно моніторячи й регулюючи могутні вертикальні та горизонтальні потоки. Його розважала згадка про те, як іксіани вирішили, що він використовує ці витончені механізми для встановлення нового різновиду гідравлічного деспотизму: не допускати вологи до тих, хто опирається своєму правителю, і карати інших страшними бурями. Як вони здивувалися б, довідавшись, що помиляються!

«Мій контроль куди тонший!»

Він почав рухатися — повільно, обережно, пливучи по піщаній поверхні, зіслизаючи з дюни, ні разу не озирнувшись на тонку голку своєї вежі, знаючи, що вона зникне в мареві денної спеки.

Сіона йшла слідом за ним з незвичною слухняністю. Сумніви зробили своє. Вона прочитала викрадені журнали. Вислухала напучування батька. Зараз вона не знала, що думати.

— Що це за випробування? — питала вона Монео. — Що він робитиме?

— Він ніколи не повторюється.

— Як він випробовував тебе?

— З тобою буде інакше. Я лише зіб'ю тебе з пантелику, розповівши про свій досвід.

Лето таємно підслуховував, як Монео готував доньку, вдягаючи її в автентичний фрименський дистикост із темною накидкою зверху, правильно припасовуючи помпоп'яти. Монео не забув.

Підрегульовуючи її взуття, Монео глянув угору:

— Прийде Черв. Це все, що я можу тобі сказати. Мусиш знайти спосіб жити в присутності Черва.

Тоді підвівся, пояснюючи їй дію дистикоста, те, як він відновлює воду тіла. Змусив витягти трубку з водокишені та відсмоктати, а тоді знову запечатати трубку.

— Будеш з ним сама в пустелі, — сказав Монео. — Коли ти в пустелі, Шай-Хулуд завжди поблизу.

— Що як я відмовлюся піти? — спитала вона.

— Ти підеш... але можеш не повернутися.

Доки тривала ця розмова, що відбувалася на наземному рівні Малої Цитаделі, Лето чекав у своєму орлиному гнізді. Дізнавшись, що Сіона готова, він спустився вниз, дрейфуючи в передсвітанковій темряві на силових підвісках свого повозу. Повіз дістався землі після виходу Монео й Сіони. Монео пішов рівним майданчиком до свого 'топтера й відлетів, зашелестівши крилами, а Лето тим часом змусив Сіону перевірити, що вхід до покоїв наземного рівня запечатано, а потім глянув угору, на неймовірну висоту вежі.

— Єдиним виходом звідси є дорога через Сар'єр, — сказав він.

Тоді повів її від вежі, навіть не наказуючи йти, покладаючись на її здоровий глузд, цікавість і сумніви.

Плавню просуваючись, Лето спустився схилом дюни до відкритої частини скельної підземної породи, тоді піднявся вгору черговим пологим піщаним схилом, прокладаючи так стежку для Сіони. Фримени називали такі відтиснуті сліди «Божим даром утомленим». Рухався повільно, даючи Сіоні достатньо часу, аби розпізнати, що це його домен, його природне середовище.

Піднявся на ще одну дюну й обернувся, щоб простежити за її рухами. Вона трималася прокладеної ним стежки й зупинилася, лише діставшись вершини. Кинула погляд на його обличчя, тоді покрутилася, озираючись довкола, щоб вивчити горизонт. Він відчув, як різко вона вдихнула. Спекотний серпанок закрив вершину вежі. Цоколь здавався далеким виходом породи на поверхню.

— Так воно було, — сказав він.

Знав: у пустелі таїлося щось таке, що промовляло до вічної душі людей, у жилах яких текла фрименська кров. Він обрав це місце, бо дюна була трохи вища за інші, пустеля з її вершини справляла особливо сильне враження.

— Добре придивись, — промовив він і сповз другим схилом дюни, щоб своїм величезним тілом не загороджувати їй краєвиду.

Сіона ще раз обернулася, роздивляючись довкруги.

Лето знав, яке глибинне враження викликало в ній побачення. Крім того незначного, розмитого *знаку* цоколя вежі, не було найменшого підйому горизонту — рівнина, всюди пласка рівнина. Жодних рослин, жодних рухів живих істот. З її точки огляду було приблизно вісім кілометрів до лінії обрію. Усе за цією лінією приховувала кривизна планети.

Лето заговорив з місця, де він зупинився, під самою вершиною дюни.

— Це справжній Сар'єр. Пізнаєш його, лише перемірявши власними ногами. Це все, що зосталося від *бахр беля ма*.

— Океану без води, — прошепотіла вона.

Знову обернулася і пильно оглянула горизонт.

Не було вітру, а Лето знав, що без вітру тиша пожирає людську душу. Сіона відчувала втрату всіх звичних їй точок відліку. Вона опинилася в небезпечному просторі.

Лето глянув на чергову дюну. Просуваючись у цьому напрямку, вони дістануться низької лінії пагорбів, що колись були горами, а тепер стерлися, звівшись на купи шлаку та щебеню. Він далі тихо спочивав, дозволяючи тиші працювати замість нього. Приємно було уявити, що такі дюни тяглися, як колись, без кінця, по всій планеті. Але навіть ці нечисленні надми виродилися. Відколи на Дюні не стало справжніх коріолісових бур, Сар'єр не бачив нічого сильнішого за різкі бризи й час від часу теплові вихори, що мали тільки місцевий ефект.

Один з таких маленьких «чортових вітрів» танцював між ними й південним горизонтом, якраз посередині. Сіона провела його очима. Тоді зненацька спитала:

— Ви маєте особисту релігію?

Лето певний час обмірковував свою відповідь. Його завжди дивувало, як пустеля викликає релігійні думки.

— Ти смієш питати, чи маю я особисту релігію? — владно промовив Лето.

Не виявляючи зовнішніх ознак страху, хоч, як він знав, відчуваючи його, Сіона обернулась і глянула вниз, на нього. Відвага завжди була характерною рисою Атрідів, згадав він.

Коли вона не відповіла, Лето сказав:

— Ти, безперечно, Атрідка.

— Це ваша відповідь? — спитала вона.

— Що ти насправді хочеш знати, Сіоно?

— У що *ви* вірите!

— Хо! Питаєш про мою віру. Ну що ж, гаразд. Я вірю, що ніщо не може постати з нічого без божественного втручання.

Його відповідь заскочила її зненацька.

— Як це...

— *Natura non facit saltus*, — сказав він.

Вона труснула головою, не розуміючи фрази древньою мовою, що злетіла з його вуст.

— Природа не робить стрибків, — додав Лето.

— Що це була за мова? — спитала вона.

— Мова, якою вже ніхто не розмовляє в цілому Всесвіті.

— То навіщо ж ви її вжили?

— Щоб підштовхнути твої древні пам'яті.

— Я таких не маю! Мушу тільки знати, навіщо ви мене сюди привели.

— Щоб відкрити тобі смак минулого. Спускайся сюди й вилазь мені на спину.

Вона спершу вагалася, потім, зрозумівши даремність заперечень, з'їхала з дюни й вибралася йому на спину.

Лето чекав, коли вона стане на ньому навколішки. Це було не так, як за давніх часів. Вона не мала гаків Творця і не могла стояти в нього на спині. Він злегка підняв передні сегменти над поверхнею.

— Навіщо я це роблю? — спитала вона.

З її тону Лето зрозумів, що вона відчувається ні в сих ні в тих.

— Я хочу, щоб ти відчула, як наш народ гордо рухався по цій країні, сидючи високо на спині гігантських піщаних хробаків.

Ковзнув по дюні, під самою вершиною. Сіона бачила голограми. Вона мала теоретичні знання, але дійсність пульсувала за іншим ритмом, а Лето знав, що її серце битиметься в резонанс.

«Ах, Сіоно, — подумав він, — ти навіть не здогадаєшся, як я випробую тебе».

Лето змусив себе забути про жалість. «Я не маю права її жаліти. Якщо вона помре, то помре. Якщо хтось із них помирає, то це лише нещасний випадок, не більше».

І він мусив нагадати собі, що це стосувалося навіть Хві Норі. Просто всі не можуть померти одночасно.

Він відчув, коли Сіона почала насолоджуватися їздою верхи на його спині. Помітив легке переміщення ваги, коли вона підвелася на ноги, закинула голову назад.

Тоді він поповз по краю крученого *бархана*, разом із Сіоною втішаючись давніми переживаннями. Лето міг лише мигцем бачити рештки пагорбів на обрії попереду. Вони були як насінина минулого, що чекала там, нагадування про самодостатню силу, яка наростає в пустелі. На мить він забув, що на цій планеті, де тільки невелика частка поверхні зоставалася пустельною, динамізм Сар'єру існував у непевному довкіллі.

Хоча ілюзія минулого тут була. Він відчував це, рухаючись. «Фантазія, очевидно», — сказав він собі, зникаюча фантазія, що триватиме стільки ж, скільки і його вимушений спокій. Навіть наметений *бархан*, уздовж якого він зараз просувався, не був таким великим, як у давнину. Жодна дюна не була такою великою.

Увесь цей пустельний, *штучно збережений заповідник* раптом здався йому недоречним. Він майже зупинився на всипаній галькою поверхні між дюнами, продовжуючи, хоч і повільніше, викликати в пам'яті необхідне, щоб підтримувати систему в робочому стані. Уявляв, як обертання планети спричиняє величезні повітряні потоки, що несуть холодне й нагріте повітря до нових регіонів на величезному обширі, і за цим стежать та керують процесом маленькі супутники з іксіанськими інструментами й тарілками для фокусації тепла. Якщо монітори там, угорі, були видючими, то вони *бачили* Сар'єр як «пустельний рельєф», оточений фізичною стіною і стіною холодного повітря. Це викликало утворення льоду на краях пустелі й вимагало ще більших кліматичних змін.

Це було нелегко, тому Лето вибачав спорадичні помилки.

Знову потрапивши між дюн, він утратив почуття тонкої рівноваги, викинув з голови спогади про всипані галькою пустків'я за центральними пісками та віддався радості від свого «закам'янілого океану» з його застиглими й на вигляд нерухомими хвилями. Повернув на південь, паралельно до решток пагорбів.

Знав, що в більшості людей його захоплення пустелею викликає нехіть. Вони хвилювалися і відверталися геть. Але Сіона не могла відвернутися. Хай куди б глянула, пустеля вимагала розпізнання. Тихо їхала на його спині, та він знав, що її очі жадібно п'ють довкілля. А прастарі спогади починають здійснюватися на поверхню.

За три години він дістався до циліндричних китоподібних дюн, деякі з них були понад сто п'ятдесят кілометрів завдовжки й опускалися під кутом до домінантного вітру. Далі лежав кам'янистий прохід між дюнами, що вів до району зірчастих дюн заввишки майже чотириста метрів. Нарешті вони зайшли між переплетені дюни центрального ергу, де сталий високий тиск і повітря, заряджене електростатикою, підняли йому дух. Він знав, що та сама магія подіє й на Сіону.

— Звідси походять пісні Довгої дороги, — сказав він. — Вони чудово збереглися в Усній історії.

Сіона не відповіла, однак Лето знав, що вона почула.

Лето вповільнив темп і завів розмову з Сіоною, розповідаючи про фрименське минуле. Відчував, як жвавішає її інтерес. Але водночас чув, що й страх наростає. Навіть цоколь його Малої Цитаделі став тут невидимим. Вона не розпізнавала нічого, створеного людьми. І могла подумати, що він незначущими розмовами, неістотними речами відволікає її від чогось небезпечного.

— Тут виникла рівність між чоловіками й жінками, — сказав він.

— Рибомовки не погоджуються з тим, що жінки й чоловіки рівні, — відповіла вона.

Її голос, повний недовірливих сумнівів, був кращим локатором, ніж відчуття, як вона навпочіпки сидить у нього на спині. Лето зупинився на перехресті двох переплетених дюн і викинув із себе створений внутрішнім теплом кисень.

— Тепер усе інакше, — сказав він. — Але до чоловіків і жінок еволюція ставить різні вимоги. Однак у фрименів існувала взаємозалежність. Це сприяло рівності тут, де питання виживання може стати найбільш нагальним.

— Навіщо ви привели мене сюди? — запитала вона.

— Оглянься назад, — сказав він.

Він відчув, як вона обертається. За мить спитала:

— Що я мала побачити?

— Ми залишили якісь сліди? Можеш сказати, звідки ми прийшли?

— Зараз трохи вітряно.

— Наші сліди засипало?

— Думаю... так.

— Ця пустеля зробила нас такими, якими ми були і є, — промовив він. — Ось справжній музей наших традицій. Насправді жодну з цих традицій не було втрачено.

Лето побачив малу піщану бурю — *гіблі*, яка сунула вздовж південного горизонту. Зауважив вузькі стрічки пилу та піску, що рухалися попереду неї. Сіона, напевне, теж це бачила.

— Чому ви не кажете, навіщо привели мене сюди? — спитала вона. У її голосі відчувався страх.

— Але ж я кажу тобі.

— Не кажете!

— Чи далеко ми зайшли, Сіоно?

Вона задумалася.

— Тридцять кілометрів? Двадцять?

— Більше, — відповів він. — На власній землі я можу рухатися дуже швидко. Ти не відчувала вітру на обличчі?

— Так. — Насупилась. — То чому ви питали мене, чи далеко?

— Спустисть і стань так, щоб я міг тебе бачити.

— Навіщо?

«Добре, — подумав він. — Вірить, що я покину її тут, а сам рушу так швидко, що вона не зможе мене наздогнати».

— Спускайся, а я поясню, — сказав він.

Вона з'їхала йому зі спини й підійшла до місця, звідки могла глянути в обличчя.

— Час минає швидко, якщо чуття наповнені, — промовив він. — Ми вийшли майже чотири години тому. Здолали близько шістдесяти кілометрів.

— Чому це важливо?

— Монео вклав суху їжу в мішечок у твоїй накидці, — сказав він. — Поїж трохи, а тоді я скажу.

Вона знайшла в мішечку сухий кубик промотора й жувала його, стежачи за Лето. Це була справжня давня фрименська їжа, навіть із невеликим вмістом меланжу.

— Ти відчула своє минуле, — промовив він. — А тепер мусиш відкритися до свого майбутнього, до Золотого Шляху.

Вона ковтнула.

— Я не вірю у ваш Золотий Шлях.

— Якщо житимеш, то повіриш.

— То *це* випробування? Маєш повірити у Великого Бога Лето або померти?

— Ти не повинна вірити в мене, хай там як. Я хочу, щоб ти вірила в себе.

— То чому ж важливо, чи далеко ми зайшли?

— Тоді ти зрозумієш, скільки ще мусиш пройти.

Вона притулила долоню до щоки.

— Я не...

— Точка, у якій ти стоїш, — промовив він, — це неповторний центр Нескінченності. Озирніся довкола, збагни значення Нескінченності.

Вона глянула ліворуч і праворуч, на безмежну пустелю.

— Ми разом вийдемо з моєї пустелі, — сказав він. — Лише ми двоє.

— Ви не ходите, — глузливо зауважила вона.

— Це мовний зворот. Але *ти* йтимеш. Запевняю тебе в цьому.

Вона глянула в напрямку, звідки вони прийшли.

— Тому ви питали мене про сліди.

— Навіть якби сліди були, ти не зможеш повернутися. У Малій Цитаделі немає нічого, що можна використати, аби вижити.

— І води?

— Нічого.

Вона знайшла трубку водокишені біля свого плеча, висмоктала звідти ковток і повернула її назад. Він помітив, як старанно вона запечатала кінець трубки, але не натягла лицевого клапана на рот, хоча Лето й чув, як батько її перестерігав. Хотіла, щоб її губи були вільними для розмови.

— Кажете, що я не можу втекти від вас, — промовила вона.

— Тікай, якщо хочеш.

Вона зробила повний оберт, вивчаючи при цьому пустків'я.

— Є такий вислів про відкриті землі, — сказав він, — що один напрямок не гірший за інший. У певному сенсі, це й досі правда, та я б на це не покладався.

— Але я справді могла б вас покинути, якби захотіла?

— Свобода може виявитися дуже самотнім станом, — відповів він.

Вона вказала на крутий схил дюни, на якій вони зупинилися.

— Але я могла б тут просто спуститися вниз і...

— Я б на твоєму місці, Сіоно, не ходив би туди, де ти показуєш.

Вона гнівно зиркнула на нього:

— Чому?

— Якщо спустатися крутим схилом дюни й не по природних звивинах, пісок може зсунутися і засипати тебе.

Вона глянула вниз, на схил, поглинаючи його очима.

— Бачиш, якими гарними можуть бути слова? — спитав він.

Вона знову повернулася до його обличчя.

— Нам уже слід іти?

— Тут ти навчишся цінувати відпочинок. І чемність. Не поспішай.

— Але ж ми не маємо води, крім...

— Якщо цим дистикостом уміло користуватися, він збереже тобі життя.

— А скільки часу в нас займе...

— Твоя нетерплячість мене тривожить.

— Але в нас є лише суха їжа в моєму мішечку. Що ми їстимемо, коли...

— Сіоно! Ти помітила, що описуєш ситуацію як обопільну? Що *ми* їстимемо? *Ми* не маємо води. Чи слід *нам* іти? Скільки часу в *нас* займе?

Він відчув сухість в її роті, коли вона намагалася ковтнути слину.

— Чи можливо, що ми взаємозалежні? — спитав він.

Вона неохоче відповіла:

— Я не знаю, як тут вижити.

— А я знаю?

Вона кивнула.

— То чого я маю ділитися з тобою таким дорогоцінним знанням?

Вона знизала плечима — жалібний жест, який його зворушив. Як швидко пустеля зламала її дотеперішню горду позу!

— Я поділюся з тобою знанням, — сказав він. — А ти мусиш знайти щось цінне, чим могла б поділитися зі мною.

Вона пробігла поглядом уздовж його тіла, зупинившись на мить на плавниках, що були колись ногами й стопами, тоді повернулася до обличчя.

— Угода, укладена під загрозою, — це не угода, — сказала вона.

— Я нічого не пропоную тобі насилу.

— Є багато видів насилля.

— І я забрав тебе сюди, де ти можеш померти?

— А хіба я могла вибирати?

— Тяжко народитися Атрідом, — промовив він. — Повір мені, я знаю.

— Ви не мусите це робити так, — сказала вона.

— І тут ти помиляєшся.

Він відвернувся від неї і звивистою синусоїдою рушив униз із дюни. Чув, як вона ковзається і спотикається, йдучи слідом. Лето зупинився в тіні дюни.

— Перечекаємо тут день, — сказав він. — Ідучи вночі, використовувеш менше води.

Одним із найстрашніших слів будь-якої мови є слово «солдат». Синоніми проходять парадом крізь нашу історію: йогахні, жовнір, гусар, карібу, козак, деранзіф, легіонер, сардаукар, рибомовка. Я знаю їх усі. Вони вишикувалися рядами в моїй пам'яті, аби нагадувати мені: завжди переконайся, що маєш на своєму боці армію.

Викрадені журнали

Нарешті Айдаго знайшов Монео в довгому підземному коридорі, що сполучав східний і західний комплекси Цитаделі. Уже дві години, від самого світанку, Айдаго кружляв по Цитаделі, шукаючи мажордома, і от він, у глибині коридору, розмовляє з кимось схованим за дверним проходом. Але навіть із такої відстані Монео легко було впізнати за поставою і незмінно білим одностроєм.

Пласкам'яні стіни коридору мали тут бурштинову барву, здіймалися на висоту п'ятдесяти метрів і були освітлені лам-пострічками, увімкненими на денні години. Холодне свіже повітря проходило в ці глибини завдяки простому пристрою — вітрякам, що вільно помахували крилами, стоячи, немов гігантські виряджені фігури, на розміщених по периметру вежах. Зараз, коли сонце нагріло піски, усі крила скерувалися на північ, щоб холодне повітря вливалось в Сар'єр. Ідучи, Айдаго відчував легенький вітерець із запахом кременю.

Дункан знав, що повинен символізувати цей коридор. Він справді мав певні риси стародавньої фрименської січі. Коридор був широким, достатньо просторим, щоб помістити повіз Лето. Склепіння стелі здавалося кам'яним. Але подвійні лам-пострічки не пасували сюди. До приїзду в Цитадель Айдаго

ніколи не бачив лампострічок; *за його часів* вони вважалися непрактичними, вимагали забагато енергії, їхнє обслуговування обходилося надто дорого. Світлокулі були простішими, і їх легше було міняти. Та він уже встиг зрозуміти, що мало які речі Лето вважає непрактичними.

«*Чого хоче Лето, те хтось забезпечує*».

Коли Айдаго йшов у глибину коридору до Монео, ця думка викликала в нього зловісне почуття.

Уздовж коридору на січовий лад тяглися малі кімнати без дверей, лише тонкі завіси з червонувато-бурої тканини, що погойдувалися на вітрі. Айдаго знав, що це здебільшого помешкання молодших Рибомовок. Пізнав залу для зборів, по сусідству з нею — кімнати для переховування зброї, кухню, їдальню, сховища для різних ужиткових предметів. Побачив дещо інше, не надто приховане за завісами, те, що ще дужче розпалило його гнів.

Коли Айдаго наблизився, Монео обернувся. Жінка, з якою він розмовляв, відступила й опустила завісу, але Айдаго встиг розгледіти немолоде обличчя з владним виразом людини, звичної роздавати команди. Айдаго не розпізнав цієї командирки.

Монео кивнув, коли Айдаго зупинився за два кроки від нього.

— Вартівниці передали, що ти мене шукав, — сказав Монео.

— Де він, Монео?

— Де хто?

Монео окинув поглядом постать Айдаго знизу вгору й згори вниз, зауваживши його старомодний Атрідівський однострій, чорний із червоним яструбом на грудях, високі чоботи начищені до блиску. Цей чоловік мав *ритуальний вигляд*.

Айдаго неглибоко вдихнув і промовив кризь зіцплені зуби:

— Не починай зі мною цієї гри!

Монео відвів очі від ножа, схованого в піхвах при поясі Айдаго. Скидався на музейний екземпляр з руків'ям, садже-ним самоцвітами. Де Айдаго його знайшов?

— Якщо ти маєш на увазі Бога-Імператора... — сказав Монео.

— Де?

Монео зберіг лагідність голосу.

— Чому ти так уперто шукаєш смерті?

— Мені сказали, що ти був із ним.

— Це було раніше.

— Я знайду його, Монео!

— Не зараз.

Айдаго поклав руку на ножа.

— Я мушу вдатися до сили, щоб ти почав говорити?

— Я б тобі цього не радив.

— Де... він?

— Якщо ти так наполягаєш, він із Сіоною в пустелі.

— З твоєю дочкою?

— Є якась інша Сіона?

— Що вони роблять?

— Вона проходить випробування.

— Коли повернуться?

Монео знизав плечима, тоді спитав:

— Звідки цей недоречний гнів, Дункане?

— Що це за випробування твоєї...

— Я не знаю. Чого ти такий роздратований?

— Мене нудить від цього місця! Від цих Рибомовок! — Відвернув голову й сплюнув.

Монео оглянув коридор позаду Айдаго, згадав, як той до нього наблизився. Знаючи Дунканів, нескладно було здогадатися, що викликало в нього гнів.

— Дункане, — сказав Монео, — цілком нормально, що в підлітковому віці жінки, так само, як і чоловіки, відчувають фізичний потяг до осіб їхньої статі. Більшість із них переростає це.

— Це слід викоренити!

— Але ж це частка нашого спадку.

— Викоренити! І це не...

— Ох, заспокойся. Якщо ти спробуєш це придушити, то лише посилиш.

Айдаго люто глянув на нього.

— А ти кажеш, наче не знаєш, що діється з твоєю рідною донькою!

— Сіона проходить випробування, я ж тобі казав.

— Але що *це* має означати?

Монео затулив очі долонями й зітхнув. Опустив руки, питаючи себе, як він терпить цього дурного, небезпечного, *древнього* чоловіка.

— Це означає, що вона може там померти.

Це застало Айдаго зненацька, його гнів частково розвіявся.

— Як ти дозволив...

— Дозволив? Думаєш, я мав вибір?

— Кожна людина має вибір!

На устах Монео з'явилася гірка посмішка.

— Як це сталося, що ти куди дурніший, ніж інші Дункани?

— Інші Дункани! — сказав Айдаго. — Як померли ці інші, Монео?

— Як усі ми помираємо. Вийшли за межі свого часу.

— Ти брешеш, — процідив Айдаго крізь зціплені зуби, кісточки пальців, стиснутих на руків'ї ножа, побіліли.

Усе ще зберігаючи спокійний тон, Монео відповів:

— Як знаєш. Є межі того, що можу витримати навіть я, особливо зараз.

— Це місце прогнило! — вибухнув Айдаго й окинув поглядом коридор. — Є речі, з якими я ніколи не змирюся!

Монео вдивлявся в порожній коридор, нічого не бачачи.

— Ти *мушиш* подорослішати, Айдаго. Мушиш.

Рука Айдаго, стиснута на ножі, напружилася.

— А що *це* означає?

— Це часи вразливості. Усе, що його дратує, *усе...* слід відвернути.

Айдаго ледь стримував себе від насилля, його гнів не переходив усі межі лише через якусь дивну рису в поведінці Монео. Однак були промовлені слова, які годі пропустити повз вуха.

— Я не якийсь клятий недоросток, якого ти можеш...

— Дункане! — То був найгучніший звук, який Айдаго будь-коли чув від Монео з його лагідними манерами. Несподіванка стримала руку Айдаго, а Монео тим часом продовжував:

— Якщо твоє тіло прагне зрілості, але щось затримує його в підлітковому віці, розвивається огидна поведінка. Заспокойся.

— Чи... ти... звинувачуєш... мене... в...

— Ні! — Монео жестом вказав на коридор. — О, я знаю, що ти побачив там, позаду, але це...

— Дві жінки в пристрасному поцілунку! Думаєш, це не...

— Це не має особливого значення. Юність багатьма шляхами відкриває свій потенціал.

Айдаго погойдуючись на пальцях ніг, ледь стримувався, щоб не вибухнути.

— Я радий, що міг краще тебе вивчити, Монео.

— То й добре, бо я вивчав тебе *кілька* разів.

Монео стежив за ефектом своїх слів, за тим, як вони обкрутилися довкола Айдаго, зв'язавши його. Гхоли ніколи не могли уникнути зачарованості *іншими* — їхніми попередниками.

Айдаго заговорив хрипким шепотом:

— І що ж ти вивчив?

— Ти навчив мене багатьох цінних речей, — сказав Монео. — Ми всі намагаємося розвиватись, але якщо нас щось блокує, то можемо переносити наш потенціал у шукання або завдання болю. Підлітковий вік особливо вразливий до цього.

Айдаго схилився ближче до Монео.

— Я кажу про секс!

— Звичайно, що так.

— Ти звинувачуєш мене в підліткових...

— Усе правильно.

— Я мав би перерізати тобі...

— Ох, замовкни!

Монео не мав навичок Бене Гессерит контролювати Голосом, але він усе своє життя віддавав накази. Якась частка Айдаго у відповідь змогла лише підкоритися.

— Вибач, — сказав Монео. — Але я сьогодні неуважний, бо моя єдина дочка... — Не договорив і знизав плечима.

Айдаго двічі глибоко вдихнув.

— Ви божевільні, геть усі! Кажеш, що твоя дочка може померти, а все-таки...

— Ти дурень! — відрізав Монео. — Гадки не маєш, якими дрібними для мене є твої турботи! Ці ідіотські питання і твій самолюбний...

Урвав, труснувши головою.

— Я поступаюсь тобі, оскільки в тебе особисті проблеми, — сказав Айдаго. — Але якщо ти...

— Поступаєшся? *Ти* поступаєшся? — Монео глибоко, з дрижанням вдихнув. Це було вже занадто!

Айдаго сухо відповів:

— Я можу пробачити тобі...

— Ти! Ти варнякаєш про секс, пробачання, біль і... думаєш, що ти й Хві Норі...

— Дай їй спокій! Не вплутуй її в це!

— О так. Дай їй спокій. Облиш *цей* біль. Кохаєшся з нею і *ніколи* не думаєш про розлуку. Скажи мені, безумцю, як ти даєш собі раду перед лицем *цього*?

Збентежений Айдаго глибоко втягнув повітря. Він не підозрював, що в спокійному Монео приховується така пристрасть, але ця атака не могла бути...

— Думаєш, що я жорстокий? — спитав Монео. — Змушую тебе міркувати про речі, яких ти волів би уникати? Ха! Владиці Лето заподіювали жорстокіші речі без жодної причини, крім жорстокості!

— Ти захищаєш його? Ти...

— Я краще його знаю!

— Він тебе використовує!

- З якою метою?
- Скажи мені сам!
- Він — наша найкраща надія на увічнення...
- Збоченці нічого не увічнюють!

Монео заговорив заспокійливим тоном, але його слова вразили Айдаго:

— Скажу тобі лише раз. Гомосексуали були серед найкращих воїнів у нашій історії, берсеркерів останнього шансу. Вони були серед наших найкращих священників і священниць. Не випадково релігії вимагали целібату. Не випадково з підлітків виходили найкращі солдати.

— Це перверсія!

— Слушно. Воєначальники впродовж тисяч століть знали про перверсивну заміну сексу болем.

— І саме *це* робить Великий Владика Лето?

Монео, все ще зберігаючи спокій, сказав:

— Насилля вимагає від тебе завдавати болю і зазнавати біль. Наскільки керованішою є військова сила, яку спонукають до дії її найглибші потреби!

— Він зробив монстра і з тебе теж!

— Ти припустив, що він мене використовує, — сказав Монео. — Я дозволяю це, бо знаю, що ціна, яку він платить, значно вища за те, що вимагає від мене.

— Включно з твоєю донькою?

— *Він* не шкодує нічого. То чого повинен шкодувати я? Ох, думаю, ти розумієш це про Атрідів. Дунканам завжди *це* добре вдавалося.

— Дункани! Прокляття, я не...

— Ти просто не маєш відваги заплатити ціну, яку він вимагає, — промовив Монео.

Одним замашистим рухом Айдаго вихопив ножа з піхов і кинувся на Монео. Та хай як швидко він рухався, Монео зреагував швидше — відступив убік, поставив Айдаго підніжку й звалив його долілиць на підлогу. Айдаго рвонувся вперед,

перекотився, почав підводитися, а тоді завагався, збагнувши, що насправді він спробував напасти на Атріда. Монео був Атрідом. Шок змусив Айдаго завмерти.

Монео стояв нерухомо, дивлячись на нього згори вниз. На обличчі мажордома з'явився дивний сум.

— Якщо хочеш мене вбити, Дункане, то краще зроби це по-тай, — сказав він. — Так ти можеш досягти успіху.

Айдаго піднявся на одне коліно, рівно поставив стопу на підлозі, але так і зостався стояти, стискаючи ножа. Монео рухався так швидко, так зграбно — так... так вільно! Айдаго кашлянув.

— Як ти...

— Він уже давно нас вирощує, Дункане, багато чого в нас посилюючи. Вирощує нас заради швидкості, розуму, самовладання, чутливості. Ти... ти просто застаріла модель.

Знаєте, що часто кажуть партизани-герильяси? Твердять, що їхні повстання невразливі до економічної війни, бо вони не мають економіки й паразитують на тих, кого намагаються повалити. Дурні просто не можуть оцінити монету, якою неодмінно платять. Ця схема невблаганна у своїх дегенеративних провалах. Бачите, як це повторюється в рабовласницьких системах, у державах загального добробуту, кастових релігіях, соціалістичній бюрократії — у кожній системі, що утворює та підтримує підлеглисть. Паразитуй надто довго, і не зможеш існувати без хазяїна.

Викрадені журнали

Лето з Сіоною цілий день пролежали в тіні дюни, пересуваючись лише за сонцем. Він навчив її, як захищатися від полуденної спеки під покривалом піску — на кам'яній основі між дюнами ніколи не було надто гаряче.

Пополудні Сіона підсунулася ближче до Лето за теплом, теплом, якого — він це знав — мав у ці дні аж надміру.

Час від часу вони розмовляли. Він розповідав їй про красу звичайв фрименів, що панували колись у цій країні. Вона прагнула здобути його таємне знання.

Якось він сказав:

— Може, це видасться тобі дивним, але саме тут я найсильніше почувуюся людиною.

Ці слова не допомогли їй збагнути свою людську вразливість і те, що вона може тут померти. Навіть коли нічого не говорила, то не застібала лицевого клапана свого дистикоста.

Лето розпізнав підсвідому мотивацію такого педагогічного провалу, але знав, що безпосередньо говорити про це марно.

Пізнього пополудня, коли вечірня прохолода почала вже розповзатися над землею, він влаштував їй бенкет, частуючи піснями Довгої Дороги, не збереженими в Усній історії. Його втішило, що їй сподобалася одна з його улюблених пісень — «Лієтів марш».

— Мелодія справді стара, — сказав він, — ще з докосмічної ери Старої Терри.

— Ви б заспівали її ще раз?

Він обрав один зі своїх найкращих баритонів, голос давно покійного співака, що збирав колись заповнені концертні зали.

Цих незабутніх минулих стіна
Мене закриває від древнього дна,
Куди усі води стікають!
І бризки води, упавши туди,
Під гуркітливим потоком
Печерні шляхи прорізають.

Коли він закінчив, вона якусь мить мовчала, а тоді сказала:

— Дивна пісня, як для маршу.

— Їм вона подобалася, бо вони могли препарувати її.

— Препарувати?

— Перш ніж наші фрименські предки прибули на цю планету, ніч зазвичай була часом для пісень, легенд і віршів. Але на Дюні день довелося зарезервувати для фальшивої темряви, денного мороку в січі. А ніч стала часом, коли можна було виходити й рухатися... як ми зараз.

— Але ви казали про *препарування*.

— Що означає ця пісня? — спитав він.

— Ох. Це... просто пісня.

— Сіоно!

Вона почула гнів у його голосі й промовчала.

— Ця планета — дитя хробака, — перестеріг він її, — а цей хробак — я.

Вона відповіла напрочуд зухвало.

— То розкажіть мені, що вона означає.

— Комаха має більше свободи від свого вулика, ніж ми від нашого минулого, — сказав він. — Там є печери й усі звістки, записані в струменях потоків.

— Я більше люблю танцювальні пісні, — відповіла вона.

Це була непоштива відповідь, однак Лето вирішив витлумачити її як зміну теми. Розповів їй про весільні танці фрименок, кроки яких наслідували пилові вихори, здійснені «чортівими вітрами». Лето пишався тим, що може розповісти добру історію. З того, як захоплено вона слухала, було ясно, що бачить жінок, які стрімким вихором кружляють перед її очима, їхнє довге чорне волосся злітає в древніх рухах, безладно розсипаючись на давно мертвих обличчях.

Коли він закінчив, майже стемніло.

— Ходімо, — сказав Лето. — Ранок і вечір усе ще залишаються часами силуетів. Подивимось, чи хтось ділить з нами нашу пустелю.

Сіона пішла слідом за ним на вершину дюни, і вони оглянули навколишню пустелю, що занурювалася в темряву. Угорі над ними ширяв лише один птах, приваблений їхніми рухами. З косих розрізів на кінчиках його крил та їхньої форми Лето зрозумів, що то гриф. Він звернув на це увагу Сіони.

— Що вони їдять? — спитала вона.

— Усе мертве чи майже мертве.

Це її вразило, і вона глянула на останнє сонячне світло, яке золотило махове пір'я самотнього птаха.

Лето вів далі:

— Деякі люди досі забрідають у мій Сар'єр. Інколи музейні фримени вирушають на мандри й губляться. Вони по-справжньому годяться лише для ритуалів. А ще є окраїни пустелі та всілякі останки, покинуті моїми вовками.

Цієї миті вона відвернулася від нього, але він устиг побачити, яка пристрасть поглинає її. Сіона проходила тяжке випробування.

— У денний час пустеля не надто милосердна, — сказав він. — Це ще одна причина, чому ми подорожуємо вночі. Для фрименів образ дня — це піщаний вітер, що замітає твої сліди.

Коли вона обернулася до нього, в очах блищали сльози, але обличчя було спокійним.

— Хто живе тут тепер? — спитала вона.

— Грифи, деякі нічні тварини, нечисленні рештки рослинного життя з давніх часів, підземні мешканці.

— І це все?

— Так.

— Чому?

— Бо тут вони народились, а я дозволив їм не знати нічого кращого.

Майже повністю стемніло, лише де-не-де спалахували відсвіти, характерні для пустелі в такі моменти. Під час одного такого спалаху він пильно до неї придивився, розпізнавши, що вона досі не зрозуміла другого його послання. Знав, однак, що те послання залягатиме й гноїтиметься в ній.

— Силуети, — нагадала вона. — Що ви сподівалися знайти, коли ми піднімалися сюди?

— Можливо, якихось людей далеко від нас. Ніколи не відомо напевно.

— Яких людей?

— Я вже тобі казав.

— А що б ви зробили, якби когось побачили?

— Фримени мали звичай сприймати чужинців як ворогів, доки вони не підкинуть пісок у повітря.

Коли він це казав, темрява, наче завіса, опускалася на них. Сіона стала примарним рухом у раптовому зоряному сяйві.

— Пісок? — спитала вона.

— Підкинути пісок — це глибокий жест. Він каже: «Ми ділимо той самий тягар. Пісок — наш єдиний ворог. Це те, що ми п'ємо. Рука, що тримає пісок, не має зброї». Розумієш це?

— Ні! — зухвало збрехала вона, аби дошкулити.

— Зрозумієш, — промовив він.

Не кажучи й слова, вона рушила вздовж дуги дюни, віддаляючись від нього в гнівному викиді енергії. Лето дозволив їй далеко спуститися, зацікавлений тим, що вона інстинктивно вибрала правильний напрямок. У ній можна було відчутися здійснення з глибин пам'яті фрименських спогадів.

Вона чекала його там, де дюна перегибалася, стикаючись з іншою. Лицевий клапан її дистикоста досі був незакритим і вільно звисав. Ще не час було картати її за це. Деякі підсвідомі процеси мусили перебігати природно.

Коли він підійшов до неї, спитала:

— Цей напрямок не гірший за інший?

— Якщо ти його триматимешся, — відповів він.

Сіона глянула на зорі, а він помітив, що вона розпізнала Дороговкази, Фрименські Стріли, що вели її предків крізь цей край. Однак він знав, що це її пізнавання було переважно розумовим. Вона не досягла ще такого стану, щоб прийняти інші сили, які діяли в ній.

Лето підняв передні сегменти, щоб углядітися в зоряне світло. Вони рухалися північним напрямком, трохи збочуючи на захід, шляхом, що вів крізь Хаббанійський хребет і Пташину печеру до ергу під Фальшивою Західною Стіною і дороги до Вітряного Переходу. Уже не залишилося жодного з цих орієнтаційних пунктів. Він вдихнув холодний вітерець із запахом кременю та більшою кількістю вологи, ніж це було йому приємним.

Сіона знову рушила вперед — цього разу повільніше, тримаючись курсу, час від часу поглядаючи на зорі. Довіряла Лето, коли він підтверджував шлях, однак вела сама. Лето відчував неспокій у її насторожених думках і знав, що поставало в її свідомості. Початки незламної вірності товаришам подорожі, на яку завжди покладався її пустельний народ.

«Ми знаємо, — подумав він. — Відокремившись від товаришів, губишся між дюнами й скелями. Самотній мандрівник у пустелі помирає. Лише хробак живе тут самотньо».

Він дозволив їй доволі далеко зайти вперед, настільки, щоб скреготання його тіла об пісок при переході не було надто відчутним. Вона мусила думати про нього як про людину. Розраховував, що вона чесно з ним співпрацюватиме. Та Сіона була нестійкою, переповненою придушеним гнівом і куди більшою бунтівницею, ніж будь-хто інший, кого він випробовував досі.

Лето ковзав за нею, подумки переглядаючи розплідну програму та формуючи необхідні рішення про заміну на випадок її провалу.

З плином ночі Сіона йшла дедалі повільніше. Перший місяць дістався зеніту, а Другий високо піднявся над горизонтом, коли вона зупинилася, щоб перепочити й попоїсти.

Лето втішила ця пауза. Тертя об пісок призводило до панування черва. Повітря довкола нього було повне хімічних викидів, наслідку його температурної регуляції. Те, що він називав *«кисневим компресором»*, стабільно вентилювало, змушуючи його чітко усвідомлювати роботу протеїнової фабрики та амінокислот, потрібних його хробачому «я», щоб установити плацентарні зв'язки з людськими клітинами. Пустеля прискорювала його остаточну метаморфозу.

Сіона зупинилася поблизу гребеня зірчастої дюни.

— Це правда, що ви їсте пісок? — спитала вона, коли він наблизився.

— Правда.

Вона озирнулася довкола, оглянувши морозно-місячний горизонт.

— Чому ми не взяли сигнальних пристроїв?

— Я хотів, щоб ти дізналася дещо про власництво.

Сіона повернулася до нього. Він відчував її дихання поблизу свого обличчя. Витрачала надто багато вологи, віддаючи її сухому повітрю, однак не згадала напучування Монео. Це буде гіркий урок, без сумніву.

— Я геть вас не розумію, — сказала вона.

— А все-таки мусиш зрозуміти.

— Мушу?

— А як інакше ти маєш дати мені щось вартісне у відповідь на те, що даю тобі я?

— Що ви мені даєте? — У питанні відчувалася гіркота, підігріта дрібною прянощів з сухої їжі.

— Даю тобі шанс бути зі мною сам на сам, ділитися зі мною, а ти безтурботно проводиш цей час. Марнуєш його.

— То що там про власництво? — запитала вона.

Він відчув у її голосі втому, у ній уже гучно заявляв про себе брак води.

— За давніх часів вони були напрочуд живими, ці фримени, — сказав він, — а їхнє чуття краси обмежувалося тим, що було корисним. Я ніколи не бачив жадібного фримена.

— Що це має означати?

— За давніх днів усе, що ти брав до пустелі, було необхідним, і більше ти нічого не брав. Твоє життя вже не є вільним від речей, Сіоно, інакше б ти не спитала про сигнальні пристрої.

— А чому сигнальні пристрої не є необхідними?

— Вони б нічого тебе не навчили.

Він оминув її, рушив уперед, орієнтуючись на Дороговкази.

— Ходімо. Використаємо цю ніч нам на користь.

Вона поквапом догнала його, підійшла до закаптурованого обличчя.

— Що станеться, якщо я не вивчу вашого клятого уроку?

— Імовірно, помреш, — відповів він.

Це змусило її на якийсь час замовкнути. Ішла поруч, інколи зиркаючи на нього, ігноруючи хробаче тіло й зосередивши увагу на видимих залишках його людської суті. Згодом сказала:

— Рибомовки розповідали, що це ви віддали наказ на те парування, від якого я народилася.

— Це правда.

— Вони кажуть, що ви ведете записи й наказуєте Атрідам, з ким їм паруватися для досягнення вашої мети.

— Це теж правда.

— Отже, Усна історія правдива.

— Я думав, що ти й так, без жодних питань віриш Усній історії.

Її, однак, годі було збити з обраного шляху.

— А якщо хтось відмовиться підкоритися наказові про парування?

— Я даю широку свободу, доки є діти, яких я замовив.

— Замовив? — Вона обурилася.

— Саме так.

— Ви не можете прокрастися до кожної спальні, не можете щохвилини стежити за кожним із нас! Звідки ви знаєте, що ваші *накази* виконуються?

— Я знаю.

— Тож знаєте, що я ніколи вам не підкорюся!

— Ти хочеш пити, Сіоно?

Питання застало її зненацька.

— Що?

— Люди, які хочуть пити, говорять про воду, а не про секс.

Вона все-таки не застєгнула ротового клапана, і він подумав: *«Пристрасті Атрідів завжди були сильними, навіть коштом розсудливості»*.

Через дві години вони вийшли з дюн на метену вітром кам'янисту рівнину. Лето рухався крізь неї, Сіона трималася поруч із ним. Вона часто поглядала на Дороговкази. Зараз обидва місяці низько стояли над горизонтом, а їхнє світло відкидало довгі тіні за кожним валуном.

До певної міри, Лето було навіть легше перетинати таку місцевість, ніж піщану. Тверда кам'яна основа була кращим провідником тепла, ніж пісок. Він міг розпластатися на камені й полегшити працю своїм хімічним фабрикам. Йому не заважали ні дрібні камінці, ні навіть чималі брили.

Зате Сіона мала більше клопоту й кілька разів ледь не підвернула щиколотку.

Він подумав, що рівнина може бути складною для людей, незвичних до неї. Опинившись на голій землі, вони бачать велику пустку, моторошне місце, особливо при місячному світлі. Далекі дюни, відстань до яких, здавалося, не змінювалася, хай скільки пройшов мандрівник, — цілковита порожнеча, як не рахувати начебто споконвічного вітру, кількох кам'яних брил і, коли глянути вгору, немилосердних зірок. Це була пустеля пустелі.

— От де фрименська музика набула вічної самотності, — сказав він, — не на дюнах. Тут справді вчишся думати, що небеса мусять бути звуком проточної води й полегшею — будь-якою полегшею — від цього нескінченного вітру.

Навіть це не нагадало їй про лицевий клапан. Лето почав утрачати надію.

Коли їх застав ранок, вони вже далеко пройшли рівниною.

Лето зупинився біля трьох великих брил, тісно притиснутих разом. Одна з них була навіть вищою за Лето. Сіона на мить сперлася об нього, цей жест трохи додав Лето надії. Вона відразу ж відсунулася і вибралася на найвищу брилу. Він стежив, як вона там обертається, вивчаючи ландшафт.

Навіть не дивлячись туди, Лето знав, що вона бачить: піщана курява в повітрі, наче імла, закривала схід сонця. Усе інше — лише рівнина й вітер.

Камінь під ним був холодним від свіжості пустельного ранку. Через холод повітря стало значно сушішим, і йому було приємно. Якби не Сіона, він пішов би далі, але вона помітно виснажилася. Ще раз сперлася об нього, спустившись із брили. Минула майже хвилина, перш ніж він зрозумів, що вона до чогось прислухається.

— Що ти чуєш? — спитав він.

— У вас там грюкає всередині, — сонно промовила вона.

— Вогонь ніколи повністю не гасне.

Це її зацікавило. Вона відсунулася від його боку та обійшла довкола, щоб глянути в обличчя.

— Вогонь?

— У середині кожної живої істоти палає вогонь. У когось повільніший, у когось швидший. Мій — гарячіший, ніж у більшості.

Вона міцно охопила плечі, скоцюрбившись від холоду.

— То ви не мерзнете?

— Ні, але ти, як я бачу, змерзла. — Він частково втягнув обличчя в каптур, утворивши заглибину в нижній частині першого сегмента.

— Це майже як гамак, — сказав він, дивлячись униз. — Якщо скрутишся там клубочком, буде тепло.

Вона без вагань прийняла його запрошення.

Хоч він і готував її до цього, усе ж виявив, що ця довірливість його зворушила. Мусив змагатися з почуттям жалю, куди сильнішим, ніж будь-яке пережите ним до того, як зустрів Хві. Але тут не було місця жалоцям, нагадав він собі. Поведінка Сіони свідчила, що, найімовірніше, дівчина тут помре. Він мусив приготуватися до прикrostі.

Сіона затулила обличчя рукою, заплющила очі й провалилася в сон.

«Ніхто ніколи не мав стільки вчорашніх днів, як я», — нагадав він собі.

Він знав, що із загальноприйнятого людського погляду те, що він тут робить, може здатися жорстоким і безсердечним. Мусив внутрішньо зміцнитися, відступивши у свої пам'яті, цілеспрямовано вибираючи помилки нашого спільного минулого. Безпосередній доступ до людських помилок був зараз його найбільшою силою. Знання помилок навчило його здійснювати довгострокове корегування. Він мусив постійно усвідомлювати наслідки. Якщо наслідки загубляться або ж зостануться нерозкритими, урок згаяно намарно.

Але що більше наближався він до того, щоб стати піщаним хробаком, то тяжче було йому ухвалювати рішення, які інші назвали б нелюдськими. Колись він легко це робив. Однак тепер, коли його людяність спливала, людські турботи дедалі сильніше наповнювали його.

У колиці нашого минулого я лежав на спині в такій плиткій печері, що міг просуватися нею лише поповзом, а не накарачках. Там, у танці світла смоляного факела, я малював на стінах і стелі тварин, на яких ми полювали, і душі мого народу. Як же просвітлює цей погляд назад крізь ідеальне коло в древній боротьбі за те, щоб піймати видиму частку душі. Постійно вібрує цей заклик: «Ось я!» Знаючи про великих художників, що прийшли пізніше, я придивлявся до відтисків долонь і плавного руху м'язів, мальованих на камені деревним вугіллям і рослинними барвниками. Наскільки ми більші, ніж звичайні механічні події! А моє антицивілізаційне «я» питає: «Чому вони не хочуть покинути печеру?»

Викрадені журнали

Запрошення зайти до Монео в його робочий кабінет надійшло до Айдаго пізнього пополудня. Весь день Айдаго просидів у роздумах на підвісному дивані у своїй кімнаті. Кожна думка починалася зі згадки, як легко Монео вранці кинув його на підлогу коридору.

«Ти лише застаріла модель».

З кожною такою думкою Айдаго почувався приниженим. Відчував, як гасне його воля до життя, залишаючи сам попіл там, де перегорів гнів.

«Я тільки носій певної кількості придатної сперми, і нічого більше», — подумав він.

Це була думка, що тягла за собою або смерть, або гедонізм. Відчував, як роздратування навмання проколює його колючкою, дзьобаючи з усіх боків.

Юна вісниця в чепурному синьому однострої була лише черговою колючкою. Ввійшла після тихої відповіді на її стук

та зупинилася під аркоподібним входом із передпокою. Чекала, вагаючись й оцінюючи його настрій.

«*Як швидко розносяться звістки*», — подумав він.

Бачив, як вона стоїть, обрамлена аркою входу, втілення суті Рибомовок — чуттєвіша за інших, але не надто відверто сексуальна. Синій однострій не приховував зграбних стегон, пружних грудей. Він глянув на її пустотливе личко під гривкою білявого волосся — стрижка аколітки.

— Монео послав мене до вас, — сказала вона. — Він просить, щоб ви прийшли до нього в робочий кабінет.

Айдаго кілька разів бував у цьому кабінеті, але досі найкраще пам'ятав його таким, яким побачив уперше. Увійшовши в кімнату, збагнув, що Монео проводить тут більшу частину свого часу. Там стояв стіл із темно-коричневого дерева з витонченими золотими прожилками, розміром приблизно два метри на метр, на низьких товстих ніжках, оточений довкола сірими подушками. Айдаго вразило, який цей стіл рідкісний і вартісний, вибраний за свій витриманий стиль. Стіл і подушки такого ж сірого кольору, як підлога, стіни й стеля, — оце й усі меблі.

Зважаючи на владу, яку мав мешканець цієї кімнати, приміщення можна було назвати малим: площею не більше ніж п'ять на чотири метри, зате з високою стелею. Світло падало з двох вузьких вікон, розташованих одне навпроти другого на коротших стінах. Вікна зі значної висоти дивилися назовні: одне — на північно-західну окраїну Сар'єру й довколишню зелену облямівку Забороненого Лісу, друге — на південний захід, на перекочування дюн.

Контраст.

Стіл додав цікаву нотку до цієї початкової думки. Розкидані на ньому предмети наче мали втілювати й демонструвати ідею *безладу*. Тонкі аркуші кристалічного паперу майже цілком покривали стіл, тільки де-не-де залишаючи проблеск дерева. Частина цих аркушів була дрібно задрукована. Айдаго розпізнав слова на галаху та чотирьох інших мовах, зокрема й рідкісній

проміжній мові Перта. Частина аркушів містила нарисовані плани, деякі з них були покриті квапливими мазками пензля в замашистому стилі Бене Гессерит. Найцікавішими ж були згорнуті в білі сувої приблизно метрової довжини тривимірні роздруківки з нелегального комп'ютера. Він підозрював, що термінал прихований за панеллю однієї зі стін.

Юна вісниця Монео кашлянула, щоб вивести Айдаго із задуми.

— Що мені переказати Монео у відповідь? — спитала вона. Айдаго втупився їй в обличчя.

— Ви хотіли б завагітніти від мене? — спитав він.

— Командире! — Вона, очевидно, була шокована не стільки його словами, скільки тим, що вони прозвучали *non sequitur*¹ — ні сіло ні впало.

— Ах, так, — промовив Айдаго. — Монео. Що ми скажемо Монео?

— Він чекає вашої відповіді, Командире.

— Чи справді є якийсь сенс у моїй відповіді? — спитав Айдаго.

— Монео звелів мені повідомити, що він хоче поговорити з вами й леді Хві водночас.

Айдаго відчув непевний підйом зацікавлення.

— Хві з ним?

— Її викликали, Командире. — Вісниця знову кашлянула. — Командир бажає, щоб я відвідала його пізніше, цієї ночі?

— Ні, однак дякую. Я змінив рішення.

Він подумав, що вона добре приховала розчарування, але голос став офіційно формальним.

— Мені переказати Монео, що ви прийдете?

— Так. — Він відпустив її помахом руки.

Після її відходу міркував, чи не проігнорувати цей виклик. Але його цікавість наростала. Монео хоче поговорити з ним у присутності Хві? Навіщо? Думає, що це змусить Айдаго до

¹ Без зв'язку з попереднім (*лат.*).

втечі? Він ковтнув слину. Зі згадкою про Хві порожнеча в його грудях наповнилася. Цю звістку не можна проігнорувати. Якась страшна сила пов'язала його з Хві.

Підвівся, його м'язи закликали від довгого сидіння. Його гнала цікавість і в'язь тієї сили. Вийшов до коридору, не звернув уваги на зацікавлені погляди вартівниць, повз яких проходив, — і та непоборна внутрішня сила потягла його до робочого кабінету Монео.

Коли Айдаго ввійшов до кімнати, Хві вже була там. Зайняла місце за протилежним від Монео кінцем захищеного стола, підбгавши ніжки в червоних кімнатних черевичках під сіру подушку. Ледь Айдаго встиг роздивитися, що Хві вдягнена в довгу коричневу сукню з плетеним зеленим поясом, як вона обернулася, і він не міг уже бачити нічого, крім її обличчя. Її губи беззвучно промовили його ім'я.

«Навіть вона вже чула», — подумав він.

Як не дивно, ця думка додала йому сил. Усі його сьогоднішні міркування почали по-новому переформовуватися в його свідомості.

— Прошу, сідай, Дункане, — сказав Монео. Жестом вказав на подушку поруч із Хві. Його голос звучав якось дивно, запинаючись, з інтонаціями, які мало хто, крім Лето, помічав у нього. Не відривав погляду від заваленого паперами столу. Надвечірнє сонячне проміння кидало на цей балаган схожу на павука тінь від золотого преспап'є у формі фантастичного дерева з самоцвітами плодів, що здіймалося над полум'яно-кристалічною горою.

Айдаго сів на подушку, дивлячись, як Хві очима слідкує за тим, як він сідає. Потім вона перевела погляд на Монео, а Дункан помітив на її обличчі гнів. Звичний білий однострій Монео був розстебнутий зверху, відкриваючи поморщену шию й частку підгорля. Айдаго глянув йому в очі, змушуючи розпочати розмову.

Монео відповів на його погляд, зауваживши, що Айдаго досі одягнений у той самий чорний однострій, що й уранці.

Спереду навіть залишився невеликий брудний слід, після того як Монео кинув його на підлогу в коридорі. Проте Айдаго не мав уже древнього Атрідівського ножа. Це стурбувало Монео.

— Те, що я зробив зранку, непростиме, — сказав Монео. — Тому я й не прошу прощення. Просто прошу, щоб ти спробував зрозуміти.

Як помітив Айдаго, Хві не здивував такий вступ. Можна було зрозуміти, про що розмовляли ці двоє до його приходу.

Айдаго не відповів, і Монео продовжив:

— Я не мав права вселити в тебе почуття меншовартості.

Слова й поведінка Монео здалися Айдаго дивними. Він досі відчував, що ним маніпулюють, що він декласований і потрапив не у свій час, але більше не підозрював, що Монео з ним грається. Щось звело мажордома до кам'янистого підґрунтя щирості. Це усвідомлення поєднало всесвіт Лето, смертоносний еротизм Рибомовок, незаперечну чесність Хві — *усе* — у новий взаємозв'язок, форму, яку Айдаго відчував, що зрозумів. Так, наче вони троє у цій кімнаті були останніми справжніми людьми у всьому Всесвіті. Він заговорив із нецирим самозасудженням:

— Ти цілком мав право оборонятися, коли я на тебе напав. Мене тішить, що ти виявився спроможним на це.

Айдаго повернувся до Хві, але, перш ніж устиг щось сказати, Монео промовив:

— Ти не мусиш мене виправдовувати. Думаю, що її невдоволення мною незламно тверде.

Айдаго труснув головою:

— Невже всі тут знають, що я скажу, раніше, ніж я це скажу, і що я відчуваю, раніше, ніж я це відчую?

— Це одна з твоїх чудових рис, — відповів Монео. — Ти не приховуєш своїх почуттів. Ми, — тут він знизав плечима, — мусимо бути обережнішими.

Айдаго глянув на Хві:

— Він каже й за тебе теж?

Вона поклала руку на долоню Айдаго.

— Я сама кажу за себе.

Монео аж витягся, щоб краще роздивитися їхні сплетені руки, тоді знову опустився на подушку:

— Вам не слід цього робити.

Айдаго міцніше стиснув руку, відчуваючи, що вона відповідає йому тим самим.

— Перш ніж хтось із вас питає, — сказав Монео, — моя дочка і Бог-Імператор ще не повернулися з випробування.

Айдаго відчув, яких зусиль коштував Монео його спокійний тон. Хві теж почула це.

— Рибомовки кажуть правду? — запитала вона. — Сіона помере, якщо провалиться?

Монео мовчав, але його обличчя стало кам'яним.

— Це як випробування Бене Гессерит? — спитав Айдаго. — Муад'Діб казав, що метою випробувань Сестринства є перевірка, чи ти людина.

Рука Хві затремтіла. Айдаго відчув це й глянув на неї.

— Вони й тебе випробовували?

— Ні, — відповіла Хві, — але я чула, як молоді сестри розмовляли про це. Казали, що ти мусиш пройти крізь найвищу муку, не втративши при цьому почуття власного я.

Айдаго знову перевів погляд на Монео, зауваживши, що жилка під лівим оком мажордома нервово затіпалася.

— Монео, — зітхнув Айдаго, вражений раптовим розумінням. — Він випробовував тебе!

— Я не хочу обговорювати випробування, — промовив Монео. — Ми тут, аби вирішити, що робити з вами обома.

— Хіба ж це залежить не від нас? — спитав Айдаго. Відчув, що рука Хві стала слизькою від поту.

— Це залежить від Бога-Імператора, — сказав Монео.

— Навіть якщо Сіона провалиться? — спитав Айдаго.

— Особливо тоді!

— Як він тебе випробовував? — спитав Айдаго.

— Він показав мені короткий фрагмент того, як це — бути Богом-Імператором.

— І?

— Я побачив стільки, скільки зумів.

Рука Хві конвульсивно стиснула долоню Айдаго.

— Це правда, що ти був колись бунтівником, — промовив Айдаго.

— Я почав із любові та молитви, — сказав Монео. — Потім перетворився на гнів і бунт. Тоді став тим, кого ви зараз бачите. Я розпізнав свій обов'язок і виконую його.

— Що він з тобою зробив? — запитав Айдаго.

— Він процитував молитву мого дитинства: «Відаю своє життя на посвяту за більшу славу Бога», — задумливим голосом промовив Монео.

Айдаго помітив, як завмерла Хві, втупившись поглядом в обличчя Монео. Про що вона думала?

— Я підтвердив, що такою була моя молитва, — вів далі Монео. — А Бог-Імператор спитав мене, чи я відречуся, якщо мого життя не вистачить. Крикнув мені: «Що твоє життя, якщо ти шкодуєш більшого дару?»

Хві кивнула, проте Айдаго лише розгубився.

— Я почув правду в його голосі, — сказав Монео.

— Ти Правдомовець? — спитала Хві.

— Під владою відчаю — так, — відповів Монео. — Але тільки тоді. Клянуся, що він сказав мені правду.

— Дехто з Атрідів мав силу Голосу, — пробурмотів Айдаго. Монео заперечно хитнув головою.

— Ні, це було правдою. Він сказав мені: «Дивлюся зараз на тебе і, якби міг зронити сльозу, зробив би це. Вважай, що бажання — це дія!»

Хві нахилилася вперед, майже торкнувшись стола.

— Він не може плакати?

— Піщаний черв, — прошепотів Айдаго.

— Що? — Хві повернулася до нього.

— Фримени вбивали піщаних черв'їв водою, — сказав Айдаго. — Утопивши, робили з них есенцію прянощів для релігійних оргій.

— Але Владика Лето ще не перетворився повністю на піщаного черва, — зауважив Монео.

Хві опустилася на подушку й глянула на Монео.

Айдаго замислено стис губи. Чи Лето не мав фрименського упередження проти сліз? Фрименів завжди обурювало марнування вологи. *«Віддавати воду мертвим»*.

Монео звернувся до Айдаго.

— Сподіваюся, ти зрозумієш. Владика Лето сказав своє слово. Ви з Хві мусите розлучитися і ніколи не бачити одне одного.

Хві забрала руку з долоні Айдаго.

— Ми знаємо.

Айдаго заговорив із гіркотою відречення:

— Ми знаємо його силу.

— Але ви його не розумієте, — сказав Монео.

— Я нічого не хочу більше, ніж цього, — озвалася Хві. Поклала руку на плече Айдаго, щоб заспокоїти. — Ні, Дункане. Тут немає місця нашим бажанням.

— Можливо, ти мала б молитися йому, — сказав Айдаго.

Вона стрімко обернулася і глянула на нього. Дивилася й дивилася, аж доки він не опустив очей. Коли заговорила, її голос звучав наспівно, тоном, якого Айдаго ніколи досі в неї не чув:

— Мій дядько Малкі повсякчас казав, що Владика Лето ніколи не відповідає на молитви. Він казав, що Владика Лето розглядає молитви як форму примусу, форму насилля стосовно обраного бога, наказ безсмертному, що він має робити: *«Дай мені чудо, Боже, бо не вірую в тебе»*¹.

— Молитва як *гібрис*², — сказав Монео. — Заступництво на вимогу.

¹ Парафраз Євангелія від Івана, 4:48.

² Зухвалість, пиха (*давньогр.*).

— Як він може бути богом? — з натиском промовив Айдаго. — Адже сам зізнався, що не є безсмертним.

— Зацитую Владика Лето про це, — сказав Монео. — «Я — увесь Бог, якого необхідно бачити. Я слово, що стало чудом. Я — це всі мої предки. Хіба ж цього чуда не досить? Чого більше можна хотіти? Спитайте себе, чи є більше чудо?»

— Порожні слова, — глузливо відповів Айдаго.

— Я теж глузував із нього, — промовив Монео. — Кидав його ж власні слова з Усної історії: «Віддайте на посвяту за більшу славу Бога!»

Хві перехопило подих.

— Він сміявся з мене, — вів далі Монео. — Сміявся і питав, як я можу віддати те, що вже належить Богу?

— Ти був розгніваний? — спитала Хві.

— О так. Він побачив це й пообіцяв, що розповість мені, як віддати на посвяту за цю славу. Він сказав: «Можеш помітити, що ти — у кожній частці таке ж велике чудо, як і я».

Монео відвернувся і виглянув у вікно ліворуч від нього.

— Боюся, що мій гнів зробив мене глухим і я був цілковито не готовим.

— Ох, він хитромудрий, — завважив Айдаго.

— Хитромудрий? — Монео глянув на нього. — Я думаю інакше, не так, як ти маєш на увазі. Думаю, що Владика Лето в цьому сенсі не більш хитромудрий, ніж я.

— Неготовий до чого? — спитала Хві.

— До ризику, — відповів Монео.

— Але ж ти дуже ризикував, розгнівавшись, — промовила вона.

— Не так, як він. Бачу по твоїх очах, Хві, що ти зрозуміла. Його тіло відштовхує тебе?

— Більше ні, — відповіла вона.

Айдаго розлючено заскреготів зубами.

— Він мені огидний!

— Коханий, тобі не можна казати такі речі, — озвалася Хві.

— А тобі не можна називати його коханим, — зауважив Монео.

— Ти волів би, щоб вона навчилася кохати когось більш масивного й лютого, ніж будь-коли снилося барону Харконне-ну, — промовив Айдаго.

Монео стиснув губи, а тоді сказав:

— Владика Лето розповідав мені про цього злого стариганя з твого часу, Дункане. Не думаю, що ти зрозумів свого ворога.

— Він був товстим, страхітливим...

— Він був ловцем вражень, — промовив Монео. — Його повнота була побічним ефектом, а потім, можливо, цікавою розвагою, бо це ображало людей, а він любив когось ображати.

— Барон поглинув лише кілька планет, — сказав Айдаго, — а Лето поглинає Всесвіт.

— Коханий, прошу! — запротестувала Хві.

— Дозволь йому висловитися, — промовив Монео. — Коли я був молодим неуком, точнісінько як моя Сіона і цей бідний дурник, то теж так казав.

— Тому ти дозволив своїй доньці піти на смерть? — різко спитав Айдаго.

— Коханий, це жорстоко, — сказала Хві.

— Дункане, однією з твоїх вад завжди було прагнення істерії, — відповів Монео. — Попереджаю тебе, що нецтво переростає в істерію. Твої гени дають тобі життєву силу, і ти можеш надихнути навіть декого з Рибомовок, але з тебе поганий лідер.

— Не намагайся мене розгнівати, — сказав Айдаго. — Я знаю, що нападати на тебе — не найкращий вчинок, але не змушуй мене заходити занадто далеко.

Хві намагалася стиснути долоню Айдаго, але він відсунувся від неї.

— Я знаю своє місце, — продовжив Айдаго. — Я — придатний послідовник. Можу носити Атрідівське знамено. Зелене й чорне на моїй спині!

— Негідні утримують владу за допомогою істерії, — промовив Монео. — Атрідівське мистецтво — це мистецтво правити без істерії, мистецтво відповідальності за використання влади.

Айдаго відкинувся назад і різко підвівся.

— І коли це твій клятий Бог-Імператор відповідав за щось?

Монео глянув на свій захарашений стіл і заговорив, не піднімаючи очей:

— Він відповідає за те, що зробив із собою. — Монео підняв очі, його погляд був крижаним. — Дункане, ти не маєш відваги довідатися, навіть він це з собою зробив!

— А ти маєш? — спитав Айдаго.

— Коли я був дуже сердитим, — сказав Монео, — а він побачив себе моїми очима, то спитав: «Як ти смієш на мене ображатися?» І тоді, — Монео ковтнув слину, — він зробив так, що я глянув на жажіття... яке він бачив. — На очах Монео виступили сльози, потекли йому по щоках. — Я міг тільки втішатися тим, що не мусив ухвалювати рішення... що міг вдовольнитися тим, аби бути послідовником.

— Я відчула його, — прошепотіла Хві.

— То ти розумієш? — спитав її Монео.

— Ще не бачивши нічого, я зрозуміла, — сказала вона.

Монео тихим голосом проказав:

— Я ледь не помер через це. Я... — Здригнувся, тоді глянув на Айдаго. — Ти не смієш...

— До дідька вас усіх! — відрізав Дункан. Відвернувся і стрімко вийшов із кімнати.

Хві провела його поглядом, повним страждання.

— Ох, Дункане, — прошепотіла вона.

— Бачиш? — спитав Монео. — Ти помилялася. Ні ти, ні Рибомовки не змогли пом'якшити його. Але ти, Хві, лише посприяла його знищенню.

Хві повернула страдницьке обличчя до Монео.

— Я більше не зустрічатимусь із ним, — сказала вона.

Перехід назад до свого помешкання видався для Айдаго найтяжчим з усього, що він пам'ятав. Намагався уявити, що його обличчя — пласталева маска, яка сковує риси, приховуючи внутрішню бурю. Жодна вартівниця, яку він минав, не мала помі-

тити його болю. Він не знав, що більшість із них безпомилково відгадувала його емоції та співчувала командирі. Усі вони вислухали короткі виклади про Дунканів і навчилися добре їх читати.

У коридорі біля свого помешкання Айдаго зіткнувся з Нейлою, що повільно рухалася йому назустріч. Щось у її обличчі, виразі нерішучості та втрати, на мить його затримало і майже вивело з внутрішнього зосередження.

— Подруго? — покликав він, зупинившись за кілька кроків від неї.

Вона глянула на нього з виразом розпізнавання на квадратному обличчі.

«Який же дивний вигляд у цієї жінки», — подумав він.

— Я більше не Подруга, — сказала вона й пройшла повз нього коридором.

Айдаго обернувся на підборах і дивився, як та віддаляється, — масивні плечі, тяжке відчуття страшної мускулатури.

«Навіщо її вивели?» — міркував він.

Але ця думка швидко промайнула. Його власні турботи повернулися з куди більшою силою. Він ступив кілька кроків до дверей, увійшов до свого помешкання.

Усередині він якусь мить стояв, опустивши стиснуті в кулаках руки.

«Більше ніщо мене не пов'язує з жодним часом», — подумав він. Як не дивно, ця думка не давала йому полегшення. Проте знав: те, що він зробив, звільнить Хві від кохання до нього. Його принизили. Невдовзі вона думатиме про нього лише як про малого дратівливого дурника, бранця власних емоцій. Відчував, що він щезає з її нагальних турбот.

«І цей бідний Монео!»

Айдаго відчував, що сформувало гнучкого мажордома. *Обов'язок і відповідальність.* Яка безпечна пристань у часи тяжких рішень.

«Я теж колись був таким, — подумав Айдаго. — Але це було в іншому житті, за інших часів».

Час від часу Дункани питають мене, чи розумію я екзотичні ідеї з нашого минулого? А якщо розумію, то чому не можу їх пояснити? Дункани вірять, що знання детерміноване. Я ж намагаюся розповісти їм, що всі слова пластичні. Образи слів починають деформуватися в мить їхнього промовляння. Ідеї, вбудовані в мову, потребують саме цієї конкретної мови для свого висловлення. Саме це є квінтесенцією слова «екзотичний». Бачите, як воно починає деформуватися? Переклад судомиться в присутності екзотичного. Галах, яким я говорю, нав'язує себе. Це зовнішня рамка взаємозв'язків, особлива система. Небезпека чаїться у всіх системах. Системи охоплюють невивчені вірування своїх творців. Прийми систему, погодься з її переконаннями — і цим ти допоможеш посилити опір змінам. Чи послужать якійсь меті мої пояснення Дунканам, що для деяких речей не існує мов? Ах! Але Дункани вірять, що я володію всіма мовами.

Викрадені журнали

Минули два повні дні та дві ночі, а Сіона так і не здогадалася запечатати лицеву маску, втрачаючи дорогоцінну воду з кожним подихом. Знадобилося фрименське напучування дітям, аби вона згадала батькові слова. Лето врешті заговорив до неї на третій ранок їхнього переходу, коли вони зупинилися в тіні валуна на шмаганій вітром рівнині ергу.

— Бережи кожен подих, бо він забирає тепло й вологу твого життя, — промовив Лето.

Знав, що їм доведеться провести на ергу ще три дні та три ночі, перш ніж вони дістануться води. Настав уже п'ятий ранок, відколи вони покинули вежу Малої Цитаделі. Уночі ввійшли між невисокі піщані насипи. Це не були дюни, але попереду

можна було розгледіти і дюни, і навіть рештки Хаббанійського хребта, видимого як тонка далека уривчаста лінія, якщо знати, куди дивитися. Тепер Сіона опускала ротовий клапан свого дистикоста, лише щоб виразно говорити. І говорила почорнілими та скривавленими губами.

«У неї спрага відчаю, — подумав він, дозволяючи своїм чуттям вивчити місцевість довкола. — *Невдовзі вона дійде до моменту кризи*». Чуття підказували йому, що вони й досі самі на краю рівнини. Світанок настав лише хвилину тому. Низькі сонячні промені відбивалися від пилових стовпів, що викручувалися, здіймалися й опускалися під нескінченним вітром. Його чуття відфільтрували вітер, давши змогу почути інші звуки: тяжке дихання Сіони, шурхіт, з яким дрібний пісок сипався з валуна біля них, шум від тертя його масивного тіла об тонкий шар піску.

Сіона відсунула вбік лицеву маску, але долонею тримала її наготові, щоб швидко повернути на місце.

— Скільки ще потрібно часу, щоб ми дійшли до води? — спитала вона.

— Три ночі.

— Немає кращого напрямку?

— Немає.

Вона почала цінувати фрименську ошадливість при передачі важливої інформації. Жадібно висмоктала кілька крапель зі своєї водокишені.

Лето розпізнав послання, вкладене в ці рухи, — знайомий жест фрименів в *екстремальних* умовах. Тепер Сіона повністю усвідомлювала спільний досвід своїх предків, *патієх*, спрагу на краю смерті.

Кілька крапель у водокишені закінчилися. Він почув, як вона всмоктує повітря. Повернула маску на місце й сказала приглушеним голосом:

— Я не впораюся, так?

Лето заглянув їй в очі, помітив там ясність думок, викликану близькістю смерті, проникливу свідомість, якої рідко вдається

досягти інакше. Ця свідомість підсилювала лише те, що було потрібне для виживання. Сіона занурилася в *тедах ріагрімі*, муку, що відкриває розум. Невдовзі доведеться ухвалити остаточне рішення, яке, їй здавалося, вона вже ухвалила. З цих ознак Лето знав, що тепер мусить ставитися до Сіони з надзвичайною чемністю. Він повинен щиро відповісти на кожне питання, бо в кожному з них чаїться присуд.

— Не впораюсь? — наполягала вона.

У її відчаї все ще лишалася тінь надії.

— Нема нічого певного, — сказав він.

Її відповідь довела її до розпачу.

Це не було заміром Лето, але він знав, як часто трапляється, що точну, хоч і двозначну відповідь приймають за підтвердження найглибших страхів.

Вона зітхнула.

Спробувала ще раз приглушеним маскою голосом.

— Ви мали якісь особливі наміри щодо мене в розплідній програмі.

Це не було питанням.

— Усі люди мають наміри, — відповів він їй.

— Але ви хотіли моєї повної згоди.

— Це правда.

— Як ви могли очікувати згоди, знаючи, що я все у вас ненавиджу? Будьте зі мною щирим!

— Тринога згоди опирається на бажання, дані та сумніви. Точність і чесність не мають із цим нічого спільного.

— Будь ласка, не сперечайтесь зі мною. Ви ж знаєте, що я помираю.

— Я надто тебе шаную, щоб сперечатися.

Він трохи підняв передні сегменти, вивчаючи вітер. Той уже ніс денну спеку, але й надто багато вологи, щоб бути йому приємним. Це нагадало Лето: що більше він наказував контролювати погоду, то сильніше вона вимагала контролю. Абсолютно лише тяжіли до неясності.

— Ви кажете, що не сперечаєтеся зі мною, але...

— Суперечка зачинає двері чуттів, — промовив він, опускаючись назад на землю. — Вона завжди маскує насилля. Суперечка, що надто затягується, неодмінно призводить до насилля. Я не маю жодних насильницьких намірів стосовно тебе.

— Що ви маєте на увазі під бажанням, даними й сумнівами?

— Бажання зближує учасників. Дані визначають межі їхнього діалогу. Сумніви формують питання.

Вона підійшла ближче, щоб глянути йому в очі менш ніж із метрової відстані.

«Як дивно, — подумав він, — що така ненависть може настільки суміщатися з надією, благоговінням і страхом».

— Ви можете врятувати мене?

— На це є спосіб.

Сіона кивнула, а він зрозумів, що вона зробила неправильний висновок.

— Ви хочете виміняти *це* за мою згоду! — звинуватила вона його.

— Ні.

— Якщо я пройду ваше випробування...

— Це не моє випробування.

— Чиє ж?

— Воно походить від наших спільних предків.

Сіона опустила ся, сіла на холодний камінь і мовчала, ще не готова просити відпочинку у виступі його теплого переднього сегмента. Лето подумав, що от-от з її горла вирветься тихий крик. Зараз працюють її сумніви. Вона вже почала міркувати, чи він справді пасує до її образу Великого Тирана. Глянула на нього з тією жорстокою ясністю, яку він уже в неї розпізнав.

— Що змушує вас чинити так, як ви чините?

Питання було добре сформульоване. Він відповів:

— Моя потреба рятувати людей.

— Яких людей?

— Моє визначення набагато ширше, ніж у будь-кого іншого, навіть Бене Гессерит, які вірять, наче це вони визначили, що таке бути людиною. Я звертаюся лише до вічного зв'язку всього людства, незалежно від означень.

— Ви намагаєтеся сказати... — У роті Сіони надто пересохло, їй складно було говорити. Спробувала зібрати слину. Лето бачив ці рухи під її лицевою маскою. Але питання, поставлене нею, було очевидним, і він не чекав продовження.

— Без мене не існувало б жодних людей, ніде, нікого. А дорога до цього вимірання була б огиднішою за твої найбільш дикі фантазії.

— Ваше *гадане* передзнання, — глузливо сказала вона.

— Золотий Шлях усе ще стоїть відкритим, — відповів він.

— Я вам не вірю!

— Бо ми не рівні?

— Так!

— Але ми взаємозалежні.

— Що вам потрібно від мене?

«*Ах, крик юності, непевної своєї життєвої ніші.* — Він відчув силу таємних зв'язків залежності та змусив себе лишатися суворим. — *Залежність виховує слабкість!*»

— Ти — це Золотий Шлях, — сказав він.

— Я? — Це був заледве шепіт.

— Ти читала журнали, які викрала в мене, — промовив він. — У них є я, але де ж ти? Глянь, що я створив, Сіоно. А ти, ти не можеш створити нічого, крім себе самої.

— Слова, ще хитріші слова!

— Я не страждаю від того, що мені поклоняються, Сіоно. Страждаю від того, що мене ніколи не оцінюють належно. Можливо... Ні, я не посмію сподіватися на тебе.

— Яка мета цих журналів?

— Їх записує іксіанська машина. Одного дня в далекому майбутньому журнали знайдуть. Вони змусять людей думати.

— Іксіанська машина? Ви протиставилися Джигаду!

— У цьому теж є свій урок. Що насправді чинять такі машини? Збільшують кількість речей, які ми можемо робити, не задумуючись. Речі, які ми робимо, не задумуючись, і є справжньою небезпекою. Глянь, скільки ти йшла крізь пустелю, не подумавши про свою лицеву маску.

— Ви могли б мене перестерегти!

— І збільшити цим твою залежність.

Вона якусь мить дивилася на нього, а тоді спитала:

— Чому ви хочете, щоб я командувала Рибомовками?

— Бо ти Атрідка, винахідлива й здатна на самостійне мислення. І можеш бути правдивою просто заради правди, як ти її бачиш. Тебе народили й виховали для командування, що означає свободу від залежності.

Вітер крутив довкола них виром пісок та куряву, доки Сіона обдумувала його слова.

— Якщо я погоджуся, ви мене врятуєте?

— Ні.

Вона настільки була певна протилежної відповіді, що їй знадобилося кілька секунд, аби витлумачити це просте слово. Тим часом вітер трохи заспокоївся, відкривши вид крізь дюни на рештки Хаббанійського хребта. Зненацька повітря посвіжіло, наповнившись холодом, що відбирає у тіла вологу так само, як найпекучіше сонце. Частка свідомості Лето відмітила відхилення в керуванні погодою.

— Ні? — Вона була одночасно здивована й обурена.

— Я не укладаю кривавих угод із людьми, яким маю довіряти.

Вона поволі похитала головою, але не зводила очей з його обличчя.

— Що може змусити вас урятувати мене?

— Ніщо не може змусити. Чому ти думаєш, наче можеш змусити мене до того, чого я не роблю? Це не шлях до взаємозалежності.

Її плечі опустилися.

— Якщо я не можу ні укласти з вами угоду, ні змусити вас...

— Тоді тобі слід обрати інший шлях.

«Яке це чудо — стежити за вибуховим пробудженням свідомості», — подумав він. Виразні риси Сіони нічого від нього не приховували. Вона зосередилася на його очах і дивилася так, наче хотіла цілковито поглинути його думки. Нова сила з'явилася в її приглушеному голосі.

— Ви хочете, щоб я знала про вас усе, навіть кожну слабкість?

— Чи маєш ти красти те, що я дав би тобі відкрито?

Гостре ранкове сонце зробило її обличчя різким.

— Я нічого вам не обіцяю!

— Я цього й не вимагаю.

— Але ви дасте мені... воду, якщо я попрошу?

— Це не проста вода.

Вона кивнула.

— А я Атрідка.

Рибомовки не пропустили уроку про цю специфічну сприйнятливність, закладену в Атрідівських генах. Сіона знала, звідки беруться прянощі й що вони можуть із нею зробити. Учителі шкіл Рибомовок ніколи його не підводили. А дрібка меланжу в Сіониній сухій їжі теж зробила своє.

— Бачиш ці маленькі закручені складки біля мого обличчя? — сказав він. — Легенько полоскочи одну з них, а вона випустить краплі вологи, дуже насиченої есенцією прянощів.

Угледів у її очах розпізнання. Пам'яті, що їх Сіона не знала як пам'яті, заговорили до неї. І вона була втіленням багатьох поколінь, у яких Атрідівська вразливість наростала.

Навіть нагальна спрага ще не спонукала її до дії.

Аби полегшити їй переборення кризи, він розповів про фрименських дітей, що полювали на піщану форель на краю оазису, тикаючи в неї, щоб здобути вологу й швидко відновити сили.

— Але ж я Атрідка, — сказала вона.

— Усна історія правдиво про це розповідає.

— Я можу померти від цього.

— На те й випробування.

— Ви зробите з мене справжню фрименку!

— Як інакше ти зможеш навчити своїх потомків виживання, коли мене не стане?

Вона зняла маску й наблизилася обличчя до нього. Палець піднявся і торкнувся однієї з закручених складок його каптура.

— Обережно погладь, — сказав він.

Її рука послухалася не його голосу, а якогось внутрішнього чуття. Рухи пальця були точними, вони викликали його власні спогади, те, що переходить від дитини до дитини, з покоління в покоління... як перейшло стільки правдивої і неправдивої інформації. Він повернув обличчя, наскільки це було можливим, і скося дивився на її обличчя так близько до нього. На краю складки почали утворюватися ясно-сині краплі. Їх супроводжував сильний запах кориці. Вона схилилася до крапель. Він бачив пори біля її носа, те, як рухався язик під час пиття.

Тут вона відступила, не до кінця вдовольнившись, але керуючись обережністю та підозріливістю, як колись Монео.
Який батько, така й донька.

— Скільки потрібно, щоб це почало діяти?

— Воно вже діє.

— Ви розумієте...

— Хвилину чи близько цього.

— Я нічого вам за це не винна!

— Я не вимагаю плати.

Вона запечатала лицеву маску.

Він помітив молочну відстороненість, що з'явилася в її очах. Не просячи дозволу, постукала об його передній сегмент, вимагаючи, щоб він приготував теплий *гамак* зі свого тіла. Він підкорився. Вона вклалася у його легкий вигин. Дивлячись униз, він бачив її. Очі Сіони залишалися розплющеними, але вони вже не бачили нічого довкола. Раптом вона здригнулася і почала тремтіти, як мале присмертне створіння. Він знав це переживання, та не міг змінити його найдрібнішої частки. У її свідомості не залишиться жодних внутрішніх предків, але

вона нестиме крізь вічність чисті зображення, звуки й запахи. Там будуть машини-шукачі, запах крові та нутроців, люди, які ховаються у своїх норах, розуміючи, що порятунку нема... а до них постійно підступає механічний рух, ближче, ближче й ближче... гучніше... гучніше!

Де б вона не шукала, всюди було так само. Порятунку немає ніде.

Він відчував, як згасає її життя. *Змагайся з темрявою, Сіоно!* Це та єдина річ, яку завжди робили всі Атріди. Змагалися за життя. А зараз вона змагалася не лише за своє життя, а й за чужі. Хоча він відчував зацьмарення... страшний вплив життєвих сил. Вона глибше й глибше занурювалася в темряву, куди глибше, ніж будь-хто інший. Він почав ніжно колихати її, погойдуючи переднім сегментом. Чи подіяло колихання, чи тонка гаряча нитка рішучості, чи те й те разом. Після полудня її тіло здригнулося в чомусь, схожому на нормальний сон. Лише нечасті зітхання видавали відгомін видіння. Він лагідно її погойдував, перекочуючись із боку на бік.

Чи зможе вона повернутися з цих глибин? Він відчув її життєві реакції. Це його заспокоїло. Яка ж у ній сила!

Вона прокинулася надвечір, зненацька усвідомила довколишню тишу, ритм її дихання змінився. Розплющила очі. Глянула на нього, тоді викотилася з *гамака* й майже годину простояла, повернувшись до нього спиною та мовчки думаючи.

Монео зробив так само. Нова схема поведінки цих Атрідів. Дехто з попередніх виголошував йому промови. Інші задкували, спотикаючись і витріщаючись, змушували його рухатися слідом за ними, звиваючись і скрегочучи камінням. Дехто присідав навпочіпки й втуплювався в землю. Жоден із них не повертався спиною. Лето прийняв цей новий розвиток подій за обнадійливий знак.

— Ти починаєш здобувати уявлення про те, як широко розкинулася моя родина, — сказав він.

Сіона обернулася, її губи стислися в рівну лінію, але вона не глянула йому в очі. Він, однак, міг розгледіти, що дівчина приймає це усвідомлення, яке дуже мало хто міг поділяти з ним так, як поділяла вона: одинична множинність Лето роби-ла його родиною все людство.

— Ви могли врятувати моїх друзів у лісі, — звинуватила вона його.

— Ти теж могла їх урятувати.

Вона зціпила кулаки, притисла їх до скронь, гнівно дивля-чись на нього:

— Але ви *все* знали!

— Сіоно!

— Невже я мусила дізнатися про це так? — прошепотіла вона.

Він промовчав, змушуючи її саму відповісти на власне пи-тання. Вона повинна сама розпізнати, що його первинна сві-домість працює на фрименський лад і що хижак, подібно до страшних машин її апокаліптичного видіння, може рухатися за будь-якою істотою, яка залишає сліди.

— Золотий Шлях, — прошепотіла вона. — Я можу його *від-чутти*. — Тоді, дивлячись на нього: — Це так жорстоко!

— Вживання завжди жорстоке.

— Вони не могли схватися, — прошепотіла вона. Тоді голосно: — Що ви зробили зі мною?

— Ти намагалася бути фрименською бунтівницею, — відповів він. — Фримени мали майже неймовірне вміння читати знаки в пустелі. Могли прочитати навіть легенькі сліди вітру на піску.

Він бачив у ній початки каяття, докорів сумління, спогади про мертвих товаришів, які пропливали в її свідомості. Гово-рив швидко, знаючи, що невдовзі надійде черга почуття про-вини, а тоді гніву на нього:

— Хіба ти мені б повірила, якби я просто привів тебе сюди й розповів?

Докори сумління накрили її з головою. Розтулила губи за маскою і судомно зітхнула.

— Ти ще не вижила в пустелі, — перестеріг він її.

Поступово її дрижання затихло. Фрименські інстинкти, які він змусив у ній працювати, подарували звичне заспокоєння.

— Я виживу, — сказала вона. Зустрілася з ним поглядом. — Ви читаєте нас по емоціях, чи не так?

— Вони — запалювачі думки, — відповів він. — Я можу розпізнати найменший поведінковий нюанс через його емоційне походження.

Бачив, що вона приймає свою наготу так само, як приймав її Монео: зі страхом і ненавистю. Це не мало особливого значення. Він дослідив їхнє майбутнє. Так, вона *мала б* вижити в його пустелі, бо її сліди лягали на пісок поруч із ним... але він не бачив її тіла над цими слідами. Однак одразу ж за прокладеною стежкою Лето розгледів раптовий отвір там, де раніше все було прихованим. Смертний крик Антеак відбився луною в його пророчій свідомості... і з'явився рій нападниць-Рибомовок!

«Наближається Малкі, — подумав він. — Ми зустрінемося знову, Малкі і я».

Лето розплющив зовнішні очі й побачив, що Сіона все ще на нього дивиться.

— Я досі вас ненавиджу! — сказала вона.

— Ти ненавидиш вимушену жорстокість хижака.

Вона промовила з їдким натхненням:

— Але я бачила дещо інше! Ви не можете простежити за моїми слідами!

— Саме тому ти мусиш розмножуватися і зберегти цю рису.

Він не встиг домовити, як пішов дощ. Раптові потемніння захмареного неба й злива впали на них одночасно. Хоча Лето й відчув відхилення погодного контролю, небезпека застала його зненацька. Він знав, що час від часу в Сар'ері дощило, дощ швидко рідшав, а вода тим часом стікала й щезала. Кілька калюж висохне, коли повернеться сонце. Часто злива навіть не торкалася землі; це був примарний дощ, який випаровувався,

тільки-но зіткнувшись із перегрітим повітряним шаром одразу ж над поверхнею пустелі, а тоді розсіювався на вітрі. Але цей дощ промочив його.

Сіона відкинула свій лицевий клапан і жадібно підняла обличчя, ловлячи водні потоки та навіть не помічаючи їхнього впливу на Лето.

Коли перші краплі вразили його, прорвавшись крізь прикриття з піщаної форелі, він застиг і згорнувся у болісний клубок. Різні потяги піщаної форелі та піщаного черва надали слову «біль» нового значення. Він відчував, що розірваний на шмаття. Піщана форель хотіла кинутися до води й поглинути її в капсули. Піщаний черв відчув смертне змочування. Звивисті цівки синього диму забили з кожного місця, де його торкнувся дощ. Внутрішні механізми його тіла почали витворювати справжню есенцію прянощів. Лето лежав у калюжах води, а над ним здіймався синій дим. Він звивався і стогнав.

Хмари пропливли. Минуло кілька хвилин, перш ніж Сіона помітила, що йому недобре.

— Що з вами?

Він не мав сил відповісти. Дощ перестав, але залишалася вода на каменях і в калюжах довкола нього й під ним. Тікати не було куди.

Сіона бачила, як синій дим звивається над кожним місцем, де його торкнулася вода.

— Це ж вода!

Праворуч здійснювалося невелике підвищення поверхні, звідки вода стекла. Він болісно потягся туди, стогнучи при кожній новій калюжі. Коли дістався підвищення, там було майже сухо. Біль повільно відступив, і тоді він зрозумів, що Сіона стоїть просто перед ним. Вивчала його, прикриваючись удаваною турботою.

— Чому вода вам шкодить?

«Шкодить? Яке невідповідне слово!» Та годі було ухилитися від її питань. Тепер вона знала достатньо, щоб шукати

відповіді. Цю відповідь можна знайти. Затиноючись, він пояснив зв'язок піщаної форелі та піщаного черва з водою. Вона мовчки його вислухала.

— Але волога, яку ви мені дали...

— Вона буферизована й замаскована прянощами.

— Чому ж ви ризикуєте тут без свого повозу?

— Не можна бути фрименом у Цитаделі чи на повозі.

Сіона кивнула.

Він бачив, що в її очах знову спалахнуло полум'я бунту. Не мусила почуватися винною чи залежною. Вона більше не могла уникнути віри в його Золотий Шлях, але яка різниця? Неможливо вибачити його жорстокі вчинки! Вона мала право його відкинути, відмовити в місці у своїй сім'ї. Він не був людиною, був геть не таким, як вона. І вона дізналася таємницю його згуби! Оточи його водою, знищ його пустелю, знерухом його в канаві агонії! Невже вона думала, що приховала від нього думки, коли відвернулася?

«І що я можу з цим зробити?» — питав він себе. — *Тепер вона мусить жити, а я тим часом мушу демонструвати ненасилля».*

Тепер, коли він дещо знав про натуру Сіони, як же легко було здатися, сліпо зануритися у власні думки. Яка ж вона чарівлива, ця спокуса жити лише у своїх спогадах, але його дітям досі був потрібен черговий урок — урок на власному прикладі, щоб уникнути останньої загрози на Золотому Шляху.

«Яке болісне рішення!» Він відчув нову хвилю співчуття до Бене Гессерит. Труднощі, що постали перед ним, були схожі на ті, які пережили вони, зіткнувшись із існуванням Муад'Діба. *«Він був остаточною метою їхньої розплідної програми — його батько, — і вони теж не могли його врятувати.»*

*«Крізь вилом пройдемо, або тілами...»*¹ — подумав він і придушив криву посмішку, викликану власним лицедійством.

¹ *«Крізь вилом пройдемо — або тілами / Своїми замуруємо його!»* Шекспір, «Генріх V», переклад Віктора Ружицького.

За умови достатньої кількості часу для зміни поколінь хижак ви-
кликає у своїй здобичі особливе пристосування заради виживання.
Через циклічну операцію зворотного зв'язку це пристосування ви-
кликає також зміну хижака, який наново змінює здобич і так далі...
Багато потужних сил діють так само. Серед них і релігії.

Викрадені журнали

— Владика наказав передати, що ваша донька жива.

Нейла промовила це послання Монео співучим голосом, дивлячись при цьому вниз, крізь письмовий стіл у кабінеті на його постать серед хаосу нотаток, документів і комунікаційних пристроїв.

Монео сильно стис разом долоні й опустил голову, втупившись у нарисовану надвечірнім сонцем видовжену тінь коштовного дерева його преспап'є.

Не дивлячись на кремезну Нейлу, що стояла перед ним із належною увагою, він спитав:

— Вони обоє повернулися до Цитаделі?

— Так.

Монео виглянув у вікно ліворуч від нього, насправді не помічаючи ні тонкої межової лінії темряви, що нависла над горизонтом Сар'єру, ні жадібного вітру, який збирав піщані зерна з кожної вершини дюни.

— Що зі справою, про яку ми розмовляли раніше? — спитав він.

— Усе готово.

— Дуже добре. — Він відпустив її помахом руки, але Нейла далі стояла перед ним. Монео здивовано придивився до неї, уперше, відколи вона ввійшла.

— Я мушу особисто брати участь у цьому, — вона ковтнула слину, — «весілля»?

— Так наказав Владика Лето. Ти будеш там єдиною озброєною лазерострілом. Це честь.

Вона не рухалася, її погляд зосередився на чомусь над головою Монео.

— Так? — підігнав він її.

Велика, освітлена зверху щелепа Нейли конвульсивно здригнулася, і вона сказала:

— Він Бог, а я смертна.

Обернулася на місці та вийшла з кабінету.

На якусь мить Монео невпевнено завагався: що непокоїть цю масивну Рибомовку? Але його думки, як стрілка компаса, потяглися до Сіони.

«Вона вижила, як і я». Тепер Сіона мала внутрішнє чуття, яке казало їй, що Золотий Шлях зостався неперервним. *«Як і я».* Він не відчув у цьому жодної єдності, нічого, що наблизило б його до рідної дочки. Це був тягар і необхідне приборкання її бунтівничої натури. Жоден Атрід ніколи не піде проти Золотого Шляху. Лето подбав про це!

Монео пам'ятав власні бунтівні дні. Щоночі інше ліжко й постійна потреба втечі. Павутиння минулого прилипло до його мозку й зоставалося там, хай як він намагався струснути ці надокучливі спогади.

«Сіону зачинено в клітці. Як мене зачинено в клітці. Як бідного Лето зачинено в клітці».

Вечірнє бемкання дзвона перервало його думки, активувавши заодно світло в кабінеті. Глянув униз, на все ще не виконану роботу з приготувань до весілля Бога-Імператора і Хві Норі. Стільки справ! Натиснув кнопку виклику й попросив аколітку-Рибомовку, що з'явилася за сигналом, принести склянку води, а тоді запросити Дункана Айдаго до його кабінету.

Вона швидко повернулася з водою і поставила склянку на стіл, ліворуч від нього. Він помітив її довгі пальці, пальці лютністки, але не подивився на її обличчя.

— Я послала по Айдаго, — сказала вона.

Він кивнув і продовжив працювати. Почув, як вона виходить, і лише тоді підняв голову, щоб напитися води.

«Дехто живе, як літні коники, — подумав він. — А в мене нескінченні тягари».

Вода була позбавлена смаку. Обтяжила його чуття, зробивши тіло в'ялим. Він глянув на барви заходу сонця над Сар'єром, як вони зникали в темряві, подумав, що мав би розпізнати красу цього знайомого краєвиду, але міг лише зауважити, що світло змінюється за власним взірцем. *«Мене це геть не зворушує».*

З настанням повної темряви яскравість світла в його кабінеті автоматично збільшилася, запевнивши цим ясність думок. Він відчув, що цілковито готовий до зустрічі з Айдаго. Слід навчити його необхідних речей, і якнайшвидше.

Двері Монео розчинилися. Знову аколітка.

— Їстимете зараз?

— Пізніше. — Коли вона ступила крок назад, виходячи, підняв руку: — Прошу залишити двері прочиненими.

Вона насупилася.

— Можеш вправлятися у своїй музиці, — сказав він. — Я хотів би послухати.

Гладеньке, кругле, майже дитяче личко аж запроменіло, коли вона всміхнулася. Усе ще з усмішкою на вустах аколітка повернулася і вийшла.

Невдовзі він почув звуки *біва*-лютні в приймальні. Так, ця молода аколітка мала хист. Басові струни звучали, як удари крапель дощу об дах, середні струни шепотіли, підспівуючи. Можливо, колись їй вдасться перейти до балісета. Він упізнав пісню, глибокий гомін спогаду про осінній вітер на далекій

планеті, де ніхто не знав пустелі. Сумна музика, тужлива музика, але прекрасна.

«*Це крик із клітки*, — подумав він. — *Спогад про свободу*». Ця думка здалася йому дивною. Чи завжди було так, що свобода неодмінно вимагала бунту?

Лютня замовкла. Почувся звук тихих голосів. Айдаго ввійшов до кабінету. Монео дивився, як він заходить. Пучок світла змінив обличчя Айдаго, перетворивши його на викривлену маску з глибоко запалими очима. Він без запрошення сів навпроти Монео, і гра світла зникла. *Просто черговий Дункан*. Перевдягнувся у звичайний чорний однострій без знаків розрізнення.

— Я ставив собі особливе питання, — сказав Айдаго. — Тішуся, що ти мене викликав. Хочу поставити це питання тобі. Чого, Монео, *не* навчився мій попередник?

Застиглий від несподіванки, Монео випростався. Яке недунканівське питання! Чи, врешті-решт, тлейлаксу зробили цього якимось інакшим?

— Звідки виникло таке питання? — поцікавився Монео.

— Я думав як фримен.

— Ти не був фрименом.

— Я був ближчим до них, ніж ти думаєш. Наїб Стілгар якось сказав, що я, ймовірно, народився фрименом, хоч і не знав про це, доки не потрапив на Дюну.

— А що відбувається, коли думаєш як фримен?

— Тоді згадуєш, що ніколи не слід бути в товаристві людини, з якою не хотів би померти.

Монео поклав руки долонями вниз на поверхню столу. На обличчі Айдаго з'явилася вовча посмішка.

— То що ти тут робиш? — спитав Монео.

— Я здогадуюся, що ти можеш бути добрим товаришем, Монео, і міркую, чому Лето вибрав тебе своїм найближчим товаришем?

— Я пройшов випробування.

— Таке ж, як пройшла твоя дочка?

«Отже, дізнався, що вони повернулися. — Це означало, що якісь Рибомовки доповідали йому про різні речі... або ж це Бог-Імператор викликав Дункана. — Ні, я б почує».

— Випробування ніколи не повторюються, — сказав Монео. — Мене змусили самому ввійти у печерний лабіринт лише з торбинкою їжі та флакончиком есенції прянощів.

— І що ти вибрав?

— Що? Ох... якщо тебе випробовуватимуть, дізнаєшся.

— Є Лето, якого я не знаю, — промовив Айдаго.

— Хіба ж я тобі цього не казав?

— І є Лето, якого ти не знаєш, — продовжив Айдаго.

— Бо він найсамотніша істота, яку будь-коли бачив Усе-світ, — сказав Монео.

— Не грай у гру настроїв, намагаючись викликати моє співчуття, — порадив Айдаго.

— Гра настроїв, так. Це дуже влучно, — кивнув Монео. — Настрої Бога-Імператора — наче річка: гладенька, коли ніщо йому не заважає, піниста й рвучка при бодай натяку на заваду. Йому не можна заважати.

Айдаго роззирнувся яскраво освітленим кабінетом, перевів погляд назовні, у темряву, і подумав про приборканий біг річки *Айдаго* десь поблизу. Знову зосередившись на Монео, спитав:

— Що ти знаєш про річки?

— Замолоду я багато подорожував з його наказу. Навіть довірив своє життя пливучій мушлі річкового корабля, а пізніше вийшов у море, береги якого губилися під час переправи.

Кажучи це, Монео відчув, що він тернувся об якусь глибоку правду всередині Владики Лето. Це відчуття змусило Монео поринути в мрії, у думки про далеку планету, де він перепливав через море. Першого вечора цієї переправи стався шторм, і десь у глибині корабля зазвучало роздратоване непевне «суг-суг-суг-суг», з яким працювали двигуни. Він стояв на палубі з капітаном. Його мозок постійно зосереджувався на

звуку двигуна, що відступав і повертався, як перенапружені зелено-чорні водяні гори: вони відступали й наступали, повторюючись і повторюючись. Кожен удар кіля розривав тіло моря, як замашний кулак. Це був шалений рух, промокле здригання, вгору... вгору, вниз! Його легені боліли від придушеного страху. Корабель, що стрибав по хвилях, і море, яке намагалося його потопити, — дикі вибухи жорстокої води, година за годиною, білі пухирі морської піни спливають із палуб, тоді ще одне море й ще одне...

Це все було ключем до Бога-Імператора.

«Він одночасно і шторм, і корабель».

Монео зосередився на Айдаго, що сидів за столом навпроти нього в холодному світлі робочого кабінету. Чоловік і не здригнувся, але в ньому відчувалася якась жадова.

— То ти не допоможеш мені довідатися, чого не навчився інший Дункан Айдаго, — сказав він.

— Чого ж, допоможу.

— То яку науку я завжди провалював?

— Науку довіряти.

Айдаго відкинувся від стола й зиркнув на Монео. Коли виводив голос, він виявився шорстким і хрипким.

— Я сказав би, що довіряв аж надміру.

Монео був невблаганним.

— Але як ти довіряв?

— Що ти хочеш цим сказати?

Монео поклав руки на коліна.

— Ти вибирав друзів-чоловіків з огляду на їхню спроможність битися і помирати на боці справедливості, як ти її бачив. Вибирав жінок, що могли доповнити твій чоловічий образ, який ти сам собі створив. Ти не допускав жодної різниці, що могла походити з доброї волі.

У дверях до кабінету Монео щось ворухнулося. Він підняв очі й побачив, як входить Сіона. Вона зупинилася, вперши руку в бік.

— Що, батьку, бачу, ти знову за свої старі трюки.

Айдаго різко обернувся і глянув на дівчину.

Монео пильно її вивчав, шукаючи ознак зміни. Вона скупалася і вдягла свіжий однострій, чорно-золотий, як у командирок Рибомовок, але її обличчя та руки все ще зберігали сліди пустельного випробування. Схудла, вилиці випиналися. Мазь не надто змогла замаскувати тріщини на губах. На руках виступили жили. Її очі здавалися древніми, а вираз обличчя був як у людини, що спробувала гіркою осаду.

— Я слухала вас обох, — сказала вона. Опустила руку, ступила кілька кроків углиб кімнати. — Як ти смієш говорити про добру волю, батьку?

Айдаго зауважив її однострій. Замислено стиснув губи. *Командирка Рибомовок? Сіона?*

— Розумію твою гіркоту, — промовив Монео. — Я пережив подібні почуття, коли...

— Справді? — Вона підійшла ближче, зупинившись біля Айдаго, що далі задумливо дивився на неї.

— Я неймовірно радий бачити тебе живою, — сказав Монео.

— Яке ж це задоволення для тебе — бачити мене в безпеці, на службі в Бога-Імператора, — промовила вона. — Ти довго чекав на дитину — і глянь! Дивись, якого успіху я досягла. — Вона поволі оберталася, демонструючи свій однострій. — Командирка Рибомовок — з однією підлеглою, а все-таки командирка.

Монео змусив себе говорити холодно й офіційно.

— Сядь.

— Я краще постою.

Айдаго закинув голову назад, а вона зиркнула згори вниз на його обличчя.

— Ах, Дункан Айдаго, призначений мені в пару. Тобі не здається це цікавим, Дункане? Владика Лето каже, що з часом я *втишуся* в командні структури Рибомовок. Наразі я маю одну ад'ютантку. Знаєш Рибомовку на ім'я Нейла, Дункане?

Айдаго кивнув.

— Справді? Я думала, можливо, це я її *не* знаю. — Сіона глянула на Монео. — Я знаю її, батьку?

Монео знизав плечима.

— Але ж ти кажеш про довіру, батьку, — промовила Сіона. — Кому довіряє могутній міністр Монео?

Айдаго повернувся, щоб побачити, як вплинули ці слова на мажордома. Обличчя Монео, здавалося, зараз лусне від стримуваних емоцій. *Гнів? Ні... щось інше.*

— Я довіряю Богу-Імператору, — сказав Монео. — І, сподіваючись, що це навчить чогось вас обох, я тут, аби передати вам його побажання.

— Його *побажання!* — глузливо промовила Сіона. — Чуєш, Дункане? Накази Бога-Імператора тепер називаються *побажаннями*.

— Викладай, — сказав Айдаго. — Я знаю, що вибір у нас невеликий.

— Ти завжди маєш вибір, — втрутилася Сіона. — У нього повно всяких трюків. Очікується, що ми впадемо одне одному в обійми й будемо розмножуватися ще краще, ніж мій батько. Твій потомок, мій батько!

Обличчя Монео зблідло. Він обома руками вхопився за край письмового столу та похилився вперед.

— Ви обоє дурні! Але я спробую вас урятувати. Усупереч вашому бажанню, спробую вас урятувати.

Айдаго побачив, як тремтять щоки Монео, як напружено дивляться його очі, і раптом відчув дивне зворушення.

— Я йому не жеребець, але послухаю тебе.

— Помиляєшся, як завжди, — сказала Сіона.

— Мовчи, жінко, — буркнув Айдаго.

Вона зиркнула йому на маківку.

— Не звертайся до мене так, а то зав'яжу тобі шию довкола щиколоток!

Айдаго напружився і почав обертатися.

Монео скривився, помахом руки звелів Айдаго сидіти.

— Попереджаю тебе, Дункане, що вона, схоже, зуміла б це зробити. Я не можу їй дорівнятися, а пам'ятаєш, як ти спробував напасти на мене?

Айдаго глибоко й швидко вдихнув, повільно видихнув і промовив:

— Кажи, що маєш сказати.

Сіона сіла скраю на стіл Монео й глянула на них згори вниз.

— Так значно краще, — прокоментувала вона. — Дай йому висловитися, але не слухай.

Айдаго міцно стис губи.

Монео відпустив край стола, за який тримався. Відкинувся назад, перевів погляд з Айдаго на Сіону.

— Я майже закінчив приготування до весілля Бога-Імператора та Хві Норі. Я хотів би, щоб під час святкування ви обоє зійшли з дороги.

Сіона запитально глянула на Монео.

— Це твоя ідея чи його?

— Моя! — Монео зустрівся з нею поглядом. — Невже ти не маєш почуття честі й обов'язку? Невже ти нічого не навчилася біля нього?

— О, я навчилася того ж, що й ти, батьку. І дала слово, якого дотримаю.

— Отже, ти командуватимеш Рибомовками?

— Якщо він *довірить* мені командування. Знаєш, батьку, він значно хитріший від тебе.

— Куди ти нас відсилаєш? — спитав Айдаго.

— За умови, що ми погодимося, — промовила Сіона.

— На краю Сар'єру є сільце музейних фрименів, — сказав Монео. — Зветься Туоно. Село досить приємне. Воно під Стіною, а відразу ж за нею річка. Там є джерело води й добра їжа.

«*Туоно?*» — задумався Айдаго. Назва звучала знайома.

— Дорогою до січі Табр була котловина Туоно, — зауважив він.

— А ще довгі ночі й жодних розваг, — доповнила Сіона.

Айдаго кинув на неї різкий погляд, вона відповіла таким самим.

— Він хоче, щоб ми розмножувалися для вдоволення Хробака, — сказала вона. — Хоче дітей у моєму лоні, нові життя, щоб викривляти й калічити їх. Я радше побачу його мертвим, ніж подарую йому це!

Айдаго спантеличено глянув на Монео.

— А якщо ми відмовимося?

— Я думаю, що ви поїдете! — промовив Монео.

Губи Сіони смикнулися.

— Дункане, ти бачив колись одне з цих малих пустельних сіл? Жодних зручностей, жодної розради...

— Я бачив село Табур, — відповів Айдаго.

— Я певна, що це метрополія порівняно з Туоно. Наш Бог-Імператор не святкував би свого вінчання в якійсь дірі з глинобитними хижками! О ні. Туоно виявиться купкою глинобитних халуп без жодних принад, щоб було якомога ближче до справжніх фрименів.

Айдаго повернувся до Монео й сказав:

— Фримени не жили в глинобитних хатах.

— Кого цікавить, де вони проводили свої ритуальні ігри? — глузливо сказала вона.

Айдаго, далі дивлячись на Монео, промовив:

— Справжні фримени мали тільки один культ — культ власної честі. Я куди більше дбаю про честь, ніж про вигоди й розради.

— Не чекай розради від мене! — відрізала Сіона.

— Я нічого від тебе не чекаю, — сказав Айдаго. — Монео, коли б ми мали виїхати до цього Туоно?

— То ти їдеш? — спитала вона.

— Я обдумую, чи прийняти доброзичливу пропозицію твого батька, — відповів Айдаго.

— Доброзичливу! — Вона перевела погляд з Айдаго на Монео.

— Поїдете негайно, — сказав Монео. — Я вибрав підрозділ Рибомовок під керівництвом Нейли, щоб супроводжувати вас до Туоно й забезпечити всім необхідним.

— Нейла? — спитала Сіона. — Справді? Вона залишиться з нами?

— До весілля.

Сіона повільно кивнула.

— Тоді ми погоджуємося.

— Погоджуйся за себе! — буркнув Айдаго.

Сіона посміхнулася.

— Вибач. Можу я офіційно просити великого Дункана Айдаго скласти мені компанію в цьому примітивному гарнізоні, де він триматиме руки подалі від мене?

Айдаго спідлоба глянув на неї.

— Можеш не боятися того, де я триматиму свої руки. — Подивився на Монео. — Ти зичиш мені добра, Монео? Тому й відсилаєш мене геть?

— Це питання довіри, — сказала Сіона. — Кому він довіряє?

— Мене змусять їхати з твоєю донькою? — натиснув Айдаго.

Сіона підвелася.

— Або погоджуємося, або його воїнство зв'яже нас і доставить куди слід якомога незручнішим методом. Можеш прочитати це на його обличчі.

— То я справді не маю вибору? — спитав Айдаго.

— Маєш той самий вибір, що й усі, — відповіла Сіона. — Померти зараз чи пізніше.

Айдаго далі не зводив очей з Монео.

— Які твої справжні наміри, Монео? Не задовольниш моєї цікавості?

— Цікавість утримала при житті багатьох людей, коли все інше підвело, — сказав Монео. — Я намагаюся втримати тебе при житті, Дункане. Ніколи досі я цього не робив.

Знадобилося майже тисячоліття, аби курява давньої всепланетної пустелі Дюни зникла з атмосфери, осівши на ґрунт і воду, що зв'язали її. Минуло майже двадцять п'ять століть, відколи на Арракісі востаннє бачили вітер, званий «піскозубом». Під час однієї тільки бурі цей вітер здіймав у повітря двадцять мільярдів тонн пилу. Тоді небо часто мало сріблясту барву. Фримени казали: «Пустеля — це хірург, який зрізає шкіру, аби з'ясувати, що під нею». Планета і люди склалися з численних шарів. Їх можна було побачити. Мій Сар'єр — лише слабке відлуння минулого. Сьогодні я мушу бути «піскозубом».

Викрадені журнали

— Ти відіслав їх до Туоно, не порадившись зі мною? Як це несподівано, Монео! Ти давно вже не робив нічого настільки самостійного.

Монео стояв на відстані приблизно десяти кроків від Лето в похмурому центрі крипти. Схилив голову, вдавшись до всіх йому відомих прийомів, аби не тремтіти, знаючи, що Бог-Імператор може розгледіти й витлумачити навіть це. Було близько півночі. Лето змусив свого мажордома чекати й чекати.

— Молюся, щоб не образити цим мого Владіку, — сказав Монео.

— Ти мене розвеселив, але не захоплюйся цим надміру. Останнім часом я не можу відрізнити смішного від сумного.

— Пробачте мені, Владіко, — прошепотів Монео.

— За що ти просиш пробачення? Мусиш завжди вимагати присуду? Не може твій світ просто *існувати*?

Монео підняв погляд на те страхітливе закаптуроване обличчя. *«Він одночасно шторм і корабель. Захід сонця існує сам*

собою». Монео відчував, що стоїть на краю разючих одкровенень. Очі Бога-Імператора заглибилися в нього, пропікаючи, вивчаючи.

— Владико, чого ви хотіли від мене?

— Щоб ти повірив у себе.

Відчуваючи, що в ньому наростає внутрішній вибух, Монео сказав:

— Отже, те, що я не порадився з вами, перш ніж...

— Як тебе просвітило, Монео! Дрібні душі, що прагнуть влади над іншими, спершу нищать ту віру в себе, яку можуть мати ці інші.

Ці слова вразили Монео. Він почув у них і звинувачення, і каяття. Відчув, як гасне те, що майже збагнув, — одночасно і страшно, і нескінченно бажане. Намагався знайти слова відповіді, але його мозок зоставався порожнім. Можливо, якщо він спитає Бога-Імператора...

— Владико, якби ви тільки виклали мені свої думки про...

— Мої думки зникають при контакті з ними!

Лето вдивлявся в Монео. Якими дивними були очі Монео, посаджені над яструбиним Атрідівським носом, — живі, неідеальні очі на обличчі з напрочуд правильними рисами. Чи почув Монео ритмічне биття пульсу: *«Наближається Малкі! Наближається Малкі! Наближається Малкі!»*?

Монео хотілося кричати від муки. Те, що він відчував, повністю зникло! Притулив обидві долоні до вуст.

— Твій світ — це двомірна клепсидра, — звинуватив його Лето. — Чому ти намагаєшся стримати пісок?

Монео опустив руки й зітхнув.

— Ви хотіли б почути про весільні плани, Владико?

— Не будь надокучливим! Де Хві?

— Рибомовки готують її до...

— Ти узгоджував з нею плани?

— Так, Владико.

— Вона погодила їх?

— Так, Владико, але дорікнула мені, що я надто дбаю про кількість справ, а не про їхню якість.

— Хіба ж вона не чудова, Монео? Вона помітила неспокій серед Рибомовок?

— Думаю, що так, Владико.

— Ідея мого одруження їх непокоїть.

— Тому я й відіслав Дункана, Владико.

— Звичайно, що так, і Сіону разом із ним...

— Владико, я знаю, що ви її випробували, а вона...

— Вона відчуває Золотий Шлях так само, як ти, Монео.

— Чому ж я боюся її, Владико?

— Бо ти понад усе цінуєш раціональність.

— Але ж я не знаю раціональної причини мого страху, Владико!

Лето посміхнувся. Це наче гратися в надувні кубики¹ в нескінченній чаші. Емоції Монео були чудесною п'есою, виконуваною тільки на цій сцені. Як близько він підходив до краю, ніколи не помічаючи його!

— Монео, чому ти вперто виймаєш фрагменти з неперервного континууму? — спитав Лето. — Коли ти бачиш спектр, чи прагнеш якогось одного кольору понад усі інші?

— Владико, я вас не розумію!

Лето заплющив очі, згадуючи ті незлічені випадки, коли він чув це благання. Обличчя стали нероздільною мішаниною. Він розплющив очі, щоб стерти її.

— Доки залишиться хоч одна людина, щоб бачити кольори, вони не зведуться до *смертної* лінійності, навіть якщо ти помреш, Монео.

— Що це за кольори, Владико?

— Це неперервність, це нескінченність, це Золотий Шлях.

— Але ж ви бачите речі, які недоступні нам, Владико!

— Бо ви уникаєте їх!

¹ Настільна гра.

Монео опустив голову, торкнувшись підборіддям грудей.

— Владико, я знаю, що ви досягли еволюційного рівня куди вищого, ніж решта нас. Тому ми вам поклоняємося і...

— Хай тобі біс, Монео!

Монео різко підняв голову і з жахом глянув на Лето.

— Цивілізації впадають у колапс, якщо їхні сили випереджають їхні релігії! — сказав Лето. — Чому ти цього не бачиш? Хві бачить.

— Вона іксіанка, Владико. Можливо, вона...

— Вона Рибомовка! Була нею від народження, а народилася, щоб мені служити. Ні! — Лето підняв одну зі своїх рученят, коли Монео спробував щось сказати. — Рибомовки стурбовані, бо я називав їх своїми нареченими, а тепер вони бачать чужинку, ненавчену Сіайноку, яка, однак, знає його краще, ніж вони.

— Як це можливо, Владико, якщо ваші Рибо...

— Що це ти кажеш? Кожен із нас з'являється на світ, знаючи, хто він і що має зробити.

Монео розкрив було рота, але закрив його, не промовивши й слова.

— Малі діти це знають, — продовжив Лето. — Лише після того, як дорослі зіб'ють їх з пантелику, приховують це знання навіть од себе самих. Монео! Розкрий себе!

— Владико, я не можу! — вирвалося у Монео. Він дрижав від страждання. — Не маю ваших сил, вашого знання про...

— Годі!

Монео мовчав. Тремтів усім тілом.

Лето заспокійливо заговорив до нього:

— Усе гаразд, Монео. Я надто багато в тебе просив і бачу твою втому.

Тремтіння Монео поступово припинилося. Він глибоко, далячись, вдихнув.

Лето сказав:

— На моєму фрименському весіллі буде певна зміна: замість водяних кілець моєї сестри Ганіми використаємо кільця матері.

— Леді Чані, Владико? Але де її кільця?

Лето перевернув громаддя свого тіла на повозі й вказав на перехід між двома схожими на печери відгалуженнями ліворуч від себе, де в тьмяному світлі можна було розгледіти найбільш ранні поховальні ніші Атрідів на Арракісі.

— У її могилі, перша ніша. Забереш ці кільця, Монео, і принесеш їх на церемонію.

Монео вдивлявся у понурий простір крипти.

— Владико... чи це не святотатство...

— Ти забуваєш, Монео, хто живе в мені. — Тоді він заговорив голосом Чані: — Я можу робити зі своїми водяними кільцями, що забажаю!

Монео скулився.

— Так, Владико. Я візьму їх з собою до села Табур, коли...

— Село Табур? — спитав Лето звичайним голосом. — Але я передумав. Ми одружимося в селі Туоно!

Більшість цивілізацій будується на боягузтві. Як легко творити цивілізації, навчаючи боягузтва. Знижуєте рівень стандартів, що ведуть до відваги. Обмежуєте волю. Регулюєте апетити. Обмежуєте горизонти. Створюєте закон для кожного руху. Заперечуєте існування хаосу. Вчите навіть дітей дихати повільно. Приборкуєте.

Викрадені журнали

Глянувши на село Туоно, Айдаго приголомшено заляк. *Це* домівка фрименів?

Підрозділ Рибомовок забрав їх із Цитаделі на світанку, Айдаго й Сіона розмістилися у великому орнітоптері, який супроводжували два менші кораблі охорони. Політ був повільним, тривав майже три години. Вони приземлилися біля рівного круглого пласталевого ангара приблизно за кілометр від села. Ангар і село розділяли древні дюни, форму яких утримувала рослинність — убога трава й кілька колючих кущів. Коли вони спускалися, стіна за селом ставала дедалі вищою, а село шулилося під таким огромом.

— Музейні фримени принципово незаражені чужопланетними технологіями, — пояснила Нейла, коли ескорт зачинив 'топтери в низькому ангарі. Одну вартівницю вже послали до Туоно, щоб сповістити про їхнє прибуття.

Майже впродовж усього польоту Сіона мовчала, але з прихованим інтересом вивчала Нейлу.

Ідучи крізь осяяні ранковим світлом дюни, Айдаго намагався уявити, що повернувся в давні часи. На рослинах був помітний пісок, а в долині між дюнами виднілися спечена земля, жовта трава, голі кущі. Три грифи з широко розкинутими

крилами кружляли в небесному склепінні — «летючі розвідники», як називали їх фримени. Айдаго спробував пояснити це Сіоні, що йшла поруч із ним. Непокітися через стерв'ятників варто лише тоді, коли вони починають знижуватися.

— Мені вже розповідали про грифів, — холодно відповіла вона.

Айдаго помітив піт на її верхній губі. Від вартівниць, що тісно їх обступили, ішов гострий запах поту.

Його свідомість не могла втриматися, щоб не звертати пильної уваги на різницю між минулим і цим часом. Сумнівні дистикости, які вони носили, були радше для виду, ніж для ефективного збереження тілесної води. Жоден справжній фримен не довірив би свого життя одному з них, навіть тут, де в повітрі пахло водою. А Рибомовки з підрозділу Нейли не йшли по-фрименськи тихо. Цокотіли між собою, як малі діти.

Сіона йшла поруч із ним, занурившись у похмуру відстороненість, часто пильно вдивляючись у широку мускулисту спину Нейли, яка випереджала загін на кілька кроків.

«Що пов'язувало цих двох жінок?» — питав себе Айдаго. Нейла здавалася цілковито відданою Сіоні, дослухалася до кожного її слова, підкорювалася кожній примсі, яку тільки озвучувала Сіона... окрім хіба того, що Нейла не відступала від наказів, які привели їх до села Туоно. Та все-таки Нейла корилася Сіоні й називала її «командиркою». Між ними було щось дуже глибоке, і воно викликало в Нейли страх і благоговіння.

Врешті вони дісталися схилу, що спускався до села й стіни позаду нього. З висоти польоту Туоно здавалося громадою блискучих прямокутників одразу ж за тінню стіни. Але звідси, зблизька, перетворилося на купку напівзруйнованих хатчин, ще жалюгідніших через спроби якимось їх прикрасити. Шматочки блискучих мінералів й уламки металевих відходів, викладені на стінах будинків, склалися в узорі. Пошарпаний зелений прапор на металевому стовпі тріпотів на даху найвищої будівлі. Повів вітру приніс до ніздрів Айдаго запах

смітників і неприкритих вигрібних ям. Центральна вулиця села, яка лежала перед загоном, тяглася крізь рідко порослий травною пісок, закінчуючись рваним краєм побитої бруківки.

Виряджена в накидки делегація очікувала поблизу будинку з зеленим прапором. Стояли напоготові, а між ними вісниця-Рибомовка, послана Нейлою поперед загону. Усі інші були чоловіками, Айдаго нарахував їх восьмеро. Їхній одяг нагадував автентичні фрименські накидки темно-коричневого кольору. Під каптуром одного з членів делегації можна було розгледіти зелену головну пов'язку — без сумніву, найб. Збоку чекали діти з квітами. З бічних вуличок позаду визирали жінки в чорних каптурах. Уся ця сцена викликала в Айдаго тривожне почуття.

— Покінчимо з цим якомога швидше, — сказала Сіона.

Нейла кивнула й повела їхній загін униз схилом на вулицю. Сіона й Айдаго відставали від неї на кілька кроків. Решта Рибомовок ішла позаду, зараз вони замовкли і з неприхованою цікавістю зиркали довкола.

Коли Нейла наблизилася до делегації, чоловік у зеленій пов'язці виступив уперед і вклонився. Рухався, як дідуган, але Айдаго побачив, що він зовсім не старий, середнього віку, щокки гладкі й не поморщені, широкий ніс без мозолів від водотрубки, а очі! Виразно видно зіниці, бо очі не були цілковито синіми на знак залежності від прянощів. Це були карі очі. Карі очі у фримена!

— Я Гарун, — сказав чоловік, коли Нейла зупинилася перед ним. — Я найб цього місця. По-фрименськи вітаю вас у Туоно.

Нейла через плече вказала на Сіону й Айдаго, що зупинилися відразу за нею.

— Чи готові помешкання для гостей?

— Ми, фримени, відомі своєю гостинністю, — сказав Гарун. — Усе готове.

Айдаго втягнув носом кислі запахи й звуки цього місця. Зазирнув крізь розчинені вікна всередину будинку з прапором,

праворуч від них. Атрідівський прапор повіває над цим? Крізь вікно можна було розгледіти аудиторію з низькою стелею, у далекому кінці зали напівкругла оркестрова яма оббігала невелике підвищення. Він побачив ряди крісел, темно-бордовий килим на підлозі. Разом це скидалося на сценічну залу, місце розваг туристів.

Звук човгання змусив Айдаго повернутися до Ґаруна. Діти обступили делегацію, простягаючи в брудних руках пучки яскравих червоних квітів. Квіти були прив'язаними.

Ґарун звернувся до Сіони, правильно розпізнавши золоту облямівку командирки Рибомовок на її однострої.

— Хотіли б ви побачити видовище з нашими фрименськими ритуалами? — спитав він. — Можливо, музику? Танці?

Нейла прийняла китицю квітів від одного з дітей, понюхала їх і чхнула.

Ще один хлопчисько простяг квіти Сіоні, здійнявши заодно на неї широко розплющені очі. Вона взяла квіти, не дивлячись на дитину. Айдаго помахом руки відігнав дітлахів, коли вони його оточили. Дітлашня вагалася, витріщаючись на нього, тоді оминула його й побігла до решти вартівниць.

Ґарун сказав Айдаго:

— Якщо дасте їм кілька монет, вони вам не набридатимуть. Айдаго здригнувся. Оце так вчать фрименських дітей?

Ґарун перевів увагу на Сіону. Почав пояснювати план свого села. Нейла прислухалася.

Айдаго рушив униз вулицею, зауваживши, скільки цікавих очей скеровані на нього та як вони уникають його погляду. Почувався глибоко ображеним поверховою декорацією будинків, жоден з яких не приховував слідів руйнувань. Заглянув у прочинені двері аудиторії. У Туоно відчувалася якась суворість, *якась* боротьба, замаскована зів'язаними квітами й улесливим тоном Ґаруна. Іншого часу, на іншій планеті це було б сільце з ослами на вулицях і підперезаними шнурком селянами, які пхалися б зі своїми петиціями. Він почув

благальне скиглення в голосі Гаруна. Вони не були фрименами! Ці нещасні створіння жили на узбіччі, намагаючись зберегти частки древньої цілісності. Але ця втрачена реальність дедалі більше вислизала з їхніх рук. Що тут створив Лето? Ці *музейні фримени* втратили все, крім голого існування та завчених напам'ять древніх слів, яких вони не розуміли й навіть не вимовляли правильно.

Повернувшись до Сіони, Айдаго схилився, щоб краще розглянути крій коричневої Гарунової накидки. Зауважив, яка вона тісна, — щоб зекономити тканину. Під верхнім одягом можна було помітити сірий гладкий дистикост, виставлений на сонячне проміння. Жоден справжній фримен ніколи не дозволив би сонцю торкнутися його дистикоста. Айдаго глянув на решту делегації, зауваживши таке само ощадне ставлення до тканини. З цього можна було здогадатися, наскільки придушені їхні емоції. Такий одяг не дозволяє енергійних жестів, сковує свободу рухів. Накидки були тісними й обмежували людей!

Від почуття огиди Айдаго різко ступив широкий крок уперед і розхилив накидку Гаруна, щоб глянути на дистикост. Усе так, як він і підозрював! Дистикост був черговою підробкою — без рукавів, без черевиків із помпоп'ятами!

Гарун відсахнувся, стис долонею руків'я ножа, який Дункан відслонив при його поясі.

— Гей! Що це ти робиш? — скрикнув Гарун роздратовано. — Не смієш так торкатися фримена!

— Ти — фримен? — своєю чергою крикнув Айдаго. — Я жив із фрименами! Я бився поруч із ними проти Харконнів! Я помер із фрименами! Ти? Ти шахрай!

Кісточки пальців Гаруна, затиснутих на руків'ї ножа, побіліли. Він звернувся до Сіони.

— Хто цей чоловік?

Заговорила Нейла.

— Це Дункан Айдаго.

— Гхола? — Гарун обернувся, щоб заглянути Айдаго в лице. — Ми ніколи раніше не бачили тут таких, як ти.

Айдаго відчув, що його переповнює прагнення очистити це місце. Навіть якщо це коштуватиме йому життя, цього знеціненого життя, яке могли повторювати до нескінченності люди, насправді до нього байдужі. *Застаріла модель, так!* Але це був не фримен.

— Витягни того ножа або ж прибери з нього руку, — сказав Айдаго.

Гарун швидко забрав руку з ножа.

— Це не справжній ніж, — сказав він. — Лише для декорації. — Його голос пожвавішав. — Але ми маємо й справжні ножі, навіть крис-ножі! Тримаємо їх у вітринах, щоб зберегти.

Айдаго не зміг стриматися. Зареготав, відкинувши голову назад. Сіона всміхалася, тоді як Нейла замислилась, а решта Рибомовок оточила їх тісним сторожким колом.

Сміх дивно вплинув на Гаруна. Він опустил голову й міцно зчепив руки, але Айдаго встиг помітити, як вони дрижать. Знову піднявши очі, Гарун глянув на Айдаго з-під густих брів. Айдаго раптом протверезів. Здавалося, що якийсь тяжкий чобіт розтоптав Гарунове «я», перетворивши його на заляканого підлабузника. В очах чоловіка було пильне очікування. З якоїсь незрозумілої йому причини Айдаго згадав фрагмент Оранжевської Католицької Біблії. Він спитав себе: *«Чи це ті тихі та вбогі духом, що переживуть нас усіх і успаdkують Усесвіт?»*

Гарун прокашлявся.

— Можливо, гхола Дункан стане свідком наших обрядів і ритуалів та винесе їм присуд?

Айдаго відчув, що ця жалібна просьба його присоромила. Він, не задумуючись, сказав:

— Навчу вас усього, що знаю про фрименів. — Підняв очі та помітив, що Нейла дивиться на нього спідлоба. — Це допоможе згаяти час, — сказав він. — І хтозна? Може, це поверне сюди щось справді фрименське.

Сіона промовила:

— Ми не зобов'язані гратися в старі культові ігри. Відведіть нас до наших помешкань.

Нейла зніяковіло опустила голову й сказала, не дивлячись на Сіону:

— Командирко, є дещо, про що я не посміла вам розповісти.

— Ти мусиш упевнитися, що ми зостанемося у цій помийній ямі? — спитала Сіона.

— О ні! — Нейла глянула вгору, Сіоні в обличчя. — Куди ж ви звідси підете? Вибратися на стіну неможливо, і за нею однаково є тільки річка. А в протилежному напрямку Сар'ер. О ні... це дещо інше.

Нейла труснула головою.

— Якось вичав це з себе, — буркнула Сіона.

— Командирко, я дістала найсуворіші накази, яких не посмію порушити. — Нейла глянула на решту членів загону, тоді знову на Сіону. — Ви і... Дункан Айдаго маєте бути поселені разом.

— Це наказ мого батька?

— Леді командирко, мені повідомили, що це накази самого Бога-Імператора, і ми не можемо не підкоритися їм.

Сіона втупила погляд в Айдаго.

— Пам'ятаєш моє попередження, Дункане, коли ми востаннє розмовляли в Цитаделі?

— Мої руки при мені й роблять те, чого я хочу, — відрізав Айдаго. — Не думаю, що ти маєш якісь сумніви щодо моїх бажань!

Вона коротко кивнула головою, відвернулася від нього й глянула на Гаруна.

— Яка різниця, де спати в цьому огидному місці? Веди нас до наших помешкань.

Реакція Гаруна здалася Айдаго чарівною. Наїб обернув голову до гхоли, затінивши обличчя фрименським каптуром, а тоді нишком по-змовницьки підморгнув. Лише тоді повів їх кальною вулицею.

Якою є найбезпосередніша небезпека для мого правління? Я вам скажу. Це справжній провидець, особа, що стояла в присутності Бога з повним усвідомленням того, де вона стоїть. Провидчий екстаз вивільняє енергію, що, подібно до енергії сексу, байдужа до всього, крім творіння. Один акт творіння може бути схожим на інший. Усе залежить від видіння.

Викрадені журнали

Лето лежав без повозу на високому захищеному балконі вежі Малої Цитаделі, стримуючи роздратування, викликане, як він знав, необхідними запізненнями, що відкладали його одруження з Хві Норі. Він дивився на південний захід. Десь там, за потемнілим горизонтом, Дункан, Сіона та їхні супутники провели вже шість днів у селі Туоно.

«Ці запізнення — моя провина, — подумав Лето. — Це я змінив місце шлюбу, тому бідний Монео мусив переглянути всі приготування».

І тепер, звичайно, додалася справа Малкі.

Жодної з цих необхідностей не можна було пояснити Монео, — той, як це було чутно, метушився в центральному покої орлиного гнізда, переймаючись своєю відсутністю на командному посту, звідки він керував святковими приготуваннями. Монео так усім переймався!

Лето глянув у бік призахідного сонця. Воно низько стояло над обрієм, за час останньої бурі зблякнувши до тьмяно-оранжевої барви. Дощ причаївся у низьких хмарах на півдні за Сар'ером. У затяжній тиші Лето стежив за цим дощем, що тягся без початку і кінця. Хмари розросталися на тлі суворого сірого неба, дощ спадав помітними струменями. Він почувався

оповитим спогадами, що прийшли непрошені. Тяжко було струснути з себе цей настрій, тож він пробурмотів закарбовані в пам'яті рядки древнього вірша.

— Ви щось казали, Владико? — Голос Монео пролунав поблизу Лето. Розплющивши очі, Лето побачив вірного мажордома, що стояв, уважно чекаючи.

Лето переклав на галах промовлені ним слова:

— Соловей звив гніздо на сливі, але що ж він робитиме з вітром?

— Це питання, Владико?

— Це древнє питання. Відповідь проста. Хай соловей тримається своїх квітів.

— Я не розумію, Владико.

— Перестань говорити тривіальні речі, Монео. Мене дратує, коли ти це робиш.

— Пробачте мені, Владико.

— А що ще я можу зробити? — Лето вивчав опущене донизу обличчя Монео. — Ми з тобою, Монео, хай там як, але влаштуємо добрий театр.

Монео зиркнув на обличчя Лето.

— Владико?

— Ритуали релігійних свят Вакха були зародком грецького театру, Монео. Релігія часто веде до театру. А з нас вийде добрий театр.

Лето знову відвернувся та глянув на південно-західний обрій.

Зараз там вітер нагромаджував хмари. Лето прислухався, чи чути шум, з яким пісок зсипається з дюн, але в орлиному гнізді вежі не було нічого, крім лункої тиші, за якою шипів найтихіший із тихих вітрів.

— Хмари, — прошепотів він. — Я ще раз випив би чашу місячного світла, і древнє море котиться біля моїх ніг, тонкі хмари притулилися до стемнілого неба, і синьо-сірий плащ довкола моїх пліч, і кінське іржання поблизу.

— Мій Владика стурбований, — сказав Монео. Співчуття в його голосі болісно різонуло Лето.

— Яскраві тіні мого минулого, — промовив Лето. — Ніколи не дадуть мені спокою. Я слухав заспокійливий звук, звук надвечірнього дзвону із маленького містечка, і він сказав мені лише те, що я — мелодія і душа цього місця.

Доки він говорив, темрява оповила вежу. Довкола них запалало автоматично ввімкнуте світло. Лето перевів увагу назовні, де тонка динна скибка Першого місяця пливла над хмарами, а відбите від планети оранжеве світло вимальовувало повне коло супутника.

— Владико, навіщо ми сюди прибули? — спитав Монео. — Чому ви мені не кажете?

— Я хотів скористатися з того, що це застане тебе зненацька, — відповів Лето. — Невдовзі тут сяде ліхтер Гільдії. Рибомовки привезуть мені Малкі.

Монео зробив глибокий ковток повітря і на мить його затримав, перш ніж видихнути.

— Дядько... Хві? Цей Малкі?

— Ти здивований, що я тебе про це не попередив, — сказав Лето.

Монео відчув, як його пройняло холодом.

— Владико, якщо ви хочете зберегти це в таємниці від...

— Монео? — озвався Лето тоном м'якого умовляння. — Я знаю, що Малкі пропонував тобі більші спокуси, ніж будь-хто інший...

— Владико! Я ніколи...

— Я знаю це, Монео. — Знову той лагідний тон. — Але несподіванка струснула твоїми спогадами, ожививши їх. Тепер ти готовий до всього, чого я можу від тебе вимагати.

— Що... що мій Владика...

— Можливо, нам доведеться позбутися Малкі. Він наша проблема.

— Я? Ви хотіли б, щоб я...

— Можливо.

Монео проковтнув слину, тоді заговорив:

— Превелебна Мати...

— Антеак мертва. Вона добре мені послужила, але вона мертва. Сталося нечуване насилля, коли мої Рибомовки напали на... *місце*, де переховувався Малкі.

— Без Антеак нам буде краще, — сказав Монео.

— Ціную твою недовіру до Бене Гессерит, але я хотів би, щоб Антеак покинула нас в якийсь інший спосіб. Вона була нам вірною, Монео.

— Превелебна Мати була...

— Як Бене Тлейлак, так і Гільдія прагнули здобути таємницю Малкі, — сказав Лето. — Коли вони побачили, що ми рушили проти іксіан, ударили перед моїми Рибомовками. Антеак... що ж, вона змогла лише трохи їх затримати, але цього вистачило. Мої Рибомовки встигли потрапити в це місце...

— *Таємницю* Малкі, Владико?

— Коли щось зникає, — промовив Лето, — у цьому міститься така ж звістка, як у тому, що щось зненацька з'являється. Порожній простір завжди заслуговує нашого вивчення.

— Що має на увазі мій Владика під словом «*порожній*»?

— Малкі не помер! Я точно б це знав. Куди він подівся, зникнувши?

— Зник... від вас, Владико? Ви хочете сказати, що іксіани...

— Удосконалили пристрій, який колись давно дали мені. Удосконалювали його повільно й витончено, приховуючи оболонки всередині прихованих оболонок, але я помітив тіні. Це мене здивувало. Я був задоволений.

Монео обдумав це. *Пристрій, який приховував... Аххх!* Бог-Імператор кілька разів згадував про таке: спосіб приховування записаних ним думок. Монео сказав:

— І Малкі приховує таємницю...

— О так! Але це ще не справжня таємниця Малкі. Він глибоко приховує іншу, думаючи, що я про неї не здогадуся.

— Іншу... але ж, Владико, якщо вони можуть приховати навіть від вас...

— Тепер це багато хто може, Монео. Вони розпорошилися, коли мої Рибомовки атакували. Таємниця іксіанського пристрою поширилася світом.

Очі Монео тривожно розширилися:

— Владико, якщо хтось...

— Якщо вони навчаться бути спритними, то не залишать слідів, — сказав Лето. — Розкажи мені, Монео, що Нейла каже про Дункана? Не протестує проти звітування безпосередньо тобі?

— Хай що наказав би мій Владика... — Монео прокашлявся. Не міг збагнути, чому його Бог-Імператор каже про приховані сліди, а тоді, на одному подиху, — про Дункана та Нейлу.

— Так, звичайно, — промовив Лето. — Хай що б я наказав, Нейла підкориться. А що вона каже про Дункана?

— У них із Сіоною нічого не було, якщо мій Владика про це...

— Але що він робить із моїм ляльковим набом Ґаруном та іншими музейними фрименами?

— Розповідає їм про давні звичаї, про війни проти Харконнів, про перших Атрідів на Арракісі.

— На Дюні!

— На Дюні, так.

— Через те, що немає більше Дюни, немає й фрименів, — промовив Лето. — Ти переслав мою звістку Нейлі?

— Владико, навіщо ви посилюєте свій ризик?

— Ти переслав мою звістку?

— Вісницю послано до Туоно, але я ще можу її відкликати.

— Ти її *не* відкликеш!

— Але, Владико...

— Що вона скаже Нейлі?

— Що... що таким є ваш наказ, аби Нейла далі безумовно й безсумнівно підкорялася моїй доньці, крім того, щоб... Владико! Це небезпечно!

— Небезпечно? Нейла — Рибомовка. Вона підкориться мені.
— Але Сіона... Владико, боюся, що вона не служить вам усім серцем. А Нейла...

— Нейла не сміє завагатися.

— Владико, дозвольте влаштувати ваше весілля в якомусь іншому місці.

— Ні!

— Владико, я знаю, що ваше видіння показало вам...

— Золотий Шлях триває, Монео. Ти знаєш це так само, як і я. Монео зітхнув.

— Нескінченність належить вам, Владико. Я не ставлю під сумнів...

Він не договорив, бо жахливе тремтяче ревіння сколихнуло вежу, стаючи дедалі гучнішим.

Вони обидва повернулися в бік звуку — плюмаж синьо-оранжевого світла, наповнюючи все довкола вируванням ударних хвиль, опускався в пустелю менш ніж за кілометр на південь від них.

— Ах, прибуває мій гість, — сказав Лето. — Монео, рушай униз моїм повозом. Назад забирай тільки Малкі. Скажи гільдіерам, що вони заслужили моє прощення, а тоді відішли їх геть.

— Ваше про... так, Владико! Але якщо вони знають таємницю...

— Вони служать мені, Монео. Ти мусиш чинити так само. Достав мені Малкі.

Монео слухняно підійшов до повозу, що лежав у тіні з проти-лежного боку покою. Вибрався на нього, дивлячись, як паша ночі розкривається в Стіні. Виступ для посадки висунувся в ніч. Повіз, як пір'їнка, вплив назовні й під кутом полетів до ліхтера Гільдії, що вертикально стояв на піску, наче зменшена копія вежі Малої Цитаделі.

Лето стежив з балкона, його передні сегменти легко здійнялися, щоб забезпечити кращий кут огляду. Своїм гострим зором він розгледів білий рух Монео, який стояв на повозі в місячно-му світлі. Довгоногі прислужники Гільдії вийшли з ношами,

помістили їх на повіз, постояли ще мить, розмовляючи з Монео. Коли вони відійшли, Лето згорнув бульбашкове покривало повозу й побачив відбите від нього світло місяця. За його відданим подумки сигналом повіз із вантажем повернувся на виступ для посадки. Ліхтер Гільдії здійнявся з гучним гуркотом, а Лето тим часом вивів повіз на світло кімнати, закривши за ним вхід. Лето розгорнув бульбашкове покривало. Тручись об скрипучий пісок, він підповз до нош і підняв свої передні сегменти, аби глянути на Малкі, що лежав наче уві сні, прикріплений до нош широкими сірими еластичними в'язями. Обличчя Малкі було попелястим, у темному волоссі проступила сивина.

«Як же він постарів», — подумав Лето.

Монео спустився з повозу й оглянувся на чоловіка на ношах.

— Він поранений, Владико. Вони хотіли послати лікаря...

— Вони хотіли послати шпигуна.

Лето вивчав Малкі — темна поморщена шкіра, запалі щоки, гострий ніс дуже контрастували із заокругленим овалом обличчя. Густі брови стали майже білими. Зостався тільки не вичерпаний досі тестостерон.

Малкі розплющив очі. Який це шок — побачити зло в цих карих оленячих очах! Кутки вуст Малкі розтяглися в посмішці.

— Владика Лето. — Голос Малкі був ледь гучнішим за хрипкий шепіт. Перевів погляд праворуч, зосередившись на мажордомові. — І Монео. Даруйте, що не встаю.

— Тобі боляче? — спитав Лето.

— Інколи. — Очі Малкі ворухнулися, він пильно оглянув усе довкола. — Де *гурії*?

— Боюся, що мушу відмовити тобі в цьому задоволенні, Малкі.

— Це й на краще, — прохрипів Малкі. — Я й справді не почувуюся на силах їх удовольнити. Ті, кого ти послав по мене, Лето, не були *гуріями*.

— Вони професіоналки в послуху мені, — сказав Лето.

— То були криваві мисливиці!

— Мисливицею була Антеак. Мої Рибомовки — лише чистильна команда.

Монео переводив погляд з одного співрозмовника на іншого, туди й назад. У цій розмові були тривожні нотки. Попри хрипіння, голос Малкі звучав майже безтурботно... але в нього завжди так. Небезпечний чоловік!

— Якраз перед твоїм прибуттям ми розмовляли з Монео про Нескінченність, — сказав Лето.

— Бідний Монео, — прокоментував Малкі.

Лето посміхнувся.

— Пам'ятаєш, Малкі? Якось ти просив мене продемонструвати Нескінченність.

— А ти відповів, що не існує Нескінченності, яку можна продемонструвати. — Малкі перевів погляд на Монео. — Лето любить гратися парадоксами. Знає всі мовні трюки, які будь-коли було винайдено.

Монео придушив вибух гніву. Він почувався зайвим у цій розмові, на цьому полі розваги вищих істот. Малкі та Бог-Імператор, наче двоє давніх друзів, із задоволенням згадували спільне минуле.

— Монео звинувачує мене, що я — єдиний володар Вічності, — сказав Лето. — Не вірять, що має стільки ж Нескінченності, як і я.

Малкі зиркнув на Лето.

— Бачиш, Монео? Бачиш, як він уміло грається словами?

— Розкажи мені про свою небогу Хві Норі, — попрохав Лето.

— Це правда, Лето, що вони казали? Ти хочеш побратися з ніжною Хві?

— Це правда.

Малкі захихотів, тоді скривився від болю.

— Вони страшенно мене покалічили, Лето, — прохрипів він. Тоді прошепотів: — А скажи-но, старий хробаче...

Монео перехопило подих.

Малкі перечекав хвилю, аби біль минувся, тоді сказав:

— Скажи-но мені, старий хробаче, чи у твоєму страхітливо-му тілі приховується страхітливий пеніс? Ото буде шок для ніжної Хві!

— Я давним-давно розповів тобі всю правду, — промовив Лето.

— Ніхто не розповідає правди, — прохрипів Малкі.

— Ти часто казав мені правду, — відповів Лето. — Навіть якщо сам цього не знав.

— Це тому, що ти спритніший за решту нас.

— Розповіси мені про Хві?

— Думаю, ти вже все знаєш.

— Я хотів би почути це від тебе, — промовив Лето. — Ви дістали допомогу від тлейлаксу?

— Вони дали нам знання, більш нічого. Усе інше ми зробили самі.

— Я так і думав, що це не тлейлаксанських рук справа.

Монео не міг більше стримувати своєї цікавості.

— Владико, що це про Хві та тлейлаксу? Навіщо ви...

— Ото ж бо й воно, Монео, давній друже, — сказав Малкі, повівши очима в бік мажордома. — Не знаєш, що він...

— Я ніколи не був тобі другом! — відрізав Монео.

— Тоді компаньйоном серед *гурій*, — уточнив Малкі.

— Владико, — сказав Монео, звернувшись до Лето, — чому ви говорите про...

— Шшш, Монео, — утихомирив його Лето. — Втомлюємо твого давнього компаньйона, а я ще багато чого хотів би від нього довідатися.

— Ти не задумувався, Лето, — спитав Малкі, — чому Монео ніколи не намагався вирвати в тебе всієї дульпанії?

— Чого вирвати? — перепитав Монео.

— Це ще одне старе слівце Лето, — пояснив Малкі. — Дуля і панія — дульпанія. Досконало. Чому тобі не перейменувати свою Імперію, Лето? Велика Дульпанія!

Лето здійняв руку, наказуючи Монео мовчати.

— Розповіси мені, Малкі? Про Хві?

— Просто кілька маленьких клітин мого тіла, — сказав Малкі. — Тоді дбайливе виховання, старанна освіта — усе цілковито протилежне твоєму давньому друзяці Малкі. Ми зробили це все у не-місці, де ти не міг нічого побачити!

— Але я зауважив, як щось зникає, — промовив Лето.

— Не-місце? — спитав Монео, коли значення слів Малкі дійшло до нього. — Ти? Ти й Хві...

— Це той обрис, який я бачив у тінях, — сказав Лето.

Монео не бачив нічого, крім обличчя Лето.

— Владико, я скакую шлюб. Накажу...

— Ти нічого такого не зробиш!

— Але ж, Владико, якщо вона й Малкі...

— Монео! — прохрипів Малкі. — Твій Владика наказує, а ти мусиш коритися!

Цей глузливий тон! Монео люто зиркнув на Малкі.

— Цілковита протилежність Малкі, — промовив Лето. — Невже ти цього не чув?

— Що може бути кращим? — спитав Малкі.

— Але ж, безперечно, Владико, якщо ви тепер знаєте...

— Монео, — сказав Лето, — ти починаєш мене дратувати.

Монео присоромлено замовк.

— Так краще, — промовив Лето. — Знаєш, Монео, якимось десятками тисячоліть тому, коли ще був іншою особою, я припустився помилки.

— Ти й помилка? — глузливо прокоментував Малкі.

Лето лише всміхнувся.

— Мою помилку компенсував той чудовий спосіб, яким я її виставив.

— Словесні трюки, — шпигнув Малкі.

— І справді! От що я сказав: «Теперішнє — це бентега, майбутнє — мрія; тільки пам'ять може відкрити сенс життя». Хіба ж не чудові слова, Малкі?

— Надзвичайні, старий хробаче.

Монео затулив рота долонею.

— Але мої слова були нерозумною брехнею, — продовжив Лето. — Я й тоді це знав, та ці *чудові* слова мене приворожили. Жодна пам'ять не відкриває жодних сенсів. Без страждання духу, що є безсловесним досвідом, ніде немає жодного значення.

— Я не розумію значення страждання, завданого твоїми кривавими Рибомовками, — сказав Малкі.

— Ти не відчуваєш жодного страждання, — відповів Лето.

— Був би ти в моїй шкірі...

— Це лише фізичний біль, — сказав Лето. — Він скоро минеться.

— Коли ж я пізнаю страждання? — спитав Малкі.

— Можливо, пізніше.

Лето відхилив передні сегменти від Малкі, глянув Монео в очі.

— Ти справді служиш Золотому Шляху, Монео?

— Ах, Золотий Шлях, — кепкував Малкі.

— Ви знаєте, що так, Владико.

— Тоді мусиш поклястися мені, — промовив Лето, — те, про що ти тут дізнався, ніколи не може злетіти з твоїх губ. Не смієш це висловити ні словом, ні знаком.

— Клянуся, Владико.

— Він клянеться, Владико, — насмішкувато сказав Малкі.

Одна з дрібних ручок Лето вказала на Малкі, що лежав, вглядаючись у гострий профіль обличчя під сірим каптуром.

— Через давнє захоплення і ... з багатьох інших причин я не можу вбити Малкі. Не можу навіть просити про це тебе... але його слід позбутися.

— Ох, який же ти спритний! — протягнув Малкі.

— Владико, якщо ви почекаєте по той бік покою, — сказав Монео, — то, можливо, коли повернетесь, Малкі вже не становитиме проблеми.

— Він це зробить, — прохрипів Малкі. — Підземні боги! Він це зробить.

Лето, звиваючись, відповз геть, до затіненого кінця покою, зосередивши увагу на тонкій дузі лінії, що стала б отвором у ніч, якби він просто озвучив подумки бажання як наказ. Як же довго звідси падати — просто скотившись із виступу. Сумнівався, щоб навіть його тіло витримало таке. Але в піску під його вежею не було води. Лето міг відчути, як Золотий Шлях блимає і щезає лише тому, що він подумки дозволив собі такий кінець.

— Лето! — гукнув позаду нього Малкі.

Бог-Імператор почув, як ноші скрегочуть об навіяний вітром пісок, що засипав підлогу його орлиного гнізда.

Тоді Малкі знову гукнув:

— Лето, ти найкращий! У всьому Всесвіті немає зла, яке могло б тебе перевершити...

Глевкий глухий стук обірвав голос Малкі. *«Удар у горло, — подумав Лето. — Так, Монео ним володіє»*. Залунав звук, з яким відкрилася прозора завіса балкона, скрипіння нош на балюстраді, тоді тиша.

«Монео доведеться поховати тіло в піску, — подумав Лето. — Ще немає хробака, який міг би пожертви останки». Лето відвернувся і глянув крізь pokій. Монео стояв, схилившись над балюстрадою, і дививсь униз... униз... униз.

«Я не можу молитися ні за тебе, Малкі, ні за тебе, Монео, — подумав Лето. — Я можу бути лише єдиною релігійною самосвідомістю в Імперії, бо я насправді сам... тож не можу молитися».

Не можна зрозуміти історію, не збагнувши її плину, її течій і шляхів, якими лідери пересуваються серед цих сил. Лідер намагається усталити умови, що вимагають його лідерства. Таким чином, лідер потребує аутсайдера. Застерігаю вас, щоб ви ретельно вивчили мою кар'єру. Я — одночасно і лідер, і аутсайдер. Не робіть помилки, припускаючи, що я створив лише Церкву, яка була Державою. Це було мою функцією лідера, і я мав багато історичних моделей, які використовував як взірець. Аби розкрити мою роль аутсайдера, гляньте на мистецтво моїх часів. Це мистецтво варварське. Улюблений поетичний жанр? Епічний. Популярний драматичний ідеал? Героїчний. Танці? Занедбані. З погляду Монео, він має рацію, описуючи це як небезпечне явище. Воно збуджує уяву. Змушує людей відчувати брак того, що я в них забрав. Що ж я в них забрав? Право бути учасниками історії.

Викрадені журнали

Айдаго, простягшись на тапчані із заплющеними очима, почув, як на другий тапчан щось звалилося. Сів у надвечірньому світлі, яке під гострим кутом падало крізь єдине вікно кімнати, відбиваючись від білих плиток підлоги на ясно-жовті стіни. Побачив, що це ввійшла Сіона й уляглася на своєму тапчані. Уже читала одну з книжок, які притягла з собою у торбі із зеленої тканини.

«Що це за книжки?» — задумався він.

Опустив ноги на підлогу й оглянув кімнату. Як цей просторий, з високою стелею бокс можна прийняти за щось бодай віддалено фрименське? Широкий стіл-конторка з місцевого темно-коричневого пластику розділяв два тапчани. Двоє дверей. Одні вели просто назовні, через сад. Другі впускали до розкішної

купальні, де ясно-сині плитки виблискували під сонячним промінням, що вільно туди проходило. Крім багатьох функціональних пристроїв, купальня містила глибоку ванну та душ, те й те площею не менше двох квадратних метрів. Двері до цього сибаритського приміщення залишалися прочиненими, і Айдаго міг чути, як з ванни витікає вода. Сіона мала дивний смак: любила купатися у великій кількості води.

Стілгар, знайомий Айдаго найб за давніх днів на Дюні, глянув би на цю кімнату з презирством. «Ганьба! — сказав би він. — Декаданс! Слабкість!» Стілгар кинув би чимало презирливих слів на адресу всього цього села, що посміло дорівнятися справжній фрименській січі.

Коли Сіона перегорнула сторінку, зашелестів папір. Вона лежала, сперши голову на дві подушки, загорнувшись у тонку білу накидку. Накидка тісно прилягла до вологого від купання тіла.

Айдаго труснув головою. Що на цих сторінках так її зацікавило? Читала й перечитувала їх, відколи вони прилетіли до Туоно. Томи були тонкими, але численними, на чорних палітурках позначені лише номери. Айдаго побачив номер *дев'ять*.

Він підвівся і підійшов до вікна. На певній відстані від них якийсь старий чоловік обкопував квіти. Сад із трьох сторін був захищений будівлями. Квіти були великими — у пуп'янках червоними, але, розкрившись повністю, показували білу серцевину. Неприкрите сиве волосся старого здавалося різновидом цвіту, що погойдувався між білими квітами та рубіновими пуп'янками. Айдаго відчув запах гнилого листя і свіжо-накиданого гною на тлі гострих квіткових пахоців.

Фримен, що доглядає квіти просто неба!

Сіона нічого не казала про своє дивне читання. *«Вона мене дразнить, — подумав Айдаго. — Хоче, щоб я сам спитав».*

Він намагався не думати про Хві. Шал загрожував його поглинути, якби він це зробив. Згадав фрименське слово для цієї дикої пристрасті: *канава*, залізне кільце ревноців. *«Де Хві? Що вона робить цієї миті?»*

Двері в сад без стуку відчинилися, і ввійшов Тейшар, помічник Ґаруна. Тейшар мав вицвіле обличчя, повністю покрите темними зморшками. Очі були запалими, ясно-жовтими довкола зіниць. Був одягнений у коричневу накидку. Волосся його нагадувало стару траву, кинуту на перегній. Здавався аж надміру потворним, як темний і примітивний дух. Тейшар зачинив двері й став, дивлячись на них.

З-за Айдаго долинув голос Сіони.

— Ну, що там?

Тут Айдаго помітив, що Тейшар мав украй стривожений вигляд, аж тремтів від хвилювання.

— Бог-Імператор... — Тейшар прокашлявся і почав ще раз. — Бог-Імператор прибуде до Туоно!

Сіона сіла на ліжку, натягнувши білу накидку на коліна. Айдаго озирнувся на неї, а тоді знову на Тейшара.

— Він візьме шлюб тут, тут, у Туоно! — сказав Тейшар. — Це станеться за древнім фрименським звичаєм! Бог-Імператор і його наречена стануть гостями Туоно!

Айдаго, стиснутий *канава*, гнівно глянув на нього, зіщипавши кулаки. Тейшар коротко хитнув головою, відвернувся і вийшов, грюкнувши дверима.

— Дозволь, я дещо тобі прочитаю, Дункане, — звернулася Сіона.

Айдаго знадобився якийсь час, аби зрозуміти її слова. З усе ще стиснутими кулаками він обернувся і глянув на неї. Сіона сиділа на краю тапчана, поклавши книжку на коліна. Сприйняла його увагу за згоду.

— Дехто вважає, — прочитала вона, — що ви маєте знайти компроміс чесності з певною дозою бруду, перш ніж змусити свій геній працювати. Кажуть, що цей компроміс починається, щойно ви покинете *святиню*, прагнучи реалізувати свої ідеали. Монео каже, що моїм рішенням є зоставатися у *святині*, переклавши на інших свою брудну роботу.

Вона глянула на Айдаго.

— Бог-Імператор — його власні слова.

Айдаго повільно розслабив кулаки. Знав, що йому слід відволіктися. А ще його заінтригувало те, що Сіона порушила мовчання.

— Що це за книжка? — спитав він.

Вона коротко розповіла йому, як вони з товаришами викрали карти Цитаделі та копії журналів Лето.

— Не сумніваюся, що ти про це знав, — промовила вона. — Батько прямо сказав мені, що шпигуни зрадили наш наліт. Він побачив приховані в її очах сльози.

— Дев'ятьох із вас убили вовки?

Вона кивнула.

— Ти кепська командирка! — сказав він.

Вона найжилася, але, перш ніж зуміла щось промовити, він спитав:

— Хто переклав це тобі?

— Це з Ікса. Вони казали, що Гільдія знайшла Ключ.

— Ми вже знали, що Бог-Імператор ні в чому собі не відмовляє, якщо вважає це доцільним, — промовив Айдаго. — Це й усе, що він мав сказати?

— Читай сам! — Вона покопирсалася у своїй торбі й витягла перший том перекладу, кинувши книжку йому на тапчан. Коли Айдаго повернувся до тапчана, грубо спитала:

— Що ти мав на увазі, завваживши, що я кепська командирка?

— Отак марно втратити дев'ятьох своїх друзів.

— Ти дурень! — Вона труснула головою. — Ти, очевидячки, ніколи не бачив тих вовків!

Він підняв книжку, яка здалася йому тяжкою. Зрозумів, що вона надрукована на кристалічному папері.

— Ви мали б озброїтися проти вовків, — сказав він, розгортаючи том.

— Якою зброєю? Уся зброя, яку ми могли роздобути, проти них не діє!

— Лазеростріли? — спитав він, перегортаючи сторінку.

— Торкнися лазеростріла на Арракісі — і Хробак одразу ж це знатиме!

Він перегорнув наступну сторінку.

— Попри все, твої друзі роздобули лазеростріли.

— І глянь, до чого це привело!

Айдаго прочитав рядок.

— Отрута була доступною.

Вона конвульсивно ковтнула слину.

Айдаго глянув на неї.

— Врешті-решт ви отруїли вовків, чи не так?

Її голос був майже шепотом.

— Так.

— То чому ж ви не зробили цього раніше? — спитав він.

— Ми... не... знали... що... змогли б.

— Але ти навіть не спробувала, — сказав Айдаго. Повернувшись до розкритого тому. — Кепська командирка.

— Він такий підступний! — відповіла Сіона.

Айдаго прочитав абзац, перш ніж знову глянути на Сіону.

— Це майже його не описує. Ти все це прочитала?

— Кожне слово! А децо й кілька разів.

Айдаго глянув на розгорнуту сторінку й прочитав іще раз: «Я створив те, що й планував, — могутню духовну напругу у всій моїй Імперії. Мало хто відчуває її силу. За рахунок якої енергії я створив цей стан? Я не настільки сильний. Єдина сила, якою я володію, — це контроль індивідуального добробуту. Це підсумок усіх речей, які я роблю. То чому ж люди шукають моєї присутності з іншою метою? Що може довести їх до певної смерті в даремній спробі дістатися до моєї присутності? Хочуть бути святими? Чи думають, що в *такий* спосіб можуть здобути видіння Бога?»

— Він украй цинічний, — сказала Сіона зі сльозами в голосі.

— Як він тебе випробовував? — спитав Айдаго.

— Він показав мені... він показав мені Золотий Шлях.

— Це зручно...

— Цей Шлях достатньо реальний, Дункане. — У її очах виблискували сльози. — Але, *навіть* якщо це причина буття для нашого *Бога*-Імператора, це все ж не причина стати тим, ким він став!

Айдаго глибоко втягнув повітря:

— До цього дійшли Атріди!

— Хробак мусить згинутися! — промовила Сіона.

— Цікаво, коли він прибуває? — спитав Айдаго.

— Цей пацючок, Гарунів приятель, нічого про це не сказав.

— Мусимо розпитати, — зауважив Айдаго.

— У нас немає зброї, — відповіла Сіона.

— Нейла має лазеростріл, — сказав він. — Маємо ножі... линви. Я бачив линву в одній із Гарунових комор.

— Проти Хробака? — спитала вона. — Навіть якби ми змогли забрати лазеростріл Нейли, ти ж знаєш, що проти нього він безсилий.

— А його повіз вистоїть проти лазеростріла?

— Я не довіряю Нейлі, — сказала Сіона.

— Хіба ж вона не кориться тобі?

— Так, але...

— Рухатимемося поступово, крок за кроком, — промовив Айдаго. — Спитай Нейлу, чи використала б вона свого лазеростріла проти Хробакового повозу.

— А якщо вона відмовиться?

— Убий її.

Сіона встала, відкинувши книжку вбік.

— Як Хробак прибуде до Туоно? — спитав Айдаго. — Він надто великий і важкий для звичайного 'топтера.

— Гарун нам розповість, — відповіла вона. — Але думаю, що так, як він зазвичай подорожує. Глянула на стелю, яка закривала Стіну, що оббігала Сар'єр по периметру. — Думаю, що прибуде так, як вирушає на паломництво, з усім своїм супроводом. Приїде Королівською Дорогою, а сюди

спуститься на силових підвісках. — Вона глянула на Айдаго. — А що Гарун?

— Дивний чоловік, — сказав Айдаго. — Він до розпачу хоче бути справжнім фрименом. Знає, що не такий, якими вони були за моїх часів.

— А якими вони були за твоїх часів, Дункане?

— Вони мали приказку, яка чітко їх описує, — промовив Айдаго. — Ніколи не слід бути в товаристві людини, з якою не хотів би померти.

— Ти сказав це Гарунові? — спитала вона.

— Так.

— І що він відповів?

— Сказав, що ніколи не зустрічав когось такого, як я.

— Гарун може бути мудрішим, ніж ми всі, — зауважила вона.

Думаєш, влада може бути найнестабільнішою з усіх людських здобутків? А що з очевидними винятками з цієї неодмінної нестабільності? Деякі родини продовжуються. Відомі дуже тривкі й могутні релігійні бюрократії. Обміркуй зв'язок між вірою та владою. Чи виключають вони одна одну, якщо є взаємозалежними? Бене Гессерит упродовж тисячоліть перебувають у відносній безпеці за законними стінами віри. Та куди ж поділася їхня влада?

Викрадені журнали

— Владико, я хотів би, щоб ви дали мені більше часу, — сказав Монео роздратованим тоном.

Він стояв на подвір'ї Цитаделі в коротких тінях полудня. Лето лежав просто перед ним на Імперському Повозі, відкинувши бульбашковий ковпак. Він об'їжджав околицю з Хві Норі, що займала свіжовстановлене сидіння всередині опорної рами бульбашкового покривала, поруч із обличчям Лето. Здавалося, що єдиним почуттям Хві була цікавість до всієї метушні, яка наростала довкола неї.

«*Яка вона спокійна*», — подумав Монео. Придушив мимовільне дрижання, яке охопило його від згадки про те, що він довідався від Малкі. Бог-Імператор мав рацію. Хві була достеменно такою, якою і здавалася — найлагіднішою та найчутливішою з усіх людських створінь. «*Вона справді могла би спаруватися зі мною?*» — задумався Монео.

Усілякі перепони відволікли його увагу від неї. Доки Лето возив Хві довкола Цитаделі на повозі з підвісками, тут зібралася велика група придворних і Рибомовок. Усі придворні були у святкових блискучих шатах, здебільшого червоного та

золотого кольорів. Рибомовки вдягли свій найкращий темно-синій одяг, що розрізнявся лише кольорами облямівок та яструбів. Вантажний караван на повозі із підвісками тягся позаду, ним займалися Рибомовки. Повітря було повне куряви, збуджених звуків і запахів. Більшість придворних злякалася, почувши про місце їхнього призначення. Дехто відразу ж закупив власні намети й павільйони. Це все послали вперед, разом з іншим громіздким скарбом, складеним на піску відразу ж за досягом ока з Туоно. Рибомовки, що входили до складу супроводу, не виявляли святкового настрою. Голосно нарікали, коли їм заборонили взяти лазеростріли.

— Лише *трохи* більше часу, — говорив Монео. — Я досі не знаю, як ми будемо...

— Ніщо не замінить час при розв'язку багатьох проблем, — відповів Лето. — Але ти надміру на нього покладаєшся. Я не можу прийняти жодних затримок.

— Ми будемо там тільки через три дні, — скаржився Монео.

Лето подумав про цей час — швидка хода — біг підтюпцем — піша подорож... сто вісімдесят кілометрів. Так, три дні.

— Я певен, що ти добре облаштував місця зупинок, — сказав Лето. — Багато гарячої води, щоб знімати корчі м'язів?

— Нам буде досить зручно, — відповів Монео. — Однак мені не подобається, що ми в такий час залишаємо Цитадель! І ви знаєте чому!

— Ми маємо комунікаційні пристрої, вірних помічників. Гільдію належно покарано. Заспокойся, Монео.

— Ми могли б провести церемонію в Цитаделі!

Замість відповіді Лето згорнув бульбашкове покривало довкола себе, залишившись сам на сам із Хві.

— Це небезпечно, Лето? — спитала вона.

— Це завжди небезпечно.

Монео зітхнув, відвернувся і підтюпцем побіг туди, звідки Королівська Дорога починала довгий підйом на схід, перш ніж повернути на південь, оточуючи Сар'єр. Лето рушив своїм

повозом за мажордомом і почув, як його строкатий загін крокує за ними слідом.

— Усі рушили? — спитав Лето.

Хві озирнулася.

— Так. — Обернулася до його обличчя. — Чому Монео такий стурбований?

— Монео зрозумів, що хвилина, яка тільки-но його покинула, більше йому не доступна.

— Він був дуже неспокійним і розсіяним, відколи ви повернулися з Малої Цитаделі. Геть не той Монео, що зазвичай.

— Він Атрід, моя кохана, а тебе було спроектовано, щоб удовольняти Атрідів.

— Це не те. Я знала б, якби це було так.

— Так... ну що ж, думаю, Монео відкрив також неминучість смерті.

— Як воно в Малій Цитаделі, коли ви там із Монео? — спитала вона.

— Це найсамотніше місце в моїй Імперії.

— Думаю, що ти уникаєш моїх питань, — дорікнула Хві.

— Ні, кохана. Я поділяю твою стурбованість Монео, але жодне моє пояснення тепер йому не допоможе. Він потрапив у пастку. Довідався, що складно жити в теперішньому, немає сенсу жити в майбутньому, неможливо жити в минулому.

— Я думаю, що це ти піймав його в пастку, Лето.

— Але звільнитися він мусить сам.

— Чому ти його не звільниш?

— Бо він вважає, що мої спогади є його ключем до свободи. Думає, що я будую наше майбутнє з нашого минулого.

— Хіба це не завжди так, Лето?

— Ні, дорога Хві.

— А як насправді?

— Більшість вважає, що задовільне майбутнє вимагає повернення до ідеалізованого минулого, якого насправді ніколи не існувало.

— А ти зі всіма своїми спогадами знаєш, що це не так.

Лето повернув закаптуроване обличчя, щоб глянути на неї, досліджуючи... згадуючи. Зі свого внутрішнього натовпу міг створити композит, генетичну подобу Хві, але цій подобі було далеко до живого тіла. Минуле перетворювалося на вишикувані рядами очі, що вдивлялися назовні, як очі викинутих на сушу риб, натомість Хві вібривала життям. Її губи мали грецькі вигини, спроектовані для дельфійського співу, та вона не наспівувала пророчих силаб. Була особистістю, яка раділа життю, відкриваючись як пуп'янок, що нестримно розвивається в духмяну квітку.

— Чому ти так дивишся на мене? — спитала вона.

— Я тішуся теплом кохання до тебе.

— Кохання, так. — Вона всміхнулася. — Думаю, що, раз ми не можемо ділити кохання тіл, мусимо ділити кохання душ. Розділиш її зі мною, Лето?

Він був приголомшений.

— Питаєш про мою душу?

— Напевно ж, інші питали.

Він коротко відповів:

— Моя душа перетравлює свої досвіди, більш нічого.

— Я надто багато в тебе попросила? — спитала вона.

— Думаю, що ти не можеш надто багато в мене попросити.

— З огляду на наше кохання, я не погоджуся з тобою. Дядько Малкі казав про твою душу.

Він виявив, що не може відповісти. Вона прийняла його мовчання як знак продовжувати.

— Він казав, що ти найкращий митець у вивченні душі, насамперед власної душі.

— Але ж дядько Малкі заперечував, що сам має душу!

Вона відчула шорсткість у його голосі, але це її не зупинило.

— А все-таки я думаю, що він мав рацію. Ти геній душі, блискучий геній.

— Потрібна лише некваплива витривала твердість, — запевечив він. — Не блиск.

Вони дісталися довгого підйому до вершини окружної Стіни Сар'єру. Він опустив колеса повозу й деактивував силові підвіски.

Хві говорила тихо, її голос ледь здіймався над скрипінням коліс повозу й тупотом ніг, що бігли довкола них.

— Хай там як, я можу називати тебе коханим?

Він відповів із забутим стисканням у горлі, що не було вже повністю людським.

— Так.

— Я народилася іксіанкою, коханий, — сказала вона. — Чому ж я не поділяю їхнього механістичного погляду на наш Усесвіт? Ти знаєш цей погляд, Лето, коханий?

Він міг лише дивитися на неї.

— Я щоразу відчуваю надприродне, — промовила вона.

Голос Лето скреготів, здаючись сердитим навіть йому самому.

— Кожна людина творить власне надприродне.

— Не гнівайся на мене, коханий.

Знову це жахливе скреготіння.

— Я не можу гніватися на тебе.

— Але щось колись сталося між тобою та Малкі, — промовила вона. — Він ніколи не розповів би мені, що саме, лише сказав, що часто міркує, чому ти його пощадив.

— Через те, чого він навчив мене.

— Що сталося між вами, коханий?

— Я волів би не говорити про Малкі.

— Прошу, коханий. Я вважаю це достатньо важливим для себе, щоб знати.

— Я натякнув Малкі, що можуть існувати речі, яких люди не повинні винаходити.

— І це все?

— Ні. — Він говорив неохоче. — Мої слова його розсердили. Він сказав: «Думаєш, у світі без птахів люди не винайшли б

літальних апаратів! Який же ти дурень! Люди можуть винайти все!»

— Він назвав тебе дурнем? — У голосі Хві був шок.

— Він мав рацію. І, хоча заперечував це, казав правду. Він навчив мене, що існує причина тікати від винаходів.

— Отже, ти боїшся іксіан?

— Звісно, боюся! Вони можуть винайти катастрофу.

— А що ж ти можеш зробити?

— Бігти швидше. Історія — це постійний біг наввипередки між винаходом і катастрофою. Освіта допомагає, але її ніколи не достатньо. Мусиш іще й бігти.

— Ти ділишся зі мною душею, коханий. Ти знаєш це?

Лето відвів від неї очі та втупився в спину Монео, придивляючись до рухів мажордома, що видавали наявність якихось прихованих таємниць. Процесія спустилася з першого положого схилу. Тепер дорога повертала, починаючи підйом на Західну Кільцеву Стіну. Монео рухався так, як робив це завжди, ставлячи одну стопу перед іншою, стежачи за поверхнею, на яку ступав, але в мажордомові з'явилося щось нове. Лето відчув, що він віддаляється, що чоловіка вже не вдовольняє йти поруч із закаптурованим обличчям його Владики, він уже не намагається дорівнятися долі свого господаря. Далеко на сході чекав Сар'єр. Далеко на заході була річка, плантації. Монео не дивився ні праворуч, ні ліворуч. Він бачив іншу мету.

— Ти не відповідаєш мені, — сказала Хві.

— Ти вже знаєш відповідь.

— Так. Я почала дещо в тобі розуміти, — промовила вона. — Я відчуваю деякі твої страхи. І думаю, що вже знаю, де ти живеш.

Він кинув на неї здивований погляд і виявив, що не може відірвати його. Це було дивовижно. Не міг відвести від неї очей. Його пройняв глибокий страх, відчув, як тремтять руки.

— Ти живеш там, де страх перед буттям і любов до буття поєднуються, усе в одній особі.

Він не міг навіть кліпнути.

— Ти містик, — сказала вона, — лагідний до себе лише тому, що ти в центрі всесвіту і дивишся назовні, дивишся так, як цього не може ніхто інший. Ти боїшся поділитися цим, а все-таки хочеш цього поділу більше, ніж будь-чого іншого.

— Що ти побачила? — прошепотів він.

— Я не маю ні внутрішніх очей, ні внутрішніх голосів, — відповіла вона. — Але я бачила мого Владика Лето, душу якого я люблю, і *знаю* тепер єдину річ, яку ти справді розумієш.

Він відірвав від неї погляд, боячись того, що вона могла сказати. Дрижання рук передалося всьому його передньому сегменту.

— Любов — ось те, що ти розумієш, — сказала вона. — Любов, і це все.

Його руки перестали тремтіти. По щоках стікали сльози. Коли сльози торкалися його каптура, вивергалися цівки синього диму. Він відчув печіння і був вдячним за біль.

— Ти маєш віру в життя, — промовила Хві. — Я знаю, що відвага любити може приховуватися лише в цій вірі.

Вона простягла ліву руку й стерла сльози з його щік. Для нього виявилось несподіванкою, що оболонка не зреагувала як зазвичай, закрившись від дотику.

— Знаєш, — спитав він, — що відколи я став таким, ти перша, хто торкається моїх щік?

— Але я знаю, чим ти є і чим був, — сказала вона.

— Чим я був... ах, Хві. Те, чим я був, стало лише цим обличчям, а вся решта загубилася у тінях пам'яті... прихована... зникла.

— Не прихована від мене, коханий.

Він глянув просто на неї, не боячись уже прикипіти поглядом.

— Чи можливо, аби іксіани знали, що вони створили насправді, творячи тебе?

— Запевняю тебе, Лето, кохання моєї душі, що не знають. Ти перший, єдиний, кому я відкрила себе насправді.

— Тож не будемо оплакувати того, що могло бути, — сказав він. — Так, моя кохана, я поділю з тобою свою душу.

Думайте про це як про пластичну пам'ять, силу, що скеровує вас і ваших супутників у напрямку племінних форм. Ця пластична пам'ять намагається повернутися до свого древнього обрису — родоплемінного суспільства. Вона — це все, що нас оточує: феоди, дієцезії, корпорації, військові загони, спортивні клуби, танцювальні групи, спілка бунтівників, рада планування, молитовний збір... кожна така організація складається з майстра та слуг, господаря та паразитів. І рої пристроїв для відчужування (зокрема й ці слова!) зазвичай прямують до внесення їх у масив аргументів за повернення до «тих кращих часів». Я відчайдушно прагну навчити вас іти іншими шляхами. Ви маєте квадратні думки, що опираються колам.

Викрадені журнали

Айдаго виявив, що може впоратися з підйомом, не думаючи про нього. Це тіло, вирощене тлейлаксу, пам'ятало речі, про які тлейлаксу навіть не підозрювали. Його справжня перша молодість могла давно загубитися в еонах, але мускули, завдяки тлейлаксу, були молодими, і, дряпаючись нагору, він міг видобути з забуття спогади свого дитинства. У дитинстві він навчився виживати, тікаючи у високі скелі своєї рідної планети. Не важило те, що камені привезли сюди люди, формували їх також століття погодних змін.

Ранкове сонце припікало в спину Айдаго. Він чув, як Сіона з зусиллями дістається порівняно простої опорної позиції на вузькому виступі далеко внизу під ним. Айдаго не мав практично жодної користі з її підтримки, але саме такий аргумент урешті-решт змусив Сіону погодитися з тим, що вони мають спробувати цей підйом.

Вони.

Сіона не погоджувалася, щоб він спробував сам.

Нейла, три її помічниці-Рибомовки, Гарун і троє обраних ним музейних фрименів чекали на піску біля підніжжя бар'єрної Стіни, що оббігала Сар'єр.

Айдаго не думав про висоту Стіни. Думав лише про те, де слід поставити руку чи ногу при наступному кроці. Думав про моток легкої линви довкола плечей. Ця линва й була *висотою* Стіни. Він виміряв її знизу, триангулюючи по піску, а не лічачи кроки підйому. Якщо линва була достатньо довгою, то її вистачить. Стіна була такою заввишки, як линва завдовжки. Кожен інший спосіб мислення міг лише притупити його мозок.

Шукаючи опорних точок, яких він не міг бачити, Айдаго обмацував рівну поверхню... ну, не зовсім рівну. Вітер і пісок, інколи навіть дощ, спека та холод робили свою ерозійну справу впродовж трьох тисячоліть. Айдаго цілий день простояв на піску під Стіною, пильно вивчаючи, чого тут досягнув Час. У пам'яті він зафіксував певні схеми: навкісну тінь, тонку риску, напівзруйнований горбик, маленький скельний виступ тут і там, угорі.

Його пальці вчепилися за гостру щілину над ним. Він обережно перевірів, чи витримає ця опора його вагу. Так. Трохи відпочив, притиснувшись обличчям до теплого каменя, не дивлячись ні вгору, ні вниз. Просто був *тут*. Усе залежало від темпу. Не можна допустити, щоб його плечі втомилися надто рано. Вагу слід розподілити між стопами й передпліччями. Пальці неодмінно постраждають, але, доки кості та сухожилля в порядку, на це можна не зважати.

Він іще раз підтягся вгору. Уламок скелі відірвався під його долонею, пил та камінці посипалися на праву щоку, але він навіть не відчув цього. Кожна частка його свідомості концентрувалася на обмацуванні руками, на рівновазі ніг, що спиралися на крихітні випуклості. Він був пилинкою, часткою, що протистоїть гравітації... тут тримаючись пальцем руки, там

спираючись на палець ноги, інколи чіпляючись за поверхню суто силою волі.

Його кишеня віддувалася від імпровізованих гаків, але йому не хотілося їх використовувати. Так само імпровізований молоток звисав з пояса на короткому шнурку, вузол якого безпомилково пам'ятали його пальці.

З Нейлою йшло тяжко. Вона не погодилася б віддати свій лазеростріл. Але підкорилася прямому наказові Сіони супроводжувати їх. Дивна жінка... дивно слухняна.

— Хіба ти не присягалася підкорятися мені? — запитала в неї Сіона.

Нехить Нейли розвіялася.

Пізніше Сіона сказала:

— Вона завжди виконує мої прямі накази.

— Тож нам не доведеться її вбивати, — проказав Айдаго.

— Я б радше й не пробувала. Схоже, ти навіть не здогадуєшся, яка вона сильна й спритна.

Гарун, музейний фримен, що мріяв стати «справжнім фрименом на давній лад», приготував підмости для цього підйому, відповівши на питання Айдаго, як Бог-Імператор прибуде до Туоно:

— Так само, як він прибув із відвідинами за часів мого прапрадіда.

— І як це було? — підштовхнула його Сіона.

Вони сиділи в запилених тінях, ховаючись від пообіднього сонця, того дня, коли дізналися, що Владика Лето одружуватиметься в Туоно. Гарунові помічники присіли півколом під вхідними східцями, на яких Сіона й Айдаго сиділи з Гаруном. Поблизу стояли дві Рибомовки, прислухаючись. Нейла ось-ось мала з'явитися.

Гарун вказав на високу Стіну за селом, край якої виблискував золотом на сонці.

— Туди веде Королівська Дорога, а Бог-Імператор має машину, що легко знесе його з висоти.

— Вона вбудована в його повіз, — сказав Айдаго.

— Силова підвіска, — погодилася Сіона. — Я її бачила.

— Мій прапрадід казав, що вони прибули Королівською Дорогою, весь їхній великий загін. Бог-Імператор злетів на нашу сільську площу на своїй машині. Усі інші спустилися по ливах.

— Линви, — задумливо сказав Айдаго.

— Навіщо вони приїжджали? — спитала Сіона.

— Підтвердити, що Бог-Імператор не забув про своїх фрименів, таке казав мій прапрадід. То була велика честь, але не така, як цей шлюб.

Гарун ще не закінчив говорити, як Айдаго підвівся. При кінці центральної вулиці було виразно видно високу Стіну, від підніжжя у пісках до вершини в сонячному світлі. Айдаго оминув ріг гостьового дому, вийшов на центральну вулицю. Там зупинився і глянув на Стіну. Уже з першого погляду було зрозуміло, чому всі казали, що цією поверхнею неможливо піднятися. Навіть тоді він відкинув думку про вимірювання висоти. Могла бути хоч п'ятсот, хоч п'ять тисяч метрів. Насправді істотним було інше. При детальнішому огляді виявилися дрібні поперечні тріщини, місця руйнувань, навіть вузький виступ на висоті двадцяти метрів над навіяним піском біля підніжжя... і черговий виступ, приблизно на двох третинах підйому.

Він знав, що його підсвідома частина, древня і надійна, уже виконувала необхідні виміри, використовуючи за одиницю його власне тіло. Скільки зростів Дункана до цього місця, опори для рук тут і там. Його власні руки. Він уже відчував, як лізе вгору.

Коли він отак стояв при першому дослідженні, біля його правого плеча пролунав голос Сіони:

— Що ти робиш?

Підійшла безшумно, дивлячись туди, куди й він.

— Я можу піднятися на цю Стіну, — сказав Айдаго. — Якби я мав легку ливу, то міг би витягти товщий канат. Усі інші могли б легко ним піднятися.

Гарун приєднався до них саме вчасно, щоб почути це.

— Навіщо тобі підніматися на Стіну, Дункане Айдаго?
 Замість Айдаго відповіла Сіона, усміхаючись Гарунові:
 — Щоб належно привітати Бога-Імператора.

Це сталося ще до того, як вона засумнівалася, до того, як власні очі та незнання, що таке гірське сходження, почало підважувати цю початкову певність.

Після першого піднесення Айдаго спитав:

— Яка завширшки Королівська Дорога там, угорі?

— Я ніколи її не бачив, — відповів Гарун. — Але мені розповідали, що дуже широка. Великий загін може промарширувати одною шеренгою, так кажуть. І там є мости, місця для оглядання ріки і... і... ох, це справжнє чудо.

— Чому ти ніколи не побував там сам, щоб подивитися? — спитав Айдаго.

Гарун лише стеновав плечима й вказав на Стіну.

Тут з'явилася Нейла й почалася суперечка про підйом. Айдаго згадував цю суперечку, піднімаючись. Які дивні стосунки між Нейлою та Сіоною! Вони наче двоє змовників... хоча й не змовники. Сіона наказувала, а Нейла підкорялася. Але ж Нейла була Рибомовкою, *Подругою*, якій Лето довірив першу перевірку нового гхоли. Вона зізналася, що з самого дитинства була в Королівській Поліції. Яка ж вона сильна! З огляду на цю силу, було щось несамовите в її підлеглості Сіоні. Так, наче Нейла слухала таємні голоси, які підказували їй, що вона має робити. *Тоді* підкорялася.

Айдаго навпомацки потягся до чергової опори. Його пальці поповзом пробиралися по каменю, угору та праворуч, знайшовши нарешті невидиму щілину, за яку могли вхопитися. Його пам'ять мала наготові природну лінію підйому, але тільки тіло могло вивчити, як підніматися цією лінією. Ліва стопа знайшла опору для пальця... вгору... вгору... повільно, випробовуючи. Тепер ліва рука вгору... там не щілина, а виступ. Спершу його очі, тоді підборіддя піднялися над високим виступом, який він бачив знизу. Сперся на нього ліктем,

перекотився через край і відпочивав, дивлячись лише прямо перед собою, ні вгору, ні вниз. Там був піщаний горизонт, знятий вітерцем пил, що обмежував краєвид. За часів Дюни він бачив багато таких горизонтів.

Потім він обернувся обличчям до Стіни, став навколішки, підвівся, чіпляючись руками, і продовжив підйом. Картина Стіни зберігалася в його пам'яті такою, якою він бачив її знизу. Достатньо було заплющити очі — і з'являлася схема. Він навчився фіксувати так шлях ще дитиною, ховаючись від Харконнівських мисливців за рабами. Кінчики пальців знайшли тріщину, у якій могли закріпитися. Він підтягся вгору.

Дивлячись знизу, Нейла відчувала дедалі сильнішу спорідненість із чоловіком, що здіймався вгору. Через відстань Айдаго зменшився, ставши дрібною самотньою фігуркою на Стіні. Він мусить знати, як це — наодинці ухвалювати важливі рішення.

«Я хотіла б дитини від нього, — подумала вона. — Наша з ним дитина була б сильною і самотійною. Чого хоче Бог від дитини Сіони й цього чоловіка?»

Нейла встала вдосвіта й вийшла на вершину низької дюни за селом, аби обдумати те, що запропонував Айдаго. Був зеленуватий світанок зі звичною далекою пиловою завісою, здійсненою вітром, тоді сталевий день і лиховісний безмір Сар'єру. Тієї миті вона вже знала, що все це, безперечно, було передбачено Богом. Що можна приховати від Бога? Ніщо не можна приховати, навіть віддалену постать Дункана Айдаго, яка навпомацки шукала дорогу до краю небес.

Коли Нейла стежила за підйомом Айдаго, її розум улаштував трюк, повернувши стіну горизонтально. Айдаго став дитиною, що повзла по вибоїстій поверхні. Наскільки малим він здавався... і ставав дедалі меншим.

Помічниця запропонувала Нейлі воду, яку вона випила. Завдяки воді Стіна повернулася на місце.

Сіона присіла навпочіпки на першому виступі, перехилившись, щоб глянути вгору.

— Якщо ти впадеш, спробую я, — пообіцяла Сіона Айдаго. Нейла подумала, що це дивна обіцянка. Чому вони обоє хочуть спробувати зробити неможливе?

Айдаго не вдалося відмовити Сіону від її неможливої обітниці. *«Це доля, — подумала Нейла. — Це воля Бога».*

Це те саме.

Уламок каменя впав із місця затиску Айдаго. Таке вже траплялося кілька разів. Нейла стежила за тим, як падає камінь. Він довго летів донизу, вдаряючись об Стіну та відбиваючись від неї, показуючи, що око помиляється, вважаючи Стіну рівною.

«Йому вдасться або не вдасться, — подумала Нейла. — Що б не сталося, на це Божя воля».

Однак вона чула, як калатає її серце. Пригода Айдаго наче секс, подумала вона. Це не пасивна еротика, але щось схоже на рідкісні чари, які заволоділи нею. Вона мусила постійно нагадувати собі, що Айдаго не для неї.

«Він для Сіони. Якщо виживе».

Якщо ж йому не вдасться, тоді спробує Сіона. Вона або перемаже, або ні. І все-таки Нейла питала себе, чи зможе вона відчувти оргазм, якщо Айдаго дістанеться вершини. Він був уже так близько.

Після того як каміння посипалося вниз, Айдаго кілька разів глибоко вдихнув. Це була погана мить, і йому потрібен був певний час, аби відновитися, вхопившись за три опорні точки на Стіні. Нібито сама собою його вільна рука вкотре сягнула вгору, поповзом пробираючись до непевного місця, до чергової вузької щілини. Повільно переніс вагу тіла на цю руку. Повільно... повільно. Його ліве коліно відчуло місце, де можна було знайти точку опори. Підтягнув туди стопу, випробував. Пам'ять сповістила його, що вершина близько, але він відштовхнув її підказку. Зоставалися підйом і знання, що Лето прибуває завтра.

Лето і Хві.

Про це він теж не міг думати. Але ця думка його не залишала. *Вершина... Хві... Лето... завтра...*

Кожна думка підживлювала його розпач, змушувала негайно згадувати гірські підйоми з часів дитинства. Що більше свідомих спогадів, то більше блокуються його вміння. Він мусив зупинитися, глибоко дихаючи, намагаючись сконцентруватися і повернутися до *природних* прийомів його минулого.

Та чи були ці прийоми *природними*?

У його розумі постала блокада. Він відчував уторгнення, невідворотність... *фатальність* того, що могло бути й чого тепер не буде.

Лето прибуде сюди завтра.

Айдаго відчув, як з його обличчя спливає піт, обтікаючи місце, де він притисся щочкою до каменя.

Лето.

«Я тебе подолаю, Лето. Подолаю заради себе самого, не заради Хві, лише заради себе».

Його почало охоплювати почуття очищення. Схоже на те, що він пережив уночі, коли подумки готувався до підйому. Сіона почула, що він не спить. Почала розмовляти з ним, у найменших подробицях розповівши про свій відчайдушний біг через Заборонений Ліс і клятву на краю річки.

— А тепер я поклялася, що командуватиму його Рибомовками, — сказала вона. — Я дотримаю слова, але сподіваюся, що станеться не так, як він хоче.

— А чого ж він хоче? — спитав Айдаго.

— Він має багато мотивів, а я не всі їх бачу. Хто міг би *його* зрозуміти? Знаю лише те, що ніколи йому не прощу.

Цей спогад повернув Айдаго до відчуття каменю Стіни біля його щоки. На легенькому вітерці піт висох, і він відчув холод. Але знайшов свій центр.

«Ніколи не прощу».

Айдаго відчував духи всіх його інших «я», гхол, що загинули на службі Лето. Чи міг він повірити підозрам Сіони? Так. Лето був спроможним убити власним тілом, власними руками. Чутка, яку переповіла Сіона, за відчуттями була правдивою.

І Сіона теж Атрідка. Лето став чимось іншим... уже не Атрідом, навіть не людиною. Став не стільки живою істотою, скільки брутальним явищем природи, непрозорим і непроникним, усі його переживання були запечатаними всередині нього. І Сіона йому протистояла. Справжні Атріди відвернулися від нього.

«Як і я».

Брутальне явище природи, більш нічого. Як ця Стіна.

Права рука Айдаго навпомацки просунулася вгору й знайшла виступ з гострим краєм. Він нічого не відчував над виступом і намагався згадати широку щілину в цьому місці схеми. Не міг повірити, що дістався вершини... ще ні. Гострий край різав йому пальці, коли він переніс на них свою вагу. Підняв до цього рівня ліву руку, знайшов точку опори й повільно підтягся вгору. Очі сягнули рівня рук. Дивився на плаский простір, що тягнувся під блакитним небом. Поверхню, за яку вхопилися його руки, покривали давні погодні тріщини. Він мацав по ній пальцями, одна рука за іншою, шукаючи тріщин, підтягаючи вгору груди... пояс... стегна. Перекотився, звиваючись і відповзаючи, аж доки Стіна не зосталася далеко позаду. Лише тоді встав і сказав собі те, про що звітували чуття.

Вершина. Йому не знадобилися ні гаки, ні молоток.

Знизу долинув слабкий звук. Овації?

Він повернувся до краю і глянув долу, махнувши їм. Так, вони аплодували. Він відвернувся і рушив до центру дороги, дозволивши піднесенню заспокоїти тремтіння все ще напружених м'язів, пом'якшити біль рамен. Поволі зробив повне коло, досліджуючи вершину, давши своїй пам'яті врешті оцінити висоту цього підйому.

Дев'ятсот метрів... щонайменше.

Його зацікавила Королівська Дорога. Вона відрізнялася від тієї, яку він бачив, добираючись до Онна. Широка... щонайменше п'ятсот метрів завширшки. Дорожнє полотно було рівномірною сірою гладдю, сторони якої приблизно на сто

метрів відступали від країв Стіни. Кам'яні колони в людський зріст заввишки позначали узбіччя дороги, тягнучись наче дозорці вздовж шляху, що його мав використати Лето.

Айдаго підійшов до протилежної сторони Стіни, навпроти Сар'єру, і глянув униз. Далеко в глибині стрімка зелена течія річки пінисто билася об опорні камені. Глянув праворуч. Звідти прибуде Лето. Дорога й Стіна некруто повертали вправо, крива починалася метрів за триста від місця, де стояв Айдаго. Дункан повернувся на дорогу та пішов уздовж її узбіччя, слідом за кривою повороту, аж доки вона не вивернулася літерою «S» і не звузилася, полого спускаючись униз. Тут він зупинився та глянув на місце, що йому відкрилося. У його думках з'явився і почав набувати форм новий план.

Після трьох кілометрів пологого спуску дорожнє полотно звужувалося та перетинало річкову долину, вливаючись у міст, ельфійські ферми якого з цієї відстані здавалися нематеріальними й іграшковими. Айдаго згадав подібний міст дорогою до Онна, відчуття надійної тверді під ногами. Довіряв своїй пам'яті, думаючи про мости як воєначальник, змушений вважати їх переходами або пастками.

Перейшовши вліво, глянув униз і назовні, на іншу високу Стіну за далеким кріпленням ельфійського мосту. Дорога тяглася далі, легко повертаючи, аж доки не ставала лінією, що бігла просто на північ. Отже, були дві Стіни й річка між ними. Річка текла в рукотворній прірві, її вологі випари обмежувалися Стінами та спрямовувалися з вітром на північ, тоді як сама річка текла на південь.

Айдаго тим часом проігнорував річку. Була там, де була, і завтра теж там буде. Зосередив увагу на мості, дозволивши своєму військовому вишколу дослідити його. Кивнув сам собі, тоді обернувся і рушив туди, звідки прийшов, на ходу змотуючи з рамен легку лину.

Лише побачивши, як ливна змією повзе вниз, Нейла відчула оргазм.

Що я виключаю? Міщанське захоплення мирною консервацією минулого. Це сила, що в'яже, утримує людство у вразливій єдності, попри ілюзорний поділ на просторові частки. Якщо я зумію знайти розпорошені фрагменти, інші також це зуміють. Зібравшись разом, можете зазнати спільної катастрофи. Разом можете бути знищені. Таким чином я показую страшну небезпеку ковзкої безпристрасної посередності, руху без амбіцій чи цілей. Я показую вам, що так можуть чинити цілі цивілізації. Даю вам еони життя, яке плавно просувається до смерті, без метушні та хвилювань, навіть не питаючи «чому?» Показую вам фальшиве щастя і тінь катастрофи, званої Лето, Богом-Імператором. Чи пізнаєте ви, що таке справжнє щастя?

Викрадені журнали

Трохи подрімавши вночі, Лето вже не спав, коли Монео на світанку вийшов із гостьового дому. Королівський Повіз стояв у центрі трикутного подвір'я. Покривало повозу було налаштоване на непрозорість ззовні й приховувало свого пасажера, також захищаючи його від вологи. Лето чув легенький шум вентиляторів, що перемішували повітря, висушуючи його.

Монео човгав ногами по бруківці, наближаючись до повозу. Світанок забарвив оранжевим дах гостьового дому над головою мажордома.

Лето відкрив покривало повозу, коли Монео зупинився перед ним. У повітрі здіймався гнилий дріжджовий запах, принесена вітром волога була неприємною.

— Ми повинні дістатися Туоно близько полудня, — сказав Монео. — Я хотів би, щоб ви дозволили мені використати 'топтери для охорони неба.

— Я не хочу 'топтерів, — заперечив Лето. — Можемо спуститися в Туоно на силових підвісках і линвах.

Лето з цікавістю придивлявся до пластичних образів, викликаних цим коротким обміном фразами. Монео ніколи не любив піших подорожей. Його бунтівнича юність залишила йому підозріливість до всього, чого він не міг побачити й наліпити йому мітку. Він залишався масою прихованих суджень.

— Ви ж знаєте, що 'топтери потрібні мені не для транспорту, — промовив Монео. — Я хотів би їх лише для охорони...

— Так, Монео.

Монео глянув повз Лето на відкритий бік подвір'я, звідки видно було каньйон річки. Світанок посріблів імлу, що здіймалася з глибин. Він подумав про те, яким бездонним був цей каньйон... тіло переверталось б і переверталось, падаючи. Учора ввечері Монео не наважився підійти до краю каньйону й заглянути туди. Це провалля було як... як спокуса.

Із силою проникливості, що завжди сповнювала Монео таким благоговінням, Лето сказав:

— Кожна спокуса приховує в собі урок, Монео.

Не кажучи й слова, Монео обернувся і подивився Лето просто в очі.

— Глянь на урок мого життя, Монео.

— Владико? — Це був тільки шепіт.

— Мене спокушають спершу злом, тоді добром. Кожну спокусу модельовано з надзвичайною увагою до моєї вразливості. Скажи, Монео, якщо я виберу добро, чи робить це мене добрим?

— Звичайно, що робить, Владико.

— Можливо, ти ніколи не втрапиш звички засуджувати, — сказав Лето.

Монео знову відвів від нього очі й утупився у край прірви. Лето перекотив своє тіло, аби глянути туди ж, куди й Монео. Уздовж берега каньйону посаджено карликові сосни. На вологій хвої висіли краплі роси, кожна з яких посилала Лето обіцянку болю. Він мріяв щільно закрити покривало повозу,

але в цих самоцвітах була безпосередність, приваблива для його пам'ятей, навіть якщо тіло намагалося їх уникати. Ця протиборча синхронність погрожувала залити його сум'яттям.

— Я просто не люблю ходити пішки, — сказав Монео.

— Таким був фрименський звичай, — промовив Лето.

Монео зітхнув.

— Усі інші будуть готові за кілька хвилин. Хві саме снідала, коли я виходив.

Лето не відповів. Його думки загубилися в спогадах ночі, яка тільки-но минула, і тисяч інших, що юрмилися в його минулих, — хмари й зорі, дощі та відкрита чорнота, всипана блискучими пластівцями із розкришеного космосу, всесвіт ночей, надмір яких здавався йому таким самим непомірним, як число ударів його серця.

— Де ваші вартівниці? — зненацька спитав Монео.

— Я відіслав їх поїсти.

— Мені не подобається, що вони залишили вас без охорони!

Кристалічний звук голосу Монео дзвенів у спогадах Лето, промовляючи речі, які неможливо висловити словами. Монео боявся світу, де не було б Бога-Імператора. Волів би померти, ніж побачити такий світ.

— Що сьогодні станеться? — запитав Монео.

Це було питання, скероване не до Бога-Імператора, а до пророка.

— Летюча насінина на вітрі може бути завтрашньою вербою, — сказав Лето.

— Ви знаєте наше майбутнє! То чого ж не відкриєте його нам? — Монео був близький до істерики... відкидаючи все, чого не міг відчути безпосередньо.

Лето повернувся і глянув на мажордома. Його погляд був так виразно переповнений придушеними емоціями, що Монео сахнувся від нього.

— Прийми відповідальність за власне існування, Монео!

Монео глибоко, з тремтінням зітхнув.

— Владико, я не хотів образити. Хотів лише...

— Глянь угору, Монео!

Монео мимоволі підкорився, глянувши в безхмарне небо, на якому розгорялася ранкова зоря.

— Що там, Владико?

— Там немає стелі, яка б заспокійливо здіймалася над тобою, Монео. Лише відкрите небо, повне змін. Привітай його. Кожне чуття, яке ти маєш, є пристроєм реагування на зміни. Це ні про що тобі не каже?

— Владико, я прийшов тільки спитати, коли ви будете готові продовжувати.

— Монео, благаю тебе, будь зі мною щирим.

— Я щирій, Владико!

— Але якщо ти хибно віруєш, брехня постає перед тобою правдою.

— Владико, якщо я брешу... то сам цього не знаю.

— Це звучить правдиво. Але я знаю, чого ти боїшся і про що не скажеш.

Монео затремтів. Бог-Імператор був у найгіршому з настроїв, у кожному його слові чаїлася глибока загроза.

— Ти боїшся імперіалізму свідомості, — сказав Лето, — і маєш слухність у цьому. Негайно пришли сюди Хві!

Монео різко обернувся і кинувся чимдуж до гостьового дому. Здавалося, що його прихід розворушив бджолиний рій. За кілька секунд з'явилися Рибомовки й розпорошилися довкола Королівського Повозу. Придворні виглянули з вікон або вийшли й стали під глибокими піддашсями, боячись підступити до нього. На противагу цьому сум'яттю Хві виступила з широких центральних дверей і вийшла з тіні, повільно наближаючись до Лето, піднявши вгору підборіддя і шукаючи поглядом його обличчя.

Лето відчув, що заспокоюється, просто дивлячись на неї. Вона мала на собі золоту сукню, якої він раніше не бачив. На шиї та манжетах довгих рукавів сукня була прикрашена

сріблом і нефритом. Облямівку, яка майже тяглася по землі, обшито важкою зеленою тасьмою, що підкреслювала густо-червоні зубці.

Хві всміхнулася, зупинившись перед ним.

— Доброго ранку, любий, — лагідно сказала вона. — Чим ти так стривожив бідного Монео?

Утихомирений її присутністю та голосом, він усміхнувся.

— Я зробив те, що завжди сподіваюся зробити. Справив враження.

— Авжеж, справив. Він сказав Рибомовкам, що ти сердитий і в поганому настрої. Ти жахливий, коханий?

— Лише для тих, хто не хоче жити власними силами.

— Ах, так. — Вона крутнулася перед ним, демонструючи нову сукню. — Тобі подобається? Це подарунок твоїх Рибомовок. Вони самі її прикрасили.

— Моя любя, — сказав він із застережною ноткою в голосі, — прикрасили! Так готують жертву.

Вона підійшла до краю повозу й сперлася на нього, схилившись до його обличчя, з удавано серйозним виразом на губах.

— То це мене вони принесли б у жертву?

— Дехто з них хотів би цього.

— Але ти їм цього не дозволиш.

— Наші долі поєднані, — сказав він.

— Тож я не боюся. — Вона потяглася рукою і торкнулася одної з його срібношкірих долонь, але швидко відсахнулася, коли його пальці задрижали.

— Вибач, коханий. Я забуваю, що ми поєднані душами, а не плоттю, — перепросила вона.

Фореляча шкіра досі дрижала від дотику Хві.

— Вологе повітря робить мене надто чутливим, — промовив він. Дрижання поступово припинилося.

— Я не хочу жалкувати за тим, що неможливе, — прошепотіла вона.

— Будь сильною, Хві, бо твоя душа — моя.

Вона обернулася на звук, що долинув із гостьового дому.

— Монео повертається, — сказала йому. — Прошу, коханий, не лякай його.

— Монео теж твій друг?

— Ми друзі по шлунку. Обоє любимо йогурт.

Лето ще посміювався, коли Монео зупинився поруч із Хві. Мажордом ризикнув усміхнутися, кинувши заодно здивований погляд на Хві. У його манерах була вдячність, а частину тієї підлеглості, яку він зазвичай виявляв Лето, Монео переніс тепер на Хві.

— З вами все добре, леді Хві?

— Зі мною все добре.

— За часів шлунка слід підтримувати та культивувати дружбу по шлунку, — сказав Лето. — Рушаймо, Монео. Туоно чекає.

Монео відвернувся і прокричав накази Рибомовкам та придворним.

Лето всміхнувся Хві.

— Я не граю традиційної ролі нетерплячого нареченого?

Вона легко піднялася на платформу його повозу, одною рукою зібравши поділ сукні. Він розкрив їй сидіння. Відповіла лише коли сіла, а її очі були на рівні очей Лето, тож її голос прозвучав тільки для його вух.

— Кохання моєї душі, я розгадала чергову твою таємницю.

— То хай вона злетить із твоїх уст, — жартівливо відповів він, підтримуючи постану між ними близькість.

— Ти рідко потребуєш слів, — сказала вона. — Промовляєш просто до чуттів самим своїм життям.

По всій довжині його тіла пробігло тремтіння. Минула хвилина, перш ніж він зумів заговорити, а голос став таким, що вона мусила прислухатися, аби розібрати його крізь гамір, з яким збирався їхній весільний поїзд.

— Між надлюдським і нелюдським, — сказав він, — я мав мало місця для людського буття. Дякую тобі, ніжна й люба Хві, за цей маленький простір.

У всьому моєму Всесвіті я не бачив закону природи, що був би незмінним і неунікним. Всесвіт — це лише змінні взаємозв'язки, які короткотривала свідомість інколи сприймає як закони. Тілесні чутливості, які ми називаємо собою, є ефемеридами, що гаснуть у сяйві нескінченності, швидкоплинним усвідомленням тимчасових умов, які обмежують нашу діяльність і змінюються разом зі змінами цієї діяльності. Якщо мусиш позначити **абсолют**, використай його слушну назву: **Тимчасовість**.

Викрадені журнали

Нейла першою помітила, що наближається весільний поїзд. Рясно спітніла в полуденній спеці, вона стояла біля однієї з кам'яних колон, що позначали береги Королівської Дороги. Раптовий спалах віддаленого відблиску привернув її увагу. Вона, примруживши очі, глянула в той бік і з трепетом усвідомлення зрозуміла, що бачить сонячний зайчик, відбитий від покривала повозу Бога-Імператора.

— Під'їжджають! — гукнула вона.

Тоді відчула голод. Збираючись зопалу, неспроможні думати ні про що інше, вони не взяли з собою їжі. Лише фримени принесли воду, і це тому, що «фримени завжди беруть воду, покидаючи січ». У них це стало ритуалом.

Нейла торкнула пальцем приклад лазеростріла, припоясаного їй до стегон. Міст розкинувся не далі як за двадцять метрів перед нею, його ельфійська конструкція вигиналася над прірвою, наче чужосвітня фантазія, що поєднувала одну безплідну поверхню з іншою.

«Це божевілля», — подумала вона.

Але Бог-Імператор підтвердив свій наказ. Він вимагав, аби Нейла підкорялася Сіоні у всьому.

Накази Сіони були чіткими, не залишали обхідних шляхів. А Нейла не мала тут змоги спитати свого Бога-Імператора. Сіона сказала: «Коли його повіз буде на середині мосту — тоді!»

— Але чому?

Вони стояли осторонь від інших, у холодному світанку, на вершині Бар'єрної Стіни. Нейла почувалася невпевнено, була тут самотньою, віддаленою і вразливою.

Годі було заперечити похмурому виразу обличчя Сіони, її тихому, але напруженому голосу:

— Думаєш, що можеш завдати шкоди Богу?

— Я... — Нейла могла тільки стенути плечима.

— Ти *мусиш* мені підкорятися!

— Мушу, — погодилася Нейла.

Нейла пильно придивлялася, як наближається далекий кортеж, зауважила барвисті шати придворних, щільну сину масу її сестер-Рибомовок... блискучу поверхню повозу Владики.

Вона вирішила, що це чергове випробування. Бог-Імператор повинен знати. Він повинен знати, як віддане Йому серце Нейли. Це випробування. Накази Бога-Імператора мусять виконуватися передусім. Це був найперший урок з її дитинства Рибомовки. Бог-Імператор сказав, що Нейла мусить підкорятися Сіоні. Це було випробуванням. Чим іще це може бути?

Глянула на чотирьох фрименів. Дункан Айдаго розставив їх безпосередньо на дорожньому полотні, вони частково перекривали вихід з цього кінця мосту. Сиділи спинами до неї і поглядали крізь міст, чотири коричневообрані могильні кургани. Нейла почула звернені до них слова Айдаго.

— Не залишайте цього місця. Мусите тут його привітати. Встаньте, коли він до вас наблизиться, і низько вклоніться.

Вітання, так.

Нейла кивнула сама собі.

Трьох інших Рибомовок, які піднялися з нею на Бар'єрну Стіну, вислали до середини мосту. Усі вони знали тільки те, що сказала їм Сіона в присутності Нейли. Вони мали чекати, доки Королівський Повіз не наблизиться до них на відстань кількох кроків, тоді повернутися і йти перед ним, танцюючи та ведучи його й усю процесію до спостережного пункту над Туоно.

«Якщо я розріжу міст своїм лазерострілом, ці троє помруть», — подумала Нейла. — *І всі інші, що прибудуть із нашим Владикою».*

Нейла витягла шию, щоб заглянути в ущелину. Звідси вона не бачила річки, але чула далекий шум, з яким вода розбивалася об каміння.

Вони всі помруть!

Якщо тільки Він не вчинить Чуда.

Ось що це було. Сіона готує сцену для Святого Чуда. Що ще могла планувати Сіона, тепер, коли її випробувано, коли вона носила однострій командирки Рибомовок? Сіона склала присягу Богу-Імператору. Вона була випробувана Богом, коли вони вдвох були в Сар'єрі.

Нейла самим поглядом звернулася праворуч, подивившись на проєктантів цього вітання. Сіона з Айдаго стояли пліч-о-пліч на дорожньому полотні, метрів за двадцять праворуч від Нейли. Глибоко занурилися в розмову, час від часу перезиралися, киваючи головою.

Тут Айдаго торкнувся руки Сіони дивно власницьким жестом. Один раз кивнув головою і рушив у бік мосту, зупинившись біля кутньої підпори просто перед Нейлою. Глянув униз, а тоді перейшов до другого ближнього кутка мосту. Знову зазирнув униз і стояв там кілька хвилин, потім повернувся до Сіони.

«Яке він дивне створіння, цей гхола», — подумала Нейла. Після того несамогового сходження на Стіну вона вже не мала його за людину. Айдаго був чимось іншим, деміургом, першим після Бога. Але він міг плодитися і розмножуватися.

Далекий вигук прикував увагу Нейли. Вона повернулася і глянула на міст. Кортеж пересувався знайомим трюхиканням Королівського паломництва. Зараз, коли до мосту залишилося кілька хвилин, перейшов на повільнішу ходу. Нейла розпізнала, як попереду марширує Монео, його однострій був сліпучо-білим, кроки непохитними, погляд скерований уперед. Покривало повозу Імператора було запечатаним. Він дзеркально-непрозоро виблискував, пересуваючись за Монео на колесах.

Відчуття містерії заповонило Нейлу.

Чудо мусило статися!

Нейла глянула праворуч, на Сіону. Та відповіла їй поглядом і кивнула. Нейла витягла лазеростріл із кобури, прилаштувала його до кам'яної колони, прицілилася. Спершу трос ліворуч, тоді трос праворуч, тоді ельфійське пласталеве кріплення ліворуч. Лазеростріл здався долоні Нейли холодним і чужим. Вона з тремтінням вдихнула, щоб заспокоїтися.

«Я мушу підкорятися. Це випробування».

Побачила, як Монео відриває погляд від дорожнього полотна і, не змінюючи кроку, обертається, щоб гукнути щось чи то в бік повозу, чи тим, що йшли позаду. Нейла не розібрала слів. Монео знову повернувся вперед. Нейла завмерла, як частина кам'яної колони, що частково закривала її тіло.

Випробування.

Монео побачив людей на мості та біля його дальнього кінця. Розпізнав однострої Рибомовок, спершу здивувався, хто міг влаштувати це привітання. Він обернувся і гукнув до Лето, але покривало повозу Бога-Імператора залишалося непрозорим, приховуючи всередині Хві та Лето.

Монео був уже на мосту, а повіз скреготів по нав'язаному піску позаду нього, коли він нарешті розгледів Сіону та Дункана, що стояли за дальнім кінцем. Розпізнав також чотирьох музейних фрименів, які сиділи на дорожньому полотні. У думках Монео заміїлися сумніви, але він не міг відхилитися від

плану. Ризикнув глянути вниз на річку — платиновий світ, пійманий у світлі полудня. За ним гуркотів повіз. Пропливання ріки, пропливання кортежу, широке значення тих речей, у яких він відігравав роль, — усе це скувало його мозок у запаморочливому відчутті неунікного.

«Ми — не люди, що йдуть цим шляхом, — подумав він. — Ми первинні елементи, які поєднують один фрагмент Часу з іншим. А коли перейдемо, все позаду нас зникне, запавшись у не-звук, у щось схоже на не-місце іксіан, але ніколи не буде вже таким самим, як до нашого приходу».

Крізь пам'ять Монео промчав уривок із однієї з пісень лютністки, він утупився в цей спогад. Знав цю пісню як побажання, бажання, щоб усе закінчилося, усе минуло, усі сумніви розвіялися, повернувся спокій. Тужлива пісня пропливала в його свідомості як дим, звиваючись і зачаровуючи.

Комахи гудуть у пампі, біля коріння трави.

Монео почав мугикати цю пісню про себе.

Гудіння комах позначає кінець.
Осінь і пісня моя — наче барва
Останнього листя
Біля коріння трави.

Монео похитував головою при приспіві.

День закінчився,
Гості пішли,
День закінчився
На нашій січі,
День закінчився,
Вітер шумить,
День закінчився,
Гості пішли.

Монео вирішив, що пісня лютністки дійсно стара, пісня древніх фрименів, безсумнівно. І вона розповіла йому де-що про нього самого. Він прагнув, щоб гості справді пішли,

хвилювання закінчилися, знову настав спокій. Спокій був таким близьким... але він не міг покинути своїх обов'язків. Подумав про весь багаж, розкладений на піску за Туоно. Невдовзі вони все це побачать — намети, їжа, столи, золоті тарілки й саджені самоцвітами ножі, світлокулі в арабескових формах древніх ламп... усе багате й розраховане на цілковито інше життя.

У Туоно вони ніколи вже не будуть такими ж.

Колись Монео провів у Туоно дві ночі під час інспекційної подорожі. Згадав запахи їхніх кухонних вогнищ — ароматних кущів для розпалу, полум'я в темряві. Не використовували сонячних печей, бо це «не найдревніший метод».

Найдревніший!

У Туоно дуже мало пахло меланжем. Переважали інші запахи — солодка терпкість і мускусні олійки з оазисних кущів. Так... і вигрібних ям, і сморід напівзгнилого сміття. Згадав зауваження Бога-Імператора після того, як Монео відзвітував про цю подорож.

— Ці *фримени* не знають, що зникло з їхнього життя. Думають, що зберігають квінтесенцію давніх звичаїв. Це лихо всіх музеїв. Щось занепадає; випаровується з експонатів і розвіюється. Люди, які керують музеями, і люди, що приходять схилитися над вітринами й роздивитися деякі з них, — мало хто з них відчуває ці зниклі речі. Вони приводили в рух двигуни життя за попередніх часів. Коли зникло це життя, зникли й вони.

Монео зосередився на трьох Рибомовках, що стояли перед ним на мості. Високо підняли руки й почали танцювати, кружляючи та відступаючи всього за кілька кроків від нього.

«Як дивно, — подумав він. — Я бачив інших, що танцювали просто неба, але Рибомовок — ніколи. Вони танцюють лише у своїх відособлених помешканнях, у своєму найближчому товаристві».

Він устиг про це подумати, коли почув перше жахливе дзижчання лазеростріла й відчув, як міст під ним схитнувся.

«Це не насправді», — підказав йому мозок.

Він почув, як Королівський Повіз зі скрипом з'їжджає до краю дороги, як із тріском і клацанням відкривається його покривало. Позаду нього залунали безладні верески й крики, але він не міг обернутися. Поверхня мосту стрімко похилилася в правий бік від Монео, наближаючись до його обличчя, а сам він з'їжджав у безодню. Ухопився за обрізану жилу троса, щоб утриматися. Трос рухався разом із ним, усе скреготіло на смузі розсипаного піску, що покрив поверхню дороги. Монео вхопив трос обома руками, обертаючись разом із ним. Тоді побачив Королівський Повіз. Він перекосився над краєм мосту, його покривало було відкрите. Там стояла Хві, одною рукою тримаючись за складане сидіння, вона дивилася кудись повз Монео.

Жахливе скреготіння металу наповнило повітря, поверхня мосту перехилилася ще сильніше. Монео побачив, як падають люди з кортежу, роззявивши роти й вимахуючи руками. Його трос за щось зачепився. Руки витяглися над головою, він знову обернувся, закрутився. Відчув, як руки, спітнілі й мокрі від страху, зіслизають із троса.

Його погляд ще раз сягнув Королівського Повозу. Він лежав, затиснутий між уламками розтрощених балок. У Монео на очах безсилі руки Бога-Імператора марно тяглися до Хві, але не зуміли її утримати. Вона мовчки випала з відкритого краю повозу, золота сукня різко задерлася, відкривши її тіло, виструнчене як стріла.

Бог-Імператор видав глибокий гучний зойк.

«Чому він не активує підвіски? — подумав Монео. — Підвіски його витримують».

Та лазеростріл дзижчав і далі, а коли руки Монео зіслизнули з обрізка троса, він побачив, як полум'яні списи вдаряють у бульбашки підвісок, пробиваючи їх одну за одною у вибухах золотого диму. Монео з'їжджав униз, здійнявши руки над головою.

Дим! Золотий дим!

Одяг Монео хльоснув угору, закрутив його, обернув обличчям униз, спрямувавши в безодню. Дивлячись у глибину, він розпізнав у кипучій бистрині дзеркало свого життя — рвучкі течії та поринання, усі рухи, що нагромаджували всі субстанції. Слова Лето кружляли в його думках цівкою золотого диму: *«Обережність — це шлях до посередності. Ковзання, позбавлена пристрастей посередність — це все, чого, на думку багатьох людей, вони спроможні досягти»*. Монео вільно падав у екстазі усвідомлення. Всесвіт відкрився перед ним, наче прозоре скло, усе пливло в Безчасся.

Золотий дим!

— Лето! — гукнув він. — Сіайнок! Я вірую!

Тут одяг зірвався йому з пліч. Він перевернувся у вітрі з каньйону — останній погляд на Королівський Повіз, що перехилився... перекидався на розтрошеному покритті мосту. Бог-Імператор виповзав із відкритого кінця.

Щось тверде вдарило Монео в спину — і це було його останнє відчуття.

Лето відчув, як він зісковзує з повозу. Його свідомість зберігала лише образ Хві, яку поглинула річка, — далекий перлиний фонтан, що позначав її поринання в міфи та мрії про кінцевий рубіж. Її останні слова, тверді та спокійні, прокотилися крізь усі його пам'яті: *«Я піду першою, коханий»*.

Вислизаючи з повозу, він побачив криву шаблю річки, дугу зі срібними краями, покриту миготливою строкатістю тіней, жорстоке вістря ріки, вигострене Вічністю, готове прийняте його у свою муку.

«Не можу ні плакати, ні навіть кричати, — подумав він. — Сльози більше неможливі. Вони — вода. За мить я матиму вдосталь води. Можу тільки стогнати від туги. Я сам, самотніший, ніж будь-коли раніше».

Його велике ребристе тіло вигнулося, падаючи, обертаючись довкола своєї осі, аж доки його посилений зір не вихопив Сіону, що стояла на краю мосту.

«Тепер ти дізнаєшся!» — подумав він.

Тіло далі оберталося. Він дивився, як наближається річка. Вода була сном, населеним проблисками риб, які роздмухали древній спогад про учту біля гранітного басейну — рожева плоть дразнила його голод.

«Я приєднаюся до тебе, Хві, на учті богів!»

Бульбашки, лопаючи, оточували його й завдавали смертної муки. Вода, люта водна течія охопила його з усіх боків. Він відчував, як скрегоче об каміння, вириваючись угору, рухаючись уздовж каскаду водоспадів, його тіло вигиналося в пароксизмі мимовільних обертових судом. Стіна каньйону, мокра й чорна, промчала перед його несамовитим поглядом. Подерте шмаття того, що було його шкірою, з вибухами його покидало, срібний дощ довкола вистрілював у річку, кільце сліпучого руху, ламкі цехіни — блискуча луска піщаної форелі відходила від нього, щоб почати власне колоніальне життя.

Смертна мука тривала далі. Лето дивувався, що зберігає притомність, що має тіло, спроможне відчувати.

Ним керував інстинкт. Він ухопився за скелю, довкола якої плив потік, відчув, як уцеплений палець відривається від його долоні, перш ніж він устиг розтиснути стиск. Це відчуття було лише незначною ноткою в симфонії його болю.

Течія річки повернула ліворуч, довкола скелі, що виступала з прірви, і, наче кажучи, що з неї досить Лето, викинула його на піщану прибережну мілину. Якийсь час він там лежав, а забарвлена синім есенція прянощів стікала рікою вниз. Його підштовхнула агонія, тіло черва зрушилося, вибираючись із води. Уся його фореляча оболонка зникла, і він відчував кожен дотик дедалі сильніше, втрачене чуття повернулося, коли воно могло принести лише біль. Він не бачив свого тіла, але відчував, як те, що мало бути червом, звивається і виповзає з води. Глянув угору очима, що бачили все в язичках полум'я, форми яких змінювалися з власної волі. Нарешті розпізнав це місце. Річка винесла його до повороту, де

вона назавжди покидала Сар'єр. Позаду нього лежало Туоно, а всього за кілька кроків від бар'єрної Стіни — те, що зосталося від січі Табр, королівства Стілгара, місця, де Лето сховав усі свої прянощі.

Випускаючи сині видихи, його розтерзане тіло з шумом тяглося вздовж кам'янистого пляжу, залишаючи синій слід на розбитих валунах, аж до вологої нори, що могла бути частиною первісної січі. Тепер це була лише неглибока печера, з внутрішнього кінця заблокована зваленим каменем. Його ніздрі відчули запах мокрого мулу й чистої есенції прянощів.

Звуки вторглися в його муку. Він обернувся в заглибині печери й побачив ливну, що звисала біля входу. Ливною з'їхала якась постать. Він розпізнав Нейлу. Вона опустила на камені та сіла навпочіпки, у тінях дивлячись на нього. Полум'я, що було зором Лето, розступилося, показавши іншу постать, яка спустилася ливною: Сіона. Вони з Нейлою кинулися в його бік і зупинилися, поглядаючи на нього. Спустилася третя постать: Айдаго. Він рухався з шаленою люттю, метнувся до Нейли, вигукуючи:

— Навіщо ти її вбила? Ти не мала вбивати Хві!

Нейла відштовхнула його плавним і легким, майже байдужим помахом лівої руки. Підбігла ближче до каменів, стала навкарачки й заглянула до Лето.

— Владико? Ви живі?

Айдаго був уже позаду неї, витягаючи з кобури лазеростріл. Здивована Нейла обернулася, а він тим часом прицілився і потягнув за курок. На маківці голови Нейли спалахнуло полум'я, поширилося вниз. Розділило її, шматки розсипалися нарізно. Загорівся однострій, а крис-ніж випав і на друзки розбився об каміння. Айдаго не бачив цього. На його обличчі з'явилася гримаса безумства. Палив і палив шматки Нейли, аж доки заряд лазеростріла не вичерпався. Вогненна дуга зникла. Серед розжарених каменів zostалися лише мокрі шматки тіла та одягу, з яких здіймався димок.

Це була мить, якої чекала Сіона. Підбігла до Айдаго й виврвала з його рук уже непотрібний лазеростріл. Він повернувся до неї, а вона напружилася, готова підпорядкувати його собі. Та шал уже розвіявся.

— Навіщо? — прошепотів він.

— Це вже сталося, — відповіла вона.

Вони обернулися і глянули в тінисту печеру Лето.

Лето не міг навіть уявити, що вони побачили. Знав, що його шкіра-оболонка зникла. Натомість відкрилася якась поверхня, усіяна проколами форелячих війок. Що ж до решти, він міг лише відповісти поглядом на погляди двох постатей зі світу, поораного смутком. Крізь полум'я видіння побачив Сіону як демоницю. У думках з'явилося ім'я демониці, і він промовив його голосом, підсиленням печерою і значно гучнішим, ніж сподівався:

— Ганмія!

— Що? — Вона на крок підступила до нього.

Айдаго затулив долонями обличчя.

— Глянь, що ти зробила з бідним Дунканом, — сказав Лето.

— Знайде собі інших коханих. — Як бездушно це прозвучало, наче луна його власної гнівної юності.

— Ти не знаєш, що значить кохати, — промовив він. — Ти хоч колись щось віддала? — Він міг лише заламати руки, тобто те, що було раніше його руками. — Підземні боги! Що я віддав!

Вона підступила ще ближче, потяглася до нього рукою, тоді відсахнулася.

— Я справжній, Сіоно. Глянь на мене. Я існую. Можеш мене торкнутися, якщо відважишся. Простягни руку. Ану ж!

Сіона повільно потяглася до того, що було його переднім сегментом, місця, в якому вона спала в Сар'єрі. Коли відвела руку, на ній zostалися сині сліди.

— Ти торкнулася мене й відчула моє тіло, — сказав він. — Хіба ж це не диво з див, понад усе в нашому світі?

Вона кинулася назад.

— Ні! Не відвертайся від мене! Глянь на те, чого ти торкнулася, Сіоно. Як ти можеш торкнутися мене, але не можеш торкнутися себе самої?

Вона стрімко відвернулася від нього.

— У цьому різниця між нами, — промовив він. — Ти — це втілений Бог. Тебе облягає найвище чудо цього світу, а ти не хочеш ні торкнутися його, ні побачити, ні відчутти, ні повірити в це.

Тоді свідомість Лето помандрувала до оточеного ніччю місця, де, як йому здалося, він почув звуки металевих комах із його прихованих принтерів, що заклацали у своєму неосвітленому приміщенні. У цьому приміщенні було цілковито відсутнє випромінювання, це була іксіанська не-річ, що робило його місцем неспокою і духовного відчуження, бо воно не мало зв'язку з рештою Всесвіту.

Але матиме цей зв'язок.

Тут він відчув, що його іксіанські принтери запрацювали, що вони без спеціальної команди рееструють його думки.

«Пам'ятайте, що я зробив! Пам'ятайте мене! Я здобуду виправдання!»

Полум'я видіння розступилося, показуючи Айдаго там, де раніше стояла Сіона. Десь за Айдаго, на краю його поля зору, промайнув якийсь жест... ах так: це Сіона махнула рукою, наказуючи комусь на вершині бар'єрної Стіни.

— Ти ще живий? — спитав Айдаго.

Голос Лето задихано просвистів:

— Дозволь їм розбігтися, Дункане. Нехай тікають і ховаються, де забажають, у тому світі, який виберуть.

— Та будь ти проклятий! Про що ти кажеш? Я б радше дозволив їй жити з тобою!

— Дозволив? Я нікому нічого не *дозволив*.

— Чому ти дозволив Хві померти? — простогнав Айдаго. — Ми не знали, що вона була там з тобою.

Голова Айдаго впала на груди.

— Отримаєш компенсацію, — прохрипів Лето. — Мої Рибомовки оберуть тебе, а не Сіону. Будь із нею добрим, Дункане. Вона щось більше, ніж Атріди, і містить у собі зерно вашого виживання.

Лето повернувся до своїх пам'ятей. Вони перетворилися на легкоплинні міфи, що ледь трималися всередині його свідомості. Він відчув, що може провалитися у час, який сам собою змінював минуле. Пролунали якісь звуки, і Лето намагався витлумачити їх. *Хтось вибирається на камені?* Полум'я розступилося, показавши Сіону поруч із Айдаго. Стояли, тримаючись за руки, як двійко дітей, що заспокоюють одне одного, перш ніж вирушити в незнане місце.

— Як він може ще жити так? — прошепотіла Сіона.

Лето почекав, щоб з'явилися сили для відповіді.

— Мені допомагає Хві, — сказав він. — Ми побули трохи разом. Нас поєднували більше наші сильні сторони, ніж слабкі.

— І глянь, що це тобі дало! — глузливо вигукнула Сіона.

— Так, і моліться, щоб і ви отримали те саме, — прохрипів він. — Можливо, прянощі дадуть вам час.

— Де твої прянощі? — запитала вона.

— Глибоко під січчю Табр, — відповів він. — Дункан знайде їх. Ти знаєш це місце, Дункане. Тепер воно називається Табур. Контури ще збереглися.

— Навіщо ти це зробив? — прошепотів Айдаго.

— Це мій дар, — відповів Лето. — Ніхто не знайде потомків Сіони. Оракул не зможе її побачити.

— Що? — в унісон промовили вони, схилившись, аби розібрати його дедалі слабший голос.

— Я даю вам новий час без паралелей, — сказав він. — Усі лінії розходяться. На його кривих не буде точок перетину. Я даю вам Золотий Шлях. Це мій дар. У вас ніколи не буде таких перетинів, які ви мали колись.

Язички полум'я закрили йому бачення. Біль слабшав, але він далі зі страшною чіткістю відчував запахи та звуки. Обоє,

Айдаго й Сіона, дихали швидко й неглибоко. Дивні кінестетичні відчуття почали переплітатися, торуючи собі шлях крізь Лето, — відлуння його костей і суглобів, яких, він це знав, більше не існувало.

— Дивись! — вигукнула Сіона.

— Він розпадається. — Це Айдаго.

— Ні! — Сіона. — Це відпадає зовнішній шар. Дивись-но! Хробак!

Лето відчув, як його частки заповнює м'яке тепло. Біль припинився.

— Що це за дірки в ньому? — Сіона.

— Думаю, це була піщана форель. Бачиш форми?

— Я тут, аби довести, що хтось із моїх предків помилився, — сказав Лето (або ж подумав, що сказав, але це те саме, якщо йдеться про його журнали). — Я народився людиною, проте помираю не людиною.

— Я не можу на це дивитися! — промовила Сіона.

Лето почув, як вона відвертається, гуркіт каміння.

— Ти ще тут, Дункане?

— Так.

«То я ще маю голос».

— Дивись на мене, — сказав Лето. — Я був кривавою грудочкою м'якоті в людській утробі, трішки більшим за вишню. Дивись на мене, кажу!

— Я дивлюся. — Голос Дункана був ледве чутним.

— Ти сподівався гіганта, а знайшов гнома, — сказав Лето. — Тепер ти починаєш пізнавати обов'язки, що є наслідками діянь. Що ти зробиш з новою силою, Дункане?

Настала довга тиша, тоді голос Сіони.

— Не слухай його! Він був божевільним!

— Звичайно, — промовив Лето. — Божевілля, зведене до методу, — це геніальність.

— Сіоно, ти це розумієш? — спитав Айдаго. Який жалібний цей голос гхоли.

— Вона розуміє, — сказав Лето. — Те, що твоя душа дійшла до кризи, якої ти не передбачив, — це по-людськи. Так завжди є з людьми. Монео врешті-решт це зрозумів.

— Я хотіла б, щоб він швидше помер! — вигукнула Сіона.

— Я — розділений бог, а ви зробите мене цілісним, — сказав Лето. — Дункане? Думаю, що зі всіх моїх Дунканів ти подобаєшся мені найбільше.

— Подобаюсь? — До голосу Айдаго частково повернувся гнів.

— У моїй симпатії є магія, — відповів Лето. — У магічному світі все можливо. У *твоєму* житті домінувала фатальність пророцтва, а не в моєму. Тепер ти бачиш капризи містерій і просиш мене розвіяти їх? Я хотів би їх лише підсилити.

Інші всередині Лето почали наново утверджувати себе. Без солідарності колоніальної групи, що підтримувала його ідентичність, він почав втрачати своє місце серед них. Вони заговорили мовою постійного «ЯКБИ». «Якби ти лише... Якби ми тільки...» Він хотів криком змусити їх до тиші.

— Тільки дурні віддають перевагу минулому!

Лето не знав, чи справді прокричав це, чи тільки подумав. Відповіддю була моментальна внутрішня тиша, що зливалася з зовнішньою тишею. Він відчув, що деякі пасма його давньої ідентичності досі неторкані. Спробував заговорити й знав, що це насправді, бо Айдаго промовив:

— Слухай, він намагається щось сказати.

— Не бійтесь іксіан, — проказав він і почув власний голос як дедалі слабший шепіт. — Вони можуть виробляти машини, але більше не можуть виробляти *арафель*. Я знаю. Я був там.

Лето замовк, збираючись із силами, але відчував, як енергія відпливає з нього, хоч як він намагається її втримати. У ньому знову залунали голоси, благаючи й вигукуючи.

— Припиніть цю дурість! — гукнув він або ж подумав, що гукнув.

Айдаго й Сіона почули тільки дихання зі свистом. Тоді Сіона сказала:

— Гадаю, він мертвий.

— А всі думали, що він безсмертний, — промовив Айдаго.

— Знаєш, що каже Усна історія? — спитала Сіона. — Якщо хочеш безсмертя, відкинь форму. Усе, що має форму, — смертне. Поза формою є безформність, безсмертя.

— Звучить, як *його* слова, — звинуватив Айдаго.

— Думаю, вони його і є, — сказала вона.

— Що він мав на увазі, кажучи, що твої потомки... приховані, їх не знайдуть? — спитав Айдаго.

— Він створив новий різновид мімікрії, — відповіла вона, — нову біологічну імітацію. Знав, що досяг успіху. Не бачив мене у своїх майбуттях.

— Хто ти? — запитав Айдаго.

— Я — новий різновид Атрідів.

— Атрідів! — Те, що прозвучало в голосі Айдаго, було прокляттям.

Сіона дивилася, як розпадається величезний тулуб, що був колись Лето Атрідом II... і ще чимось іншим. Це *щось інше* починало розвіюватися тонкими цівками синього диму, що струменів звідти, де запах меланжу був найсильнішим. Маса танула, на каменях під нею з'являлися калюжі синьої рідини. Залишилися тільки невиразні, неясні форми, які могли колись бути людськими, — згусток рожевої піни, уламок кістки з червоними смугами, що надавала колись форму щокам і бровам...

— Я інша, та все ще така, яким був він, — сказала Сіона.

— Ці предки, усі вони... — прошепотів Айдаго.

— Є внутрішній натовп, але я тихо ходжу між ними, і вони мене не бачать. Старі образи зникли, залишається тільки есенція, щоб освітлювати його Золотий Шлях.

Вона обернулася і взяла холодну руку Айдаго у свою. Обережно вивела його з печери на світло, де запрошувала піднятися лінва, що звисала з вершини бар'єрної Стіни. Там їх чекали перелякані музейні фримени.

«Жалюгідний матеріал для творення нового світу, — подумала вона, — але їм доведеться послужити. Айдаго вимагатиме ніжної спокуси, опіки, в якій *може* з'явитися й любов».

Глянувши на ріку, туди, де потік виривався з рукотворної ущелини, щоб розпорошитися між зеленими землями, вона побачила, що південний вітер жене до них темні хмари.

Айдаго звільнив свою руку з її руки, але здавався спокійнішим.

— Погодний контроль дедалі нестабільніший, — сказав він. — Монео думав, що це робота Гільдії.

— Мій батько рідко помилявся щодо таких речей, — погодилася вона. — Мусиш до цього придивитися.

Айдаго раптом згадав сріблясті обриси форелей, що вистрілювали з тіла Лето в річку.

— Я чула Хробака, — сказала Сіона. — Рибомовки підуть за тобою, не за мною.

Айдаго знову відчув спокусу Сіайноку.

— Побачимо, — промовив він. Обернувся і глянув на Сіону. — Що Лето мав на увазі, кажучи, що іксіани не можуть творити *арафель*?

— Ти не прочитав усіх журналів, — відповіла вона. — Покажу тобі, коли повернемося до Туоно.

— Але що це означає — *арафель*?

— Це хмара-темрява святого суду. Це зі старої легенди. Знайдеш це все в журналах.

**ВИТЯГ ІЗ ТАЄМНОГО РЕЗЮМЕ
ХАДІ БЕНОТТО
ЩОДО ЗНАХІДОК У ДАР-ЕС-БАЛЯТІ**

Далі наведено звіт меншості. Ми, безперечно, підпорядкуємося рішення більшості стосовно дбайливого перегляду, редагування та цензурування журналів із Дар-ес-Балята, але наші аргументи мусять бути вислухані. Ми розпізнали інтерес Святої Церкви в цьому питанні, політична небезпека теж не уникла нашої уваги. Поділяємо з Церквою прагнення, щоб Ракіс та Свята Резервація Розділеного Бога не стали «атракціоном для витрішкуватих туристів».

Усе-таки тепер, коли всі журнали в наших руках, їх перекладено й підтверджено їхню автентичність, чітко видно Атрідівський План. Як жінка, навчена в Бене Гессерит розуміти шляхи наших предків, я маю природне прагнення поділитися схемою, яку ми виявили і яка є чимось більшим, ніж перехід від Дюни до Арракіса, від Арракіса до Дюни, а тоді до Ракіса.

Слід служити інтересам історії та науки. Журнали проливають нове цінне світло на корпус особистих спогадів і життєписів із Днів Дункана та Вартівничої Біблії. Не можемо випустити з уваги відомі присяги: *«На тисячу синів Айдаго!»* і *«На дев'ять дочок Сіони!»* З огляду на знайдені журнали, набуває нового значення тривкий Культ Сестри Ченоа. Безперечно, церковна характеристика Нейли як Юди вимагає ретельного перегляду.

Ми, Меншість, мусимо нагадати політичним цензорам, що вбогі піщані черви в їхній Ракіанській Резервації не можуть

служити альтернативою навігаційним машинам іксіан, а також що незначні кількості контрольованого Церквою меланжу не становлять жодної справжньої торговельної загрози для контейнерів тлейлаксу. Ні! Ми твердимо, що міфи, Усна історія, Вартівнича Біблія, а навіть Святі книги розділеного Бога необхідно звірити з Дар-ес-Балятськими журналами. Кожне історичне відсилення до Розсіяння та Голодних Часів слід виокремити й дослідити наново! Чого ми боїмося? Жодна іксіанська машина неспроможна зробити те, що зробили ми, потомки Дункана Айдаго та Сіони. Скільки Всесвітів ми заселили? Годі й полічити. Ніхто не знає. Чи боїться Церква випадкового пророка? Знаємо, що провидці не можуть нас *побачити* чи провістити наші рішення. Смерть не може вразити все людство. Чи ми, Меншість, повинні приєднатися до наших товаришів у Розсіянні, перш ніж зможемо бути почутими? Чи мусимо покинути первісне ядро людства неучтву та непоінформованості? Якщо Більшість прожене нас, то знайте, що ніхто нас більше не знайде!

Ми не хочемо йти звідси. Тут нас затримують *перлини* в піску. Ми захоплюємося використанням Церквою цих перлин як «сонця розуміння». Безперечно, жодна мисляча людина не може уникнути в цьому сенсі одкровення журналів. Гадано швидкоплинні, але життєво важливі археологічні досягнення мусять дочекатися свого часу! Подібно до того, як примітивна машина, за допомогою якої Лето сховав свої журнали, може дати нам бодай відомості про еволюцію наших машин, древня свідомість мусить мати можливість промовити до нас. З нашого боку було б злочином як перед історичною точністю, так і перед наукою облишити спроби зв'язатися з цими «перлинами свідомості», про які йдеться в журналах. Чи Лето II загубився у своєму нескінченному сні, чи він може бути розбудженим у наш час, перейти до повної свідомості як сховище історичної точності? Як може Свята Церква боятися правди?

Стосовно Меншості, ми не маємо сумніву, що історики мусять вислухати цей голос із наших початків. Якщо це лише журнали, ми мусимо їх вислухати. Мусимо слухати їх упродовж хоча б стількох років нашого майбутнього, скільки вони лежали, приховані, у минулому. Не намагатимемося передбачити відкриття, здійснені на їхніх сторінках. Кажемо лише, що вони мусять бути зроблені. Хіба ми можемо відвернутися від найважливішого спадку? Як сказав поет Лон Брамліс: «Ми — фонтан несподіванок!»

Літературно-художнє видання

ГЕРБЕРТ Френк
Бог-Імператор Дюни
Роман

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *І. В. Матюшенко*
Художній редактор *А. О. Попова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. В. Ушкалова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: cop@bookclub.ua



- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
 - на сайті Клубу: www.bookclub.ua
 - у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безкоштовний каталог**

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

Герберт Ф.

Г37 Бог-Імператор Дюни : роман / Френк Герберт ; пер. з англ. Н. Михаловської. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. — 512 с.

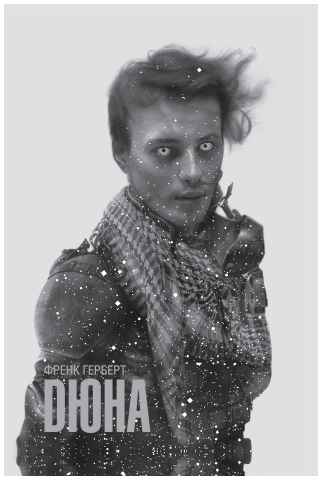
ISBN 978-617-12-8297-1 (PDF)

ISBN 978-0-575-07506-1 (англ.)

Три з половиною тисячоліття Лето II Атрід править величезною космічною імперією з центром на Арракісі. За цей час і планета, і правитель змінилися до невпізнання. Від пустельної Дюни не залишилось і сліду — тут з'явилася рослинність і зникли хробаки. Лето майже повністю перетворився з людини на піщаного черва. Лиш одне незмінне — поруч із Богом-Імператором завжди є гхола Дункан Айдаго.

В Імперії назріває небачене протистояння. Величезні сили, накопичені впродовж тривалого Миру Лето, готуються кинути виклик Владиці, а найзатятіші вороги є в його найближчому оточенні. Дункану доведеться вирішити, на чиєму він боці, а від його вибору залежатиме доля всього людства.

УДК 821.111(73)



Меланж, або прянощі, — найцінніша і найрідкісніша речовина у всесвіті, яка може все: від подовження життя до сприяння міжзоряним подорожам. І знайти її можна лише на одній планеті — непривітному пустельному Арракісі, який ще називають Дюною. Той, хто володарює на Дюні, контролює прянощі. А хто контролює прянощі — керує всесвітом. Внаслідок підступної зради найближчих людей гине новий правитель Дюни — Герцог Лето Атрід, і його спадкоємцеві доводиться тікати в пустело. Щоб помститися за батька і відвоювати планету у ворогів, Пол Атрід має здобути довіру фрименів — корінних мешканців Дюни — і повести крихітну армію проти незліченних сил супротивника...

Після війни, прозваної джигадом Муад'Діб, Пол Атрід посідає імператорський трон і запроваджує новий, фрименський, лад. Здавалось би, нарешті як на Дюні, так і в Галактиці повинні запанувати мир і спокій. Проте колись могутні, а тепер позбавлені влади династії жадають реваншу. Їм відомі слабкі сторони Імператора — його дар передбачати майбутнє, яке, на жаль, він не може змінити. Месії Дюни зостається тільки одне — бути Месією до кінця.



Пол Атрід, таємничий Муад'Діб, володар Арракіса, покинув Галактику назавжди. Роки його правління сплинули, як і роки життя. Почалася епоха дітей Дюни — близнят Лето та Ганіми. У них зосереджена грізна сила — завдяки пам'яті своїх предків вони не по-дитячому мудрі й мають дар передбачення. Вороги кидають виклик імперії Атрідів. Зрадники династії розставляють капкани інтриг. Арракісу загрожує економічна криза. Тим часом планетою шириться чутка про таємничого Проповідника. Кажуть, це повернувся сам великий Муад'Діб...